

KKTC'YE YAPILAN TC YARDIMLARI

2011 YILI FAALİYET RAPORU

T.C.
LEFKOŞA BÜYÜKELÇİLİĞİ
Yardım Heyeti Başkanlığı

KKTC'YE YAPILAN TC YARDIMLARI

2011 YILI FAALİYET RAPORU

T.C.
LEFKOŞA BÜYÜKELÇİLİĞİ
Yardım Heyeti Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
MAKROEKONOMİK GELİŞMELER	9
A. KÜRESEL EKONOMİK GELİŞMELER VE TÜRKİYE EKONOMİSİ.....	10
B. BÜYÜME	12
C. ENFLASYON.....	16
D. İSTİHDAM	18
E. DIŞ TİCARET	22
F. BANKACILIK	25
KAMU MALİYESİ	37
A. GENEL GÖRÜNÜM	39
B. BÜTÇE	41
C. BORÇLANMA	59
D. SOSYAL GÜVENLİK	64
SEKTÖREL ANALİZ.....	71
A. GENEL GÖRÜNÜM	73
B. SEKTÖREL GELİŞMELER	78
1. TURİZM SEKTÖRÜ	78
2. EĞİTİM SEKTÖRÜ	81
T.C. YARDIMLARININ GELİŞİMİ	85
TAMAMLANAN PROJELER.....	99

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne sağlanan mali desteklere ilişkin yıllık faaliyet raporunu daha da geliştirilmiş olarak sizlere sunmaktan büyük mutluluk duymaktayız. Zaman içerisinde gelişerek Ekonomik Rapor/Faaliyet Raporu formatına oturan raporda hem sağlanan yardımlarla neler yapıldığı hem de yardımların yapıldığı ekonominin durumu özet olarak ele alınmaktadır. 2011 Yılı Faaliyet Raporu'nun 2010-2012 üç yıllık program döneminin orta yılı olması dolayısıyla da farklı bir yönü bulunmaktadır.

2011 Kuzey Kıbrıs açısından Avrupa Birliği kaynaklı ekonomik krizlerin ve Doğu Akdeniz'de yaşanan siyasi krizlerin şiddetinin arttığı bir yıl olmuştur. Özellikle Avrupa Birliğinde yaşanan ekonomik sorunlara bağlı olarak Avro'nun, Orta Doğu'daki siyasi gelişmelere bağlı olarak akaryakıt fiyatlarının dalgali seyri ile Güney Kıbrıs Rum Kesiminde yaşanan ekonomik sıkıntı ve Türkiye'de yaşanan ekonomik büyüme KKTC ekonomisini etkileyen önemli dışsal faktörler olmuştur. İçeride ise yılın başında ekonomik programa karşı abartılı tepki yakın komşularda yürürlüğe konulan programlarla kıyaslanarak daha fazla kabul görmüş hatta biraz da mahcubiyet yaratarak toplum nezdinde gizli bir desteğe sahip olmuştur.

2011 yılı sonuçları; stratejik önceliği özel sektörün güçlendirilmesi ve kamu kesiminin etkinleştirilmesi olan ekonomik programın uygulanmasında önemli başarımlar elde edildiğini göstermektedir. Öncelikle, Program çerçevesinde başlayan tartışmalar; ekonomik kaynakların sınırlı olduğu, kaynakların mali disiplin çerçevesinde önceliklendirilmiş ihtiyaçlara kullanılması konusunda farkındalık düzeyinin artmasına katkı sağlamıştır. Bu anlayış hala siyaset yapma biçimine tam yansımaya da bürokraside, özel sektör şirketlerinde ve aile bütçelerinde karşılık bulmaya başlamıştır. İkinci olarak, programın üst hedeflerinden biri olan fiyatların ucuzlatılması yoluyla refah seviyesinin artırılması konusunda da sınırlı da olsa bir başarı sağlanmıştır.

Türkiye ve Güney Kıbrıs ile fiyatlar kıyaslandığında geçmişe göre daha iyi bir aşamaya gelinmiştir.

Etkisi uzun dönemde daha iyi ortaya çıkacak bu başarımlara rağmen, toplumun üzerinde rahatlıkla ulaşabileceği ve sistemin güçlenmesini sağlayacak birkaç adımın gereksiz yere geciktirildiği görülmektedir. Bunlardan en başta geleni kamu kaynaklarının dağıtımında yaşanan eşitsizlik, ikinci olarak maliyetleri artırarak pahalılığa neden olan kamu tarafından sağlanan girdi maliyetlerinin gereksiz yüksekliği. Birincisine çarpıcı örnek kamu kesiminde, yapılan iş yerine kurumlara ve istihdam biçimlerine göre ücretlerin aşırı derecede farklılaşması ile SSK-memur emeklileri arasındaki maaş uçurumudur. İkincisi ise elektrik ve ulaştırma maliyetlerinin yönetim kaynaklı yüksekliği.

Bu güncel ve kolay çözülebilecek sorunların yanında orta dönemde KKTC ekonomisinin gelişmesine henüz yeterince farkındalık dahi oluşmamış iki büyük engel bulunmaktadır. Bunlar kamu harcamaları ve özel sektör faaliyetleri üzerindeki denetim eksikliği ile özellikle birlikler üzerinden kurulan sektörel korumacılıktır. KKTC ekonomisinin orta dönemde güven vermesi ve sığrama yapması bu iki alanda geliştireceği anlayış ve sisteme bağlı olacaktır.

2011 yılına ilişkin diğer bir gelişme Türkiye Cumhuriyeti kaynaklı desteklerin cari bütçe yerine Altyapı Yatırımları ve Reel Sektör desteklerine kaydırılmasıdır. Bu sayede özel sektöre yarı hibe ve kredi katkısı şeklinde yeni finansman olanakları sağlanmış, yollar başta olmak üzere Kuzey Kıbrıs halkına yeni yatırımlar kazandırılmıştır. Bu faaliyetlere ilişkin bilgiler de Faaliyet Raporu'nun ikinci bölümünde sunulmaktadır.

Geliştirilmiş hali ile sizlere sunmaktan gurur duyduğum 2011 Yılı Faaliyet Raporunun hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin gelişmesine faydalı olmasını diliyorum.

H. İbrahim AKÇA
Büyükelçi

MAKROEKONOMİK
GELİŞMELER
MAKROEKONOMİK
GELİŞMELER
MAKROEKONOMİK
GELİŞMELER

1

MAKROEKONOMİK
GELİŞMELER

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

	2007	2008	2009	2010	2011
GSMH (Cari Fiyatlarla Milyon ₺)	4.671,2	5.128,3	5.415,2	5.649,5	6.651,7
GSMH (Milyon \$)	3.598,8	3.965,6	3.502,5	3.750,6	3.982,6
Reel Büyüme Hızı (%)	1,5	-3,4	-5,7	3,6	4,3
Kişi Başına GSMH (\$) (1)	14.765	16.158	13.930	14.703	15.108
Enflasyon Oranı (%)	9,4	14,5	5,7	3,3	14,7
Bütçe Açığı (Milyon ₺)	-167	-372	-622	-493	-447
Nüfus	268.011	274.436	283.736	286.973	294.906
İstihdam	89.787	91.223	91.550	93.498	97.103
İşsiz Sayısı	9.361	9.881	12.941	12.619	10.411
İşsizlik Oranı (%)	9,4	9,8	12,4	11,9	9,7
İhracat (Milyon \$)(2)	83,7	83,7	71,1	96,4	102,7
İthalat (Milyon \$)(2)	1.539,2	1.680,7	1.326,2	1.604,2	1.327,5
Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)(2)	-1.456	-1.597	-1.255	-1.508	-1.225
Banka Mevduatları (Milyon ₺) (3)	4.937	5.563	6.566	7.067	8.403
Döviz Rezervi (Milyon \$)	2.072	1.803	1.975	2.069	
Gelen Turist Sayısı	791.036	808.682	800.376	902.390	1.022.089
Türkiye	634.580	650.405	638.700	741.925	801.326
Diğer	156.456	158.277	161.676	160.465	220.763
Net Elektrik Tüketimi (Milyon KWS) (4)	955,9	989,2	922,2	887,7	
Kişi Başına Elektrik Tüketimi (KWS)	3.567	3.604	3.250	3.093	
Kişi Başına Akaryakıt Tüketimi (Lt) (Benzin + Motorin + Gaz Y.)	916	900	832	868	
Bin Kişiye Düşen Otomobil (Salon + SW)	500,0	524,0	385,4	351,6	
Bebek Ölüm Oranı (Her bin canlı doğumda)	15,0	14,3	13,6	13,6	
Doğuştaki Yaşam Ümidi (Yıl)					
Erkek	71,5	71,7	71,8	72,0	
Kadın	76,2	76,4	76,5	76,7	
Okullaşma Oranı (%)					
Genel ve Teknik Lise	78,0	77,0	78,0	79,0	
Yüksek Öğretim	81,0	78,0	74,0	87,0	
Sağlık Giderleri / GSMH (%)	3,9	3,5	3,5	3,4	3,1
Sağlık Giderleri / Bütçe (%)	8,6	7,6	7,4	7,3	7,2
Doktor Başına Kişi Sayısı	529	493	486	503	
Yatak Başına Kişi Sayısı	194	227	217	178	
10000 Kişiye Düşen Yatak Sayısı	51	44	46	56	
Yıllık Ortalama Döviz Kuru (1 ABD \$)	1,2980	1,2835	1,5661	1,5063	1,6700

(1) 2011 yılı de-jure nüfus, Rapor hazırlanırken yayınlanmadığı için nüfus artış hızı dikkate alınarak bulunan 263.061 değeri kullanılmıştır.

(2) 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde gerçekleştirilen ihracat/ithalatı göstermektedir.

(3) Türk Lirası mevduatları ile döviz mevduatları ve tevdiatlarını içermektedir.

(4) Santral içi tüketim ve şebeke kayıpları düşülmüştür.

A. KÜRESEL EKONOMİK GELİŞMELER VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

2007 krizinden sonra küresel ekonomi, başta Asya ülkeleri ve Türkiye olmak üzere 2010 yılında yüzde 5,2 oranında büyüyerek beklenenden daha hızlı bir toparlanma süreci yaşamıştır. 2011 yılında ise küresel ekonomi daha düşük bir performans göstererek 3,8 oranında büyümüştür. Bu toparlanma sürecinde, Avro Bölgesi ve bazı gelişmiş ülkeler ile Asya ülkelerinin başını çektiği gelişmekte olan ülkeler arasında önemli bir farklılık oluşmuştur. Bütçe açığı ve kamu borcu problemleri nedeniyle gelişmiş ülkeler ile Avro Bölgesi nispeten zayıf bir büyüme oranına sahip olurken bu sorunların bulunmadığı Asya ülkelerinin başını çektiği birçok gelişmekte olan ülkede ekonomik faaliyetlerde belirgin bir canlanma gözlenmiştir. 2011 yılında gelişmekte olan ülkeler yüzde 6,2 oranında büyürken, gelişmiş ülkeler yüzde 1,6 ve Avro Bölgesi yüzde 1,4 oranında büyüme kaydetmiştir. Bu büyümede özellikle Almanya ve Fransa'nın ekonomik performansı önemli rol oynamıştır. ABD'nin 2011 yılı büyümesi yüzde 1,7 olarak gerçekleşmiştir. Japonya'da ise 2011 yılı başlarında ekonomik faaliyette hızlanma görülmüştür. Ancak deprem felaketinin yol açtığı hasarı onarma ihtiyacı, birçok sektörde üretimin durmasına neden olmuş ve Japonya ekonomisi 2011 yılında yüzde -0,7 oranında daralmıştır.

IMF'nin 2011 Eylül ayında yayımladığı Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nda özellikle altını çizdiği gibi dünya, gelişmiş ülkeler bakımından hâlihazırda iki temel problem ile karşı karşıyadır. Birincisi mali ve finansal belirsizlikler, ikincisi ise yüksek borçluluğa bağlı olarak durgunluk riskidir. Bu iki problem de birbirini besleyen bir nitelik taşımaktadır.

Düşük büyüme, borç sürdürülebilirliğini zorlaştırırken, borç krizine karşı getirilen mali uyum da büyümeyi zayıflatılmaktadır. Krizin etkilerine daha şiddetli şekilde maruz kalan gelişmiş ülkeler, bu etkileri bertaraf edebilmek için yürüttükleri ekonomi politikaları neticesinde çok yüksek bütçe açıkları ve bunun sonucunda da sürdürülemeyen kamu borçları ile karşı karşıya kalmıştır. Krizde birçok gelişmiş ülkenin kamu borcunun milli gelire oranı kriz öncesine göre 30-40 puan artmıştır.

Özellikle Avro Bölgesi'nde 2010 yılında gündeme oturan borçlanma sorunları, 2011 yılında Yunanistan'ın başını çektiği bir kriz halini almıştır. Giderek artan ve GSYH'ye oranı yüzde 160'ları geçen borç stokuyla Yunanistan ekonomisinin durumu, küresel ekonomi gündemini meşgul eden en önemli sorunlar arasındadır. Krizle bağlantılı olarak alınan yüksek maliyetli önlemler ve üretimdeki gerileme, Yunanistan'da büyük kamu açıklarına yol açmıştır. Son dönemde ise yüksek borç stoku ve bütçe açıkları sürdürülemez hale gelmiş ve kamu maliyesinde ciddi sorunlar yaratmaya başlamıştır.

Yunanistan ekonomisindeki borç krizi; 2011 ortalarından itibaren yüksek bütçe açığı ve borç düzeyine sahip Portekiz, İtalya ve İspanya gibi ülkelere yayılmıştır. Sorun, yerel bir sorun olmanın ötesinde bölgesel hatta küresel bir boyut kazanmıştır. Normal şartlar altında borçlarını çevirebilecek konumdaki bu ülkelerin, ortaya çıkacak bir panik nedeni ile borcunu çeviremez duruma gelebileceğine yönelik söylemler ve buna bağlı olarak AB bankacılık sektöründe doğabilecek sorunlara ilişkin endişeler küresel piyasalarda hızla yayılmıştır. Söz konusu yayılma riski, bu ekonomilerde güvenin sarsılmasına ve piyasalarda belirsizliğin artmasına yol açmıştır.

ABD'de de kamu maliyesi son dönemde ciddi şekilde bozulmuş ve bütçe açığının GSYH'ye oranı 2010 yılı sonunda yüzde 10,3'e ulaşmıştır. Ülkede, bütçe açığını azaltmaya yönelik alınan önlemler de yetersiz kalmış ve mali konsolidasyon tamamlanamamıştır. Borç stoku açısından da ciddi sorunlar yaşayan ABD'de, borç stokunun GSYH'ye oranı yüzde 100'lere dayanmıştır. Borçlanma limitinin Mayıs 2011 itibarıyla sonuna gelinmiş ve bu durum, borçlanma limitinin artırılmasını ve bütçe harcamalarında kesintiye gidilmesini öngören yeni bir yasa uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler sonucu ABD, bütçe açıkları ve artan borç yükünden dolayı, tarihinde ilk kez kredi notunun düşürülmesiyle karşı karşıya kalmıştır. Kredi derecelendirme kuruluşu Standard&Poor's, ABD'nin AAA olan kredi notunu AA+ 'e indirmiştir.

Başta Avro Bölgesi ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerde hem devletin hem finansal kuruluşların hem de hane halkının bilanço dengelerinin oldukça zayıflaması talep ve yatırımı geri çekmektedir.

İşsizlik oranlarında son dönemde görülen düşüşe rağmen, uzun dönem işsizlik oranları hala tarihi zirvesine yakındır. 2011 yılı başında işsizlik sigorta taleplerinde gözlenen düşüş geleceğe dair bir güçlenme olacağını vaat etmiş olsa da, ücret artışları yalnızca sınırlı bir oranda ivme kazanmıştır. Özellikle verimlilik kazançları ve düşmekte olan birim emek maliyetleri işgücü piyasasındaki zayıflığı yansıtmaktadır. Ayrıca, bilanço problemleri yaşayan gelişmiş ekonomilerdeki yavaş büyümenin, istihdamın önünde bir engel olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Gelişmiş ülkelerin borç krizi ile bağlantılı olarak son dönemde yoğun olarak yaşadığı bir diğer sorun da bankacılık alanındadır. Bu ülkelerde borcun önemli bir kısmının bankalarca tutuluyor olması ve geri ödeme sıkıntısı dolayısıyla sözkonusu bankaların sermayelerinin erime riski vardır. Bu durum ise bankaların "yayılma" da en temel iletişim kanalı olması sebebiyle güven sorununu körüklemektedir.

KKTC'nin en önemli ticari ortağı olan Türkiye ekonomisi açısından 2011 yılı, makroekonomide oluşturulan güven ve istikrar sonucu büyümenin sürdürüldüğü ve hızlı bir büyüme performansının sergilendiği yıl olmuştur. Özellikle Avro Bölgesi'nde yaşanan borç krizi dolayısıyla küresel ekonomi için aşağı yönlü risklerin tam olarak ortadan kalkmadığı 2010 ve 2011 yıllarında Türkiye ekonomisi, krizin etkilerini üzerinden hızla atmıştır. 2010 yılında yüzde 9,2 büyüyen Türkiye ekonomisi, 2011 yılında yüzde 8,5 büyümüştür. Bu büyüme performansı ile Türkiye global büyüme liginde en üst sıralarda, G-20 ülkeleri içinde ise 3. sırada yer almıştır. Söz konusu büyüme performansı, büyük ölçüde iç talep kaynaklı olmuştur. Türkiye bu dönemde özel sektör öncülüğünde büyümüş olup, 2011 yılında özel sektör yatırımları yüzde 22,8, toplam yurt içi talep ise yüzde 9,5 artmıştır.

2011 yılının ikinci yarısı ile birlikte Türkiye ekonomisi hem yumuşak iniş sürecine girmiş hem de talepte dengelenme başlamıştır. 2011 yılının ilk yarısında özel sektör yüzde 15,9 büyürken ikinci yarıda bu oran yüzde 6,8'e düşmüştür. Yılın ilk yarısında dış ticaretin büyümeye katkısı yüzde -5,2 iken, ikinci yarısında pozitif olarak büyümeyi yüzde 1,9 artırmıştır.

Küresel kriz döneminde yüzde 14,0'e kadar çıkan işsizlik oranı ekonomide yaşanan güçlü toparlanma sayesinde 2010 yılında yüzde 11,9'a düşmüştür. 2011 yılında da süren istihdam

yaratan güçlü büyüme sayesinde işsizlik bir önceki yıla göre 2,1 puan düşerek yüzde 9,8 olarak gerçekleşmiştir. Böylece işsizlik oranı son 10 yılın en düşük seviyesine inmiştir. Bu düşüş işgücüne katılım oranının 1,1 puan arttığı bir ortamda gerçekleşmiştir.

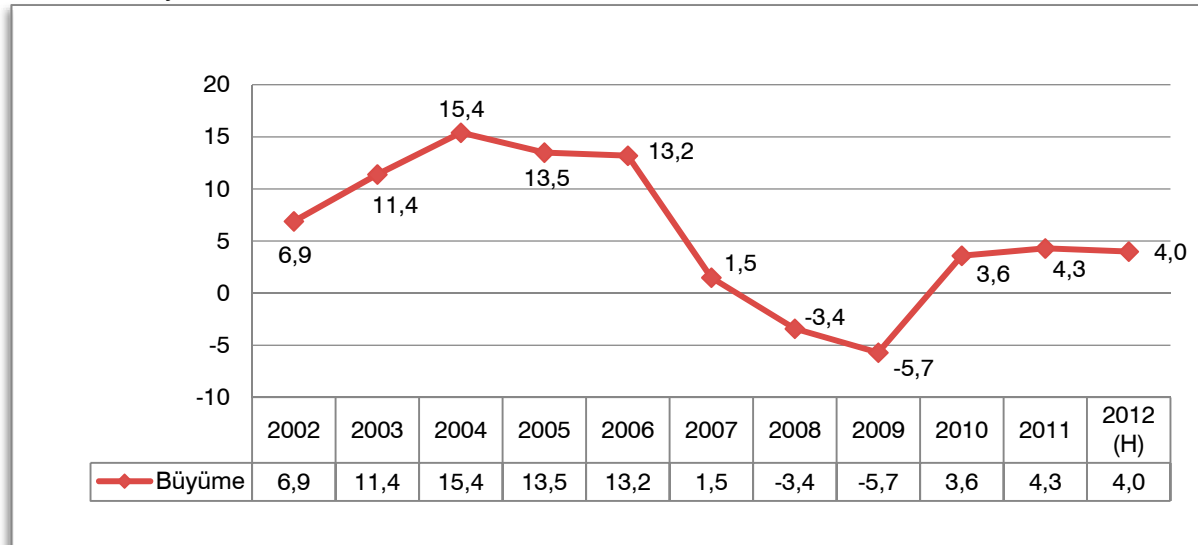
Diğer taraftan 2010 yılında 46,6 milyar dolar olan cari açık, 2011 yılında iç talep ve konjonktürel etkenlerle yükselmiştir. En büyük ihracat pazarı olan AB ülkelerinde iç talebin oldukça zayıf seyretmesi ve geleneksel olarak dış ticaret fazlası verilen bazı Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde yaşanan sıkıntılar dış talebi düşürmüştür. Bununla beraber enerji ve global emtia fiyatlarında önemli artışlar yaşanmıştır. Tüm bu gelişmeler cari işlemler açığını olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak özellikle 2011 yılı son çeyreğinde ekonomide yaşanan yavaşlama ile birlikte dış ticaret açığındaki artış oranı azalmaya başlamıştır. Cari işlemler dengesi, 2011 yılının tamamında 77,2 milyar dolar açık vermiştir. 2011 yılı için cari işlemler açığının GSYH'ye oranı yaklaşık yüzde 10 olmuştur.

B. BÜYÜME

2002-2006 yılları arasında yüksek büyüme performansı gösteren KKTC ekonomisinin büyümesi, 2007 yılında yavaşlamış, 2008 ve 2009'da küçülmüştür. Ortalama yıllık büyüme; 2002-2006 döneminde yüzde 13,4 olurken, 2007 yılında resesyon belirtileri göstererek yüzde 1,5'e düşmüştür. 2007-2009 Program döneminde yıllık ortalama yüzde -2,6 oranında küçülme kaydedilmiştir.

2010-2012 Dönemi Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programının ilk yılı olan 2010 yılında ekonomi yüzde 3,6 oranında büyümüştür. 2011 yılı büyüme oranının ise yüzde 4,3 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

GRAFİK 1: Büyüme Hızı

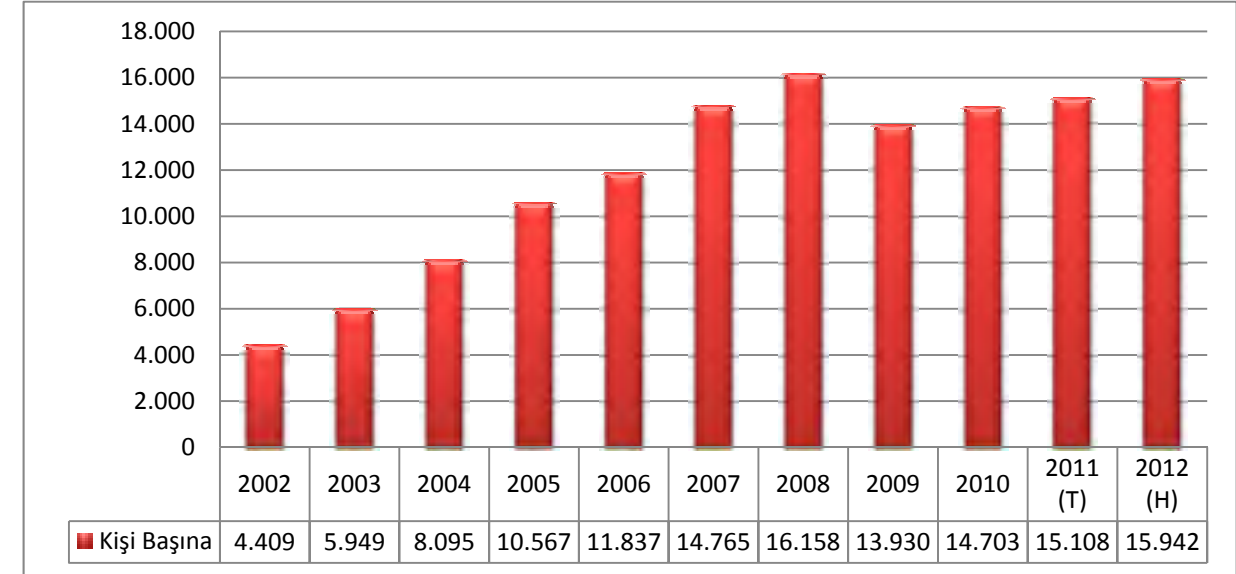

Programa göre büyüme hedefi 2010 yılı için yüzde 4,0, 2011 yılı için yüzde 5 olarak tespit edilmiştir. Buna göre 2010 ve 2011 yıllarında büyüme hedefinin biraz altında kalınmıştır. Öte yandan KKTC'de GSMH hesaplamalarının hala ağırlıklı olarak KİT'lerin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere dayanması ve özel sektörün hesaplamalara yeterince dahil edilmemesi, büyüme oranlarının daha yüksek olabileceği ihtimalini beraberinde getirmektedir. Söz konusu ihtimalin dikkate alınması halinde Programın ilk iki yılı için büyüme hedefinin

tutturulduğu söylenebilir. 2012 yılı için büyüme oranı Programa göre yüzde 5,5 olup, DPÖ 2012 yılı büyüme gerçekleşmesini yüzde 4 olarak tahmin etmektedir.

Dolar cinsinden kişi başına GSMH; 2002 yılından 2008 yılı sonuna kadar yüksek bir artış göstermiş ve 4.409 Dolardan 16.158 Dolara ulaşmıştır. 2008 yılında 16.158 Dolara kadar çıkan kişi başına GSMH 2009 yılında 13.930 Dolara düşerek yüzde 13,8 oranında gerilemiştir. 2010 yılında ise bu rakam yüzde 5,5 oranında artış göstererek 14.703 Dolara yükselmiştir. Kişi Başına Düşen GSMH 2011 yılında artış eğilimini devam ettirerek 15.108 Dolara yükselmiş, 2012 yılında ise 15.942 Dolar olması beklenmektedir.¹ Kişi Başına Düşen GSMH göstergesi dikkate alındığında ülkeler arasında KKTC, orta gelir grubu ülkeler arasında üst sıralarda yer almaktadır.

GRAFİK 2: Kişi Başına Düşen GSMH (\$)

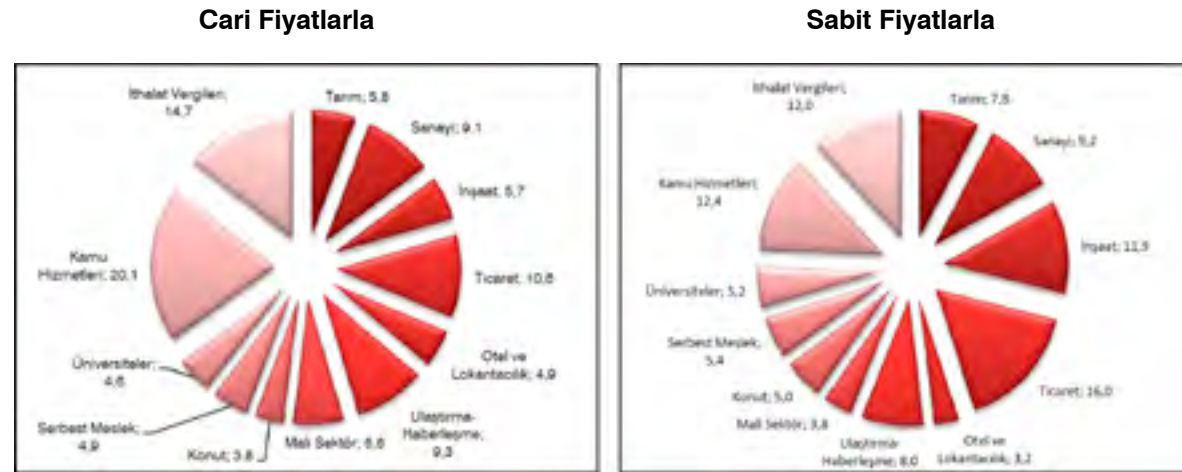
Aşağıdaki grafiklerde 2011 yılında GSYİH'nin sektörel dağılımı verilmektedir.

Sabit fiyatlara göre; GSYİH içinde 2010 yılında 24,6 oranıyla en büyük paya sahip olan kamu sektörü 2011 yılında küçülerek (ithalat vergileri yüzde 12 + kamu hizmetleri yüzde 12,4) 24,4'e gerilemiştir.

Cari fiyatlara göre ise, kamunun ekonomi içindeki payı çok daha büyük oranlardadır (yüzde 34,8). Kamu sektöründen sonra en büyük sektör yüzde 10,6 ile toptan perakende ticaret sektörüdür. Bunu sırasıyla 9,3 oranıyla ulaştırma-haberleşme sektörü, yüzde 9,1 oranıyla sanayi sektörü ve 6,6 oranıyla mali sektör takip etmektedir.

¹ Bu rapor hazırlanırken resmi Kişi Başına Düşen GSMH verisi yayınlanmadığından hesaplama YHB tarafından yapılmıştır. Hesaplama yapılırken de-jure nüfus yayınlanmadığından önceki yıllara ait nüfus artış hızı dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır.

GRAFİK 3-4: GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (2011)

Tablo 1 ve Tablo 2'de 2004-2011 yılları arasında GSMH'da yaşanan gelişmeler cari fiyatlarla ve sabit fiyatlarla yüzde değişim olarak gösterilmektedir.

TABLO 1: GSMH'daki Sektörel Gelişmeler (Cari Fiyatlarla Milyon ₺)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011(T)
Tarım	223	214	249	288	259	301	330	384
Sanayi	231	281	378	431	543	517	553	599
İnşaat	107	165	315	364	362	346	312	377
Ticaret	264	371	455	436	492	484	598	704
Otel ve Lok. (Turizm)	127	171	162	195	230	282	302	322
Ulaştırma-Haberleşme	257	329	437	533	615	597	525	615
Mali Sektör	187	196	259	309	358	388	404	435
Konut	62	70	118	144	176	203	221	248
Serbest Meslek	225	308	442	494	304	317	333	321
Üniversiteler					221	292	319	307
Kamu Hizmetleri	510	628	808	1.003	1.104	1.201	1.180	1.332
İthalat Vergileri	262	338	365	407	417	448	536	969
GSYİH	2.456	3.070	3.988	4.604	5.080	5.376	5.614	6.612
Net Dış Alem	64	73	113	67	48	39	35	40
GSMH	2.521	3.144	4.101	4.671	5.128	5.415	5.649	6.652

T: Tahmin

Ekonominin 2010 yılında ulaşmış olduğu büyüme hızının arkasında, ticaret sektöründe yüzde 21,5, ithalat vergilerinde yüzde 18,6 ve tarım sektöründe yüzde 10 oranında yaşanan büyümenin etkisi bulunmaktadır. 2010 yılında yaşanan büyümeye sektörler itibariyle baktığımız zaman ticaret ve tarım gibi sektörlerde yüksek oranlı büyümeler söz konusu iken ulaştırma-haberleşme ve serbest meslek gibi sektörlerde yüksek oranlı daralmalar söz konusudur. 2011 yılında yaşanan büyümeyi analiz ettiğimiz zaman tüm ekonominin daha dengeli bir büyüme sergilediği görülmektedir. Bununla birlikte ithalat vergilerinde yüzde 9, turizm sektöründe yüzde 8 ve ulaştırma-haberleşme sektöründe yüzde 6 oranında yaşanan büyüme, ekonominin büyümesinin ana dinamiklerini oluşturmuştur.

TABLO 2: Reel Büyüme Hızları (2005-2011) (Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişim)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011(T)
Tarım	2,8	-3,2	0,4	-18,2	8,2	10,0	4,0
Sanayi	6,4	20,0	-0,9	-10,3	-9,1	-0,2	3,9
İnşaat	18,9	68,1	4,2	-8,0	-18,5	3,8	3,0
Ticaret	24,9	13,6	-4,2	-3,5	-11,4	21,5	5,0
Otel ve Lok. (Turizm)	3,3	-11,2	7,1	5,8	5,4	4,2	8,0
Ulaştırma-Haber.	14,2	-0,7	-3,6	2,2	-2,8	-20,0	6,0
Mali Sektör	4,2	8,9	6,3	9,6	1,7	0,3	3,0
Konut	3,4	20,1	4,6	2,7	3,8	4,0	3,0
Serbest Meslek	19,1	12,5	6,6	4,3	3,4	-5,3	1,0
Kamu Hizmetleri	6,8	2,4	8,2	1,2	-5,0	0,4	2,0
İthalat Vergileri	29,7	-0,6	12,3	-0,8	-7,1	18,6	9,0
GSMH	13,5	13,2	1,5	-3,4	-5,7	3,6	4,3

T: Tahmin

Otel ve lokantacılık sektörü 2006 yılındaki yüzde -11,2 oranındaki daralmanın ardından 2007-2010 döneminde büyümüş ve 2011 yılında da yüzde 8 oranında büyüyerek pozitif trendini devam ettirmiştir.

İnşaat sektörü 2011 yılı KKTG ekonomisi içinde yüzde 5,7 paya sahiptir. Sektörde 2004 yılından itibaren başlayan yüksek büyüme, 2007 yılından itibaren küçülmeye dönmüş ve 2008 yılında yüzde -8, 2009 yılında yüzde -18,5 küçülmüştür. 2010 yılından itibaren inşaat sektörünün yüzde 3,8 oranıyla tekrar büyümeye başladığı görülmektedir. 2011 yılında da yüzde 3,0 oranıyla büyümesini sürdüren sektör, toparlanma sürecine girdiğinin sinyallerini vermektedir.

Toparlanma sürecine giren bir diğer sektör de sanayi sektörüdür. 2007-2010 döneminde sürekli küçülen sektör, uzun yıllar sonra ilk kez 2011 yılında büyümüştür.

TABLO 3: GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla % Pay)

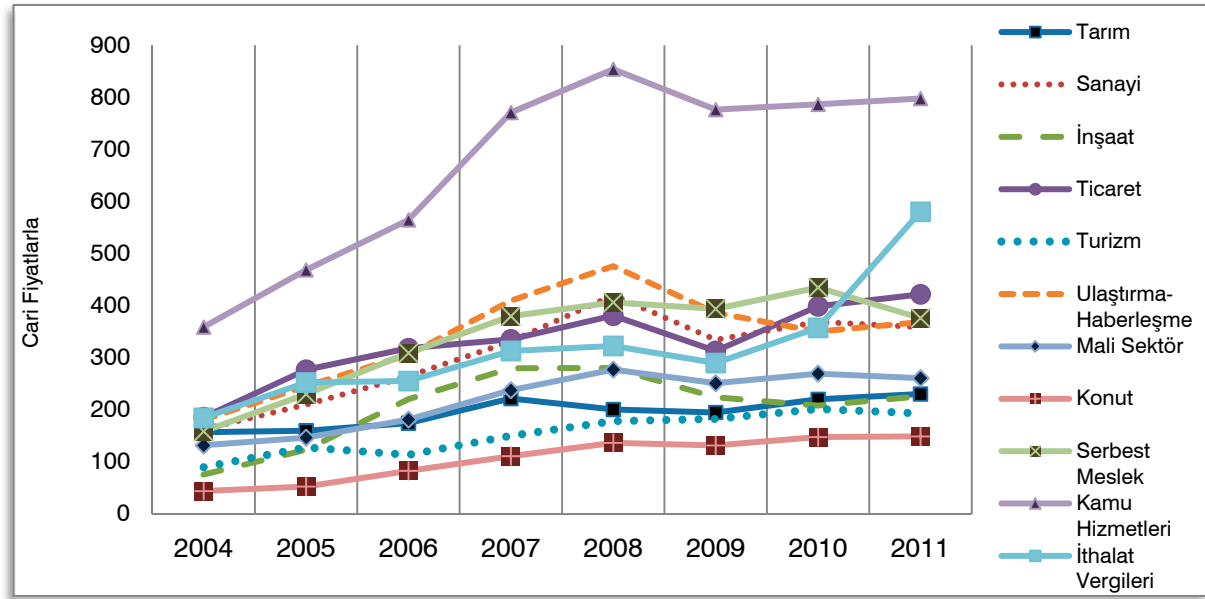
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011(T)
Tarım	7,0	6,2	6,3	5,1	5,6	5,9	5,8
Sanayi	9,2	9,5	9,4	10,7	9,6	9,8	9,1
İnşaat	5,4	7,9	7,9	7,1	6,4	5,6	5,7
Ticaret	12,1	11,4	9,5	9,7	9,0	10,7	10,6
Otel ve Lok. (Turizm)	5,6	4,1	4,2	4,5	5,2	5,4	4,9
Ulaştırma-Haberleşme	10,7	11,0	11,6	12,1	11,1	9,4	9,3
Mali Sektör	6,4	6,5	6,7	7,0	7,2	7,2	6,6
Konut	2,3	3,0	3,1	3,5	3,8	3,9	3,8
Serbest Meslek	10,0	11,1	10,7	6,0	5,9	5,9	4,9
Üniversiteler	0,0	0,0	0,0	4,4	5,4	5,7	4,6
Kamu Hizmetleri	20,5	20,3	21,8	21,7	22,3	21,0	20,1
İthalat Vergileri	11,0	9,1	8,8	8,2	8,3	9,6	14,7
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

T: Tahmin

Ekonominin 2011 yılında yüzde 4,3 oranında büyümesinden sonra sektörlerin oransal dağılımı yeni bir yapıya kavuşmuştur. Bu yeni yapı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre; GSYH içinde ithalat vergileri payını yüzde 14,7'ye çıkarmıştır. Aynı temel ekonomik aktiviteye bağlı olan ticaret sektörünün payı, son üç yıldır sürekli artarak yüzde 10,6 seviyesine ulaşmıştır. Buna mukabil sanayi sektörü reel olarak büyümesine rağmen ekonomi içindeki ağırlığını muhafaza edememiş ve payı yüzde 9,8'dan yüzde 9,1'e düşmüştür. Tarım, inşaat ve turizm ekonomi içindeki payını koruyan sektörlerdir.

Aşağıdaki grafikte dolar cinsinden GSYİH'daki 2004-2011 dönemi gelişmeleri yer almaktadır.

GRAFİK 5: GSMH'daki Sektörel Gelişmeler (2004-2011) (ABD \$)

Kamu sektörü 2004-2006 yılları arasındaki büyümesini 2007 yılında daha da yüksek bir hızla sürdürmüştür. Sonraki yıllarda tüm sektörler daralırken kamu sektörü ekonomik büyüklüğünü korumaya devam etmiştir. Turizm sektörü incelenen dönem boyunca 2006 yılındaki kısa soluklanmanın dışında sürekli büyümeye devam etmiştir. Bu açıdan bakıldığında KKTC ekonomisinde turizm sektörü en sağlam gelişen sektörlerin başında gelmektedir. 2008 ve 2009 yıllarındaki kısa duraklamaların dışında aynı yorumu ticaret sektörü için de yapmak mümkündür. Kapsamında yükseköğretimi de bulunduran serbest meslek sektörü 2010 yılında ulaştığı en yüksek seviyesinden sonra 2011 yılında gerilemiştir.

C. ENFLASYON

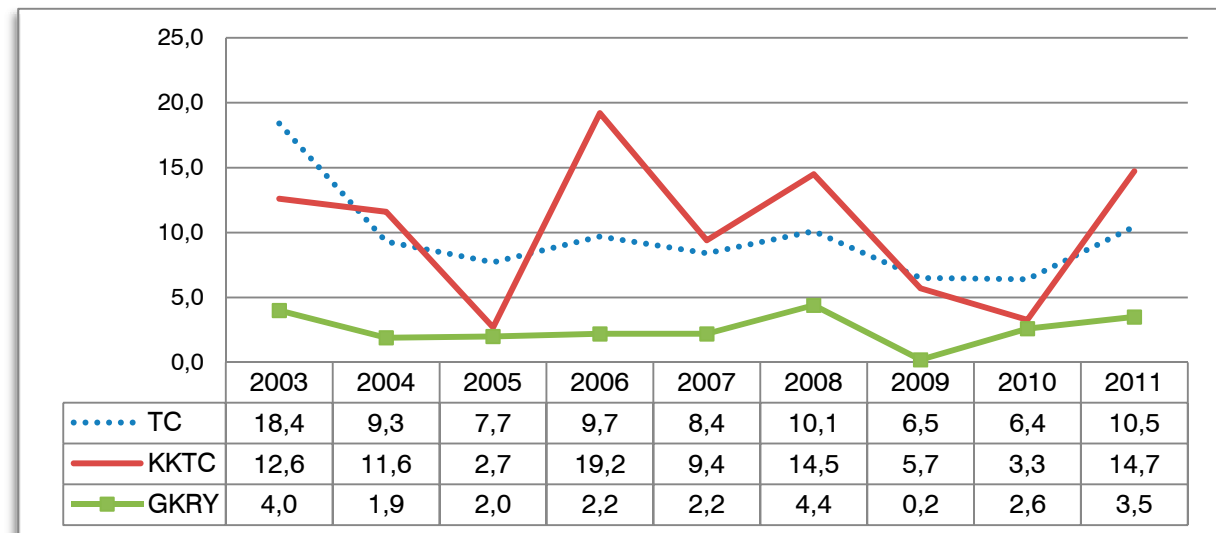
KKTC'de enflasyon, Türkiye'de yaşanan enflasyona paralel bir seyir takip ederek yıllar itibarıyla önemli oranda düşmüştür. Bununla birlikte KKTC enflasyonunun Türkiye enflasyonundan farklı seyir izlediği yıllar olmuştur. (Grafik 6)

Türkiye'de enflasyon 2002 yılından itibaren düzenli olarak düşüş eğilimi göstermiştir. Uzun yıllar sonra 2004 yılında tek haneli rakamlara düşen enflasyon 2006 yılında yüksek bir değere ulaşmış, 2008 yılında çift haneli hale gelmiştir. 2009 ve 2010 yılındaki düşüşün ardından 2011 yılında tüketici enflasyonu bir önceki yıla kıyasla 4 puan yükselmiş olup, yüzde 10,45 seviyelerine ulaşarak tekrar çift haneli hale gelmiştir. Enflasyonun tekrar çift

haneli seviyelere çıkmasında 2007 yılından itibaren yaşanan küresel krize karşı oluşturulan politikaların önemi büyüktür.

Türkiye'de 2011 yılında yaşanan enflasyonun detayına baktığımız zaman, yıl içinde Türk lirasında gözlenen belirgin değer kaybı, özellikle temel mal fiyatlarına yansarak, tüketici enflasyonundaki yükselişin ana belirleyicisi olmuştur. Toplam talep koşullarının enflasyona düşüş yönünde verdiği katkının azalması ve yıllık gıda enflasyonunun son yıllara kıyasla daha yüksek bir seviyede gerçekleşmesi enflasyondaki artışta belirleyici olmuştur. Bu dönemde hizmet fiyatları, son iki yıla kıyasla daha yüksek bir oranda artsa da yıl genelinde orta vadeli hedeflerle uyumlu bir seyir izlemiştir. Buna ek olarak, yılın son çeyreğinde enerji fiyat ayarlamaları ile bazı ürünlerdeki ÖTV oranlarının yükseltilmesi neticesinde yönetilen/yönlendirilen fiyatlarda gözlenen artışlar da enflasyona olumsuz katkı yapmıştır. Bu çerçevede 2011 yılında yüzde 5,5 olan tüketici enflasyonu, hedefinin belirgin olarak üzerinde gerçekleşmiştir.

GRAFİK 6: Enflasyon (TÜFE)

Kaynak: T.C.-TÜİK, KKTC-DPÖ, GKRY-Eurostat

KKTC'de enflasyon oranı 2002 yılında düşüş trendine girmiş, ancak iç ve dış ekonomik etkenlerle istikrarsız bir görünüm sergilemiştir. Dış etkenlerin başında Türkiye'deki enflasyon gelmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de yaşanan dalgalanmalar gayet yumuşak iken KKTC'de yaşanan enflasyonun keskin dalgalı olması dikkate değerdir. Bu durumun büyük ölçüde KKTC TÜFE sepetinin mal ağırlık yapısından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. 2006 yılında yaşanan kuraklık neticesinde fiyatların iç etkenlerden dolayı yükseldiği düşünülmektedir. Fakat yine de tarım sektörünün ekonomi içindeki etkisinin düşük olması 2006 yılında yaşanan enflasyonu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. 2009 yılında enflasyonun Türkiye'den daha aşağı seviyede gerçekleşmesi, küresel ekonomi ile daha az entegre olduğu düşünülen KKTC'nin küresel ekonomik krizden öngörülenden daha yüksek oranda etkilendiği şeklinde açıklanabilir.

KKTC'de 2011 yılında enflasyon yüzde 14,72 olarak gerçekleşmiştir. KKTC ekonomisinin emtia girişi açısından yakın ilişki içinde bulunduğu ekonomilerde 2011 yılı enflasyonu önceki yıllara nazaran yüksek gerçekleşmiştir. Bununla birlikte KKTC'de gerçekleşen enflasyon her iki piyasaya göre daha yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir.

2011 yılında gerçekleşen enflasyona etki eden ana gruplara bakıldığında zaman en yüksek artışın yüzde 29,05 oranıyla alkollü içecekler ve tütün ana grubunda yaşandığı görülmektedir. Yıl içinde yaşanan vergi artışları bu ana grupta enflasyonu etkilemiştir. Yüksek fiyat artışının olduğu (yüzde 28,20) bir diğer ana grup ise ulaştırma ana grubudur. Ulaştırma ana grubunda yaşanan bu fiyat artışının, gerçek bir fiyat artışından ziyade KTHY sonrasında ölçümlemede yaşanan baz farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar ana grubunda yaşanan fiyat artışı yüzde 18,33 olurken, eğitim ana grubunda fiyat artışı yüzde 16,22 olmuştur. Bu ana grupta yaşanan yüksek fiyat artışı daha çok elektrik fiyatlarında yaşanan artıştan kaynaklanmıştır. Giyim ve ayakkabı ana grubunda ise fiyatlarda düşme görülmüştür (-0,13).

D. İSTİHDAM

KKTC'de iktisaden faal nüfus yapısı hakkındaki kapsamlı ilk bilgiler 1996 yılında yapılan genel nüfus sayımından elde edilmiştir. Ancak 2004 yılı sonlarına kadar işgücü piyasasına yönelik her hangi bir ölçüm yapılmamıştır. Planlı kalkınmanın temel unsurlarından biri olan işgücü piyasasındaki eğilimlerin daha doğru ve zamanında ölçülmesi amacıyla 2004 yılından itibaren hane halkı işgücü anketi uygulamaya başlamıştır. Nisan ve Ekim aylarında yapılmaya başlanan anketler daha sonra yılda sadece Ekim ayında yapılan ankete indirgenmiştir. İstihdamın dönemsel değişimini dikkate almaksızın oluşturulan veri tabanı uluslararası karşılaştırmaya imkan vermemekle birlikte istihdama yönelik tek veri kaynağı durumundadır.

TABLO 4: İstihdam Verileri²

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Çalışma Çağındaki Nüfus	190.423	197.660	201.796	209.310	213.795	215.721
İşgücü	101.366	99.149	101.104	104.490	106.117	107.514
İstihdam	91.815	89.787	91.223	91.550	93.498	97.103
İşsiz	9.551	9.362	9.881	12.940	12.619	10.411
Rum Kesiminde Çalışanlar	4.093	2.643	3.252	2.595	1.923	1.365
İşgücüne Katılma Oranı (%)	53,2	50,2	50,1	49,9	49,6	49,8
İstihdam Oranı (%)	48,2	45,4	45,2	43,7	43,7	45,0
İşsizlik Oranı (%)	9,4	9,4	9,8	12,4	11,9	9,7
Genç Nüfustaki İşsizlik Oranı (%)	23,8	22,8	24,7	31,4	24,8	23,1

Kaynak: DPÖ

2011 yılı hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre, KKTC'de çalışma çağındaki nüfus, bir önceki yıla göre yüzde 1 artarak 215.721'e ulaşmıştır. 215.721 kişinin içinde işgücüne dahil olanların sayısı yüzde 49,8 oranıyla 107.514 kişidir. Türkiye ve Malta'daki işgücüne katılma oranı KKTC'deki orana yakındır. Bununla birlikte OECD ve Avro Bölgesinde işgücüne katılma oranı daha yüksektir.

² İşgücü, genel nüfusun çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olan üretken kısmını ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle istihdamda yer alanlar ve işsizler işgücünü oluşturmaktadır. İşgücü ve işgücünün aktif nüfus içindeki oranını yansıtan işgücüne katılma oranı, bir ülkenin işgücü arzı potansiyelini ve üretim gücünü yansıtmaları açısından oldukça önemli bir işgücü piyasası göstergesidir. Emekliler, çalışma yaşının altında bulunanlar, çalışma çağındaki olup eğitime devam edenler, ev hanımları, piyasadaki ücret ve çalışma koşullarında iş bulamadığı için iş aramaktan vazgeçenler (ümitli kırılmış işçiler) ise işgücüne dahil olmayan grup içinde yer almaktadır. İşgücüne katılma oranının yükselmesi, ekonomik faaliyette bulunanların artması anlamına gelirken, bu oranın azalması aktif nüfusun daha büyük bir kısmının ekonomik faaliyetlerin dışında kaldığını göstermektedir.

TABLO 5: İş Gücüne Katılma Oranları (2011)

Avrupa Birliği	64,3
Türkiye	49,9
Malta	57,6
KKTC	49,5

İşgücüne katılmayanların sayısı 108.207'dir. Buna göre KKTC'de çalışma çağındaki nüfusun yüzde 50,2'si işgücüne katılmamaktadır. İşgücüne dahil olmayanlar içinde en büyük grubu yüzde 28,6 (30.894 kişi) oranıyla eğitime devam edenlerin oluşturduğu görülmektedir. İkinci büyük grubu emekliler (2010 yılında yüzde 20,0 (21.585 kişi)) ve üçüncü grubu ise ev işleriyle meşgul olanlar (yüzde 18,8 (20.325 kişi)) oluşturmaktadır. KKTC'de yükseköğretime devam eden öğrencilerin oranının yüksek olması ve bu nedenle eğitim süresinin uzunluğu, işgücüne dahil olmayanlar içinde eğitime devam edenlerin payının büyük olmasının önemli bir nedenidir. İşgücüne katılma oranlarının fakülte ve yüksek okul mezunlarında yüzde 76,7'ye, master ve doktora mezunlarında yüzde 93,4'e ulaşması yükseköğretime devamın cazip olmasını açıklayan önemli bir göstergedir. Yükseköğretime ve arkasından master ve doktora devamın yüksek düzeyde olması ve bu nedenle kişilerin uzun süre işgücüne katılmamaları KKTC'de işgücünün kamu kesiminde çalışmak amacıyla uzun süre işsiz kalmayı göze almalarının da bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

İşgücüne katılmayanların içinde en önemli ikinci grubu emekliler oluşturmaktadır. KKTC'de toplam emekli sayısı 40.660'tır. Bununla birlikte işgücü anketine göre emekli sayısının 21.585 olması 19.075 emeklinin aynı zamanda çalıştığı anlamına da gelebilmektedir. Bu sonuç kayıtdışı istihdam açıklanırken, öncelikle incelenmeye değer bir veri sunmaktadır. Öte yandan, işgücüne katılmayanlar içinde emeklilerin sayısının yüksek olması toplumun ortalama yaşının yükseldiğini göstermesi gerekirken, KKTC'de genç yaşta emeklilik imkânının verilmesi ve hala 50 yaşında emekliliğin söz konusu olması bu oranın yüksek olmasının temel nedenini oluşturmaktadır.

2009 yılında 91.550 olan istihdam, 2010 yılında 93.498'e ve 2011 yılında da 97.103'e yükselmiştir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye, KKTC ve GKRY'de istihdam oranının gelişimi yer almaktadır. KKTC'de 2007 yılına kadar gerçekleşen hızlı büyümeye karşın istihdam oranı artmamıştır (2004'de yüzde 48,8 ve 2006'da yüzde 48,2.). Büyüme hızının düştüğü 2006 yılından sonra istihdam oranı da çok hızlı bir şekilde düşmüştür (2009'da yüzde 43,7). İstihdam oranındaki bu sürekli düşüş, KKTC'de 2006-2010 döneminden sonra istihdam dostu bir ortam olmadığını göstermektedir. Türkiye'deki istihdam oranı, 2000'lerin başlarında KKTC'den çok daha düşük olmasına karşın, büyük ölçüde KKTC'deki istihdam oranının düşmesi ve kısmen de Türkiye'deki oranın artması sonucu aradaki fark büyük ölçüde kapanmıştır. GKRY ile karşılaştırıldığında KKTC'deki istihdam oranı hem daha düşüktür, hem de aradaki fark zamanla açılmaktadır. KKTC ve GKRY'de kadın istihdam oranları arasındaki farklılık daha da fazladır. GKRY'de (ve Türkiye'de) kadın istihdam oranı zamanla artarken, KKTC'de tam tersi bir eğilim gözlenmekte, zaten düşük olan kadın istihdam oranı düşmeye devam etmektedir. Bu durum kısmen çalışma çağındaki nüfus içinde Türkiye ve GKRY'den farklı olarak eğitim görenlerin payının yüksekliği ile de açıklanabilir.

TABLO 6: İstihdam Oranları (Yüzde)

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam	KKTC	48,8	46,1	48,2	45,4	45,2	43,7	43,7	45,0
	Türkiye	41,3	41,5	41,5	41,5	41,7	41,2	43,0	45,0
	GKRY	68,9	68,5	69,6	71,0	70,9	69,9	69,7	68,1
Kadın	KKTC	33,4	30,3	33,1	30,8	31,1	30,5	29,9	31,2
	Türkiye	20,8	20,7	21,0	21,0	21,6	22,3	24,0	25,6
	GKRY	58,7	58,4	60,3	62,4	62,9	62,5	63,0	61,6
Erkek	KKTC	63,3	60,8	62,1	58,6	57,9	55,5	56,1	57,1
	Türkiye	62,7	63,2	62,9	62,7	62,6	60,7	62,7	65,1
	GKRY	79,8	79,2	79,4	80,0	79,2	77,6	76,6	74,7

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat

İstihdam edilenlerin sektörlere dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

TABLO 7: İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tarım	7.278	4.681	4.378	3.170	3.171	4.432	5.300	3.614
Sanayi	10.210	9.226	8.763	8.896	8.144	8.370	8.519	8.454
Hizmetler	61.346	63.301	69.084	68.057	69.417	69.544	71.364	77.988
İnşaat	8.079	8.375	9.590	9.664	10.491	9.204	8.315	7.047
Toplam	86.913	85.583	91.815	89.787	91.223	91.550	93.498	97.103

2011 yılında hizmet sektöründe istihdam edilenlerin sayısı önemli miktarda artarken sanayi ve tarım sektöründe azalmıştır. İnşaat sektöründeki istihdamda ise daha büyük bir düşüş gerçekleşmiştir. 2011 yılında istihdamın sektörel dağılımı; yüzde 80,3'lük payla hizmet sektörü, yüzde 7,3'lük payla inşaat sektörü, yüzde 8,7'lik payla sanayi sektörü ve yüzde 3,7'lik payla tarım sektörü olmuştur.

TABLO 8: İstihdamın Sektör Alt Gruplarına Dağılımı

	KKTC	Türkiye	GKRY
Tarım	5,1	21,9	3,7
Maden	0,1	0,5	0,1
İmalat	9,2	0,5	0,1
Elektrik, gaz, su	0,8	0,4	0,9
İnşaat	10,4	6,1	11,1
Ticaret	17,7	16,5	18,0
Lokanta ve Oteller	6,1	4,8	8,0
Ulaşım, haberleşme	6,1	5,4	5,7
Mali aracı kuruluşlar	3,8	1,2	5,4
Gayrimenkul kiralama	4,1	2,4	5,6
Kamu yönetimi	16,1	5,9	8,0
Eğitim	10,5	4,4	6,7
Sağlık	3,1	2,8	4,2
Diğer Hizmetler	6,9	3,3	4,8

Kaynak: PGlobal, KKTC İşgücü Analizi Mevcut Durum Raporu

Not: KKTC 2004-2008, T.C. 2006-2010 ve GKRY 2000-2010 ortalamasıdır.

İstihdamın sektörel ve mesleki dağılımı, işgücünün niteliği konusunda önemli bir göstergedir. Türkiye ve GKRY ile karşılaştırıldığında, KKTC'deki en önemli farklılık “kamu yönetimi” ve “eğitim” sektörlerinde görülmektedir. Kamu yönetimi ve eğitim KKTC'deki toplam istihdamının, sırasıyla, yüzde 16.1 ve yüzde 10.5'ini oluşturmuştur. Bir başka deyişle KKTC'de çalışan her dört kişiden biri kamu yönetimi veya eğitim alanında çalışmaktadır. Bu oran Türkiye (yüzde 10) ve GKRY'de (yüzde 15) çok daha düşüktür. KKTC'deki yabancı öğrencilere hizmet sunan üniversitelerin payından dolayı eğitim sektörünün payının yüksek olması bir anlamda anlaşılır olmakla birlikte, kamu yönetimi payının yüksek olması, bir politika aracı olarak bu sektörde istihdam yaratıldığını göstermektedir.

Küçük ülke olmalarından kaynaklanan nedenlerden dolayı, KKTC ve GKRY'de imalat sanayinin toplam istihdam içindeki payı, Türkiye'ye göre düşüktür.

KKTC'de işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 11,9 iken 2011 yılında yüzde 9,7'ye gerilemiştir. KKTC'de işsizlik oranları 2006'dan sonra hızlı bir şekilde yükselmiş ve 2009'da kadınlarda yüzde 17, erkeklerde yüzde 10 düzeyine çıkmıştır. Daha sonra bu oranlar 2011 yılında sırasıyla 13,1 – 8,0 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranları daha düşük olduğu için daha yüksek işsizlik oranlarına rağmen kadınlar işsizlerin yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır. GKRY'deki işsizlik oranları ise çok daha düşük olmakla birlikte, 2008-2009 krizi işsizliğin hızlı bir şekilde artmasına yol açmıştır.

KKTC'de işsizlik oranı yaşla birlikte değişmektedir. En yüksek işsizlik oranı 15-19 yaş grubu için gözlemlenmektedir (2010 yılında yüzde 33). Yaş grubu arttıkça işsizlik oranları düşmektedir (20-24 yaş grubunda yüzde 23, 25-34 yaş grubunda yüzde 11 ve daha yaşlı gruplar için yüzde 9). Diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında, KKTC'de genç kadınlar arasındaki işsizlik oranlarının görece olarak daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 9: İşsizlik Oranları

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam	KKTC	10,0	8,2	9,4	9,4	9,8	12,4	11,9	9,7
	Türkiye	10,8	10,6	10,2	10,3	11,0	14,0	11,9	9,8
	GKRY	4,6	5,3	4,6	3,9	3,7	5,3	6,2	7,8
Kadın	KKTC	14,9	14,7	15,6	14,7	14,0	17,0	17,5	13,1
	Türkiye	11,0	11,2	11,1	11,0	11,6	14,3	13,0	11,3
	GKRY	6,0	6,5	5,4	4,6	4,3	5,5	6,4	7,7
Erkek	KKTC	7,4	4,9	6,0	6,7	7,6	9,9	8,9	8,0
	Türkiye	10,8	10,5	9,9	10,0	10,7	13,9	11,4	9,2
	GKRY	3,5	4,4	3,9	3,4	3,2	5,2	6,0	7,9

Kaynak: DPÖ, TÜİK, Eurostat

Diğer tüm ülkelerde olduğu gibi KKTC'de de işsizlik oranı eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte düşüş göstermektedir. Herhangi bir okul bitirmemiş kişiler arasındaki işsizlik oranı yüzde 20'lere varırken bu oran üniversite ve üstü eğitime sahip kişiler arasında yüzde 10'dur. Buna karşın KKTC'de işsizlik oranları eğitim düzeyi yüksek olanlarda, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, çok yüksektir. KKTC'de eğitim düzeyi yüksek olan kesimlerdeki görece olarak yüksek işsizlik oranları nitelik gerektiren işlerin daha az olması (talep yetersizliği) veya

eğitilmiş insanların daha seçici olması ve daha uzun süre (örneğin kamu kesiminde) daha yüksek ücret ödeyen ve daha güvenceli olan iş araması ile açıklanabilir.

KKTC'de işsiz kalma süresi, Türkiye ve GKRY'den daha uzundur. KKTC'deki uzun süreli işsizlerin (bir yıldan daha fazla işsiz olanların) oranı 2010 yılında yüzde 60 iken, bu oran Türkiye'de yüzde 28 ve GKRY'de yüzde 20 olmuştur. KKTC'deki uzun süreli işsizlik oranının yüksek olması, işsizlerin daha yavaş iş bulabildiğini (veya başka bir ifadeyle, daha uzun süre iş aradıklarını) göstermektedir.

TABLO 10: Genç Nüfus (15-24 Yaş Grubu) İşsizlik Oranı

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
KKTC	22,3	20,3	23,8	22,8	24,7	31,4	24,8	23,1
Türkiye	20,6	19,9	19,1	20,5	24,2	25,3	21,7	18,4
GKRY	10,2	13,9	10,0	10,2	9,0	13,8	16,7	22,4

E. DIŞ TİCARET

KKTC 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde 1 milyar 327 milyon dolarlık ithalat; 102 milyon dolarlık da ihracat yapmıştır. 2010 yılı Ocak-Ekim dönemine göre ithalatta yüzde 6; ihracatta ise yüzde 30 artış yaşanmıştır. Buna göre, KKTC'nin 2011 yılı Ocak-Ekim dönemi dış ticaret açığı 1 milyar 224 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

İhracatın ithalatı karşılama oranı 2009 yılında yüzde 5,3, 2010 yılında yüzde 6,0'dır. 2010 yılı Ocak-Ekim döneminde yüzde 6,3 olan karşılama oranı, 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde yüzde 7,7 olarak gerçekleşmiştir. Karşılama oranındaki iyileşme, 2010 yılı ve 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde ihracattaki artışın ithalattaki artıştan daha büyük oranda olmasından kaynaklanmıştır. Buna göre son iki yılda ihracatın ithalatı karşılama oranı sürekli artmış ve ada ülkeleri için ortalama olan yüzde 10 oranına biraz daha yaklaşmıştır.

KKTC'nin ithalatında Türkiye'nin payı 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde 2010 yılının aynı dönemine göre yüzde 68,6 oranından yüzde 67,2 oranına düşmüş; üçüncü ülkelerin payı ise yüzde 31,4 oranından yüzde 32,8 oranına çıkmıştır. İhracatta ise 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde 2010 yılının aynı dönemine göre Türkiye'nin payı yüzde 49,1 oranından yüzde 51,8'e çıkmış, üçüncü ülkelerin payı ise yüzde 50,9'dan yüzde 48,2'ye düşmüştür.

TABLO 11: Dış Ticaret

YILLAR	İHRACAT Milyon \$	İTHALAT Milyon \$	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
2002	45,4	309,6	14,7
2003	50,8	477,8	10,6
2004	62,0	853,1	7,3
2005	68,1	1.255,5	5,4
2006	68,1	1.376,2	4,9
2007	83,7	1.539,2	5,4
2008	83,6	1.680,7	5,0
2009	71,1	1.326,2	5,3
2010	96,4	1.604,2	6,0
2010 (Ocak-Ekim)	79,1	1.250,3	6,3
2011 (Ocak-Ekim)	102,7	1.327,5	7,7

Kaynak: Ticaret Dairesi

KKTC'nin ithalatında en büyük payı taşıt araçları, yakıt, konfeksiyon, ilaçlar, inşaat demiri, mobilya ve aksamaları alırken, ihracatın ana kalemlerini süt ürünleri, narenciye, rakı ve hurdalar oluşturmuştur.

KKTC'nin 2009 yılında ve 2010-2011 yılı Ocak-Ekim dönemine ait en çok ithal edilen 15 mal ile birlikte dış ticaret verileri aşağıda yer almaktadır.

TABLO 12: İthal Edilen Başlıca Ürünler (Milyon \$)

MAL ADI		2009		2010 (Ocak-Ekim)		2011 (Ocak-Ekim)		2010-11 %Değişim
1	Taşıt Araçları	110,7	%8,4	99,4	%7,9	79,6	%5,9	-20,0
2	Yakıt	72,8	%5,5	79,1	%6,3	95,5	%7,2	21,0
3	Konfeksiyon	32,3	%2,4	29,7	%2,4	30,7	%2,3	3,0
4	İlaçlar	29,0	%2,2	26,4	%2,1	25,9	%1,9	-2,0
5	İnşaat Demiri	24,8	%1,9	23,5	%1,9	27,6	%2,0	17,0
6	Mobilya Ve Aksamları	23,4	%1,8	27,9	%2,2	24,5	%1,8	-12,0
7	Tıbbi Cihazları	21,8	%1,6	14,5	%1,2	7,4	%0,6	-49,0
8	Bilgi İşl. Mak. Ve Aks.	21,3	%1,6	23,5	%1,9	17,7	%1,3	-25,0
9	Alkollü İçkiler	18,4	%1,4	14,0	%1,1	20,9	%1,6	49,0
10	Hayvan Yem. Katkı M.	20,8	%1,6	18,4	%1,5	22,9	%1,7	25,0
11	Oto Aksamaları	19,0	%1,4	17,9	%1,4	16,8	%1,3	-6,0
12	Sanayi Tipi Makineler	18,1	%1,4	22,6	%1,8	22,7	%1,7	1,0
13	Elektrik Malzemeleri	17,3	%1,3	18,1	%1,4	15,4	%1,2	-15,0
14	Arpa	16,9	%1,3	3,9	%0,3	5,8	%0,4	49,0
15	Sigara	17,8	%1,3	15,9	%1,3	15,7	%1,2	-1,0
16	Diğer	861,8	%64,9	815,5	%65,2	898,2	%67,6	10,0
TOPLAM		1.326,2	%100	1.250,3	%100	1.327,5	%100	6,0

Kaynak: Ticaret Dairesi

TABLO 13: KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı (Milyon \$)

YIL	TÜRKİYE Milyon \$	%	3. ÜLKELER						TOPLAM İTHALAT
			AB	UZAK DOĞU	DİĞER AVR.	ORTA DOĞU	DİĞER	TOPLAM	%
2008	1.172,5	69,0	236,3	109,1	78,5	56,4	27,6	508,1	30,2
2009	923,4	69,6	205,6	87,7	30,3	52,5	26,5	402,6	30,4
2010	1.137,3	70,9	251,2	90,2	29,8	69,0	26,3	466,5	29,1
2010 (01-10)	856,7	68,6	208,6	76,5	26,4	55,8	26,2	393,6	31,4
2011 (01-10)	891,8	67,2	234,7	65,8	33,1	73,3	28,5	435,7	32,8

Kaynak: Ticaret Dairesi

Aşağıdaki tabloda 2009 yılında ve 2010-2011 yılı Ocak-Ekim dönemlerinde ihraç edilen malların sıralaması ve değerleri yer almaktadır.

KKTC ihracatında en önemli artış Ortadoğu pazarında yaşanmıştır. Bu artışta en önemli pay İran'a yapılan narenciye ihracatıdır. Diğer Avrupa ülkelerinde yeni pazar bulma açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere KKTC'nin Türkiye'ye 2011 yılı Ocak-Ekim dönemi ihracatı 2010 yılının aynı dönemine göre hem değer hem de oransal olarak artmıştır.

TABLO 14: İhraç Edilen Başlıca Ürünler (Milyon \$)

MAL ADI		2009		2010 (01-10)		2011 (01-10)		2010-11 % DEĞİŞİMİ
1	Süt Ürünleri	20,0	%28,2	21,1	%26,7	23,1	%22,5	10,0
2	Narenciye	14,0	%19,7	26,8	%33,9	31,2	%30,4	16,0
3	Rakı	8,4	%11,9	6,5	%8,2	9,3	%9,1	43,0
4	Hurdalar	4,2	%5,9	5,3	%6,7	12,0	%11,7	129,0
5	Alçı Taşı	2,3	%3,2	1,7	%2,1	2,6	%2,5	50,0
6	Konfeksiyon	2,3	%3,2	3,1	%3,9	3,3	%3,2	4,0
7	Narenciye Konsantre	1,7	%2,4	2,5	%3,2	2,8	%2,7	13,0
8	Piliç Eti	1,4	%1,9	2,2	%2,8	4,1	%3,9	88,0
9	Patates	0,9	%1,3	0,5	%0,6	3,2	%3,1	469,0
10	Sebzeler	0,8	%1,1	1,2	%1,5	1,6	%1,6	27,0
11	Diğer	15,1	%21,2	8,2	%10,4	9,5	%9,3	17,6
TOPLAM		71,1	%100	79,1	%100	102,7	%100	30,0

TABLO 15: KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İhracatı (Milyon \$)

YIL	TÜRKİYE		3. ÜLKELER							TOPLAM İHRACAT
	Milyon \$	%	AB	UZAK DOĞU	DİĞER AVR.	ORTA DOĞU	DİĞER	TOPLAM	%	
2008	41,7	49,9	17,1	0,065	5,0	14,2	5,4	41,8	50,1	83,6
2009	38,5	54,2	13,2	0,2	1,3	13,8	4,1	32,6	45,8	71,1
2010	44,7	46,4	11,8	0,3	3,6	31,1	4,9	51,7	53,6	96,4
2010 (01-10)	38,9	49,1	4,8	0,243	3,6	27,7	3,7	40,2	50,9	79,1
2011 (01-10)	53,3	51,8	4,1	0,288	1,4	34,1	9,3	49,4	48,2	102,7

Kaynak: Ticaret Dairesi

KUTU:1**Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Yapılan Ticaret**

Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında 2011 yılında GKRY'ne 29 milyon 407 bin avroluk ihracat yapılmış olup, bunun 24 milyon 102 bin avroluk kısmı elektrik enerjisidir. Söz konusu ihracatta bir önceki seneye göre elektrik enerjisi hariç diğer mallarda artış yaşanmamıştır. Kıbrıs Türk firmalarının AB mevzuatı gereğince talep edilen güvenlik, sağlık ve kalite belgelerini temin etmeleri ihracat yapmalarında etkili olmuştur. Taştan mamul ürünler, karo, tuğla, seramik ürünleri, alüminyum ürünler, metal parçaları, kimyasal ürünler, mobilya, yatak, plastik ürünler, sebze ve balık ihraç edilen başlıca ürünleri oluşturmaktadır.

Yeşil Hat kapsamında yapılan ihracat incelendiğinde, GKRY'nde Kıbrıs Türk mallarına karşı resmi otoritelerce uygulanan psikolojik baskının devam ettiği, güneydeki tüketicinin nihai kullanıma yönelik raf ürünlerine talebi olmadığı gözlenmektedir.

Bununla birlikte, 2004 yılının ikinci yarısından itibaren uygulanmaya başlayan Yeşil Hat mevzuatı kapsamındaki ticaretin 2005 yılında yaklaşık 1,6 milyon Avro düzeyinde iken altı sene içerisinde yaklaşık 3 kat artarak 2011 yılında 5,3 milyon Avro düzeyine ulaştığı görülmektedir.

F. BANKACILIK

Sektörün aktif toplamı 2011 yılında 2010 yılsonuna göre yüzde 17,8 oranında artarak 8.417 milyon ₺'den 9.918 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır. Buna paralel olarak bankacılık sektöründe hizmet sunum birimi olan şube sayısı 192'den 196'ya, personel sayısı ise 56 kişi artarak 2.429'dan 2.485'e yükselmiştir.

2011 yılsonu itibarıyla sektörün toplam kredileri (Brüt) 2010 yılsonuna göre yüzde 26,7'lik artışla 5.869 milyon ₺'ye ulaşmıştır. İlgili dönem sonunda kredilerde en büyük payı yüzde 53'lük oran ile işletme kredileri kalemi almıştır.

Toplam mevduat geçmiş dönemlerde olduğu gibi 2011 yılında da sektörün en önemli fon kaynağı olma niteliğini korumuş, 2010 yılsonuna göre yüzde 18,9 oranında artmıştır. Brüt krediler artış hızının mevduat kalemi artış hızından fazla olmasına bağlı olarak 2010 yılsonunda yüzde 65,5 olan sektör mevduatının krediye dönüşüm oranı, 2011 yılsonu itibarıyla 4,3 puan artarak yüzde 69,8 seviyesine yükselmiştir.

2010-2011 yılları arasında vadesiz mevduat yüzde 24,3 oranında artarak 908 milyon ₺'den 1.129 milyon ₺'ye, vadeli mevduat ise yüzde 17,3 oranında artarak 5.935 milyon ₺'den 6.959 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Tahsili Gecikmiş Alacakların (TGA) brüt kredilere oranı 2010 yılı sonunda yüzde 9,5 iken bu oran 2011 yılı sonunda 1,6 puan azalarak yüzde 8,0 seviyesine gerilemiştir.

Menkul Değerler Cüzdanı (MDC) 2011 yılında yüzde 93,0 oranında artmıştır. Buna göre Aralık 2010 sonunda 500 milyon ₺ olan MDC 2011 yılsonunda, 377 milyon ₺'si TC Devlet İç Borçlanma Senetleri ve 146 milyon ₺'si KKTC Kalkınma Bankası Tahvilleri olmak üzere toplam 966 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Bankacılık sektörünün istikrarı ve gelişmesi açısından büyük önem taşıyan özkaynaklar, 2011 yılsonunda bir önceki yılsonuna göre yüzde 17,3 oranında artarak 1.097 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır.

Sektörün Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu (SYSR) bir yıllık dönemde (Aralık 2010-Aralık 2011) 0,23 puan azalışla yüzde 20,6'ya gerilemiş ve asgari yüzde 10 olan yasal sınırın oldukça üzerinde gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, Aralık 2010 - Aralık 2011 döneminde bankacılık sektörü temel göstergelerinin olumlu yönde gelişmesini sürdürdüğü görülmektedir.

Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetim Kurulu'nun 9 Ağustos 2011 tarih ve 210 sayılı kararındaki talebi doğrultusunda yapılan değerlendirme sonucunda K. Continental Bank Ltd.'in bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin 39/2001 sayılı Bankalar Yasası'nın 37. maddesi uyarınca kaldırılmasına karar verilmiştir. Yine 2011 yılında, Fasil 113 sayılı Şirketler Yasası'nın 19 (1) maddesi uyarınca, 12 Ekim 2011 tarih ve (II) 1336 - 2011 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Artam Bank Ltd.'in şirket ismi Nova Bank Ltd. olarak

değiştirilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 2011 yılsonu itibarıyla Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 22'dir. Sektördeki 22 bankanın 3'ü kamu bankası, 12'si özel sermayeli banka ve 7'si şube bankasıdır. 2011 yılının sonunda özel sermayeli bankaların toplam banka sayısı içindeki payı yüzde 54,5'tir. Özel sermayeli bankalar grubunu yüzde 31,8'lik payla şube bankaları, yüzde 13,6'lık payla kamu bankaları izlemektedir.

TABLO 16: Banka Sayısındaki Gelişmeler

Banka Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kamu Mevduat Bankaları	2	2	2	2	4	3
Özel Sermayeli Bankalar	15	15	15	15	12	12
Şube Bankalar	6	7	7	7	7	7
Toplam	23	24	24	24	23	22

Sektörde hizmet sunum birimi olan şube sayısı 2006 yılından itibaren artış eğilimi göstermektedir. Nitekim Aralık 2006 tarihinde 134 olan şube sayısı beş yıllık dönem içinde 62 adet artarak, 2011 yılı sonunda 196'ya ulaşmıştır. Şube sayısının banka gruplarına göre yüzde dağılımına bakıldığında, özel sermayeli bankaların toplam şube sayısı içindeki payı 2011 yılı sonunda yüzde 59,7, şube bankalarının yüzde 22,5 ve kamu mevduat bankalarının payı ise yüzde 17,9 olduğu görülmektedir.

TABLO 17: Şube Sayısının Gelişimi ve Yüzde Dağılımı (%)

Banka Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kamu Mevduat Bankaları	23	24	27	29	34	35
Özel Sermayeli Bankalar	83	95	111	120	118	117
Şube Bankalar	28	30	32	35	40	44
Toplam	134	149	170	184	192	196
Yüzde Dağılım (%)						
Kamu Mevduat Bankalar	17,2	16,1	15,9	15,8	17,7	17,9
Özel Sermayeli Bankalar	61,9	63,8	65,3	65,2	61,5	59,7
Şube Bankalar	20,9	20,1	18,8	19,0	20,8	22,5

Sektördeki personel sayısı 2011 yılsonunda 2010 yılsonuna göre 56 kişi artarak 2.429 kişiden 2.485 kişiye yükselmiştir. İlgili dönemde personel sayısındaki değişim banka grupları bazında incelendiği zaman, en fazla istihdamın 31 kişi ile şube bankalarında gerçekleştiği görülmektedir. Özel sermayeli bankalarda çalışan personel sayısı 22 kişi artarken, kamu mevduat bankalarında ise bu sayı 3 kişi artış göstermiştir. Bu değişimler içinde şube sayısında azalış olduğu halde personel sayısında artış gösteren özel sermayeli bankalar dikkat çekmektedir. Yaşanan bu değişimlerle birlikte 2011 yılsonunda özel sermayeli bankalarda 1.459 kamu mevduat bankalarında 552 ve şube bankalarında 474 kişi istihdam edilmektedir.

TABLO 18: Personel Sayısı Dağılımı (%)

Banka Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kamu Mevduat Bankaları	491	518	558	562	549	552
Özel Sermayeli Bankalar	1.257	1.386	1.432	1.433	1.437	1.459
Şube Bankalar	296	345	382	413	443	474
Toplam	2.044	2.249	2.372	2.408	2.429	2.485
Yüzde Dağılım (%)						
Kamu Mevduat Bankalar	24,0	23,0	23,5	23,3	22,6	22,2
Özel Sermayeli Bankalar	61,5	61,6	60,4	59,5	59,2	58,7
Şube Bankalar	14,5	15,3	16,1	17,2	18,2	19,1

2010-2011 yılsonları arasındaki dönemde sektörün toplam personel sayısı içinde şube bankalarının payı yüzde 18,2'den yüzde 19,1'e yükselirken, özel sermayeli bankaların payı 59,2'den yüzde 58,7'ye, kamu mevduat bankalarının toplam personel sayısı içindeki payı ise yüzde 22,6'dan yüzde 22,2'ye gerilemiştir.

Bankacılık Sektörü Konsolide Bilançosu

KKTC bankacılık sektörü 2010 sonu itibarıyla 8.417 milyon ₺ aktif büyüklüğe sahipken, 2011 yılında bir önceki yıla göre yüzde 17,8 büyümeye kaydetmiş ve 9.918 milyon ₺'ye ulaşmıştır.

2010 - 2011 yılsonları arasında MDC yüzde 93,0, krediler yüzde 26,7 oranında artış gösterirken, aynı dönemler arasında likit aktifler kaleminde yüzde 3,2 gerileme yaşanmıştır.

Bankacılık sektörü kaynak yapısı incelediğinde mevduat 2011 yılında da en önemli fon kaynağı olma niteliğini korumuş ve 7.067 milyon ₺'den 8.403 milyon ₺'ye ulaşmıştır. Son bir yıllık dönemde özkaynaklar toplamında da yüzde 17,3 oranında artış meydana gelmiştir.

TABLO 19: Bankacılık Sektörü Konsolide Bilançosu

Milyon ₺	2010	2011	Yüzde Değişim (%)
Likit Aktifler	2.494	2.415	-3,2
MDC	500	966	93,0
Krediler (Brüt)	4.631	5.869	26,7
Diğer Aktifler	792	669	-15,6
Toplam Aktif-Pasif	8.417	9.918	17,8
Mevduat	7.067	8.403	18,9
Diğer Pasifler	414	418	0,8
Özkaynaklar	936	1.097	17,3

Sektörün bir yıllık (Aralık 2010 - Aralık 2011) varlıkları yapısal dağılım yönünden incelendiğinde, likit aktiflerde yaşanan daralmaya karşın, MDC ve brüt kredilerde genişleme olduğu görülmektedir. İlgili dönemde brüt kredilerin aktif toplamı içerisinde payı 4,15 puan artarak yüzde 55,0'dan yüzde 59,2'ye, MDC'nin payı ise 3,8 puan artarak yüzde 5,9'dan yüzde 9,7'ye yükselmiştir. Likit aktifler kalemi söz konusu dönemde 5,28 puan azalmış ve yüzde 29,6'dan yüzde 24,4'e gerilemiştir.

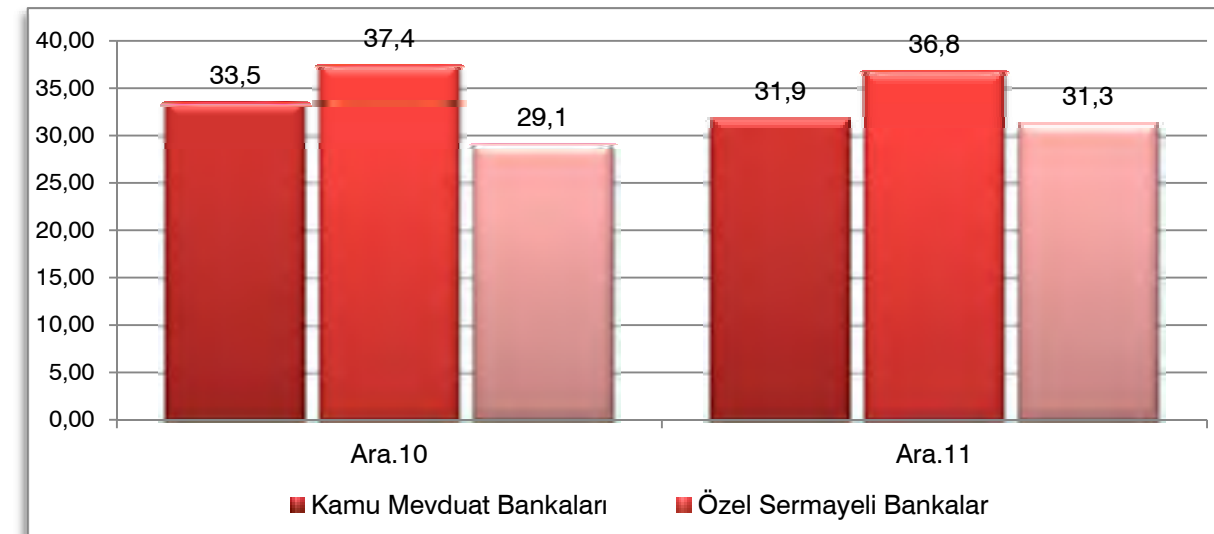
2011 yılsonu itibarıyla toplam pasifin yüzde 84,7'sini mevduat, yüzde 4,2'sini diğer pasifler ve yüzde 11,1'ini özkaynaklar oluşturmaktadır. 2010 yılı sonunda söz konusu oranlar sırası ile yüzde 84, yüzde 4,9 ve yüzde 11,1 seviyesinde gerçekleşmiştir.

TABLO 20: Bankacılık Sektörü Aktif / Pasif Yapısal Dağılımı (%)

Aktif	2010	2011
Likit Aktifler	29,6	24,4
MDC	5,9	9,7
Krediler (Brüt)	55,0	59,2
Diğer Aktifler	9,4	6,7
Toplam	100,0	100,0
Pasif	2010	2011
Mevduat	84	84,7
Diğer Pasifler	4,9	4,2
Özkaynaklar	11,1	11,1
Toplam	100,0	100,0

Bir yıllık dönemde sektörün aktif yapısı banka grup paylarına göre incelendiğinde, özel sermayeli bankalar yüzde 37,4'ten yüzde 36,8'e, kamu mevduat bankaları yüzde 33,5'ten yüzde 31,9'a düşerken, şube bankalarının aktif payı ise yüzde 29,1'den yüzde 31,3'e yükselmiştir.

GRAFİK 7: Banka Gruplarına Göre Aktif Payları (%)

2010-2011 yılsonları arasında MDC alt kalemlerinden TC Devlet İç Borçlanma Senetleri yüzde 117,4, KKTC Kalkınma Bankası Tahvilleri ise yüzde 18,6 oranında artmıştır. 2011 yılsonu itibarıyla bankacılık sektörü menkul değerler cüzdanı içerisinde 819 milyon ₺ değerinde TC Devlet İç Borçlanma Senedi, 146 milyon ₺ değerinde KKTC Kalkınma Bankası Tahvili olduğu görülmektedir.

TABLO 21: Menkul Değerler Cüzdanı

Milyon ₺	2010	2011	Yüzde Değişim (%)
TC Devlet İç Borçlanma Senetleri	377	819	117,4
KKTC Kalkınma Bankası Tahvilleri	123	146	18,6
Toplam MDC	500	966	93,0

Krediler

Bankacılık sektörünün temel görevi finansal aracılık yapmaktır. Dolayısıyla, bankaların topladığı fonlar sayesinde kredilerde yarattığı gelişmeler takip edilmesi gereken önemli bir göstergedir. Bir yıllık dönemde (Aralık 2010 - Aralık 2011) toplam krediler yüzde 29 oranında artış göstermiş ve 4.189 milyon ₺'den 5.402 milyon ₺'ye ulaşmıştır. Söz konusu dönemde toplam krediler içindeki en büyük iki kalem olan işletme kredileri 2.202 milyon ₺'den 2.866 milyon ₺'ye, tüketici kredileri ise 1.238 milyon ₺'den 1.687 milyon ₺'ye yükselmiştir. Bu dönem içinde tüketici kredilerinde meydana gelen yüzde 32,4 oranındaki artışla birlikte, 2010 yılında toplam krediler içinde yüzde 30,4 olan payı, 2011 yılı sonunda yüzde 31,2'ye yükselmiştir. 2011 yılı sonunda toplam 2.866 milyon ₺ olan işletme kredilerinin 1.550 milyon ₺'si kamuya, 1.316 milyon ₺'si özel sektöre kullanılmıştır.

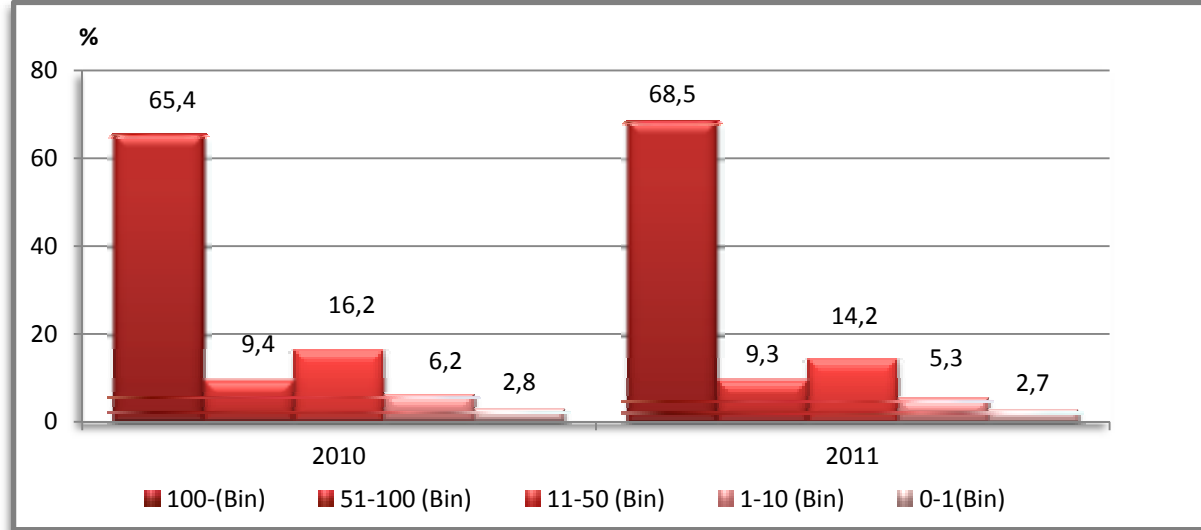
TABLO 22: Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı (Milyon ₺)

	2010			2011		
	KAMU	ÖZEL	TOPLAM	KAMU	ÖZEL	TOPLAM
İskonto ve İştirak Senetleri	0,2	59,1	59,3	0,6	62,0	62,6
İhracat Kredileri	-	4,5	4,5	-	15,3	15,3
İthalat Kredileri	0,1	16,7	16,8	0,2	17,9	18,1
İhr. Garantili Yatırım Kredileri	-	-	-	-	-	-
Diğer Yatırım Kredileri	-	6,5	6,5	-	32,2	32,2
İşletme Kredileri	1.335,5	866,7	2.202,2	1.549,9	1.316,0	2.865,9
İhtisas Kredileri	-	19,4	19,4	-	16,9	16,9
Fon Kaynaklı Krediler	-	14,4	14,4	-	13,4	13,4
Tüketici Kredileri	-	1.273,7	1.273,7	-	1.686,5	1.686,5
Kredi Kartları	-	146,3	146,3	-	168,0	168,0
Müşteri Adına Menkul Değer Alım Kredileri	-	-	-	-	0,1	0,1
KKTC Merkez Bankası Kaynaklı Kredileri	-	5,8	5,8	-	0,7	0,7
KKTC MB Kaynaklı Aracılığıyla Kullanılan Kredileri	-	1,0	1,0	-	1,2	1,2
Diğer Krediler	161,4	278,1	439,5	201,5	319,9	521,4
Toplam Krediler	1.497,2	2.692,1	4.189,3	1.752,2	3.650,1	5.402,3

2010 yılsonu itibarıyla 100 bin ₺'den büyük kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 65,4 iken, 2011 yılı sonunda yüzde 68,5'e yükselmiştir. Kredi büyüklüklerinde ikinci sırayı 2011 yılı sonunda yüzde 14,2 paya sahip 11-50 bin ₺ dilimi almaktadır. Söz konusu dönemde 51-100 bin ₺ ve 1-10 bin ₺ tutarlarındaki krediler ise toplam kredilerin sırasıyla yüzde 9,3 ve yüzde 5,3'ünü oluşturmaktadır. Sektördeki en düşük kredi kullanımı ise yüzde 2,7'lik payla 0-bin ₺ dilimidir.

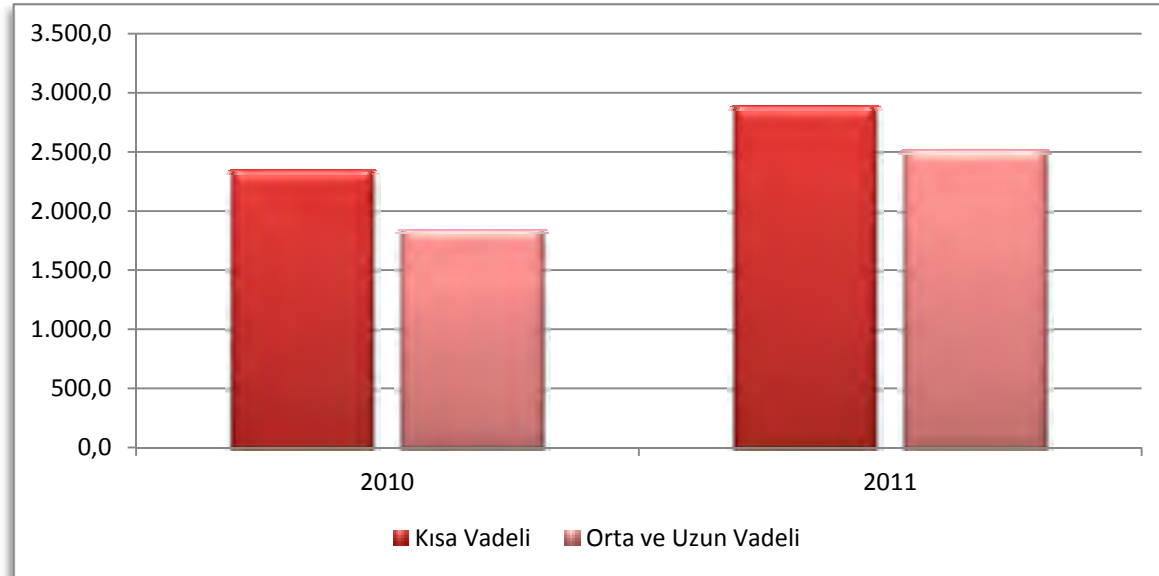
Aralık 2011 itibarıyla sektördeki kredi büyüklüğü geçen yıla göre bakıldığında, 100 bin ₺'den büyük kredilerin payında artış, 51-100 bin ₺, 11-50 bin ₺, 1-10 bin ₺ ve 0-bin ₺ dilimlerinde ise azalış olmuştur.

GRAFİK 8: Kredi Büyüklük Oranları

Aralık 2011 sonu itibarıyla kısa vadeli krediler bir önceki yılsonuna göre yüzde 23,2 artarak 2.345 milyon ₺'den 2.888 milyon ₺'ye ulaşmıştır. İlgili dönemde orta ve uzun vadeli krediler ise yüzde 36,3 artış göstermiş ve 1.844 milyon ₺'den 2.514 milyon ₺'ye yükselmiştir.

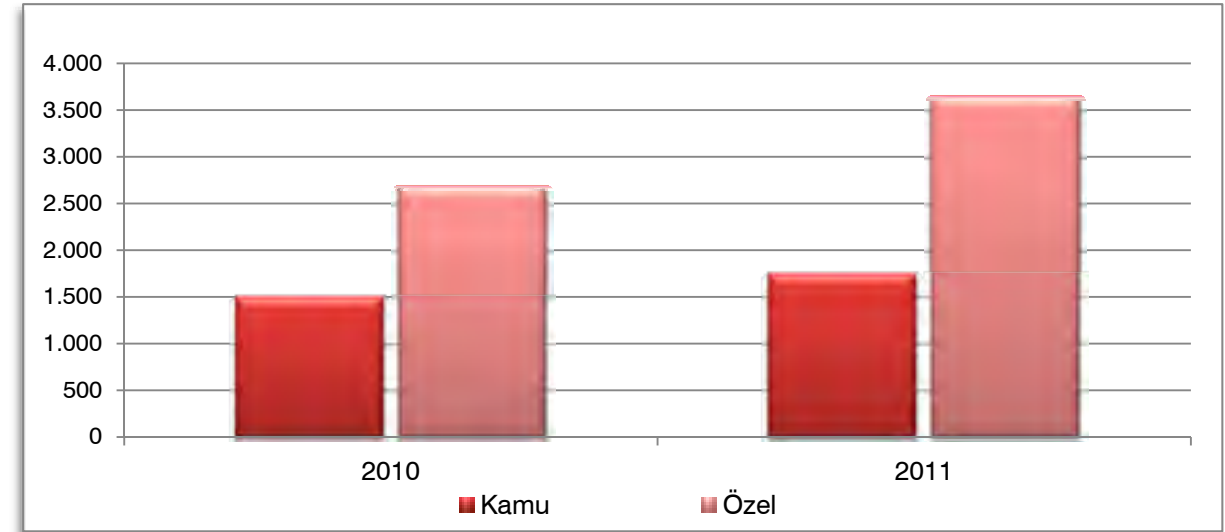
GRAFİK 9: Kredilerde Vade Yapısı (Milyon ₺)

2011 yılsonu itibarıyla kamu kesimine ve özel sektöre kullandırılan kredilerin dağılımı 2010 yılsonuna göre incelendiği zaman, kamu kesimine verilen kredilerin yüzde 16,6 oranında artarak 1.752 milyon ₺'ye, özel sektöre kullandırılan kredilerin ise önceki yıla göre yüzde 35,9 artışla 3.650 milyon ₺'ye ulaştığı görülmektedir. Yaşanan bu artışlarla 2011 yılsonu itibarıyla toplam krediler içinde kamuya kullandırılan kredilerin payı yüzde 35,9'dan yüzde 32,4'e

gerilemiş, özel sektöre kullandırılan kredilerin payı ise yüzde 64,1'den yüzde 67,6'ye yükselmiştir.

GRAFİK 10: Kredilerde Kamu Ve Özel Sektör Dağılımı (Milyon ₺)

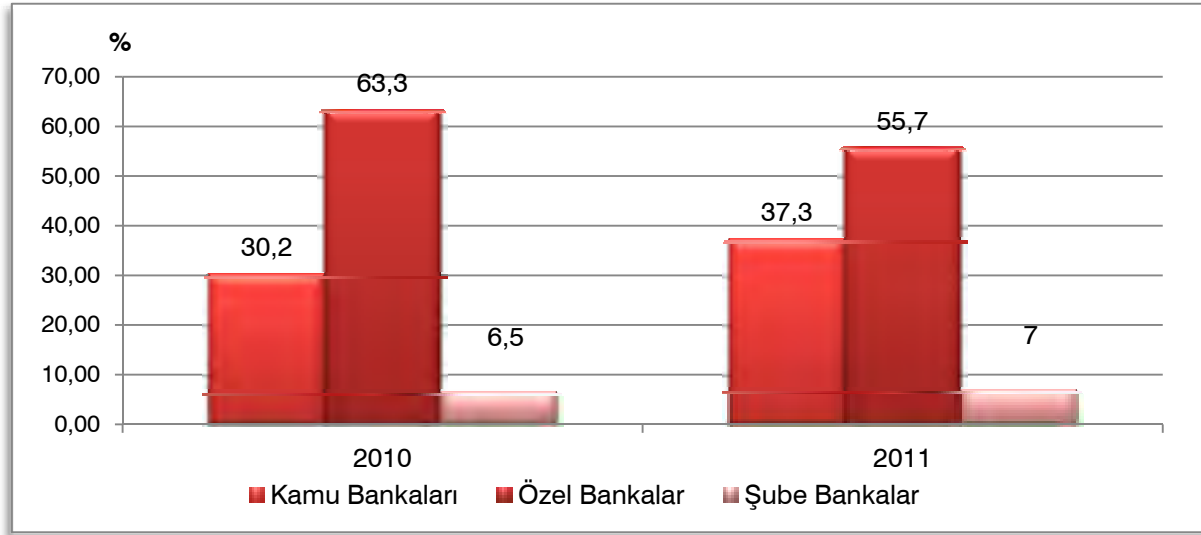
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA)

Aralık 2011 itibarıyla, tahsili gecikmiş alacakların banka gruplarına göre dağılımı bir önceki yıla göre incelendiğinde, kamu bankaları ve şube bankaları payında artış, özel sermayeli bankalar grubu payında ise azalış olduğu görülmektedir. 2011 yılı sonunda sektörün bütününe ait TGA'lar içinde özel bankalar yüzde 55,7 ile en büyük paya sahiptir. Özel bankaları yüzde 37,3 oran ile kamu bankaları ve yüzde 7 oranla şube bankaları takip etmektedir. 2010 yılsonu itibarıyla söz konusu oranlar sırası ile yüzde 63,3, yüzde 30,2 ve yüzde 6,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

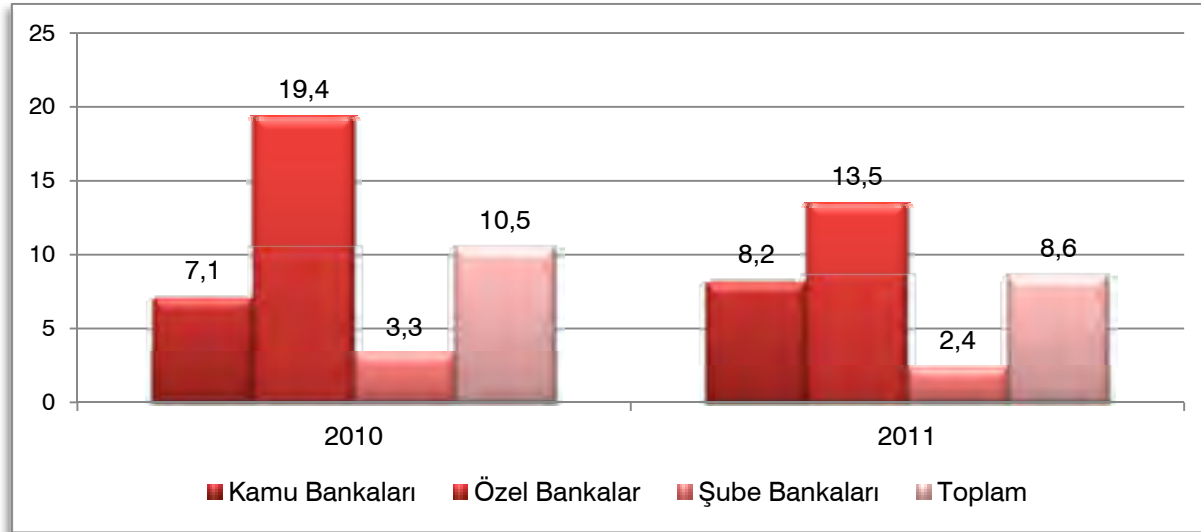
2009 yılında brüt krediler içinde yüzde 11,4 seviyelerine kadar yükselen takibe dönüşüm oranı, 2010 yılsonu itibarıyla yüzde 9,5, 2011 yılı sonunda ise yüzde 7,9 seviyelerine gerilemiştir. 2010 yılı sonunda yüzde 60,6 seviyesinde olan TGA için ayrılan karşılıklar oranı ise 2011 yılsonunda yüzde 64,2 oranında gerçekleşmiştir.

2010-2011 yılları arasında kamu bankaları tahsili gecikmiş alacaklarının toplam kredilerine oranı yüzde 7,1'den yüzde 8,2'ye yükselmiştir. Aynı dönemde söz konusu oranın şube bankalarında yüzde 3,3'den yüzde 2,4'e, özel bankalar grubunda ise yüzde 19,4'den yüzde 13,5'e gerildiği görülmektedir. 2010 yılsonunda yüzde 10,5 seviyesinde olan sektör tahsili gecikmiş alacaklarının toplam kredilere oranı 2011 yılsonu itibarıyla yüzde 8,6 oranında gerçekleşmiştir.

GRAFİK 11: Banka Gruplarına Göre Takipteki Alacakların Dağılımı (%)

GRAFİK 12: Banka Gruplarına Göre TGA/Krediler (%)

Mevduatlar

KKTC bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin en büyük kaynağı olan mevduat toplamında 2011 yılsonu itibarıyla bir önceki yıla göre yüzde 18,9 artış gerçekleşmiştir. Yaşanan bu artışla sektörün toplam mevduatı 7.067 milyon ₺'den, 8.403 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır.

Mevduatın türlerine göre gelişimi incelendiğinde, en büyük payın geçmiş dönemlerde olduğu gibi Aralık 2011 itibarıyla 6.334 milyon ₺'lik toplam ve yüzde 75,4'lük payla tasarruf mevduatında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bunu sırasıyla 899 milyon ₺ ve yüzde 10,7'lik payla ticari mevduat, 569 milyon ₺ ve yüzde 6,8 payla resmi mevduat izlemektedir.

Bankacılık sektörü toplam mevduatının vade yoğunluğunun önceki dönemlerde olduğu gibi, Aralık 2011 sonunda 1 aylık vadeli mevduatta olduğu görülmektedir. 2011 yılsonunda 1 ay vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2010 yılsonuna göre 8,81 puan azalarak

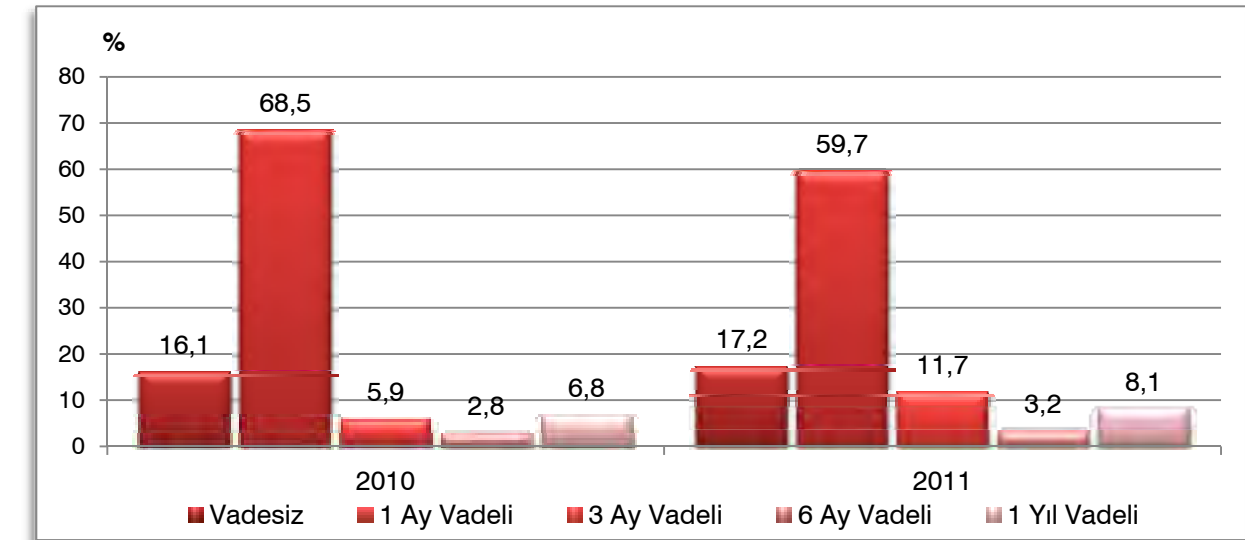
yüzde 59,7'ye gerilemiştir. Bir ay vadeli mevduatı yüzde 17,2 oranla vadesiz mevduat, yüzde 11,7 oranla üç ay vadeli mevduat, yüzde 8,1 oranla bir yıl vadeli mevduat ve yüzde 3,2'lik oranla 6 ay vadeli mevduat izlemektedir.

TABLO 23: Mevduatın Türlerine Göre Gelişimi (Milyon ₺)

	2010	2011
Resmi	639	569
Ticari	680	899
Tasarruf	5.332	6.334
Diğer	192	285
Bankalararası	224	315
Toplam Mevduat	7.067	8.403

Bir ay vadeli mevduatın mevduat toplamı içindeki payı bir yıllık dönemde (Aralık 2010-Aralık 2011) azalırken vadesiz, üç ay vadeli, 6 ay vadeli ve 1 yıl vadeli mevduat payı sırasıyla, 1,16, 5,84, 0,46 ve 1,35 puan artmıştır.

GRAFİK 13: Mevduatın Vadelerine Göre (%) Dağılımı

2010 yılsonu itibarıyla 908 milyon ₺ olan vadesiz mevduat toplamı 2011 yılı sonunda yüzde 24,3 oranında artmış ve 1.129 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. 2010-2011 yılları arasında 0-5 bin ₺ vadesiz mevduat 149 milyon ₺'den 194 milyon ₺'ye, 5-10 bin ₺ vadesiz mevduat 72 milyon ₺'den 110 milyon ₺'ye, 10-50 bin ₺ vadesiz mevduat 192 milyon ₺'den 247 milyon ₺'ye, 50-100 bin ₺ vadesiz mevduat 77 milyon ₺'den 88 milyon ₺'ye, 100 bin ₺ üzeri vadesiz mevduat ise 418 milyon ₺'den 489 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Bir yıllık dönemde vadeli mevduatta artış olmuştur. 2010 yılında 5.935 milyon ₺ olan toplam vadeli mevduat 2011 yılı sonunda yüzde 17,3 oranında artarak 6.959 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu dönemde meydana gelen artışta 100 bin ₺ üzeri vadeli mevduattaki yüzde 24,8 ve 50-100 bin ₺ vadeli mevduattaki yüzde 20,6 oranındaki artışlar etkili olmuştur.

TABLO 24: Mevduatın Büyüklüklerine Göre Dağılım

	Milyon ₺	2010	2011	Yüzde Değişim (%)
VADESİZ	0-5 Bin ₺	149	194	29,9%
	5-10 Bin ₺	72	110	53,8%
	10-50 Bin ₺	192	247	28,9%
	50-100 Bin ₺	77	88	14,5%
	100 Bin ₺ üzeri	418	489	17,0%
	VADESİZ TOPLAM	908	1.129	24,3%
VADELİ	0-5 Bin ₺	240	281	16,7%
	5-10 Bin ₺	174	171	-1,8%
	10-50 Bin ₺	1.647	1.712	4,0%
	50-100 Bin ₺	931	1.123	20,6%
	100 Bin ₺ üzeri	2.943	3.673	24,8%
	VADELİ TOPLAM	5.935	6.959	17,3%
	GENEL TOPLAM	6.843	8.088	18,2%

Not: Bankalararası mevduat hariçtir.

Özkaynaklar

Özkaynaklar bankacılık sektörünün istikrarı ve gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 2010 yılsonunda 935 milyon ₺ olan bankacılık sektörü özkaynaklar toplamı, 162 milyon ₺ artarak Aralık 2011 itibarıyla 1.097 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır. İlgili dönemde sektörün ödenmiş sermaye toplamında 74 milyon ₺, ihtiyatlarda 35 milyon ₺, dönem karı kaleminde ise 11 milyon ₺ artış görülmüştür.

TABLO 25: Özkaynakların Gelişimi

Milyon ₺	2010	2011
Ödenmiş Sermaye	567	641
Yedek Akçeler	108	143
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu	4	4
Menkul Değerler Değer Artış Fonu	4	5
Dönem Karı (Zararı)	171	182
Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	82	123
Toplam	935	1.097

Bankacılık Sektörü Performans Göstergeleri

Bir yıllık dönemde likit aktiflerin toplam aktiflere oranında azalış olmuştur. Aralık 2010 sonunda yüzde 29,6 olan bu oran Aralık 2011 sonunda 5,28 puan azalarak yüzde 24,4 seviyesine gerilemiştir.

Bankacılık sektörü sermaye yeterliliği standart rasyosu bir yıllık dönemde (Aralık 2010 - Aralık 2011) 0,23 puan azalarak yüzde 20,6 seviyesinde gerçekleşmiş, asgari yüzde 10 olan yasal sınırın oldukça üzerine seyretmiştir.

Sektörün aktif karlılığı (RoA) 0,05 puan artarak yüzde 1,77'den yüzde 1,82'ye yükselmiştir. Özkaynak karlılığında (RoE) ise Aralık 2011 sonunda bir önceki yılsonuna göre 0,34 puan artış olmuş ve yüzde 16,5 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılsonunda yüzde 4,4 olan sektörün net faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı, Aralık 2011 sonunda yüzde 4 seviyesine gerilemiştir.

Bir yıllık dönemde (Aralık 2010-Aralık 2011) takipteki kredilerin brüt kredilere oranı 1,59 puan azalarak yüzde 9,53'den yüzde 7,94'e gerilemiştir.

Brüt krediler/mevduat oranı ve brüt krediler/aktif toplamı oranında artış olmuştur. Krediler/mevduat oranı yüzde 65,5'ten yüzde 69,8'e, krediler/aktif toplamı payında ise yüzde 55,0'dan yüzde 59,2'ye artış olmuştur.

Aralık 2010 - Aralık 2011 döneminde krediler ve mevduattaki büyüme hızı sırasıyla yüzde 26,7 ve yüzde 18,9 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı kaynakların toplam özkaynaklara oranı olan Finansal Kaldıraç Oranı (FK) Aralık 2010 sonunda yüzde 8,00, Aralık 2011 sonunda yüzde 8,04 seviyesindedir.

TABLO 26: Performans Göstergeleri

	2010	2011
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	29,6	24,4
SYSR	20,9	20,6
Aktif Karlılığı	1,77	1,82
Özkaynak Karlılığı	16,2	16,5
Net Faiz Gelir / Toplam Aktifler	4,4	4,0
TGA / Brüt Krediler	9,5	7,9
Brüt Krediler / Mevduat	65,5	69,8
Brüt Krediler / Toplam Aktifler	55,0	59,2
Brüt Kredilerdeki Büyüme Hızı	16,5	26,7
Mevduatlardaki Büyüme Hızı	7,6	18,9
Finansal Kaldıraç (FK)	8,00	8,04

Para Arzı

En dar tanımlı para arzı M1, Aralık 2011 itibarıyla bir önceki yılsonuna göre yüzde 32,9 oranında artış göstermiş ve 1.561 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır. M1 para arzında bir yıllık dönemde (Aralık 2010 - Aralık 2011) 387 milyon ₺ artış olmuştur.

2010 yılsonunda 6.593 milyon ₺ seviyesinde olan M2 tanımlı para arzı, 2011 yılsonu itibarıyla yüzde 21,7 oranında genişleyerek 8.022 milyon ₺'ye yükselmiştir.

M2 para arzına resmi mevduat ve KKTC Merkez Bankası nezdindeki diğer mevduatın ilave edilmesiyle bulunan en geniş tanımlı para arzı M3, 2011 yılında bir önceki yıla göre yüzde 18,3 oranında artarak 7.293 milyon ₺'den 8.624 milyon ₺'ye ulaşmıştır.

KAMU
MALİYESİ
KAMU
MALİYESİ
KAMU
MALİYESİ

2

KAMU
MALİYESİ

A- GENEL GÖRÜNÜM

KKTC ekonomisinin 2002-2007 döneminde yüksek kalkınma hızıyla gelişmesi aynı dönemde kamu maliyesinde gelirlerin yüksek düzeyde gerçekleşmesini sağlamıştır. Yüksek kamu gelirleri, ekonomik konjonktüre göre ayarlanabilen yatırımlar yerine maaş ve ücret artışının finansmanında kullanılmıştır. Süreklilik arz eden bu tür kamu harcamalarında reel artışların sağlanması, ileriki yıl bütçelerinin harcama esnekliğini de risk altına sokmuştur. Ayrıca sağlanan rahatlıkla vergi gelirlerinde istisna ve muafiyetler yaygınlaşmış, kayıt dışı ekonomi ile yeterince mücadele edilmemiştir.

2004 yılından itibaren yaşanan olumlu havanın, siyasi gelişmelere bağlı olarak 2007 yılında azalmaya başlamasının KKTC ekonomisine olan olumsuz etkisi, 2008 yılında ortaya çıkan küresel ekonomik krizle birleşerek kamu maliyesinde büyük açıklara neden olmuştur. Ülkenin seçim sürecine girdiği yıl olması nedeniyle 2008 yılında küresel ekonomik krize karşı tedbir alınmadığı gibi mali disipline zarar veren düzenlemeler de yapılmıştır. 2009 yılının ilk yarısında seçim ikinci yarısında ise idari tercih nedeniyle, bozulan ekonomik dengeleri düzeltmeye yönelik tedbirler alınmamış, bunun sonucunda yüksek düzeyde seyreden bütçe açıkları daha da kötüleşmiştir.

2010 yılında harcamalarda yapılan kısmi tasarruflar yanında gelir artırıcı önlemler kapsamında; fon oranları ile ilgili önemli düzenlemeler yapılmış, vergilendirilmemiş alanlarda bazı vergi oranları ekonomiye zarar vermeyecek ve ticaret kaymasına neden olmayacak şekilde artırılarak, merkezi hükümet bütçe dengesinde önemli iyileşmeler sağlanmıştır.

2010-2012 Dönemi Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programının ikinci yılı olan 2011 yılında harcama politikalarında disiplini artırıcı ve tasarruf sağlayıcı politikalara devam edilmiştir. Kamuda yeni istihdam edilecek personele verilecek ücretleri düzenleyen Yasa 2011 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir. Süper emeklilerin maaşlarından gelir vergisi alınmasına ilişkin uygulama ile çalışanların ücretlerine uygulanan özel indirim oranının azaltılmasına yönelik düzenlemenin Yüksek Mahkeme tarafından iptal edilmesi, 2011 yılı bütçesinde yaklaşık 80 milyon ₺'lik bir kayba neden olmuştur. Hükümet bu kaybı telafi etmek üzere tüm çalışan ve kamu emeklilerinin maaşlarına 2011 yılında gerçekleşecek hayat pahalılığını uygulamama kararı almıştır.

Bütçenin personel yükünü etkileyen diğer parametre olan personel sayısında hükümet hem sayısal hem de nitelik açısından programa yeterince uymamıştır. Uygulama aynı zamanda bütçe yasasına da aykırı olarak yapılmıştır. 2009 yılsonunda kamudaki personel sayısının (17.782), 2010 ve 2011 yıllarında uygulanan mali disipline rağmen 18.147 kişiye çıkmış olması mali disiplinin personel harcamaları kısmında başarılı olunamadığının açık bir göstergesidir. Öte yandan bu artışın ağırlıklı olarak geçici işçi (108) ve geçici memurdan (729) kaynaklanması, istihdamın dağılımının kadrolu memurdan geçici personele kaydığını göstermekte, bu durum da personelin niteliğinin tartışmalı hale gelmesine neden olmaktadır.

KKTC mali sisteminde yer alan bütçe dışı avans uygulaması; avans verme, borç verme ve bütçe dışı harcamaları kapsayan, Meclisin iradesi dışında ve bütçe hakkına aykırı olarak oluşan, bütçede yer almayan ve kesin hesap yasasıyla da bütçeleştirilmeyen, kamu maliyesi

ve mali disiplin açısından fevkalade bozucu etkisi olan uygulamalardır. Bütçe dışı avans uygulaması kapsamında devletin yaptığı işlem tutarı 2011 yılına kadar 138,5 milyon ₺ seviyesine ulaşmıştır. 2011 yılı bütçesine konulan bir hükümle bütçe dışı avans uygulaması kaldırılmıştır. Söz konusu düzenleme sayesinde 2011 yılında bir kısım mahsuplaşmalar yapılarak stok değerinin 11 milyon ₺ azalması sağlanmıştır.

Yerel gelirlerin artırılması için 2010 yılında yapılan düzenlemelere ilave olarak 2011 yılında da bazı düzenlemeler yapılmıştır. 2011 yılbaşından geçerli olmak üzere yürürlüğe giren Tüzükle KDV oranları yeniden belirlenmiş, oran sayısı 7'den 5'e indirilmiş, KDV ve Fiyat İstikrar Fonu (FİF) arasında uyum tesis edilmiş, sigortacılık işlemlerinden alınan banka ve sigorta işlem vergisi yüzde 3'ten yüzde 5'e yükseltilmiş, betting ofislerinin ve casinoların yıllık işletme izin bedelleri artırılmış, tütün ürünleri ve alkollü içeceklerden alınan FİF oranları artırılmıştır. Gelir etkisi olan bu tür mali tedbirlerin dışında vergi mevzuatının tamamının gözden geçirilmesi, vergi beyanlarının verilmemesi veya düşük beyan edilmesi, tahsilâtta sorunlar, denetim elemanı ve idari personel istihdamı ile bunların yetiştirilmesi ve kayıt dışılıkla mücadele konularında açık bulunmaktadır.

Kamu borç yönetimine ilişkin olarak 2011 yılında Kamu Finansmanı ve Borç Yönetim Yasası yürürlüğe girerek, kamunun en uygun şartlarda belli bir disiplin altında borçlanmasının sağlanması yönünde önemli bir adım atılmıştır.

2010 yılında yerel bütçe giderlerinin yüzde 78'ini karşılayan yerel bütçe gelirleri, 2011 yılında yerel bütçe giderlerinin yüzde 81'ini karşılar hale gelmiştir. KKTC yerel bütçesinde savunma, yatırım ve reel sektörün teşvik edilmesine ilişkin giderler yer almadığı gibi kamu borçlarına ilişkin faiz giderleri de ödeme yapılmadığı için yer almamaktadır. Başka bir deyimle toplanan gelir, bütçenin cari giderlerinin yüzde 81'ini karşılamaktadır.

KKTC yerel bütçe gelirlerinin 2010 yılında yüzde 84'ü doğrudan maaş ve maaş benzeri ödemeler için kullanılmakta iken bu oran 2011 yılında yüzde 80,7'ye düşmüştür. Maaş ve maaş benzeri ödemelere, bütçeden bir kuruma transfer edilip o kurum aracılığıyla maaş ödemelerinde kullanılan ödeneklerin de dahil edilmesi sonucunda ulaşılan oran 2010 yılında yüzde 101 iken 2011 yılında 99 olarak gerçekleşmiştir.

B-BÜTÇE

Tablo-1 Bütçe Gerçekleşmeleri (2007-2011)

(1.000.000 ₺)	2007	2008	2011						
			2009	2010	Ödenek	Yıl Sonu	Sapma	% Pay	% Artış
					Har.				
GİDERL. GEN. TOPL. (A+B)	2.125	2.364	2.575	2.661	3.077	2.845	0,92	100	7
YEREL GİD. TOP. (A=I+II)	1.796	2.007	2.200	2.285	2.567	2.399	0,93	84	5
MAHALLİ GİDERLER (I)	1.663	1.889	2.072	2.163	2.439	2.277	0,93	80	5
Personel Gid.	730	841	902	911	934	952	1,02	33	5
Maaş	676	786	846	871	934	890	0,95	31	2
Ek Mesai	54	55	56	39	0	62		2	59
Sos. G. v. Kur.	27	30	32	32	36	34	0,94	1	6
Mal ve Hiz. Al.	107	117	135	146	138	132	0,96	5	-10
Faiz Giderleri	60	23	22	38	150	29	0,19	1	-24
Cari Transferler	680	810	954	1.015	1.079	1.092	1,01	38	8
Görev Zaranı	61	69	71	68	70	67	0,96	2	-1
Hazine Yardımı	166	220	292	300	328	339	1,04	12	13
Kar Amacı G. K.T.	24	31	31	28	39	40	1,03	1	43
Hane Halkına T.	425	487	556	611	618	618	1,00	22	1
Yurt Dışına T.	3	2	2	2	3	4	2,00	0	100
Diğer Cari T.	1	1	2	5	22	24	1,14	1	380
Mahalli Yatırım	43	42	25	19	25	34	1,36	1	79
Sermaye Trans.	1	3	1	0	0	0		0	
Borç Verme	15	23	1	2	1	3	3,00	0	50
Yedek Ödenek	0	0	0	0	76	0		0	
FON-DÖN. SERM. GİDERL. (II)	133	117	128	122	128	122	0,96	4	0
Fon Giderleri	130	113	124	118	124	118	0,96	4	0
Döner Ser. Gid.	3	4	4	4	4	5	1,25	0	25
TC YARDIM VE KRED.DEN HARC. (B)	328,7	357,7	374,6	376	510	445	0,87	16	18
GELİRL. GENL. TOPL. (A+B+C)	2.183	2.361	2.510	2.643	2.761	2.793	1,01	100	6
YEREL GELİR TOP. (A=I+II)	1.628	1.635	1.578	1.791	1.901	1.952	1,03	70	9
MAHALLİ GELİRLER (I)	1.176	1.313	1.291	1.439	1.528	1.542	1,01	55	7
Vergi Gelirleri	968	1.163	1.150	1.277	1.419	1.391	0,98	50	9
Vergi Dışı Gelirler	195	158	149	169	122	161	1,32	6	-5
Sermaye Gelirleri	3	4	6	4	1	5	5,00	0	25
Alacaklardan Tah.	41	5	3	6	0	14		1	133
Red ve İadeler (-)	-30	-17	-15	-18	-14	-29	2,07	-1	61
FON-DÖN SERM. GELİRLERİ (II)	452	322	286	353	373	410	1,10	15	16
Fon Gelirleri	449	318	283	349	368	406	1,10	15	16
Dön. Ser. Gelirleri	3	3,7	3	4	5	4	1,00	0	0
TC YARDIM VE KREDİL. TOPLAMI (B)	555	726	932	851	860	840	0,98	30	-1
Genel Bütçe Dengesi	58	-4	-65	-18	-316	-52			189
Yerel Açık (Yerel Gider -Yerel Gelir)	-168	-372	-622	-494	-666	-447	0,67		-9
TC Yardım ve Kredil. Bütçe Açığının Finansm. Giden Kısmı	109	369	557	475	375	392,5	1,05		-17
Bütçe Dışı Gelir						41			
Finansmanı Öngörülmeven Bütçe Açığı	58	-4	-65	-18	-291	-13,5	0,05		-25
Yerel Açık/GSMH	% 3,6	% 7,3	% 11,9						

2007-2011 dönemi bütçe gerçekleşmeleri yıllar itibarıyla yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda ayrıca yılsonu harcama gerçekleşmesinin bütçe ödeneğine oranı "sapma" sütununda, yılsonu gerçekleşmeler dikkate alındığında gider ve gelirin alt kalemlerinin gider ve gelir içindeki ağırlığı "pay" sütununda ve 2010 yılsonu gerçekleşmelerine göre 2011 yılsonu gerçekleşmelerindeki değişim "artış" sütununda gösterilmiştir.

Genel Bütçe Dengesi:

2011 yılında genel bütçe giderleri yüzde 6,91 oranında artarak 2.845 milyon ₺'ye, genel bütçe gelirleri de yüzde 5,67 oranında artarak 2.793 milyon ₺'ye ulaşmıştır. 2011 yılı genel bütçe açığı 52 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. K-PET'in özelleştirilmesi neticesinde elde edilen 41 milyon ₺'de ilave edildiğinde 2011 yılında genel bütçe açığının 11 milyon ₺ olarak gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

KUTU 1: Bütçe Kavramı

KKTC bütçesi kendine has yapısı nedeniyle birçok parçanın bir araya gelmesinden oluşur. Faaliyet Raporunda yer alan yorumların anlaşılabilmesi için aşağıdaki formülasyon verilmiştir.

$$\begin{array}{lcl} \text{YEREL BÜTÇE} & = & \text{MAHALLİ BÜTÇE} + \text{FON VE DÖN.SER.} \\ \text{GENEL BÜTÇE} & = & \text{YEREL BÜTÇE} + \text{TC YARDIMLARI} \end{array}$$

Bütçe açığı, önemli ekonomik ve mali sonuçlara yol açtığı için detaylı olarak incelenmesi gereken bir değişkendir. Bu amaçla oluşturulan aşağıdaki tabloda 2005-2011 dönemi bütçe büyüklükleri ve bütçe açıkları analiz yapılmak üzere verilmiştir.

Tablo-2 Bütçe Büyüklükleri (2005-2011)

(Milyon ₺)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Genel Bütçe Giderleri	1.500	1.924	2.125	2.365	2.575	2.661	2.845
Yerel Giderler	1.193	1.471	1.796	2.007	2.200	2.285	2.399
T.C. Yardım	307	453	329	358	375	376	445
Genel Bütçe Gelirleri	1.543	1.830	2.183	2.361	2.510	2.643	2.793
Yerel Gelirler	1.042	1.216	1.628	1.635	1.578	1.791	1.952
T.C. Yardım	501	614	555	726	932	851	840
Hibe				293	273	338	390
Kredi				433	659	513	450
Genel Bütçe Dengesi1	43	-94	58	-4	-65	-18	-11*
Genel Bütçe Dengesi2				-437	-724	-531	-461
Bütçe Açığı3	-458	-708	-497	-730	-997	-870	-893
Yerel Açık4	-151	-255	-168	-372	-622	-494	-447
GSMH	3.144	4.101	4.671	5.128	5.415	5.649	6.652
Yerel Açık4/Yerel Gider	-12,6	-17,3	-9,3	-18,5	-28,2	-21,6	-18,6
Yerel Açık4/GSMH	-4,8	-6,2	-3,6	-7,3	-11,5	-8,7	-6,7
Bütçe Açığı3/GSMH	-14,6	-17,3	-10,6	-14,2	-18,4	-15,4	-13,4
Bütçe Açığı3/G. Büt. Gid.	-30,5	-36,8	-23,4	-30,9	-38,7	32,7	-31,4

(*) K-PET'in satışından elde edilen gelir dahil edilmiştir.

(1) Genel bütçe gelirlerinden genel bütçe giderleri çıkarılarak bulunmuştur.

(2) TC Kredileri, uluslar arası standartlara uygun olarak bütçe gelirleri kapsamına dahil edilmeksizin hesaplama yapılmıştır.

(3) Genel bütçe giderlerinden yerel gelirler çıkarılarak bulunmuştur.

(4) Yerel giderlerden Yerel gelirler çıkarılarak bulunmuştur.

Genel bütçe dengesi(1), genel bütçe gelirleri ile genel bütçe giderleri arasındaki aritmetik farkı, herhangi bir detay analiz yapmaksızın göstermektedir. Buna göre bütçe açığı 11 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam 2010 yılında 18 milyon ₺ iken, 2009 yılında 65

milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığı 2008 yılında 4 milyon ₺ olarak gerçekleşmiş olmakla birlikte bu değere ulaşmak için 2008 yılı Aralık ayında programın dışında 120 milyon ₺ ilave yardımın yapıldığını ve yatırım kaleminden 80 milyon ₺'nin bütçe açığına aktarıldığını ifade etmek gerekmektedir. Bu detay açıklamadan sonra 2010 ve 2011 yılı bütçe performansı daha iyi anlaşılmakta ve düşük bütçe açıkları nedeniyle 2010 ve 2011 yıllarında bütçenin denk olarak gerçekleştiğini söylemek mümkün hale gelmektedir.

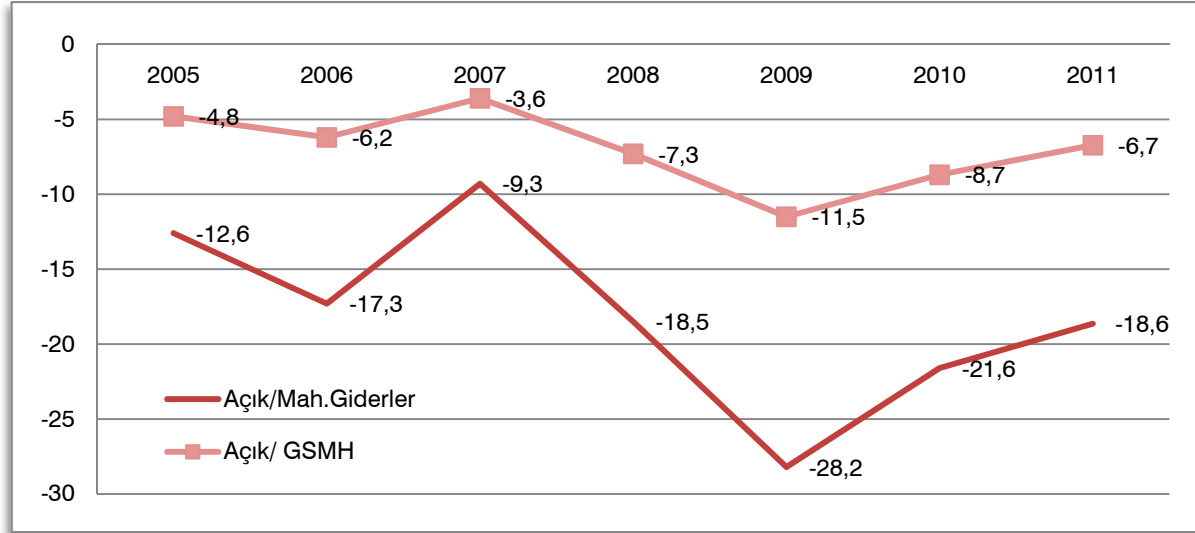
KKTC bütçe genel dengesinin uluslararası standartlara göre değerlendirilebilmesi için T.C.'den gelen yardımlardan kredi nitelikli olanların bütçe geliri kapsamında değerlendirilmemesi, borçlar kapsamında görülmesi gerekmektedir. Yukarıdaki tabloda yer alan Genel Bütçe Dengesi(2) bu amaca hizmet etmek için oluşturulmuştur. Buna göre 2009 yılında 724 milyon ₺'ye kadar çıkan açık, önemli bir miktarda azalarak 2010 yılında 531 milyon ₺'ye, 2011 yılında da 461 milyon ₺'ye düşmüştür. Genel bütçe dengesi(2)'nin GSMH'a oranı 2009 yılında yüzde 13,3 iken 2011 yılında 6,9'a düşmüştür.

Bütçe açığı(3) tanımı, bütçeden yapılan tüm giderlerin, başka bir deyişle T.C. yardımlarıyla yapılan savunma, yatırım ve reel sektör harcamalarının da yerel giderlere dahil edilmesiyle ulaşılan gider bütçesi ile karşılığında sadece yerel gelirin olduğu duruma göre oluşan bütçe açığını vermektedir. Bütçe açığı(3); 2010 yılında 870 milyon ₺ iken 2011 yılında 893 milyon ₺'ye ulaşmıştır. Bütçe açığı(3) 2010 yılına göre 2011 yılında artmıştır. Bunun sebebi, hibeler kapsamında yer alan savunma, yatırım ve reel sektör harcamalarının son yıllarda önemli düzeylere çıkmış olmasıdır. Bütçe politikaları kapsamında yer alan değerlendirmelerin daha çok bütçe açığı(3) değeri üzerinden yapılması gerekmektedir. Bütçe açığı(3)'ün GSMH'ya oranı 2011 yılında yüzde -13,4 olarak gerçekleşmiştir. Kamunun piyasadan çektiği kaynaklardan daha fazlasını piyasaya vermek suretiyle ekonominin büyümesini sağlamak veya ekonominin resesyon dönemlerinden çabuk çıkmasını sağlamak için uygulanan açık bütçe politikaları açısından bütçe açığı(3) değeri önemli bir göstergedir. Bu açıdan bakıldığı zaman KKTC'de bütçe açığı(3) incelenen son yedi yılda yüksek düzeyde seyretmiş olup, son üç yılda yüzde -18,4, yüzde -15,4 ve yüzde -13,4 olarak gerçekleşmiştir. Ekonomi literatüründe tanımlanan açık bütçe politikalarına göre bütçe açıkları; ülkenin açık finanse edebilme kapasitesine, harcama bileşiminin kalitesine ve krizin büyüklüğüne göre GSMH'nın yüzde -5'i civarında bir değerde olmalı ve sadece birkaç yıllık bir uygulama olmalıdır. KKTC uygulamasına bakıldığı zaman açığın çok yüksek olduğu, resesyon dönemiyle ilişkilendirilmediği, büyümeye katkısının sınırlı olduğu ve süreklilik arz ettiği görülmektedir. Bütçe açığı(3) değerinin çok yüksek seyrettiği KKTC'de, harcamalarda yapılmaya çalışılan tasarrufa karşı kamuoyunda oluşan açık bütçe politikası taleplerinin realiteden ve makuliyetten çok uzak olduğu görülmektedir.

KKTC kamu maliyesindeki gelişmeleri ve özellikle mali disiplini analiz edebilmek için yerel gelir, yerel gider ve yerel açık(4)'de yaşanan gelişmelere bakmak gerekmektedir. Yerel giderler, sadece mahalli gider ile fon-döner sermaye giderlerinden oluşmakta, T.C. yardımlarıyla finanse edilen proje ve programlar bu kapsama girmemektedir. Aynı şekilde yerel gelirler kavramı da sadece mahalli gelirler ile fon-döner sermaye gelirlerini kapsamakta olup, T.C. yardımları kapsamında yer alan hibe veya kredilerin hiç biri bu tanımda yer almamaktadır. Yani yerel açık (4) tanımı, T.C. yardımları hariç yerel giderler ile yerel gelirlerin

farkından oluşan yerel bütçe açıklarının gelişimini göstermektedir. Aşağıdaki grafikte bütçe açığı (4)'ün hem gider bütçesine oranının hem de GSMH'ya oranının gelişimi gösterilmektedir.

Grafik-1 Bütçe Açığının Gelişimi (2005-2011)

2005 yılından itibaren yerel bütçe gelirinde yaşanan yüksek gelir artışlarına rağmen 2006 ve 2007 yıllarında uygulanan bütçe politikaları sebebiyle mali disiplinin sürdürülebilirliği zaafa uğramıştır. Bu politikaların olumsuz etkileri, küresel ekonomik krizin turizm, yükseköğretim ve ithalata olan olumsuz etkileriyle birleşerek 2008 ve 2009 yıllarında yerel bütçe gelirlerinde önemli azalmalara neden olmuştur. Bu süreç sonunda yerel bütçe 2009 yılında 622 milyon ₺ açık vermiş ve gider bütçesinin yüzde 28,2'si açık bütçe olarak gerçekleşmiştir. Bu oran GSMH'nın yüzde 11,5'ine tekabül etmektedir. 2009 yılı gibi mali disiplin açısından fevkalade olumsuz kapanan bir yılın ardından uygulamaya geçen 2010 yılı bütçesinde gider artışı dizginlenmiş ve gelir artırıcı önlemlerin, ekonominin tekrar yükselişe geçmesinin de etkisiyle olumlu sonuç vermesi, bütçe açıklarının nispeten azalmasını sağlamıştır. 2009 yılında 622 milyon ₺ olarak gerçekleşen yerel açık, 2010 yılında 493 milyon ₺'ye düşmüştür. 2011 yılında yerel gelir artışındaki performansın devam etmesi ve özellikle personel giderlerinde uygulanan hayat pahalılığı uygulamasının bir yıl dondurulması yerel açığın (K-Pet gelirleri dahil) 406 milyon ₺'ye düşmesini sağlamıştır. 2009 yılında GSMH'nın yüzde 11,5'i düzeyinde olan yerel açık, 2011 yılında yüzde 6,7 seviyesine inmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında yerel bütçe açığında yaşanan azalma, olumlu bir gelişme olmakla birlikte yatırım, savunma, reel sektör teşvikleri ve faiz giderlerini içermeyen bir bütçenin yüzde 18,6'sının hala açık bütçe ile finanse edilmesi ve bu açığın GSMH'a oranının yüzde 6,7'lerde olması mali disiplin açısından henüz istenen seviyeye ulaşılmadığının bir göstergesidir.

Gider Bütçesi:

Ödenek/harcama oranının analizi bütçe gerçekleştirmeleri hakkında en önemli sonuçların elde edildiği alanlardan biridir. 2011 bütçesinde 2.567 milyon ₺ ödenek öngörülmüş olup bunun 150 milyon ₺'si faiz giderleri için tefrik edilmiştir. Kamu Finansmanı ve Borçlanma Yasasının uygulamaya geçememesi nedeniyle bu kaynak temin edilemediğinden faiz gideri de yapılamamıştır. Ödenek-harcama karşılaştırması yapabilmek için 2011 yılı başlangıç ödeneğini faiz için tefrik edilen tutar düştükten sonra kalan 2.417 milyon ₺ olarak almak gerekmektedir. 2011 yılında yerel harcama bütçesinin 2.399 milyon ₺ olarak gerçekleşmesi göz önüne alındığında 2011 yılı için bütçe ödenekleri dahilinde kalındığı söylenebilir.

KUTU 2- Faiz Giderleri

Gerçek açığın hesaplanmasında dikkate alınması gereken bir diğer büyüklük faiz ödemeleridir. KKTC'de istisnalar dışında kamu borç faizleri ödenmediği için 2011 yılına kadar bütçeye faiz ödeneği konulmamıştır. Borç alınan kurumlar faizleri hesaplayarak anaparaya eklemiş ve borç stoku artmıştır. 2011 yılında Kamu Finansmanı ve Borç Yasası yürürlüğe girmiş olmakla beraber yeni uygulamaya henüz geçilemediği için KKTC bütçesinin gerçek açığını bulmak için yapılması gereken, faiz giderlerinin de bütçe giderine ve dolayısı ile açığa eklenmesidir. KKTC'de kamunun 2010 yılı faiz tutarı Türkiye'den alınan borçlar hariç 200 milyon ₺ civarındadır. 2011 yılında yerel bütçenin faiz yükünün 220 milyon ₺'ye ulaştığı hesaplanmaktadır. Aşağıdaki tablo, 2011 yılı bütçe giderlerine, ödenmesi gereken faiz giderleri de eklenerek gerçek bütçe açığı (3)'ün ortaya konması amacıyla düzenlenmiştir. Buna göre faiz dahil KKTC bütçe açığı(3), bütçe giderlerinin yüzde 36,3'üne, bütçe açığı (3) GSMH'nın yüzde 16,7'sine çıkmaktadır. Bu verilere göre mali durum 2009 ve 2010 yıllarına göre düzelme trendine girmiş olmakla birlikte hala yetersizdir.

(Bin ₺)	2009		2010		2011	
	Faiz Hariç	Faiz Dahil	Faiz Hariç	Faiz Dahil	Faiz Hariç	Faiz Dahil
Genel Bütçe Giderleri	2.575	2.825	2.661	2.861	2.845	3.065
Yerel Giderler	2.200	2.200	2.285	2.285	2.399	2.399
Faiz Gideri	0	250	0	200	0	220
T.C. Yardım	375	375	376	376	445	445
Genel Bütçe Gelirleri	2.510	2.510	2.643	2.643	2.793	2.793
Yerel Gelirler	1.578	1.578	1.791	1.791	1.952	1.952
T.C. Yardım	932	932	851	851	840	840
Hibe	273	273	338	338	390	390
Kredi	659	659	513	513	450	450
Genel Bütçe Dengesi1	-65	-315	-18	-218	-11*	-231
Genel Bütçe Dengesi2	-724	-974	-531	-732	-461	-681
Bütçe Açığı3	-997	-1.247	-870	-1.070	-893	-1.113
Yerel Açık4	-622	-872	-494	-694	-447	-667
GSMH	5.415	5.415	5.649	5.649	6.652	6.652
Yerel Açık4/Yerel Gider	-28,2	-35,6	-21,6	-27,9	-18,6	-25,5
Yerel Açık4/GSMH	-11,5	-16,1	-8,7	12,3	-6,7	-10,0
Bütçe Açığı3/GSMH	-18,4	-23,0	-15,4	-18,9	-13,4	-16,7
Bütçe Açığı3/G. Büt. Gid	-38,7	-44,1	32,7	-37,4	-31,4	-36,3

(*) K-PET'in satışından elde edilen gelir dahil edilmiştir.

(1) Genel bütçe gelirlerinden genel bütçe giderleri çıkarılarak bulunmuştur.

(2) TC Kredileri, uluslararası standartlara uygun olarak bütçe gelirleri kapsamına dahil edilmeksizin hesaplama yapılmıştır.

(3) Genel bütçe giderlerinden yerel gelirler çıkarılarak bulunmuştur.

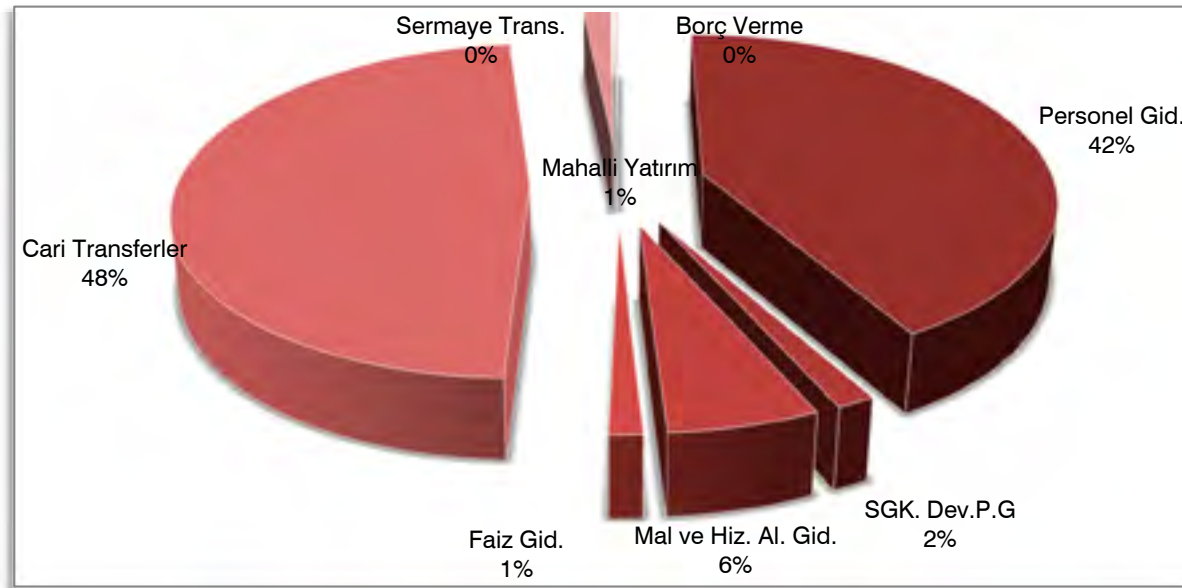
(4) Yerel giderlerden Yerel gelirler çıkarılarak bulunmuştur

Bütçe analizine önceki yıllar dikkate alınarak bakıldığında; KKTC yerel giderlerinin 2010 yılında 2.285 milyon ₺ iken 2011 yılında yüzde 5'lik bir artış göstererek 2.399 milyon ₺'ye ulaştığı görülmektedir. Yerel gelirler ise 2010 yılında 1.791 milyon ₺ iken yüzde 9'luk bir artışla 1.952 milyon ₺'ye ulaşmıştır. Buna göre yerel bütçe açığı bir önceki yıla göre yüzde 9 oranında azalarak (K-PET geliri hariç) 447 milyon ₺'ye düşmüştür.

2011 yılı yerel giderleri, yukarıda da ifade edildiği gibi 2010 yılına göre yüzde 5'lik bir artışla 2.399 milyon ₺'ye ulaşmıştır. Bu artış 2011 yılında yaşanan enflasyon dikkate alındığında makul bir artıştır. Bununla birlikte bu artışın tüm kalemlere eşit yansımaları söz konusu olmadığından artışın hangi kalemler lehine gerçekleştiğine bakmak gerekmektedir. Artışın temelinde; 2011 Ocak ayı hayat pahalılığı zammı, ek çalışma ödemelerinde hem gerekli tasarrufun yapılamaması hem de 2010 yılında bütçeleştirilmeyen yaklaşık 12 milyon ₺ ek çalışma ödemesinin 2011 yılına mal edilmesi, hazine yardımı, kar amacı güden-gütmeyen kuruluşlara transferler ve mahalli yatırımlarda meydana gelen artışlar yer almaktadır.

2011 yılı mahalli bütçe gerçekleştirmelerinin ekonomik sınıflandırma itibarıyla dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Buna göre cari transferlere, başka bir deyimle karşılıksız olarak merkezi devlet dışı sektörler aktarılan tutar için, 2010 yılında bütçenin yüzde 46,93'ü harcanırken bu oran 2011 yılında yüzde 48'e yükselmiştir. KKTC yerel gider bütçesinin diğer büyük gider kalemi olan personel giderlerine (Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri dahil) 2010 yılında yerel bütçenin yüzde 43,6'sı harcanırken bu oran 2011 yılında yüzde 43,3'e inmiştir.

Grafik-2 2011 Yılı Bütçesinin Alt Kalemler İtibarıyla Görünümü

Aşağıdaki tabloda ise 2007 ile 2011 yılları arasında mahalli bütçenin ekonomik sınıflandırma itibarıyla gelişimi yer almaktadır.

TABLO 3: 2007-2011 Dönemi Gider Bütçesinin Oransal Dağılımı

Milyon ₺	2007		2008		2009		2010		2011	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Personel	730,2	43,9	841,3	44,5	902,2	43,5	910,6	42,1	951,9	41,8
Sosyal Güv.	26,7	1,6	30,2	1,6	32,0	1,5	32,5	1,5	34,5	1,5
Mal ve Hiz. Alım	106,6	6,4	117,3	6,2	135,4	6,5	145,9	6,7	132,0	5,8
Faiz Giderleri	59,9	3,6	23,4	1,2	22,0	1,1	38,2	1,8	28,7	1,3
Cari Transfer	679,8	40,9	810,0	42,9	953,7	46,0	1.014,9	46,9	1.092,4	48,0
Mahalli Yatırım	43,0	2,6	42,0	2,2	24,5	1,2	18,7	0,9	34,3	1,5
Sermaye Trans.	1,4	0,1	2,7	0,1	1,2	0,1	0,2	0,0	0,3	0,0
Borç Verme	15,5	0,1	22,6	0,1	1,4	0,1	1,7	0,0	3,0	0,0
TOPLAM	1.663,0	100	1.889,4	100	2.072,5	100	2.162,7	100	2.277,0	100

Personel giderleri ve cari transferler:

2007 yılında 756 milyon ₺ olan personel harcaması, 2011 yılında yüzde 30 artarak 986 milyon ₺'ye ulaşmıştır. Personel giderleri bu dönem zarfında hem maaş zammından dolayı hem de personel istihdamındaki artıştan dolayı yükselmiştir. Hayat pahalılığı zammı, kamu personelinin enflasyona karşı koruyan bir düzenleyici niteliğindedir. Bunun dışında personel barem sistemine göre her yıl verilen kademe ilerlemeleri nedeniyle maaşlarda yaklaşık yüzde 1,5 oranında bir artış yaşanmaktadır. Hayat pahalılığından bağımsız olarak verilen bu zamlar maaşlarda reel bir artış anlamına gelmektedir. 2007 yılında 17.879 olan personel sayısı 2011 yıl sonunda 18.147 olarak gerçekleşmiştir. Bütçeden yapılan maaş, ek çalışma ödemesi ve sosyal güvenlik kurumuna devlet primi ödemesinin toplamından oluşan harcamanın personel sayısına ve 12 aylığa bölünmesi suretiyle bulunan ortalama brüt maaş ödemesi 2007 yılında 3.528 ₺ iken 2011 yılında 4.517 ₺'ye yükselmiştir. Bu veriler de bir personele ödenen brüt maaşın 2007 yılından 2011 yılına kadar yüzde 28 oranında arttığını teyit etmektedir.

TABLO 4: Bazı Ünvanların Aldığı Maaşa Göre T.C.-KKTC Karşılaştırması

	Türkiye	KKTC	
		Eski Barem	Yeni Barem
Müsteşar	7.169	6.794	6.460
Genel Müdür/Daire Müdürü	6.275	5.861	5.415
Uzman Doktor (1/4-Top Barem)	3.770	5.467	5.128
Öğretmen (1/4-Top Barem)	2.301	4.355	3.790
Memur (Lise)(Yeni-Top Barem)	1.660 - 1.975	2.185 - 3.896	1.467 - 3.312

Yukarıdaki tabloda Türkiye ile KKTC arasında ünvanlar bazında alınan net maaş karşılaştırması yer almaktadır. Türkiye'ye göre KKTC'de; alt ünvan ile üst ünvan arasındaki maaş farkı çok daha az ve mesleğe yeni başlayan ile hizmeti çok olan arasında, aynı işi yapmalarına rağmen, maaş farkı çok fazladır.

Personel giderlerinde yaşanan artışa rağmen personel giderlerinin bütçe içindeki ağırlığı azalırken, personel giderlerine benzer bir mahiyette olan cari transferler içindeki maaş benzeri ödemeler artmıştır. Bu durum ileriki yıllarda memur emeklilerinden gelecek yükün karşılanamaz meblalara ulaşacağına sinyalini vermektedir. Personel giderleri ile çoğunluğu maaş benzeri ödemeden oluşan cari transferlere ayrılan kaynak bütçenin yüzde 91,3'ünü teşkil etmektedir. Bu iki kaleme ayrılan kaynağın toplamı 2007 yılında bütçenin 86,4'ünü oluştururken bu oran 2011 yılında bütçenin yüzde 91,3'üne yükselmiştir.

Cari transfer harcamaları 2010 yılındaki 1.037 milyon ₺ seviyesinden 2011 yılında 1.130 milyon ₺ seviyesine çıkmıştır. 2011 yılında yaşanan bu artışın temelinde hazine yardımı, kar amacı güden ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara transferler kalemlerinde yaşanan artışlar yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda cari transferlerin alt kalemleri itibarıyla dağılımı yer almaktadır.

TABLO 5: Cari Transferlerin Gelişimi (Bin ₺)

	2007	2008	2009	2010	2011
Sosyal Sigortalar Kur. (Özel Uygulamalar)	55.260	61.713	64.120	65.559	65.362
Belediyelere Katkı	69.253	78.419	109.555	110.752	129.936
Sosyal Sigortalar Kurumuna	47.533	74.950	112.450	119.600	129.400
Vakıf Üniversitelere	13.814	19.333	19.114	16.457	26.464
BRT'ye Katı	29.299	35.947	38.181	38.953	41.329
Burslar ve Harçlıklar	14.168	16.822	15.948	17.669	19.234
Maaş Benzeri Ödemeler	394.001	457.907	525.852	581.651	585.121
Emekli Maaşları	274.962	319.593	357.247	382.966	410.923
Emekli İkrariyeleri	24.037	39.628	59.128	79.670	53.065
Diğer Maaş Benzeri Ödemeler	95.002	98.685	109.477	119.015	121.133
Kar Amacı Güden Kurumlara Transfer					19.885
Diğer Cari Transferler	56.479	64.937	68.458	86.842	113.335
TOPLAM	679.807	810.025	953.677	1.037.481	1.130.066

Hazine yardımlarında yaşanan artışın en önemli sebebi belediyelere yapılan hazine yardımlarındaki artıştır. Bu kalemden 2010 yılına göre yaklaşık 20 milyon ₺ (yüzde 17) artış olmuştur. İkinci olarak, Sosyal Sigortalar Dairesine yapılan hazine yardımı 10 milyon ₺ artmış olup bu yüzde 8'lik bir artışa tekabül etmektedir.

Kar amacı gütmeyen kuruluşlara transferler kaleminde 2010 yılına göre yüzde 43 oranında artış yaşanmıştır. DAÜ 2010 yılında mali yapılanma programı uygulamaya başlamış olup, bu program sonucunda mali yapıdaki düzelme belli bir zaman alacağından bu süre zarfında Kurumun merkezi yönetim bütçesi tarafından desteklenmesi amacıyla 10 milyon ₺ ilave katkı yapılmıştır.

2011 yılı bütçesinde ilk defa kar amacı güden kuruluşlara transfer yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda reel sektörün elektrik faturalarından kaynaklanan maliyetin bir kısmını devletin sübvansesi etmesi uygulaması yer almaktadır. Önceki yıllarda da olan bu uygulama, reel sektöre uygulanan tarifenin düşük tutulması karşılığında devletin kullandığı elektrik tarifesinin hane halkına göre iki kat pahalı tarife üzerinden faturalanması şeklinde mal ve hizmet alımı kapsamında bütçeleştirilirken, 2011 yılından itibaren bu destekler, uluslararası standartlara uygun olarak cari transfer kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. 2011 yılı bütçe uygulama sonuçlarına göre mal ve hizmet alımlarının 2010

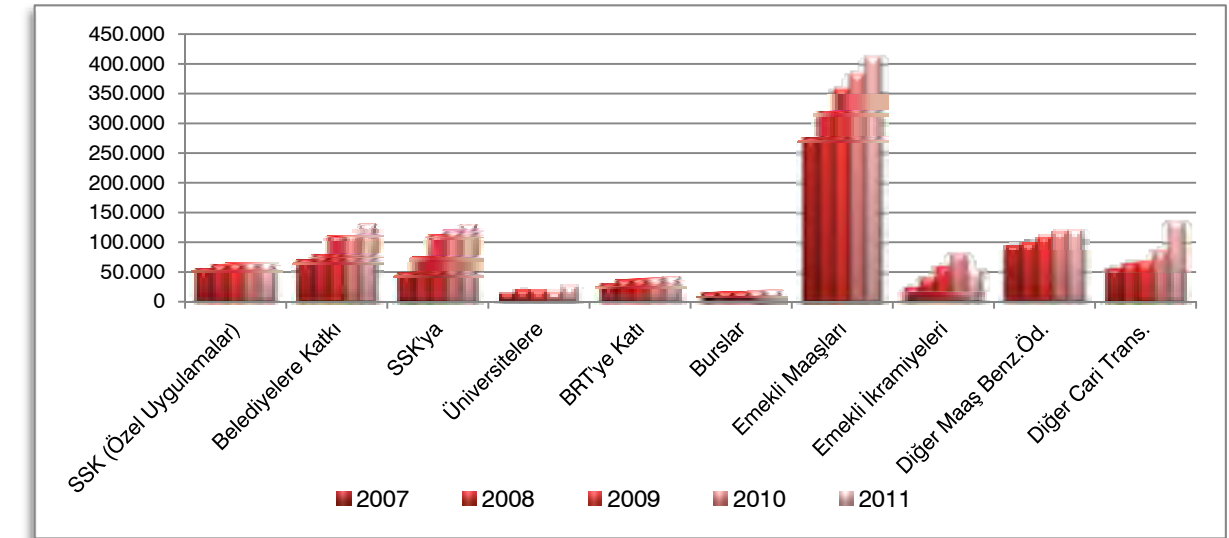
yılına göre yüzde 10 daha az gerçekleşmiş olmasında bu düzenlemenin de etkisi bulunmaktadır.

Cari transferlerin içinde en önemli kalem maaş benzeri ödemelerdir. Maaş benzeri ödemeler, emekli maaşı, emekli ikramiyesi, muhtaç ve yoksullara yardım, malullere yardımlar ve özürllülere yardım gibi kalemlerden oluşan ve her hangi bir karşılık olmaksızın yapılan ödemelerdir. 2011 yılında maaş benzeri ödemelere 585.121.168 ₺ harcanmış olup, bu cari transferlerin yüzde 51,8'ini oluşturmaktadır. Emekli ikramiyelerinde 2010 ve 2011 yılına göre önemli oranda azalma söz konusudur. Bu azalma emekli ikramiyelerinden vergi alınacağı yönündeki kamuoyunda oluşan yanlış bilgi nedeniyle 2010 yılında emeklilik başvurularında yaşanan önemli artışlardan kaynaklanmış, 2011 yılında emekliliğe ayrılma nispeten azalmıştır. 2010 yılında 816 kişi emekliye ayrılırken, 2011 yılında 675 kişi emekli olmuştur.

2011 yılı ikinci döneminde hayat pahalılığı zammı verilmemiş olmasına rağmen emekli maaşı ödemelerinde yüzde 7,3 oranında artış yaşanmıştır. Bu artış yukarıda da ifade edildiği gibi emekli sayısında yaşanan artıştan kaynaklanmakta olup, önümüzdeki yıllarda bu yükün yükselerek artan bir trende gireceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle emekli maaşları kaleminin, sürdürülebilir bir bütçe dengesi için önümüzdeki yıllarda dikkat edilmesi gereken bir kalem olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

Maaş ve maaş benzeri ödemeler, ABD uygulamasında olduğu gibi ihtiyari harcamalar sınıfına girse de Türkiye gibi kıta Avrupa'sı ülkelerde zorunlu harcamalar sınıfına girdiği için yüksek düzeylere ulaşması halinde bütçenin esnekliğine zarar veren bir yapı arz eder ve Hükümetlerin maliye politikası oluşturmaya mani olur.

GRAFİK 3: Cari Transferlerin Gelişimi

Bir diğer cari transfer kalemi belediyelere yardımdır. Belediyelere yardım için 2011 yılında 129,9 milyon ₺ harcanmıştır. Bu tutar 2010 yılına göre yüzde 17,3 oranında bir artış ifade etmektedir. 2011 yılı bütçe gerçekleşmesinin 2010 yılı bütçe gerçekleşmesine göre yüzde 6,9 oranında arttığı dikkate alınırsa belediyelere yapılan yardımın yüzde 17,3 oranında

artması önemli bir gelişmedir. Belediyelere yapılan katkı, oranın artırılmasından (genel bütçe gelirlerinin yüzde 8,5'i) ve genel bütçe gelirlerinde yaşanan artıştan kaynaklanmıştır.

Doğrudan yapılan maaş ve maaş benzeri ödemelerin toplamı 2010 yılında 1 milyar 502 milyon ₺ iken, bu rakam 2011 yılında 1 milyar 578 milyon ₺'ye yükselmiştir. Ödemenin önce bir kuruma yapılması ve akabinde bu kurumun kişiye ödeme yapması şeklinde olan dolaylı maaş ve maaş benzeri ödemeler toplamı 2010 yılında 314,5 milyon ₺ iken, 2011 yılında 361,4 milyon ₺'ye yükselmiştir. Bu iki ödemenin toplamı da 2010 yılında 1 milyar 816 milyon ₺ iken 2011 yılında 1 milyar 939 milyon ₺'ye yükselmiştir.

TABLO 6: 2011 Yılında Yapılan Maaş ve Maaş Benzeri Ödemeler

Ödemenin Türü	Tutar
DOĞRUDAN MAAŞ VE MAAŞ BENZERİ ÖDEMELER	1.577.788
Maaş/Ücret	890.144
Ek Mesai	61.784
Sosyal Güvenlik Kurumuna Devlet Primi Giderleri	34.457
Sosyal Güvenlik Kurumuna (Özel Uygulama)	65.363
TÜK (Kamuda Görevlendirilen Personel)	4.101
Muhtaç ve Yoksullara Yardım	25.864
Malul Gazi Ödenekleri	5.863
Malullere Yardımlar	2.148
Şehit Aileleri Ödenekleri	13.516
Şehit Ebeveynlerine Yardımlar	1.692
Cemile Yardımları	201
Özürlülere Yardım	39.411
Emekli Maaşları	410.943
Müc.Taz. Y. Öd. Emekli Maaşları	22.301
DOLAYLI MAAŞ VE MAAŞ BENZERİ ÖDEMELER	361.478
BRT Hazine Yardımı	41.329
Belediyelere Hazine Yardımı	129.936
Sosyal Sigortalar Kurumuna Hazine Yardımı	129.400
DAÜ'ye Katkı	24.000
Diğer Özerk Kurumlara Katkı	36.813
GENEL TOPLAM	1.939.266

KKTC'nin mahalli gelirleri ile fon-döner sermaye gelirleri toplamından oluşan KKTC bütçesinin tüm gelirlerinin toplamı olan yerel gelirler, 2011 yılında 1 milyar 952 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. Buna göre KKTC yerel gelirinin; yüzde 80,7'si kişilere doğrudan, yüzde 18,5'i dolaylı olmak üzere, yüzde 99'u maaş ve maaş benzeri ödemeler için kullanılmaktadır. Bu oranlar 2010 yılında sırasıyla yüzde 84, yüzde 17,7 ve yüzde 101,7 olarak gerçekleşmişti. Buna göre 2010 yılına göre 2011 yılında doğrudan ödemelerde azalma, dolaylı ödemelerde artma ve toplamda da bir azalma söz konusudur.

Mal ve hizmet alımı:

Aşağıdaki tabloda genel bütçeye dahil kamu idarelerinin hizmetlerini yürütürken ihtiyaç duydukları "mal ve hizmet alımı" harcamalarının ana kalemler itibariyle gelişimi yer almaktadır. Mal ve hizmet alımları içinde 2010 yılı bütçesinde en büyük kalem yüzde 23,4 oranı ile enerji harcamaları iken bu oran 2011 yılında (19.796.187 ₺) yüzde 15,0'e düşmüştür. Bunun nedeni yukarıda da açıklandığı gibi reel sektöre yapılan elektrik

sübvansiyonlarının uluslararası standartlara uygun olarak cari transfer kalemine kaydırılmasından kaynaklanmaktadır.

TABLO 7: Mal ve Hizmet Alımı Detay Ağırlık Dağılımı

	2007	2008	2009	2010	2011
Enerji Alımları	18,3	20,9	25,6	23,4	15,0
Yiyecek, İçecek ve Yem Alımları	4,5	4,4	4,6	4,2	4,4
Tıbbi Malzeme ve İlaç Alımları	19,7	20,5	18,8	21,4	22,3
Müşavir Firma ve Kişilere Ödemeler	5,2	7,1	5,9	6,4	8,3
Taşıma Giderleri	10,4	9,9	10,9	8,9	11,7
Temsil ve Tanıtma Giderleri	5,6	5,0	4,1	4,9	5,0
Menkul Mal. Gayrimad. Hak.Alım. Bak. ve On.	5,6	4,6	4,5	4,5	5,2
Diğer	30,8	27,6	25,5	26,4	28,2
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Mal ve hizmet alımları kapsamında 2011 yılında en yüksek harcama tıbbi malzeme ve ilaç alımlarına yapılmıştır. 2011 yılında bu kaleme 29,5 milyon ₺ harcanmış olup mal ve hizmet alımları içindeki ağırlığı yüzde 22,3'e çıkmıştır. Mal ve hizmet alımı kapsamında dikkat çeken bir diğer kalem taşıma giderleridir. 2010 yılında 13,0 milyon ₺ olan taşıma giderleri 2011 yılında 15,4 milyon ₺'ye yükselmiş ve mal ve hizmet alımı içindeki ağırlığı yüzde 2,8 oranında artmıştır.

Fonksiyonel Sınıflandırma:

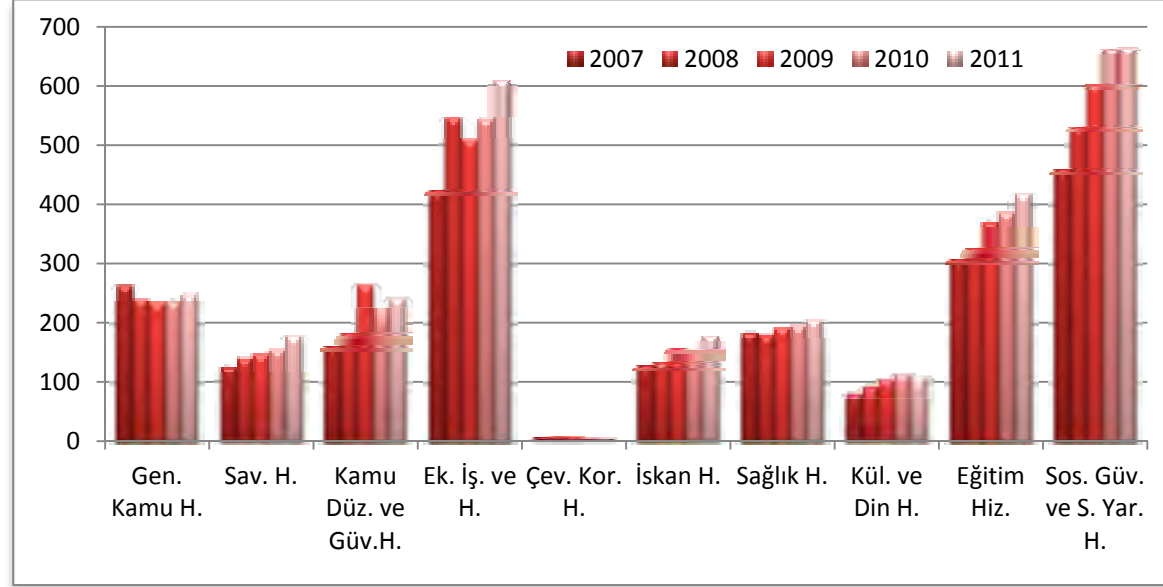
Bütçe giderlerinin fonksiyonlar itibariyle dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Buna göre 2011 yılı bütçesinden en yüksek harcama, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetlerine yapılmıştır. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin içinde emekli maaş ve ikramiyeleri bulunmakta olup, bu gider kalemleri adı geçen fonksiyonun temel gider kalemidir. Bu fonksiyonun yıllar itibariyle gelişimi de dikkate değer bir yapı arz etmektedir. 2007 yılında 457,7 milyon ₺ olan harcama düzeyi 2011 yılsonunda 663 milyon ₺'ye çıkmıştır. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetlerine yapılan harcamalar 2007 yılında bütçe harcamalarının yüzde 21,5 oluştururken 2010 yılında bu oran yüzde 24,8'e yükselmiş, 2011 yılında tekrar yüzde 23 seviyesine düşmüştür.

TABLO 8: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri (Bin ₺)

	2007	2008	2009	2010	2011
Genel Kamu Hizmetleri	262,206	238,575	233,610	236,035	246,604
Savunma Hizmetleri	124,514	138,865	145,387	153,318	177,563
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hiz.	158,879	181,205	264,034	220,682	241,055
Ekonomik İşler ve Hizmetler	423,110	545,935	507,444	543,723	607,663
Çevre Koruma Hizmetleri	5,695	6,412	5,884	3,829	4,024
İskan ve Toplum Refahı Hiz.	126,734	131,221	155,720	151,707	176,975
Sağlık Hizmetleri	182,160	178,447	190,796	193,706	203,647
Dinlenme, Kültür ve Din Hiz.	78,015	90,305	102,217	111,409	106,232
Eğitim Hizmetleri	306,094	324,763	369,033	385,796	417,541
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hiz.	457,756	529,003	600,983	660,752	663,412
TOPLAM	2.125.164	2.364.729	2.575.108	2.660.957	2.844.717

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetlerini yüzde 21 ile Ekonomik İşler ve Hizmetler takip etmektedir. Bu fonksiyon için 2011 yılında 607,6 milyon ₺ harcanmıştır. Tarımsal destekleme giderleri ve KİT'lere yapılan transferler bu fonksiyon içinde yer almaktadır.

GRAFİK 4: Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri (Bin ₺)

Sağlık hizmetlerine yapılan gider 2007-2011 döneminde yüzde 8,6 dan yüzde 6,5'e düşmüş, eğitim hizmetlerinin bütçeden aldığı payda bir değişiklik olmamıştır. Genel Kamu Hizmetleri bu dönem içinde payını en çok kaybeden fonksiyon olarak gözükmemektedir. Fonksiyonel sınıflandırma itibarıyla diğer kalemlerde önemli bir değişiklik olmamıştır.

TC Yardımları:

2011 yılında KKTC genel bütçesinden yapılan harcamanın 840 milyon ₺'si T.C. yardımlarından karşılanmıştır. 2009 yılında bütçe açıkları nedeniyle 928 milyon ₺ seviyesine çıkan yardımlar, 2010 ve 2011 yıllarında sağlanan mali disiplinin etkisiyle azalmıştır. Diğer yandan Türkiye'den Boru ile Su Getirme Projesi yapılan protokol kapsamına alınmayıp ayrı bir uluslararası anlaşma kapsamında ele alınarak, yeni bir finansman katkısı kalemi oluşturulmuştur. T.C. Yardımlarının Gelişimi bölümünde detaylı olarak açıklanan yardımların içinde yer alan, altyapı yatırım harcamaları, reel sektörün desteklenmesine yönelik harcamalar ve savunma harcamalarının toplamı 2010 yılına göre yüzde 10,4 artarak 390 milyon ₺'ye ulaşmıştır.

2011 yılında yapılan T.C. Yardımları, Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında imzalanan 2010-2012 Programı dahilinde yapılmış ve Boru ile Su Getirme Projesi dışında ilave bir kaynak verilmemiştir. Bu açıdan 2011 yılı bütçe uygulamasının başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte 2011 yılsonu nakit açığı (önceki yıllardan devralınan nakit açığı+2011 yılı bütçe açığı); önceki yıllardan devrederek gelen nakit açığının yüksek olması nedeniyle 214 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. Nakit açığının yüksek düzeyde olması Hazinesin ödemelerinde önemli sorunlara yol açmaya devam etmektedir.

Gelir Bütçesi:

Aşağıdaki tabloda 2007-2011 yılları arası ana kalemler itibarıyla gelir bütçesindeki gerçekleştirmeler gösterilmektedir.

TABLO 9: Bütçe Gelirleri (2007-2011)

GELİRİN NEVİ (Milyon ₺)	2007	2008	2009	2010	2011	2011/ 2010 % Değişme	2011 Geliri İç. % Pay
GELİRLER GENEL TOPLAMI (Red ve İadeler Dahil)	2.183,4	2.361,5	2.509,8	2.643,0	2.792,8	5,67	100,00
VERGİ GELİRLERİ	967,7	1.162,8	1.149,6	1.276,8	1.391,1	8,95	49,81
GELİR, KAR VE SERM. KAZANÇL. ÜZER.							
ALINAN V.	331,4	407,5	457,6	482,6	501,5	3,92	17,96
Gelir Vergisi	193,3	264,1	292,4	326,0	347,9	6,86	12,46
Kurumlar Vergisi	138,1	143,4	165,2	157,0	153,6	-2,19	5,50
SOSYAL GÜVENLİK KATKI PAYLARI	5,9	7,6	8,0	6,4	4,5	-29,69	0,16
MÜLKİYET ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER	27,9	33,0	33,9	35,5	38,4	8,17	1,37
Banka ve Sigorta İşlemleri Vergisi	16,4	21,0	23,1	24,0	27,6	15,36	0,99
Diğer	11,5	12,0	10,8	11,5	10,8	-6,09	0,39
DAHİLDE ALINAN MAL VE HİZMET VERGİLERİ	207,2	281,7	306,2	352,7	396,8	12,50	14,21
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	135,6	140,6	138,0	158,4	191,8	21,13	6,87
Özel İletişim Vergisi	17,7	59,9	68,3	79,7	79,2	-0,59	2,84
Şans Oyunları Vergisi	4,1	15,9	18,7	26,4	34,0	29,00	1,22
Motorlu Taşıtlar Vergisi	39,8	53,3	67,3	72,2	75,5	4,62	2,70
Diğer	10,0	12,0	13,9	16,0	16,3	1,88	0,58
ULUSLAR ARASI TİC. VE MUAMEL. ALINAN V.	279,4	283,7	248,2	283,2	316,8	11,86	11,34
İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	26,3	23,4	17,7	19,1	23,6	23,56	0,85
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	241,3	248,1	220,0	251,5	278,0	10,54	9,95
Diğer	11,8	12,2	10,5	12,6	15,2	20,63	0,54
DİĞER VERGİLER	27,2	38,6	30,3	39,2	38,2	-2,55	1,37
Damga Vergisi	21,4	32,8	26,2	30,0	33,5	11,88	1,20
Diğer	5,8	5,8	4,1	9,2	4,7	-48,91	0,17
İDARİ HARÇL. VE ÜCR., SANAYİ DIŞI VE ARIZİ SAT.	88,6	110,6	65,4	77,1	94,8	22,96	3,39
Tapu Harçları	31,0	25,9	15,7	26,1	35,0	33,86	1,25
Liman Hizmetlerinin Geliştirilmesi	5,9	4,0	6,6	8,7	12,8	47,13	0,46
Sair Harçlar	43,9	71,9	33,2	32,7	37,9	15,90	1,36
Diğer	7,8	8,8	9,9	9,6	9,1	-5,21	0,33
VERGİ DIŞI GELİRLER	647,0	480,1	434,7	522,3	571,3	9,38	20,46
TEŞEBBÜS VE MÜLKİYET GELİRLERİ	154,1	105,6	93,2	103,8	98,8	-4,82	3,54
Telefon Telgraf ve Teleks Gelirleri	40,0	43,4	40,3	40,9	35,3	-13,78	1,26
Tıbbi Tedavi ve İlaç Ücretleri	5,3	5,7	5,4	5,8	6,7	15,52	0,24
Yurt Dışına Çıkış Ücretleri	4,3	2,8	5,0	6,8	10,0	47,06	0,36
GSM Gelirleri	59,9	12,6	4,0	1,6	0,0	-100,00	0,00
Chip Kart Satış Geliri	8,8	8,7	8,8	9,9	8,2	-17,17	0,29
Diğer	35,8	32,4	29,7	38,8	38,6	-0,52	1,38
MALİ OLMAYAN TEŞEK. VE KAMU MALİ KURUL. A.	17,9	24,7	25,8	40,4	29,0	-28,16	1,04
Merkez Bankası Kar Payı	17,9	24,7	25,8	40,4	29,0	-28,16	1,04
DİĞER MÜLKİYET GELİRLERİ	7,7	8,4	9,8	10,4	15,1	45,19	0,54
PARA CEZALARI VE CEZALAR	18,1	22,6	21,9	18,6	21,7	16,67	0,78
ÇEŞİTLİ VERGİ DIŞI GELİRLER	449,3	318,7	284,1	349,1	406,6	16,47	14,56
Fiyat İstikrar Fonu	258,5	234,8	229,4	265,5	349,1	31,51	12,50
Turizm Teşvik Fonu	15,6	18,6	9,7	14,1	13,9	-1,09	0,50
Spor Fonu	8,2	10,0	12,5	13,6	15,5	13,99	0,55
Emekli Sandığı Fonu	149,4	46,0	22,1	47,0	19,5	-58,52	0,70
Diğer	17,6	9,3	10,4	8,9	8,6	-3,37	0,31
SERMAYE GELİRLERİ	3,0	4,0	5,7	3,5	5,3	48,42	0,19
ALINAN BAĞIŞ, YARDIMLAR VE KREDİLER	554,9	726,5	932,0	851,7	840,7	-1,29	30,10
T.C. YARDIMLARI	554,7	726,3	931,9	851,4	840,2	-1,32	30,09
DİĞER ÜLKE VE ULUSLAR ARASI KURULUŞLARDAN	0,2	0,2	0,1	0,3	0,5	54,92	0,02
ALACAKLARDAN TAHSİLAT	41,2	5,0	3,3	6,3	14,0	121,92	0,50
RED VE İADELER (-)	30,4	16,8	15,5	17,6	29,5	67,11	1,06

Tabloya göre, T.C. yardımları dahil 2011 yılı bütçe gelirleri toplamı 2010 yılına göre yüzde 5,67 oranında artarak 2 milyar 793 milyon ₺'ye ulaşmıştır. 2011 yılı bütçe gelirlerinin yüzde

49,81'ini vergi gelirleri, yüzde 20,46'sını vergi dışı gelirler ve yüzde 30,10'unu alan bağış ve yardımlar oluşturmuştur. 2010 yılına göre 2011 yılında vergi gelirlerindeki artış yüzde 8,95 oranında, vergi dışı gelirlerdeki artış ise yüzde 9,38 oranında gerçekleşmiştir. Red ve iadeler kaleminde 2011 yılında önceki yıla göre 11,9 milyon ₺ artış kaydedilmiştir. 2011 yılı gerçekleştirmelerine bakıldığında yerel gelirlerin bütçe gelirlerinin yüzde 69,90'nı oluşturduğu görülmektedir. Son 5 yılda yerel gelirlerde kaydedilen gelişmeler ana yerel gelir kalemleri itibarıyla aşağıda yer almaktadır.

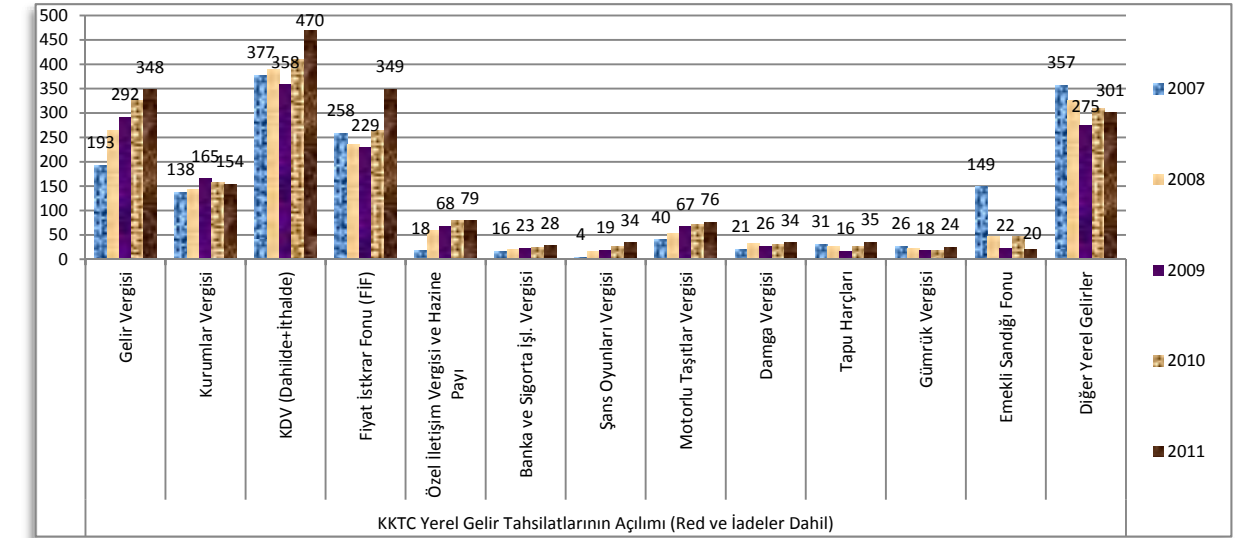
TABLO 10: Yerel Gelirler (2007-2011)

YEREL GELİRİN NEVİ (Milyon ₺)	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2010 % Değişme	2011 Yerel Geliri İçindeki % Payı
Gelir Vergisi	193,3	264,1	292,4	325,6	347,9	6,86	17,82
Kurumlar Vergisi	138,1	143,4	165,2	157,0	153,6	-2,19	7,87
Banka ve Sigorta İşlemleri Vergisi	16,4	21,0	23,1	24,0	27,6	15,36	1,42
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	135,6	140,6	138,0	158,4	191,8	21,13	9,83
Özel İletişim Vergisi	17,7	59,9	68,3	79,7	79,2	-0,59	4,06
Şans Oyunları Vergisi	4,1	15,9	18,7	26,4	34,0	29,00	1,74
Motorlu Taşıtlar Vergisi	39,8	53,3	67,3	72,2	75,5	4,62	3,87
İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	26,3	23,4	17,7	19,1	23,6	23,56	1,21
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	241,3	248,1	220,0	251,5	278,0	10,54	14,24
Damga Vergisi	21,4	32,8	26,2	30,0	33,5	11,88	1,72
Tapu Harçları	31,0	25,9	15,7	26,1	35,0	33,86	1,79
Telefon Telgraf ve Teleks Gelirleri	40,0	43,4	40,3	40,9	35,3	-13,78	1,81
Merkez Bankası Kar Payı	17,9	24,7	25,8	40,4	29,0	-28,16	1,49
Fiyat İstikrar Fonu	258,5	234,8	229,4	265,5	349,1	31,51	17,88
Turizm Teşvik Fonu	15,6	18,6	9,7	14,1	13,9	-1,09	0,71
Spor Fonu	8,2	10,0	12,5	13,6	15,5	13,99	0,79
Emekli Sandığı Fonu	149,4	46,0	22,1	47,0	19,5	-58,52	1,00
Diğer (Red ve iadeler dahil)	273,9	229,1	185,4	199,3	210,1	5,04	10,75
TOPLAM	1.628,5	1.635,0	1.577,8	1.791,2	1.952,1	8,98	100,00

Tabloya göre, 2010 ve 2011 yıllarında yerel gelirler toplamı sırasıyla 1 milyar 791 milyon ₺ ve 1 milyar 952 milyon ₺ gerçekleşmiş olup, 2011 yılında bir önceki yıla göre red ve iadeler dahil yerel gelir artış oranı yüzde 8,98 olmuştur.

2011 yılında önceki yıla göre kurumlar vergisi ve özel iletişim vergisi gelirleri dışındaki tüm vergi gelirlerinde artış kaydedilmiştir. 2011 yılında 2010 yılına göre kurumların beyanları üzerine tahsil edilen vergi 8 milyon ₺, casino ve betting ofislerinden stopaj yoluyla tahsil edilen kurumlar vergisi 6 milyon ₺ artmış olmasına rağmen 2011 yılı kurumlar vergisi tahsilâtında sınırlı da olsa düşme yaşanmıştır. Bu düşmenin sebebi 2009 yılının son çeyreğinde yürürlüğe giren tahsilâtı hızlandırmaya yönelik mali düzenlemeden 2010 yılında elde edilen ilave yaklaşık 46 milyon ₺ tahsilâta karşın, anılan düzenlemeden 2011 yılında elde edilen tahsilâtın yaklaşık 13 milyon ₺ olarak gerçekleşmesidir. Öte yandan, 2011 yılında vergi dışı gelirler arasında yer alan telefon, telgraf ve teleks gelirleri, Merkez Bankası kar payı, turizm teşvik fonu ve emekli sandığı fonu gelirlerinde önceki yıla göre düşme yaşanmıştır.

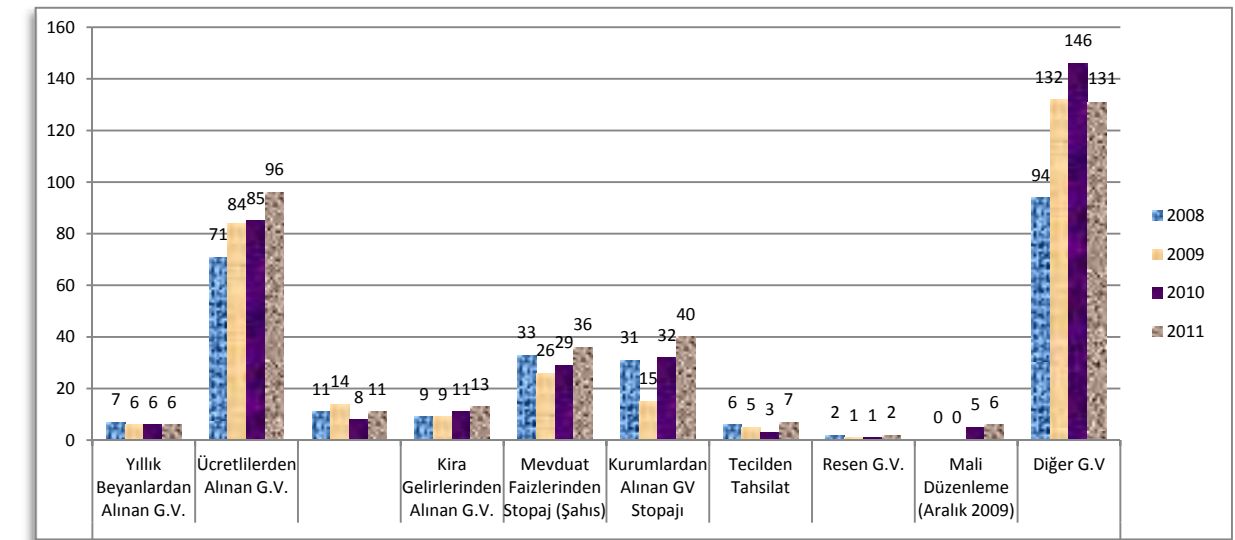
Grafik- 5 Gelir Türleri İtibarıyla Tahsilat (2007-2011)

2011 yılında yerel gelirlerin yüzde 59,77'si gelir vergisi, katma değer vergisi (KDV) ve fiyat istikrar fonu (FİF) kalemlerinden elde edilmiştir. 2010 yılına göre gelir vergisi tahsilatı yüzde 6,86, dahilde alınan KDV tahsilatı yüzde 21,13, ithalde alınan KDV tahsilatı yüzde 10,54 ve FİF tahsilatı yüzde 31,51 oranında artmıştır.

2011 yılında gelir vergisi tahsilatında yaşanan yüzde 6,86 oranındaki artışın kaynakları aşağıdaki grafikte görülmektedir.

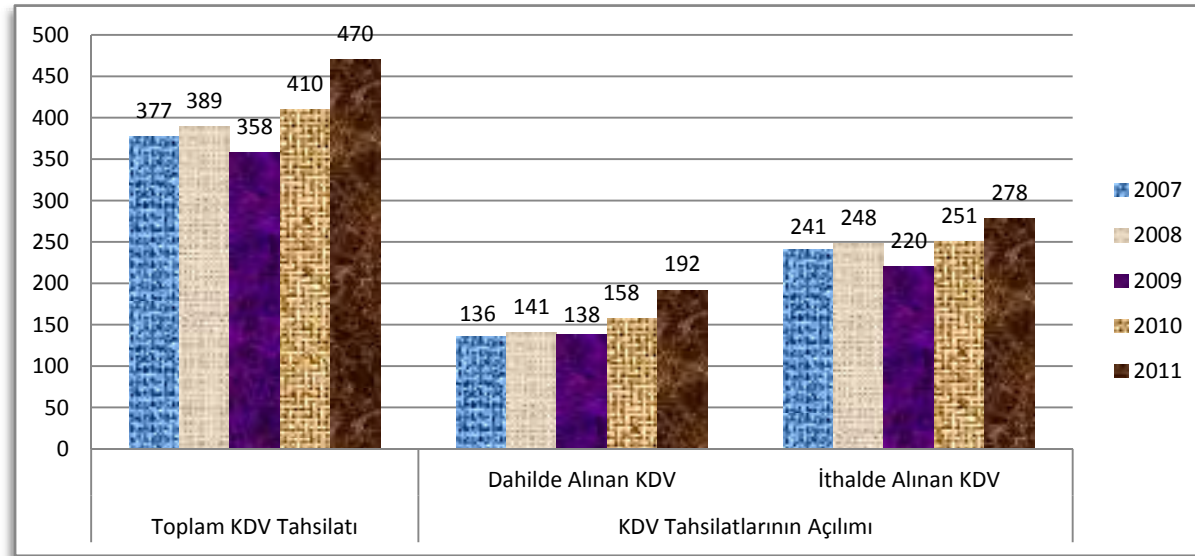
Grafik-6 Gelir Vergisi Tahsilatının Açılımı (2008-2011) (Milyon ₺)

Buna göre, ücretlilerden tahsil edilen gelir vergisi ile mevduat faizlerinden ve kurumlar vergisi mükelleflerinden alınan gelir vergisi stopajında 2011 yılında önceki yıla göre önemli artış sağlanmıştır.

Aşağıdaki grafikte ise son 5 yıllık dönemde KDV tahsilatındaki gerçekleştirmeler yer almaktadır.

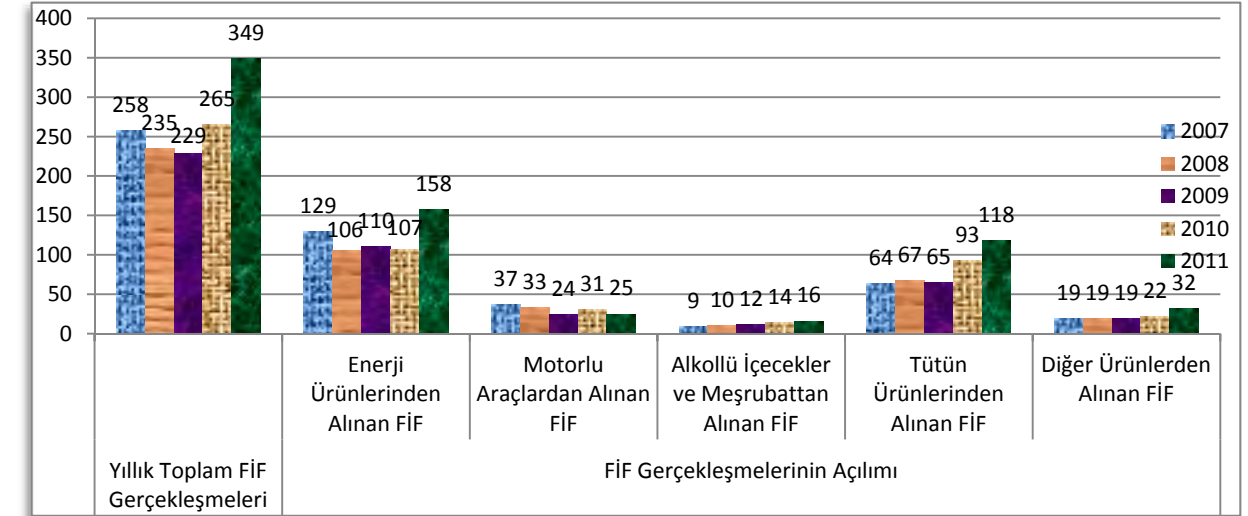
Grafik-7 KDV Tahsilatının Açılımı (2007-2011)

Grafikten, 2010 yılından itibaren KDV tahsilatında önemli artış kaydedildiği görülmektedir. Özellikle 2011 yılında döviz kurunda yaşanan artışla birlikte TÜFE artış oranının yüksek çıkması KDV matrahını olumlu etkilemiştir. Dahilde ve ithalde alınan KDV tahsilatındaki bu artışın üç temel nedeni bulunmaktadır. Birinci neden özellikle kredi kartıyla yapılan satışlar esas alınarak yapılan denetimlerin de etkisiyle KDV beyan sayısının ve beyan tutarlarının artması, ikinci neden nihai tüketiciye göre KDV oran farklılaşmasının sona erdirilmesi neticesinde bu nedenle oluşan kayıtdışılığın azalması ve üçüncü neden ise bozulan KDV işlem zincirlerinin 1/1/2011 tarihinde yürürlüğe giren yeni KDV Oranlar Tüzüğü'yle yeniden kurulmasıdır. Belirtilen tarihte yürürlüğe giren Tüzük değişikliği ile uygulamada karmaşaya yol açan ve vergi kaybına neden olan yüzde 0, yüzde 1, yüzde 5, yüzde 8, yüzde 10, yüzde 16 (genel oran) ve yüzde 20 şeklindeki 7 farklı KDV oranının 2 si kaldırılarak KDV oran sayısı [yüzde 0, yüzde 5, yüzde 10, yüzde 16 (genel oran) ve yüzde 20 şeklinde] 5'e indirilmiş; temel besin maddeleri, hayvan yemleri ve tarımsal gübreler ile bazı hizmetlerde KDV oranı yüzde 0'a indirilmiş; elektronik ev aletleri ve cep telefonu ile ilan ve reklam giderlerinde 2009 yılında yapılan KDV indirimlerine son verilmiş; içeride üretilen bazı ürünlerden yüzde 5 veya yüzde 8 oranında KDV alınması, aynı ürünlerin ithal edilmesi durumunda ise yüzde 16 oranında KDV hesaplanması şeklindeki ithal ve yerli ürünlerden farklı KDV alınması uygulaması rekabetçi bir piyasanın oluşmasını engellediğinden ve verginin işleyiş sistemini bozduğundan tümüyle kaldırılmış; aynı ithal ve yerli ürünler yüzde 0, yüzde 5, yüzde 10, yüzde 16 ya da yüzde 20 oranında vergiye tabi tutulmuştur. Eşitlenen KDV oranlarının yerli üreticilerin rekabet gücünü olumsuz etkilememesi ve yerli üretimin belli ölçüde korunması için ise FİF oranları/tutarları, yeniden belirlenmiş.

2011 yılı FİF tahsilatı 2010 yılına göre yüzde 31,51 oranında artarak 349 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafikte 2007-2011 dönemi FİF tahsilat tutarları hem toplam olarak hem de ana mal grupları itibarıyla yer almaktadır.

Grafik-8 FİF Tahsilatının Açılımı (2007-2011)

FİF tahsilatında en çok artış sağlanan iki ürün grubu enerji ürünleri (petrol ürünleri) ve tütün ürünleridir. Petrol ürünlerinden alınan FİF'te 2011 yılında yaşanan tahsilat artışının yaklaşık 24 milyon ₺'lik bölümü bu ürünlerin tesliminde alınan KDV oranının yüzde 16'dan yüzde 10'a indirilmesi ve yüzde 6 puanlık KDV indirimine tekabül eden tutarda FİF'in arttırılmasıdır. Motorlu araçlar, sigara, alkollü içkiler başta olmak üzere pek çok üründen ABD Doları olarak alınan FİF, fondaki kur riskini bertaraf etmek ve öngörülebilirliği arttırmak için 2010 yılının son çeyreğinden itibaren Bakanlar Kurulunca alınan karar çerçevesinde ₺ üzerinden alınır hale gelmiştir.

Bakanlar Kurulunca alınan kararla 24/7/2010 tarihinden itibaren akaryakıt ürünlerinden alınan FİF'in hesaplanma şekli değiştirilmiş; GKRY, AB ülkeleri ve Türkiye'nin de uyguladığı litre başına sabit (ve TL) FİF sistemine geçilmiştir. 2011 yılında TÜFE'de yüzde 14,72 oranında artış olmasına rağmen hükümet, akaryakıttan alınan FİF'te çok sınırlı artış yapmıştır. Sonuçta 2011 yılında pompa fiyatları GKRY'nin hep altında kalmıştır. Akaryakıt ürünlerinin pompa fiyatlarında son 1,5 yıllık dönemde yaşanan artışın temel sebebinin ham petrol fiyatlarında ve döviz kurlarındaki artışlar olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut sistemin devam etmesi durumunda ham petrol fiyatlarında ve döviz kurunda önümüzdeki dönemde yaşanacak dalgalanmalar akaryakıt pompa fiyatlarına da yansıtacaktır.

Bakanlar Kurulunca yerli üretimin korunması gerekçesiyle meşrubat ürünlerinden alınan FİF Ağustos 2011 döneminde yüzde 16'dan yüzde 23'e yükseltilmiş; bira ve şarap dışındaki alkollü ürünlerden alınan FİF ise Kasım 2011 döneminde 2,25 ₺/Litre'den 5 ₺/Litre'ye yükseltilmiştir.

Tütün ürünlerinden alınan FİF'te hükümetçe 2011 yıl başında ve 29/10/2011 tarihinde yapılan düzenlemelerin etkisiyle bu alanda bütçe hedefi aşılmıştır. 2011 yılındaki FİF düzenlemelerine rağmen KKTC'de tütün ürünleri GKRY'den yaklaşık yüzde 20 daha ucuzdur. Tütün ürünleri tahsilatında son dönemde yaşanan önemli artışa rağmen bu alandaki vergi kayıp ve kaçağı ciddiyetini korumaktadır. FİF artışı nedeniyle sigara fiyatlarının artmasıyla birlikte düşük vergili ve vergisiz sigaraların teslim edildiği alanlara yönelim artmakta olup, sürekli ve etkin denetim ehemmiyet arz etmektedir.

Öte yandan, yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan 2011 yılı KDV ve FİF düzenlemeleri yanında sigortacılık işlemlerinden alınan banka ve sigorta işlemleri vergisi yüzde 3'ten yüzde 5'e yükseltilmiş ve betting ofis ve casinoların yıllık işletme izin bedelleri arttırılmıştır.

Kutu-3 KKTC'de ithalatın miktar ve/veya değer olarak artması/azalması vergi gelirlerini nasıl etkiliyor?

Aşağıdaki tabloda KKTC'nin son yıllardaki ithalat değerleri ABD Doları ve Türk Lirası olarak yer almaktadır.

Yıl	Değer (Milyon \$)	Değer (Milyon ₺)
2008	1.681	2.157
2009	1.326	2.050
2010	1.604	2.416
2011 (ilk 7 ay)	926	

2011 yılında ithalat kıymet ya da miktarı (litre, cm³, vb.) üzerinden alınan vergi ve fonlar yerel gelirlerin yüzde 38'ini oluşturmuştur. Aşağıdaki tabloda ithalata bağlı olarak alınan ve yerel gelirlerin yüzde 33,3'ünü oluşturan üç ana vergi ve fon kalemi yer almaktadır.

GELİRİN NEVİ (Milyon ₺)	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2010 % Değişme	2011 Yerel Geliri İçindeki. % Payı
İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	26,3	23,4	17,7	19,1	23,6	23,56	1,21
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	241,3	248,1	220,0	251,5	278,0	10,54	14,24
Fiyat İstikrar Fonu	258,5	234,8	229,4	265,5	349,1	31,51	17,88
TOPLAM	526,1	506,3	467,1	536,1	650,7	21,38	33,33

Buna göre, ithalat aşamasında alınan üç önemli vergi ve fon geliri 2011 yılında 2010 yılına göre yüzde 21,3 oranında artmıştır. Bu vergiler nasıl alınır, vergi tahsilatındaki artışın sebebi döviz kurundaki artış mıdır?

İthalata bağlı olarak alınan ve yerel gelirlerin yüzde 15,44'ünü oluşturan gümrük vergisi ile ithalde alınan KDV nispi esaslara göre alınmaktadır. Bu vergilerin matrahını etkileyen en önemli unsurlar ithalat kıymeti ve döviz kurudur. Halihazırda 2011 yılı ithalat miktarları ve tutarı yayımlanmadığından ithalat değerini veri olarak alıp, döviz kuru ve vergi oranlarına göre değerlendirme yapılması gerekmektedir. 2011 yılında ₺'nin ABD Doları karşısında değer kaybetmesi bu iki verginin matrahını büyümüştür. Ayrıca, 1/1/2011'de yürürlüğe giren yeni KDV Oranları Tüzüğü ile KDV oranları yeniden belirlenmiştir. Bu çerçevede akaryakıt ürünlerinden alınan KDV oranı yüzde 16'dan yüzde 10'a indirilmiş ve yüzde 6 puanlık indirimde tekabül eden KDV tutarı maktu olarak alınan FİF'e eklenmiştir.

Öte yandan, ithalat aşamasında alınan vergi ve fonların yaklaşık yüzde 47'sini oluşturan Fiyat İstikrar Fonu tahsilatı 2011 yılında 2010 yılına göre yüzde 31,51 oranında (83,6 milyon ₺) artmıştır. Bu artışın yaklaşık 24 milyon ₺'lik bölümü akaryakıt ürünlerindeki yüzde 6 puanlık KDV indiriminin FİF'e eklenmesinden kaynaklanmıştır. Geriye kalan 60 milyon ₺'lik artışın yaklaşık 52 milyon ₺'lik bölümü tümüyle ithalat kıymeti ve döviz kurunun dışındaki değişkenlerden kaynaklanan artıştır.

Zira, 2010 yılının ikinci yarısında yapılan düzenlemelerle akaryakıt ürünlerinden alınan FİF tümüyle litre başına maktu ve ₺; motorlu araçlardan alınan FİF cm³ başına ₺; alkollü içeceklerden alınan FİF litre başına ₺ ve tütün ürünlerinden alınan FİF paket başına ₺ ile perakende satış fiyatının yüzdesi toplamı şekline dönüştürülmüştür.

Böylece FİF'in hesaplanmasında döviz kurunun herhangi bir etkisi kalmamıştır. Bu nedenle döviz kurunun yükseldiği 2011 yılında hükümet, kurdan dolayı FİF tahsilatında önemli bir artış elde edebilecek iken -ABD Doları yerine ₺'yi kullanarak- artan kurdan dolayı zaten ilgili malların fiyatları artmışken bir de FİF artışından dolayı fiyatların artmasını engellemiştir. Anılan yılda akaryakıt ürünlerinden alınan maktu FİF tutarı TÜFE artışının altında kalacak şekilde artırılmış ve taşıt araçlarından alınan FİF tutarı değiştirilmemiştir. Akaryakıt ürünlerinde FİF tahsilatının artmasının asıl nedeni FİF'in hesaplanma şeklinin basitleştirilmesi sayesinde vergi kayıp ve kaçağında yaşanan azalmadır.

İthalat değerinin artması/azalması gümrük vergisi ve ithalde alınan KDV'yi etkilerken, ithalat aşamasında tahsil edilen yerel gelirlerin neredeyse yarısını oluşturan FİF'i ithalat değerindeki değişiklik büyük ölçüde etkilememekte, ithalat miktarının artması/azalması etkilemektedir.

C. BORÇLANMA

KKTC'nin toplam kamu borç stoku 2011 yılsonu itibariyle bir önceki yıla göre yüzde 17 oranında artarak 9.325 milyon ₺'ye ulaşmıştır.

Aşağıdaki tabloda 31.12.2011 tarihi itibariyle kamu borç stokunun gelişimi yer almaktadır. Türk lirası ve ABD Doları cinsinden iki ayrı para birimine göre tutulan kamu borç stoku 2011 yılında 3.194,5 milyon ABD Doları ve 3.235,1 milyon ₺'dir.

TABLO 11: Kamu Borç Stoku

(Milyon)	31/12/2007 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ	31/12/2008 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ	31/12/2009 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ	31/12/2010 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ	31/12/2011 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ
	YTL USD	YTL USD	₺ USD	₺ USD	₺ USD
Devlet Borcu	772,8 2.174,5	920,3 2.487,2	1.181,9 2.901,1	1.205,2 3.232,3	1.463,3 2.993,2
Devlet Kefaleti Nedeniyle Üstlenilen Kredi.	666,4 87,3	837,8 80,7	976,5 87,2	1.113,5 93,9	1.244,6 101,0
Devlet Kefaleti Krediler	108,7 67,0	187,8 67,4	338,5 76,3	346,0 86,9	466,4 81,1
Devlet Kefaleti Bulunmayan Kamu Borçları	48,8 0	77,8 15,5	10,4 13,0	19,8 4,6	60,8 19,2
TOPLAM KAMU BORÇ STOKU	1.596,7 2.328,8	2.023,7 2.650,8	2.507,3 3.077,6	2.684,5 3.417,7	3.235,1 3.194,5

Tabloda aynı zamanda borçlanma enstrümanlarına göre borç dağılımını da görmek mümkündür. Buna göre borçların büyük bir bölümü Devlet borçlarından oluşmaktadır.

Tablo 12'de alacaklılara göre kamu borç stokunun gelişimi yer almaktadır. Kamu borç stokunun yaklaşık yüzde 61'i dış borç, yüzde 39'si ise iç borçlardan oluşmaktadır. Dış borcun tamamı Türkiye Cumhuriyetinden alınan borçlardan oluşmaktadır.

İç borcun yaklaşık yüzde 75'ini K. Türk Kooperatif Merkez Bankası ile İhtiyat Sandığına olan borç oluşturmaktadır.

TABLO 12: Alacaklılara Göre Kamu Borç Stoku

(Milyon)	31/12/2007 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ		31/12/2008 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ		31/12/2009 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ		31/12/2010 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ		31/12/2011 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYELERİ	
	YTL	USD	YTL	USD	₺	USD	₺	USD	₺	USD
I. İÇ BORÇ	1.588,8	202,7	2.015,8	204,0	2.499,6	209,2	2.675,9	223,5	3.226,3	218,0
K.Vakıflar Bankası Ltd.	122,8	48,1	179,0	41,3	189,8	58,1	228,3	65,1	275,2	61,6
K.Türk Koop.Merkez Bank.Ltd.	763,1	64,6	990,7	78,8	1.181,1	84,5	1.257,9	94,3	1.423,1	98,2
KKTC Merkez Bankası	107,8	35,3	102,3	26,4	108,8	17,6	107,4	8,8	107,4	0,0
İhtiyat Sandığı	516,8	22,9	625,3	23,2	774,2	23,4	918,8	37,2	1.011,4	24,9
Türk Bankası	0,0	5,9	2,9	2,7	7,3	0,0	19,7	0,0	20,7	0,0
KKTC Kalkınma Bankası	71,5	25,9	114,5	25,1	99,9	20,6	103,7	18,0	112,6	17,1
Asbank LTD.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	7,7	0,0
İktisat Bankası Ltd.	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	10,0	0,0	13,5	0,0
Creditwest Bank Ltd.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	1,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Şekerbank Ltd.	0,0	0,0	0,0	0,0	2,7	0,0	5,7	0,0	6,0	0,0
Yakın Doğu Bank Ltd.	0,0	0,0	0,0	0,0	18,3	0,0	12,4	0,0	28,7	0,0
T.C. Ziraat Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	150,0	0,0
Türk Hava Yolları	0,0	0,0	0,0	0,0	13,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
T. Garanti Bank	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,0	0,0	12,0	0,0
Türk Petrolleri Ltd	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Limasol Türk Koop.Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,7	0,0
Universal Bank Ltd.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,9	0,0
Belediyeler	6,8	0,0	1,1	6,5	1,7	4,0	0,0	0,0	38,4	16,2
II. DIŞ BORÇ	7,9	2.126,1	7,9	2.446,8	7,9	2.868,4	8,6	3.194,2	8,8	2.976,5
T.C. Kredisi	7,7	2.118,9	7,7	2.439,3	7,7	2.860,7	8,6	3.186,3	8,6	2.968,3
Türkiye İhracat Kredi Bankası	0,0	7,2	0,0	7,5	0,0	7,7	0,0	7,9	0,0	8,2
Toki	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
TOPLAM BORÇ	1.596,7	2.328,8	2.023,7	2.650,8	2.507,5	3.077,6	2.684,5	3.417,7	3.235,1	3.194,5

TABLO 13: Faiz Oranına Göre Kamu Borç Dağılımı

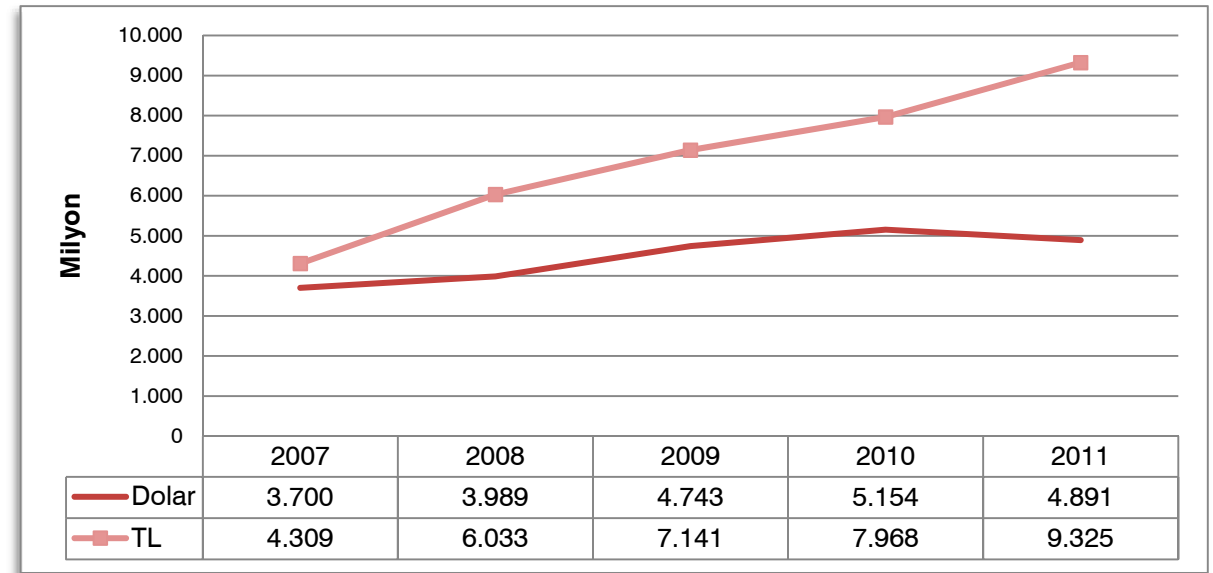
(Milyon)	31/12/2007 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYESİ		31/12/2008 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYESİ		31/12/2009 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYESİ		31/12/2010 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYESİ		31/12/2011 İTİBARIYLA BORÇ BAKİYESİ	
	YTL	USD	YTL	USD	₺	USD	₺	USD	₺	USD
NA	166,1	2.180,2	204,4	2.485,5	234,3	2.969,7	280,2	3.289,8	382,9	3.032,6
%5 - 10	163,1	148,6	175,5	165,3	192,3	102,9	201,6	127,8	216,4	161,8
%11 - 15	639,4	0,0	843,4	0,0	1.054,7	5,0	2.046,0	0,1	2.331,2	0,1
%16 - 20	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	136,7	0,0	292,1	0,0
%21 - 25	558,8	0,0	704,9	0,0	906,8	0,0	20,0	0,0	12,5	0,0
%26 - 30	69,3	0,0	95,5	0,0	99,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TOPLAM	1.596,7	2.328,8	2.023,7	2.650,8	2.507,3	3.077,6	2.684,5	3.417,7	3.235,1	3.194,5

Kamu borç stokunun faiz oranlarına göre dağılımı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda dolar cinsinden borçların hemen hemen tamamını oluşturan dış borçlara ilişkin herhangi bir faiz oranı yazılmamış, iç borçlara ilişkin faiz oranına göre borçlar dağıtılmıştır. Buna göre 2009 yılında borç stokunun sadece yüzde 46'sına yüzde 11-15 aralığında faiz uygulanırken bu rakam 2010 yılında yüzde 85'e çıkmış, 2011 yılında yüzde 81'e düşmüştür.

Aşağıdaki grafik kamu borç stokunun gelişiminin ₺ ve döviz cinsinden karşılaştırılması amacıyla hazırlanmıştır. Buna göre KKTC Kamu borç yükü ₺ olarak artmakla beraber Dolar cinsinden azalmıştır. 2010 yılında 5.154 milyon Dolar olan borç 2011 yılında 4.891 milyon Dolara düşmüştür. Bu durum tamamen doların yükselmesinden kaynaklanan bir durumdur.

KKTC'de Kamu borcunun artmasının sermaye varlıklarının gelişimi ile ilişkisi bulunmamaktadır. Eğer kamu borcu belli bir sermaye artışı neticesinde oluşmuş olsaydı bu kuşkusuz ekonomi açısından da mali açıdan da makul karşılanabilecek bir artış olarak karşılanırdı. KKTC kamu maliyesinin borçlanmak suretiyle elde ettiği finansmanın bütçenin cari giderlerini karşılamak amacıyla kullanılıyor olması, olumlu yorumların yapılmasına imkan bırakmamaktadır. Hesap edilemeyen yükümlülükler açısından bakıldığı zaman dikkate alınması gereken üç husus bulunmaktadır. Bunlardan biri önümüzdeki kısa vadede emekli olacak kişilere ödenecek ikramiyelerdir. KKTC'nin 1983 yılında kurulmuş olması ve kurulumunu izleyen 5 yıl içinde de yapıldığı göz önüne alındığında en fazla istihdamın 1983-87 döneminde yapıldığı söylenebilir. Bu kişilerin emeklilik hakkını elde etmiş olmaları ve kısa vadede emekli olmak isteyebilecekleri dikkate alındığında kamu maliyesini hesap edilemeyen yükümlülüklerin beklediği ve bunun da borç yükü analizinde dikkate alınması gereken bir husus olduğu ortaya çıkmaktadır. Hesap edilemeyen yükümlülükler kapsamında dikkate alınması gereken bir diğer husus 2011 yılsonu itibarıyla mevcut olan 214 milyon ₺'lik nakit açığıdır. Üçüncü husus olarak KKTC hazinesinin bütçeleştirmediği borçlardan söz etmek mümkündür. Bunlar Türkiye'deki bazı kamu kurum ve kuruluşlarına olan borçlar ile kamulaştırma borçlarıdır.

Grafik-9: Kamu Borç Stoku Gelişimi

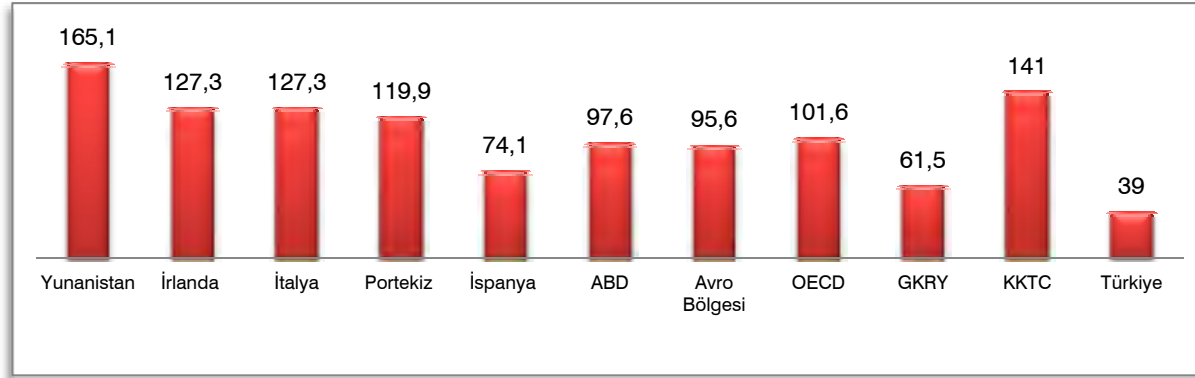
Maliye politikası açısından resesyon dönemlerinde kamu giderlerinin borçlanarak finanse edilmesi anlaşılabilir bir yaklaşımdır. Bu nedenle KKTC kamu maliyesinin 2008-2010 döneminde yüksek bütçe açıkları nedeniyle borçlanması küresel kriz ile ilişkilendirilebilir. Fakat aynı süreci yaşayan Türkiye gibi güçlü kamu maliyesine sahip ülkeler kıyas kabul edilmesi gerektiği düşünülürse, KKTC kamu maliyesinin ekonominin güçlü olduğu 2004-2007 döneminde olası bir krize karşı sağlam bir yapıya kavuşturulmamasının temel sorun olduğu açıktır.

Kamu borç stokunun analizinde kullanılan yöntemlerden biri borcun GSYH'a oranıdır. Maastricht kriterlerine göre bu oranın yüzde 60 olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında zaman zaman bazı ülkeler ile KKTC'nin borç yükünün kıyaslandığı tablo aşağıdadır.

2011 yılı tahminlerine göre KKTC'nin Kamu Borç Stoku/GSYH oranı yüzde 141'dir. Bu oranla KKTC ekonomik dengeleri bozulmuş olan Yunanistan'a yakın görüntü arz etmektedir.

Borç yükünün değerlendirilmesinde bir diğer oran kişi başına düşen kamu borcudur. 2011 yılsonu itibariyle her bir KKTC vatandaşı kamu borcundan dolayı 31.620 ₺ borçlu durumdadır.

Grafik 10: Brüt Borç Stoku/GSYH (2011)

Kaynak: OECD, DPÖ, TC Maliye Bakanlığı SGB

Merkezi yönetim bütçesi, belediyeler ve KİT'ler giderlerini karşılayacak yeterli gelir elde edemedikleri için borçlanmışlardır. KKTC'de borçlanmanın temel nedeni, harcama politikasında disiplin sağlanamaması ile gelir politikasında kayıt dışı ekonomiyle yeterince mücadele edilememesi ve özellikle KİT'ler ve yerel idarelerde ciddi bir gelir yönetimi birimi bulunmamasıdır. 2011 yılına kadar KKTC'de borç yönetiminin olmaması veya varsa bile etkin çalışmaması nedeniyle borçlanmalar, mali projeksiyondan yoksun, ihaleye çıkılmaksızın ve kredi sağlayıcılarla görüşme suretiyle yapılmıştır. Bu borçlara ilişkin faizler genellikle ödenmemiş, borca eklenmiştir. Bütçe politikası kapsamında "faiz dışı fazla" takip edilmemiş, mali disiplin açısından önemli yapısal sorunlara sebebiyet vermiştir. Kamu kesiminin kredi piyasasındaki bu uygulamaları, özel sektöre kullanılacak kredi bırakmadığı gibi faiz oranlarının yükselmesine neden olduğundan, özel sektörün krediye ulaşması zorlaşmış, bu da yatırım maliyetlerini artırmıştır. Öte yandan kredi veren kamu kurumları piyasa faiz haddinin çok üzerinde yüksek faiz oranları uygulamak suretiyle karlarını yükseltmişler ve çalışanlarına ve katılımcılarına yüksek düzeyde gelir dağıtımında bulunmuşlardır. Örneğin İhtiyat Sandığına olan borçlar için geçmiş yıllarda piyasa

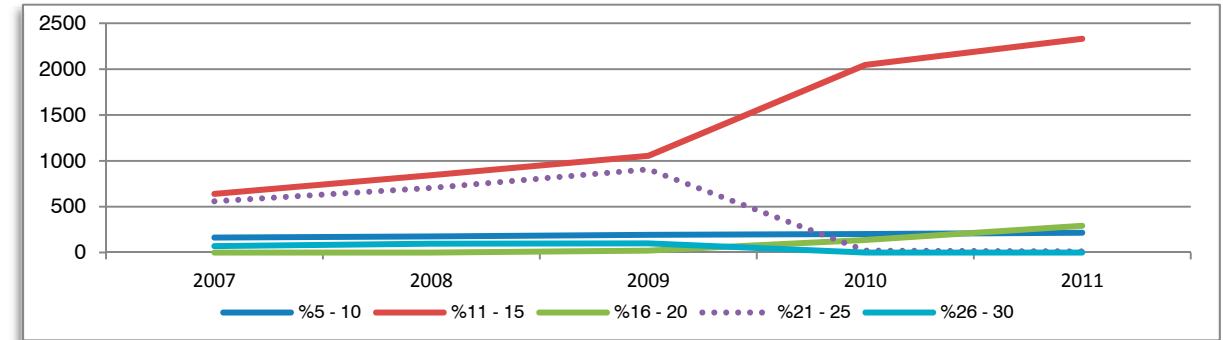
koşullarından daha yüksek oranlarda faiz uygulanarak borç stoku fiktif bir şekilde şişirilmiş olduğundan bu borçların değeri yukarıdaki tabloya tam olarak yansıtılamamıştır.

Bu yapısal bozukluğun ortadan kaldırılması için 2010 yılından itibaren "borç yönetiminin" etkin çalışmasını sağlayacak bazı mekanizmalar geliştirilmiştir. Herşeyden önce bütçe dengesinde yaşanan iyileşmeler yeni borçlanmaların önüne geçmiştir. Ayrıca borç envanteri üzerinde durulmuş ve piyasa şartlarında uygun faiz indirimine gidilmiştir. 2011 yılında "Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Yasa"sı yürürlüğe girmiş, ikincil mevzuatlar hazırlanmıştır. Bütçeye merkezi yönetimden kaynaklanan borçların faizinin ödenmesini sağlamak amacıyla ödenek konulmuş ve borçlanmaya ilişkin sınırlar getirilmiştir.

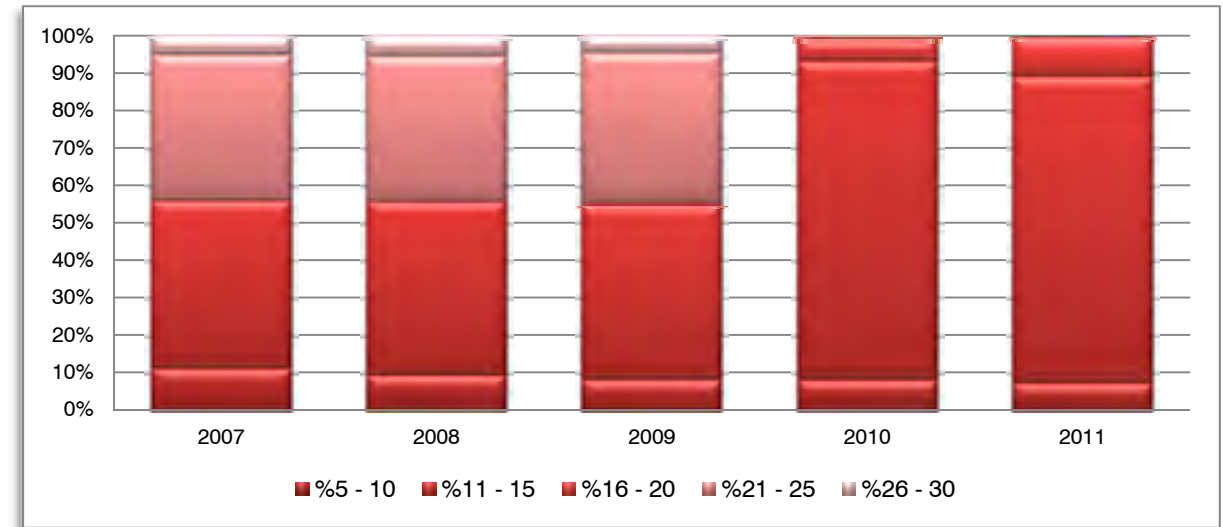
Bu kapsamda yapılan faiz iyileştirmesinin neticesinde kamu borç stokuna uygulanan faiz oranlarının yüzde 21-25 bandından yüzde 11-15 bandına düşürüldüğü aşağıdaki grafikte açıkça görülmektedir.

Grafik 11 ve 12'de kamu borç stokunun faiz bantlarına göre ağırlıklandırılması yer almaktadır. Buna göre 2009 yılında borçların yüzde 46'sı 11-15 bandında iken bu oran 2010 yılında yüzde 85'e kadar çıkmıştır. 2011 yılından piyasa faiz haddinin yukarıya doğru kıpırdanmasının etkisiyle kamu borç stokunun 11-15 bandında faizlendirilen kısmı yüzde 81 oranına düşmüştür.

Grafik 11: Kamu Borç Stokunun Faiz Bandına Göre Dağılımı

Grafik 12: Kamu Borç Stoku Ağırlığının Faiz Bandına Göre Dağılımı

D. SOSYAL GÜVENLİK

KKTC'de sosyal güvenlik ile ilgili hizmetler Sosyal Sigortalar Dairesi, Maliye Bakanlığı ve İhtiyat Sandığı olmak üzere üç farklı kurum tarafından sağlanmaktadır. Sosyal Sigortalar Dairesi ve Maliye Bakanlığı tüm nüfusu kapsayan, devlet tarafından sunulan zorunlu emeklilik planları kapsamında sosyal güvenlik hizmetlerini sunmaktadır. İhtiyat Sandığı, kişisel birikimlere dayalı ek gelir sağlamak üzere hizmet vermektedir.

Hali hazırda ülkede 2008 Öncesi İşçi ve Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar İçin (Sosyal Sigortalar Yasası), 2008 Öncesi Kamu Görevlileri İçin (Emeklilik Yasası) ve 2008 Öncesi Kamu Görevlileri İçin (Emeklilik Yasası) olmak üzere üç farklı yasa uygulanmaktadır.

KKTC'de 2008 yılında Sosyal Güvenlik Yasası ile ilgili bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Söz konusu yasa ile yasanın yürürlük tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar çalışma türüne bakılmaksızın tek çatı altında birleştirilmiştir. Sosyal Güvenlik Yasasının uygulaması Sosyal Sigortalar Dairesince yürütülmektedir.

2011 yılı başında çalışmalara başlanılan ve Şubat 2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 2/2012 sayılı yasayla 16/1976 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası ve 73/2007 sayılı Sosyal Güvenlik Yasasında yapılan değişikliklerle yaş, prim oranı, işsizlik sigortası ve aylık bağlama hesaplamasında düzenlemeye gidilmiştir. Yapılan değişikliklerle 73/2007 sayılı yasaya uyum sağlanması amaçlanmıştır.

1 Ocak 2008 tarihinden önce sigortalı olan kişiler için eski mevzuat uygulanmaktadır. Bu kapsamda bulunan işçi ile kendi nam ve hesabına çalışanlara Sosyal Sigortalar Dairesi, kamu görevlilerine Maliye Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan Emeklilik Şubesi vasıtasıyla hizmet sunulmaktadır.

Kıdem tazminatı ödemesi olarak adlandırabileceğimiz ve fon esaslı finansmanı sağlanan hizmet ise ihtiyat sandığı bünyesinde sürdürülmektedir. 1 Ocak 2008 tarihi öncesinde sadece işçilere hizmet veren sandık, sosyal güvenlik yasası ile ilk defa sigortalı olan kamu görevlileri ile istekleri halinde kendi nam ve hesaplarına çalışanları da kapsamına almıştır.

Aktif Sigortalılar:

Herhangi bir sosyal sigorta sistemin finansal sürdürülebilirliğini sağlayacak kesin bir aktif/pasif oran değeri bulunmamaktadır. Her yıl için sistemin açık vermemesini sağlayacak oran o sistem için sağlıklı aktif pasif değerini göstermektedir.

TABLO 14: Aktif/Pasif Oranı

Yıllar	Aktif Sig.Sayısı	Pasif Sig.Sayısı	Aktif-Pasif Oranı
2000	36.029	17.921	2,01
2001	34.424	18.696	1,84
2002	35.020	18.842	1,85
2003	35.891	20.240	1,77
2004	39.104	21.517	1,81
2005	47.080	22.507	2,09
2006	65.689	22.846	2,88
2007	72.385	23.858	3,03

2008	72.942	24.761	2,95
2009	66.623	25.787	2,58
2010	70.331	27.051	2,6
2011	71.144	28.186	2,52

Yukarıda yer alan tabloda Sosyal Sigortalar Dairesinin (Aktif + Pasif Sayıları (SSY+SGY) uyguladığı mevzuat kapsamındaki aktif pasif sayıları yıllar itibarıyla belirtilmektedir.

Yukarıda yer alan, aktif ve pasif sigortalı sayısını gösteren tabloya göre 2004-2007 yılları arasında aktif sigortalı sayısında ağırlıklı olarak inşaat sektöründe yaşanan gelişme nedeniyle 32.000 kişilik bir artış yaşanmış, izleyen yıllarda bu rakam küçük bir azalma göstermiş olsa da 2010 yılında 70.331 olan aktif sigortalı sayısı 2011 yılında 71.144 rakamına, 27.051 olan pasif sigortalı sayısı ise yine 2011 yılında 28.186 rakamına ulaşmıştır. Aktif Pasif oranı ise 2,60'den 2,52'ye düşmüştür. 2011 yılı aktif sigortalıların, yani sisteme prim yatıran sigortalıların 30.462'i yabancı işgücünden oluşmaktadır. Bu durum sosyal sigortalar sistemini ayakta tutanların yabancı işgücü olduğunu göstermektedir.

Emeklilik Yasası kapsamında bulunan aktif pasif sayılarına ilişkin veriler ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

TABLO 15: Aktif/Pasif Sayıları (Emeklilik Yasası)

EMEKLİLİK YASASI KAPSAMINDA BULUNAN		
2011 İtibarı İle Aktif Sayısı		
Kadın	1987 Sonrası	4.208
	1987 Öncesi	431
Erkek	1987 Sonrası	5.303
	1987 Öncesi	867
2011 İtibarı İle Aktif Sayısı		10.809
2011 İtibarı İle Pasif Sayısı		
Dönem	Kişi Sayısı	Artış
2005	11.215	
2006	11.272	57
2007	11.702	430
2008	11.867	165
2009	12.162	295
2010	12.579	414
2011	12.891	312
Aktif Pasif Oranı (2011 Aralık)		0,84

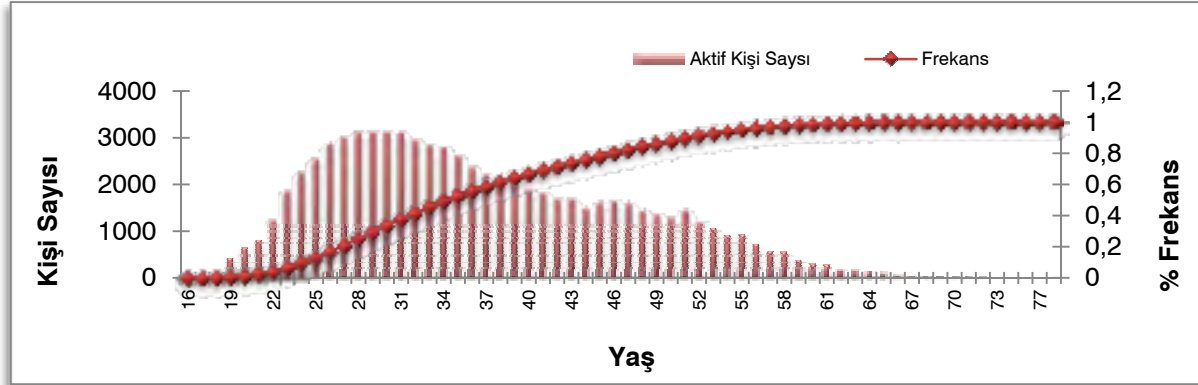
1987 öncesi sisteme girenlerin 2011 yılı içindeki emeklilik başvurusu 2010 yılına göre düşmüştür.

Emeklilik Yasası kapsamındaki aktif/pasif oranı Aralık ayında 0,84 seviyesindedir. Söz konusu Yasa çerçevesinde yeni istihdam olmayacağı göz önüne alındığında bu oranın gelecekte daha düşük seviyelere ulaşacağı açıktır.

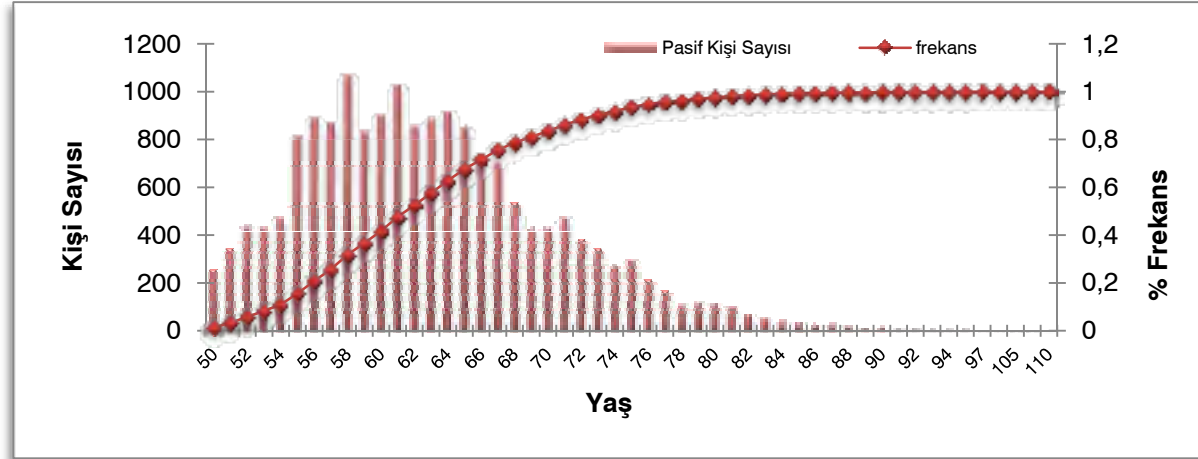
Aktif olarak çalışanların yüzde 67,3'ünün 40 yaş ve altında, sigortalıların yaklaşık yarısını oluşturan grubun 24-36 yaş aralığı olduğu anlaşılmaktadır. Sistemde aktif olarak çalışanların ortalama yaşı 2011 yılı itibarıyla 35'dir. 50 yaş ve üzeri çalışanlar toplam çalışanların yüzde 12,41'ini oluşturmaktadır. Mevcut emeklilik kurallarına göre bu kişiler yaş açısından emeklilik hakkını elde etmiştir.

Bu büyüklükte bir kitlenin kısa dönem içinde emekli olması sistemin mali yükünü artıracaktır.

Grafik 13: Aktif Sigortalıların Yaşa Göre Dağılımı SSD

Grafik 14: 2011 Yılı Emeklilerin Yaşlara Göre Dağılımı SSD

2011 yılı emeklilerin dağılımını gösteren yukarıdaki tabloda ise 65 yaş ve altı emeklilerin tüm emeklilere oranı yüzde 53,94 olarak görünmektedir. Erken emekli olarak adlandırılacak bu grubun uzun yıllar boyunca aktif sigortalılar tarafından finansmanının sağlanması gerekecektir.

KKTC'de uygulamada olan üç emeklilik yasası da sistemin finansman kaynağını prim olarak belirlemiştir. Aktif sigortalılar çalışma türü ve sisteme giriş tarihlerine göre farklı oranlarda prim ödemektedir. Aşağıdaki tabloda uygulamada olan prim oranları verilmiştir.

TABLO 16: Prim Oranları

SOSYAL SİGORTALAR YASASI (2008 Öncesi İşçi ve Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar)				
	Sigortalı Hissesi	İşveren Hissesi	Devlet Hissesi	TOPLAM
İŞKAZASI	0	Min. 0,5 - Max 6	0	Min. 0,5 - Max 6
HASTALIK	2	2	2	6
ANALIK	0	0,5	0,5	1
M.Y.Ö.	5	6	3	14
İŞSİZLİK	1	1	1	3
TOPLAM	8	Min.10- Max 15,5	6,5	Min.24,5- Max.30
EMEKLİLİK YASASI (2008 Öncesi Kamu Görevlileri)				
	Erkek		Kadın	
1987 Öncesi	2,5		0	
1987 Sonrası	5	9	5	
SOSYAL GÜVENLİK YASASI (2008 Sonrası Tüm Çalışanlar)				
	Sigortalı Hissesi	İşveren Hissesi	Devlet Hissesi	TOPLAM
İŞKAZASI	0	Min. 0,5 - Max 6	0	Min. 0,5 - Max 6
HASTALIK	2,25	2,25	2	6,5
ANALIK	0,5	0,5	0	1
M.Y.Ö.	5,5	7	4	16,5
İŞSİZLİK	0,75	0,75	0	1,5
TOPLAM	9	Min.11- Max 16,5	6	Min.26- Max 31,5

Sosyal Sigortalar Yasası kapsamında çalışandan, yüzde 8, işverenden yüzde 10-15,5 (Bu oran 01/02/2012 tarihinden itibaren çalışandan, yüzde 9, işverenden yüzde 11-16,5'e yükseltilmiştir) ve devletten yüzde 6,5 oranında prim tahsil edilmesi öngörülmüştür. Yasada devletin de prim ödeyerek katkıda bulunacağı belirtilmiş olmasına rağmen 2012 yılına kadar bütçede bu ödeme yer almamıştır. Devlet ilgili prim ödemesi yerine bütçe olanakları dahilinde sistemin açığını kapatmaya yönelik transfer ödemeleri yapmıştır. Yapılan transferlerin sistem açığını kapatmaya yetmediği dönemlerde Sosyal Sigortalar Dairesi bankacılık sisteminden kredi olarak sistemin ihtiyacı olan finansmanı sağlamaktadır.

Uluslararası uygulamalar ile karşılaştırıldığında KKTC'de uygulanan resmi emeklilik yaşının düşük olduğu gözlenmektedir. 2008 yılında emeklilik koşuluna ilişkin bir düzenleme yapılmış olsa da, gerek ilk defa sigortalı olacaklar için uygulanacak olması gerekse 60 yaşın düşük kalması nedeniyle sistemin sürdürülebilirliği için yeterli gözükmemektedir.

Şubat 2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 2/2012 sayılı yasayla 16/1976 sayılı Sosyal Sigortalar Yasasında yapılan değişiklikle emeklilik yaşı 60 yaşa çıkarılmış, mevcut sigortalılar için ise 45 yaş altında olan sigortalıların kademeli olarak emeklilik yaşı artırılmıştır. Bu suretle, sistemin sürdürülebilir hale gelmesinde önemli bir adım atılmıştır.

Mali Durum

KKTC sosyal güvenlik sistemi aktiflerden aldığı prim ile pasiflerin ödemesini karşılayamamaktadır. Erken emeklilik, prim oranlarının düşük tutulması ve prim karşılığı olmayan ödemeler sistemin kendi kaynakları ile idare edilebilme olanağını ortadan

kaldırmıştır. Aşağıdaki tabloda Sosyal Sigortalar Dairesinin yıllar itibariyle gelir-gider durumu verilmiştir.

Tabloda yer alan 2011 yılı verileri kesinleşmiş, 13'üncü maaş ödemesi 2011 yılının Aralık ayı içerisinde yapılmış olup giderlere dahildir.

TABLO 17: Sosyal Sigortalar Dairesi Gelir Gider

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
GELİR						
Prim Gelirleri	209.959.353	255.562.488	296.955.687	310.138.985	328.068.792	343.244.725
Gecikme Zam- Diğer G.	4.879.979	802.311	8.188.127	16.498.388	6.476.921	9.219.993
III.Ayak Devlet Primi					14.681.173	1.588.329
Bütçe Transferi	92.599.753	103.094.072	113.264.331	167.251.103	170.703.305	175.426.670
Görev Zararı	46.754.943	55.561.072	60.972.212	63.280.350	65.784.478	65.614.999
Hazine Yardımı	45.844.810	47.533.000	72.292.119	103.970.753	104.918.827	109.811.671
Toplam Gelir	307.439.085	359.458.871	438.408.145	493.888.476	519.930.191	547.479.717
GİDER						
MYO	248.182.736	308.800.660	362.754.969	412.151.990	451.152.823	488.464.500
İş kazası	1.527.510	1.894.810	2.227.827	2.531.524	3.244.039	3.390.875
Hastane İlaç İşsizlik	12.996.832	24.291.994	26.080.778	37.157.359	24.253.625	27.121.024
Özel Uygulama	46.754.943	55.356.107	61.701.694	64.063.892	65.532.525	65.392.313
Yönetim Gid.				10.644.078	10.858.736	11.083.796
Diğer	7.710.068	16.167.619	27.559.660	23.626.543	18.528.155	18.120.762
Toplam Gider	317.172.089	406.511.190	480.324.928	553.175.362	573.569.903	613.573.270
TRANSFER ve DEVLET KATKISI SONRASI PIYASADAN BORÇLANILAN TUTAR						
Gelir - Gider	-9.733.004	-47.052.319	-41.916.783	-59.286.886	-53.639.712	-66.093.553

Tabloda yer alan Özel Uygulama kalemi mücahitlik yapmış kişiler ve Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde sigortalı olarak çalışıp da Kıbrıs Cumhuriyetinden herhangi bir menfaat sağlayamayan kişilerin mağdur olmaması amacıyla devletin hak sahibinin Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde çalıştığı ve mücahitlik yapmış olduğu süreler için pro-rata usulüne göre SSD'ne yapmış olduğu ödemelerdir. Tablodan görüleceği üzere Sosyal Sigortalar Dairesinin toplam geliri 2011 yılında 547.479.717 ₺, giderler ise 613.573.270 ₺ olup oluşan açık 66.093.553 ₺'dir. Tablodan anlaşılabacağı üzere açık halen büyüme eğilimindedir, Sistemin kendi kendine yetebilmesi için topladığı prim ve Yasada yer alan devletin prime katkısının giderleri karşılayabilmesi gerekmektedir. Sosyal Sigortalar Dairesince toplanan malullük, yaşlılık, ölüm, hastalık, analık, iş kazası ve işsizlik primlerinin devlet katkısı dahil toplamı aylık ödemelerine yetmemektedir.

Alınan tüm primler 2006 yılında malullük, yaşlılık, ölüm sigortası giderlerinin yüzde 84,6'sını karşılamaktayken 2011 yılında Sigortalı ve İşveren Hisselerine oranı yüzde 70,2'sini, Sosyal Güvenlik Yasası III. Ayak Devlet Katkısı dahil edildiğinde bu oran yüzde 74,2'sini karşılayabilmektedir.

Sosyal Sigortalar Dairesi sistemin finansmanını sağlayabilmek için bütçeden aktarılan transfer haricinde bankacılık sisteminden de borçlanmaktadır. 2006 yılında 9,7 milyon ₺ olan borçlanma gereği 2010 yılında 53,6 milyon ₺'ye ulaşmış, 2011 yılında ise bu rakamın artmış olduğu ve 66 milyon ₺'ye ulaştığı görülmektedir.

2010 yılının Mayıs ayında İhtiyat Sandığının 50 milyon ₺'lik kefalet senedine el konularak borç miktarı 63 milyon ₺'ye indirilmişse de Aralık ayı sonu itibariyle yine 90 milyon ₺'nin üzerine çıkmıştır. 13'üncü maaş ödemesinin yapılması ile birlikte bu miktar yaklaşık 140 milyon ₺'ye çıkmıştır. 2011 yılında İhtiyat Sandığından 50 milyon ₺ daha alınmıştır. Yılsonu itibariyle de 123 milyon ₺ banka borcu gerçekleşmiştir. Ödenen faiz ve masraflar ise 18 Milyon ₺'dir. 2012 yılı için 22 milyon ₺ faiz ödemesinde bulunulması gerekmektedir. Tablo18'de Sosyal Sigortalar Dairesinin kabul edilen 2012 yılı bütçesi yer almaktadır.

TABLO 18: Sosyal Sigortalar Dairesi 2012 Bütçesi

GELİR	
Prim Geliri	385.000.000
Gecikme Zammı + Diğer Gelirler	8.837.000
III.Ayak Prim Geliri	119.000.000
Bütçe Transferi	128.600.000
Özel Uygulamalar	66.600.000
Hazine Yardımı	62.000.000
TOPLAM	641.437.000
GİDER	
Emekli Aylığı	524.171.000
İş Kazası	3.504.190
Has. İlaç, İşs., Analık	41.194.340
Özel Uygulamalar	66.600.000
Yönetim + Faaliyet Dışı Gider	38.160.200
Yatırımlar	205.100
TOPLAM	673.834.830
Gider Fazlası	-32.397.830

2012 yılında Sosyal Sigortalar Dairesine faiz ödemesi için bir bütçe ayrılmadığı gibi sistemin bankacılık sektöründen borçlanmaya devam etmesi öngörülmüştür.

Sosyal Sigortalar Dairesinin 2012 yılında bütçeye konan devlet primi ve transfer sonrasında 32,4 milyon ₺ ek kaynağa ihtiyacı bulunmaktadır. Söz konusu miktar bankacılık sektöründen sağlanacak olursa borç stoku 200 milyon ₺'nin üzerine çıkacaktır.

SEKTÖREL
ANALİZ
SEKTÖREL
ANALİZ
SEKTÖREL
ANALİZ

3

SEKTÖREL
ANALİZ

A- GENEL GÖRÜNÜM

Güçlü devletlerin ancak güçlü ekonomilerle var olabileceğinin belirgin bir şekilde kabul edilmesinden sonra ülkeler, ekonomik kalkınmaya daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Bu amaçla sosyalizmden liberalizme kadar geniş bir alanda ekonomik yaklaşımlar benimsenmiş ve ekonomiler güçlü hale getirilmeye çalışılmıştır. Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren ekonomik kalkınmanın özel sektör eliyle olacağı netlik kazanmaya başlamış ancak devletin rolünde tam olarak mütabakat sağlanamamıştır. Kalkınma hamleleri yapmaya yeni başlayan devletler ithal ikameci bir yaklaşımla özel sektörü geliştirmeye çalışırken, küreselleşme, sınırlar üzerine sıkı sıkıya bağlı bir ekonomik anlayış olan ithal ikameci yaklaşımın sonunu getirmiştir. Dünyanın küçüldüğü ve tek pazar haline dönüştüğü, sınırların kalktığı, üretim faktörlerinin akışkanlığının arttığı, bilginin ucuzladığı ve ar-ge çalışmalarının, inovasyonun değer kazandığı bir gelişme olan küreselleşme, ekonomik anlayışların da gözden geçirilmesine neden olmuştur. Bu kapsamda ithal ikameci ekonomik yaklaşımın yerini ihracata dayalı ekonomik kalkınma almıştır. Bu yeni anlayış beraberinde yeni ilkeleri getirmiştir. Verimlilik ve kalite bu kavramların en önemlileridir. Verimlilik; üretilen mal veya hizmetin rekabet edebilirliğine vurgu yaparken kalite; mal veya hizmetin niteliğinin yanında çevre, sağlık, tüketici hakları gibi küreselleşmenin beraberinde oluşan standartlara uyuma da vurgu yapmaktadır. Böylece devletin rolü de belirginleşmiştir. Özel sektörün verimli ve kaliteli üretim yapması için gerekli altyapılar oluşturmak ve küreselleşmenin gereği olan standartların sağlanmasında düzenleyici ve denetleyici bir rol oynamak.

KKTC ekonomisi bu gelişmelerin tamamından etkilenmiş olmasına rağmen, gelişmeleri doğrudan algılama şansına sahip olamamıştır. 1974 yılına kadar varlık mücadelesi veren Kıbrıs Türk toplumu bu tarihten sonra, dünya ekonomik anlayışında yaşanan değişimi kendisine karşı uygulanan haksız izolasyon perdesi nedeniyle görememiştir. İzolasyon perdesinin dışında “her şeyi” olarak gördüğü anavatan Türkiye’nin, dünya ekonomisinin gidişatını zamanında ve doğru olarak tespit edemeyen bir anlayışta olması da KKTC ekonomisi için şanssızlık olmuştur. Türkiye’nin ihracat odaklı ekonomik kalkınma modeline geçmesi ve bunu 1980’lerin ortalarından itibaren KKTC’ye tavsiye etmesi, hem Kıbrıs sorunu ile ilgili kısa vadeli çözüm çalışmalarından dolayı hem de duygusal bir zemine dayanan T.C.-KKTC ilişkilerinden dolayı, hayatiyet bulmaktadır. Değişerek ayakta kalabileceğini ve söz sahibi olabileceğini fark eden Türkiye, önce gümrük birliğine girmiş, daha sonra da AB’ye girmek için mevzuatındaki değişiklikleri tamamlama adına önemli adımlar atmıştır. Türkiye’nin özel sektörü de değişimi başararak, ekonomi oyununu küreselleşmenin gereğine göre oynamaya başlamış ve dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olmuştur. KKTC, toplumu ve ekonomisiyle dünya ekonomisinde yaşanan ve yukarıda kısaca ifade edilen değişimi algılayamamanın yanında, Türkiye’de yaşanan bu değişimi de henüz tam olarak yakalayamamıştır.

Zengin ülkelerin ekonomileri verimli üretim yapmaktadır. Verimli olmayan ekonomiler ya dışarıya kapalı izole bir yaşam sürdürmekte ve bunun karşılığında vatandaşlarına düşük refah düzeyi sunmakta, ya da rekabet gücü yüksek bir ekonomi ile dışa açılarak vatandaşlarına yüksek refah düzeyi sunmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönem itibarıyla

dünya ile entegre olmuş bir ekonomi tüm ekonomiler için olduğu gibi KKTC ekonomisi için de geçerlidir.

KKTC’de özel sektör, izolasyonlara rağmen büyüme trendini sürdürmüş, son on yıl içerisinde bu büyüme belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin arkasında Türkiye ekonomisinde yaşanan güçlü gelişme ve 2004 yılında “Kıbrıs Sorunu”nun çözümüne çok yaklaşılması bulunmaktadır. Bununla birlikte KKTC ekonomisinin potansiyelini tam olarak kullanabildiğini söylemek mümkün değildir. Bunun için yapılması gereken yüksek verimlilik ve uluslar arası standartlarda kaliteli mal ve hizmet üretimidir. KKTC ekonomisi bu anlamda düşük verimliliğe sahip olup, uluslararası standartlara uyum konusunda yetersiz bir performans sergilemektedir.

Ekonominin düşük verimliliğe sahip olmasının arkasındaki faktörleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1- Ölçek Sorunu: Piyasanın büyüklüğü rekabet ve verimliliği etkileyen önemli bir unsurdur. Büyük piyasalar şirketlerin ölçek ekonomilerinden (sürümden kazanma) faydalanmalarına olanak tanır. Ölçek sorununun aşılması, KKTC ekonomisinin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde artıracaktır. Küçük ekonomilerin en önemli açmazlarından olan kısıtlı iç piyasa yapısının getirdiği ölçek sorununu aşabilmenin en önemli koşulu dış pazarlara erişimdir. Bunun için yapılması gereken dış pazarların talebi ve kuralları dikkate alınarak üretim yapmaktır.

2- Yetersiz Sermaye Birikimi: KKTC bankalarındaki mevduat GSMH’nin yüzde 126’sı seviyelerinde olmakla birlikte ekonomi için hayati öneme sahip yatırımların finansmanında kullanılacak öz sermaye yetersizdir. Yerli sermayedarı koruma adına oluşturulan refleksler, yabancı sermayenin ülkeye girişini engellediği için havaalanı, liman, enerji vb. büyük yatırımlar yapılamamakta, mevcut tesislerin modernizasyonu sağlanamamaktadır. Uluslararası ekonomi gündeminden düşmüş olan özelleştirmenin, KKTC gündemine güçlü bir şekilde gelememesinin arkasındaki en önemli sebebin de yetersiz sermaye birikimi olduğu düşünülmektedir. Yetersiz sermaye birikimi, birçok sektör için temel girdi niteliğinde olan mal ve hizmetlerin yüksek maliyetle temin edilmesine neden olmaktadır.

3- Eksik Rekabet-Korumacılık: KKTC ekonomisinin temel sektörlerinde eksik rekabet söz konusudur. Eksik rekabet kimi zaman tek bir firmanın yer aldığı monopol piyasa şeklinde olurken kimi zamanda az sayıda firmanın piyasayı domine ettiği oligopol piyasa şeklinde karşımıza çıkmaktadır. KKTC’de rekabet iki şekilde engellenmektedir. Bunun en yaygını yabancı sermayenin ülkeye girişinin engellenmesi nedeniyle eksik rekabetin oluşmasıdır. Bunun yanında yerli sermayenin kendi içinde rekabeti de “belli bir alanda sadece bir firma faaliyet gösterir” görünmez kuralı gereği, engellenmektedir. Rekabet hukukunun henüz yeni olması eksik rekabeti güçlendirmektedir. İthal mallara uygulanan yerli üretimi korumaya yönelik fonlar rekabetin önündeki bir diğer engeldir. Başlangıçta gelir yaratıcı bir uygulama gibi görünen fon uygulamaları, rekabet gücünün düşmesine, tüketimin gerilemesine ve devlet gelirlerinde uzun vadede düşüslere neden olmaktadır. Ekonomik akla dayalı çağdaş ekonomi anlayışında yerli üretimin desteklenmesi ithalata fon koyup, ithal

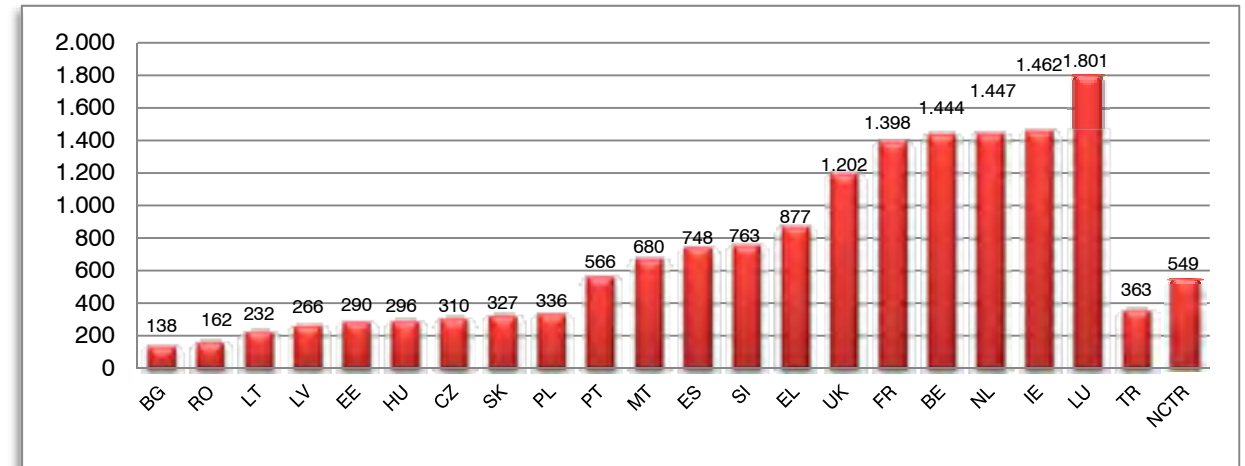
ürünleri pahalılaştırarak değil, üreticileri üretim, pazarlama ve dış satım süreçlerinde sınırlı bir süre doğrudan destekleyip, yerli ürünleri ithal ürünlerle rekabet edebilir seviyelere getirmekle mümkün olabilir. KKTC ekonomisine pahalılık olarak yansıyan korumacı uygulamalar (yüksek fon ve ithalatta yasaklayıcı uygulamalar) tüketicinin alım gücüne ve refahına zarar vermektedir.

4- Girdi Maliyetlerinin Yüksek Olması: Yüksek girdi maliyetleri işletmeleri üretim noktasında zorlamakta ve rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Yüksek girdi maliyetleri aynı zamanda, işletmeler açısından etkin maliyet yönetimine olan ihtiyacın daha da artmasına ve bunu sürdüremeyen işletmelerin rekabet ortamında küçülmesine hatta yok olmasına neden olmaktadır. Girdi maliyetlerinin yüksek olması, üretim açısından maliyet yönetimini etkileyebileceği gibi fiyatlama noktasında da işletmelerin satış çabalarına olumsuz etki eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkedeki işletmelerin küçük olması maliyet yönetimindeki sıkıntıları daha da büyütülmektedir. Maliyetlerin yüksek olmasına neden olan başlıca kalemler şunlardır:

a. İşgücü: Özel sektörün rekabet gücünü belirleyen temel unsurlardan olan istihdam maliyeti, KKTC ekonomisinin rakiplerine göre yüksektir. KKTC’deki mevcut asgari ücret içinde sosyal güvenlik yükünün Güney Kıbrıs ve Malta’nın üzerinde olması, Türkiye ile de yarışır durumda olması ekonominin rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Ayrıca, asıl bunun etkisi kamu istihdam politikalarından gelmektedir. Kamunun sunduğu cazip alanlar karşısında özel sektördeki işler geçici olarak görülmektedir.

Diğer taraftan KKTC’de ara eleman eksikliği hat safhadadır. Sanayi iş kollarında nitelikli eleman ihtiyacı kadar önemli bir yere sahip olan ara elemanlar, üretim anından Ar-Ge’de ürün geliştirmeye kadar birçok faaliyet noktasında kilit iş gücü konumunda yer almaktadır. Söz konusu bu eksiklik aynı zamanda iş gücü maliyetlerinin yüksek olması durumunu da tetiklemektedir. Buna paralel olarak işletmelerini büyütme isteyen girişimcilerin, yatırım planlamalarında da sorun teşkil edecek bu zayıf yan, makine yatırımları karşısında iş gücü yatırımlarının istenilen düzeyde gerçekleştirilemediğini de göstermektedir.

Grafik 1: AB Ülkeleri, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs’ta Brüt Asgari Ücret (2010 yılı Avro)

Kaynak: KTTO tarafından Eurostat, KKTC Merkez Bankası ve DPÖ verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

b- Enerji: Üretim maliyetleri arasında yer alan en önemli kalemlerden birisi elektrik enerjisidir. Birincil enerji kaynaklarına sahip olmayan KKTC’de elektrik enerjisinin maliyeti yüksektir. Buna rağmen elektriğin tüketiciye yaklaşık 35 kws/kuruşa satılması mümkündür. KKTC’de elektriğin maliyeti 63 kws/kuruş civarında olup, devletin dolaylı sübvansiyonundan sonra tüketiciye 40-55 kws/kuruş arasında satılmaktadır. Sanayi tarifesi Türkiye’de 0,079 kws/cent, GKRY’de 0,167 kws/cent, KKTC’de ise 0,171 kws/cent’tir. KKTC’de elektrik enerjisi fiyatlarının, maliyetinin çok altında satılmasına rağmen, Türkiye ve Güney Kıbrıs’a göre yüksek olması mal ve hizmet üretim maliyetlerini artırmakta ve tüm sektörlerin rekabet edebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Elektrik enerjisini daha ucuza mal edebilmek için KIB-TEK’in yeniden yapılandırılması, kayıp kaçağın azaltılması, tahsilatın artırılması, rüzgar enerjisi gibi daha ucuz yöntemlerle elektrik üretilmesi, enerji verimliliğinin sağlanması gibi yollara başvurulabilir ancak elektriğin maliyetinin yukarıda belirtilen 63 kws/kuruş’tan 20 kws/kuruşa düşürülmesi için Türkiye’den kablo ile elektrik getirilmesi projesine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bunun için de KKTC’de elektrik enerjisi piyasasının serbestleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

c- Gümrük Vergisi, Fon ve Gümrükleme Giderleri: KKTC, mikro ekonomik yapısı, kısıtlı kaynakları ve küçük ölçekli pazarıyla diğer küçük ada ekonomileri gibi birçok hammadde, ara mal ve nihai üründe ithalata bağımlı bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, ithalat rejimi ile dış ticarete etki eden her türlü politika, vergi ve eş etkili mali yükümlülükler (stopaj, fon gibi) dolaylı olarak ithal ürünlerin iç piyasadaki fiyat, arz ve çeşitliliğine etki etmektedir. Ticari yükler Gazimağusa limanına Mersin limanı üzerinden aktarmalı olarak gelmektedir. Mersin limanı masrafları, Mersin gümrük masrafları ve Mersin-Gazimağusa navlunu ticari malların maliyetini artıran ekstra faktörler olmaktadır. Gümrük ve liman hizmetleri KKTC’nde maliyetleri artıran bir diğer önemli unsurdur. İndirme/yükleme işlemlerinin uzun zaman alması, bir yandan maliyeti artırırken diğer yandan gecikme cezalarına sebep olmaktadır. Zaman zaman yaşanan grevler, malların bozulmasına ve gemilerin mahsur kalmasına neden olmaktadır. Gümrük ve liman hizmetlerini veren birimlerin çalışma saatlerinin uyumsuzluk göstermesi ve dolayısı ile ödenen fazla mesai ücretleri, işletmeler için önemli bir maliyet unsurudur.

d- Finansman maliyeti: KKTC’deki yapısal sorunlardan biri de, yatırımlar ve işletmeler için ihtiyaç duyulan finansmanın erişilemez veya pahalıya erişilebilir olmasıdır. Bu sorunun temelindeki nedenleri; Kıbrıs sorunundan kaynaklananlar ve yapısal sorunlardan kaynaklananlar olmak üzere iki başlığa ayırmak mümkündür. Kıbrıs sorunundan kaynaklananlar; uluslararası ucuz finansmanın ülkeye getirilememesi, mülkiyet ve ekonomik risk olarak sayılabilir. Yapısal sorunlardan kaynaklananlar ise; hukuki süreçlerin uzun olması, tapu icra ve satış süreçlerinin etkin çalışmaması olarak sayılabilir. Mevcut yapı içerisinde yargıya düşmüş alacaklar ile ilgili davalar iyimser yaklaşımla 3-4 yıllık bir süreye yayılmakta ve bu durum tahsili gecikmiş alacaklar durumuna gelmiş banka alacaklarının ne zaman hukuk yolu ile tahsil edileceği yönünde belirsizlik yaratmaktadır. Bu durum hem bankaların kredi verme iştahını

azaltmakta, hem de verilen kredilerin sorunlu hale gelmesi durumunda çok uzun sürelerde neticeye bağlanması bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir. Tahsili gecikmiş alacaklar ayrıca bankalar tarafından maliyet unsuru olarak değerlendirilerek kredi faizlerine yüklenmekte ve bu sebeple işletmelerin borçlanma maliyetleri artmaktadır.

5- Bürokrasi: Günümüzün yoğun rekabet koşullarında, kamu kurumlarının hizmet sunum süreçlerinde bürokrasi; formalite ve kırtasiyeciliğin çok yoğun olması nedeniyle işletmelerin rekabet edebilir mal ve hizmet tedarikini ve/veya üretimini sektöre uğrattırırken, verimliliklerini de düşürmektedir. Verimliliğin azalması ve kaynak kullanımının daha az verimli başka alanlara kanalize edilmesi iş dünyasının gelişimini engellemektedir. Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) verilerine göre, birçok gıda ürününün ithalatında, ithalat izinleri için her seferinde üç farklı Bakanlığa bağlı dört veya beş Daire’ye başvuru yapılması gerekmektedir. İthalat ön izni alma yükümlülüğünün yerine getirilmesi amacıyla yapılması gereken iş ve işlemlerin toplam yıllık maliyeti; brüt asgari ücretin 1.300 ₺ olduğu düşünüldüğünde, bir yılda, bir çalışana ödenen brüt asgari ücretin üzerinde bir rakama (maliyet) denk gelmektedir. Lefkoşa dışındaki bölgelerde olan işletmeler için bu maliyet daha da artmaktadır. Elektrik malzemeleri, elektrikli aygıtlar ve el aletleri ithalatında ise, ithalat ön izni için her seferinde Elektrik Mühendisleri Odası’na (EMO) başvuru yapılması gerekmektedir. Ön izin raporu, toplam fatura bedeli üzerinden (daha önce izni alınmış olsa dahi) ücret karşılığında alınmaktadır. KTTO’nun 2010-2011 Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporu’nda iş çevrelerinin anket sorularına verdikleri cevaplara göre iş yaparken karşılaşılan en büyük sorunların başında “verimsiz devlet bürokrasisi” gelmektedir. Rapora göre, KKTC’de işe başlama işlemleri için toplam 16 işlem yapılmakta ve bu işlemler de toplamda 29 gün sürmektedir. Türkiye’de ve Güney Kıbrıs’ta işe başlama işlemleri için toplam 6 işlem yapılmakta ve bu işlemler Türkiye’de 6 gün, Güney Kıbrıs’ta ise 8 gün sürmektedir.

Ekonominin düşük verimliliğe sahip olmasının arkasındaki faktörler yukarıda sıralanmıştır. Uluslararası standartlara uygun yüksek kalitede mal ve hizmet üretilmemesinin temelinde ise KKTC’nin izolasyonlar nedeniyle uluslararası kuruluşların denetimine tabi olmamasının bulunduğu düşünülmektedir. KKTC ekonomisi sadece Türkiye ile irtibat halinde olan izole bir ekonomidir. Bu nedenle, üretmiş olduğu mal ve hizmetlerin uluslararası standartlara ve kurallara uygunluğunun denetimi sadece Türkiye ile iletişim halinde söz konusu olmaktadır. Bu noktada KKTC tarafı iletişimi duygusal bir boyuta çekerek Türkiye’den anlayış beklemekte, gerekli yaklaşımı bulamadığı zaman karamsarlığa kapılmaktadır. 90’lı yıllarda Türkiye’nin ihracat atakları sonucunda birçok pazara girememesi durumunda göstermiş olduğu duygusal tepkinin benzerini gördüğümüz KKTC’de sorunun çözümü için de Türkiye’nin uyguladığı aynı yöntemin kullanılması gerekmektedir ki bu yöntem de gerekli uluslar arası standartları sağlamaktır. Nitekim son birkaç yıl içerisinde KKTC turizm ve yüksek öğretim sektörü bu anlamda önemli ilerlemeler kaydetmeye başlamıştır.

B- SEKTÖREL GELİŞMELER**1- TURİZM SEKTÖRÜ**

Turizm sektörü dünyada 220 milyonu aşkın kişiye istihdam sağlaması ve yılda yaklaşık 6 Trilyon Dolar harcamayla en büyük sektörlerden biridir. Sektör ülke ekonomilerine direkt gelir sağlaması yanında 50 civarında yan sektörü de etkilemekte, GSYİH ve ödemeler dengesine olan pozitif katkısının yanında ülkelerin ekonomik kalkınmasında da en önemli rolü üstlenmektedir. 2008-2011 yılları arasında petrol fiyatları ve döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalardan olumsuz etkilenen sektörde Türkiye’de ve KKTC’de olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

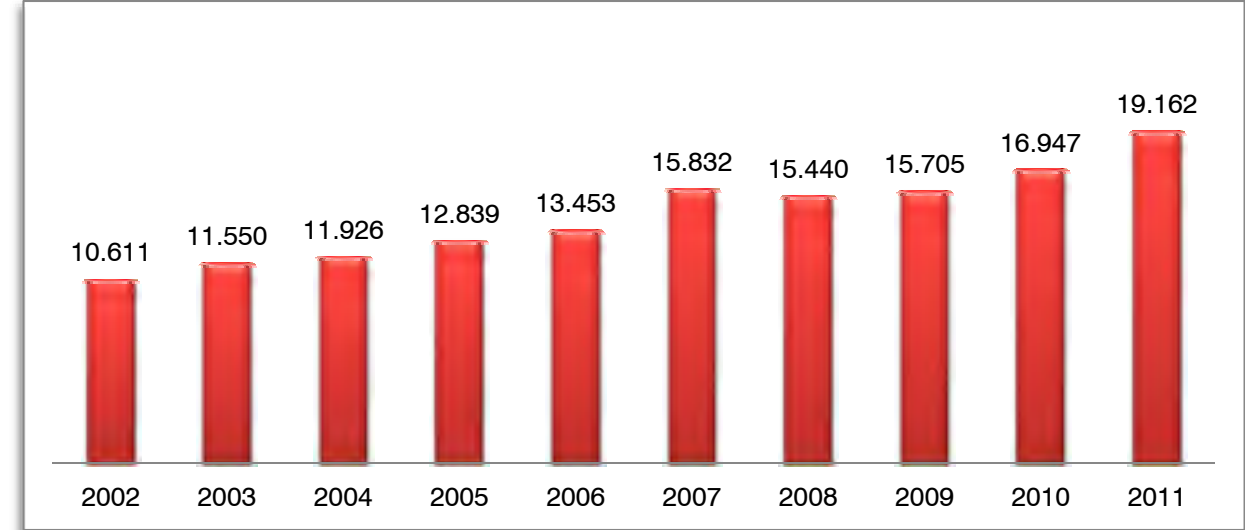
KKTC’de milli gelir hesaplarında "Otel ve lokanta sektörü" olarak takip edilen Turizm sektörü, KKTC için karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ilk sırada gelen sektör olup, sektörün GSMH içindeki büyüklüğü 2011 yılında yüzde 4,9 olmuştur. 2010 yılında yüzde 4,2 oranında büyüyen sektör 2011 yılında yüzde 8 oranında büyüyerek 322 milyon ₺’lik bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Sektörün karşılaştırmalı üstünlüğünün ve ileride doğacak fırsatlarının değerlendirilebilmesi amacıyla 1995-2008 yılları arasında muhtelif turizm master plan ve envanter çalışmaları yapılmış, büyük otellerin yanı sıra ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi, eko turizm gibi turizmde çeşitlilik üzerine bir yapı kurulması planlanmıştır. Yabancı ve yerli yatırımcıların turizm sektörüne yönelmesi için 1987 yılında “Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası” ve 2000 yılında da Genel Teşvik Yasası yürürlüğe konulmuştur.

Turizm alanlarının geliştirilmesi kapsamında Bafra Turizm bölgesi oluşturulmuş, büyük kapasiteli tesislerin kurulması amacıyla uluslararası yatırımcıların bölgeye çekilmesi amaçlanmıştır. 2002-2003 yılında TC-KKTC arasında imzalanan protokol çerçevesinde, Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) aracılığı ile yapılan yatırımlar için yaklaşık 114 milyon ₺ kredi kullandırılarak 3.500 yatak hizmete sunulmuştur. Bafra ve İskele Bölgesi yatırımlarının tamamlanması amacı ile 2008 yılında yeni bir protokol imzalanmış, sonraki yıllarda ipotek alma, arsa, tapu, kira sözleşmeleriyle ilgili sorunların aşılması yönünde adımlar atılmıştır. Bu destekler sonucunda 15.000 yatağın hizmete girmesi hedeflenmiştir.

KKTC’de 2008-2011 döneminde yatak kapasitesi yüzde 28 oranında artmış ve 19.250 yatağa ulaşmıştır. Ayrıca yarım kalmış tesislerin kredilendirilerek tamamlanması, mevcut tesislerin hizmet kalitesini artırmak ve modernize etmek amacıyla faiz destekli kredi ve hibe imkanları hayata geçirilmiştir. 2010 yılında başlayan faiz destekli kredi kapsamında 32 kredi tahsis yapılmış yaklaşık 1 milyon ₺ faiz desteğine karşılık 8 milyon ₺ kaynak yatırıma dönüşmüştür. Yarım kalan turistik tesislere faiz destekli kredi programı kapsamında 5 milyon ₺ kaynak ayrılarak, 6 banka üzerinden kullandırılması planlanmıştır.

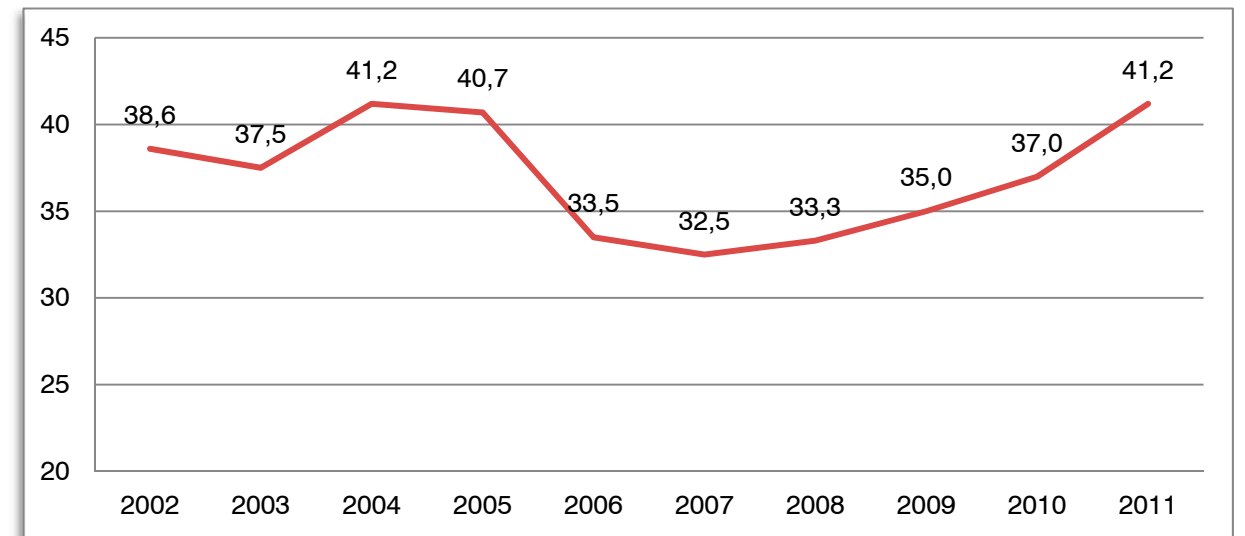
Grafik 2: Yatak Sayısı

Kaynak: KKTC Turizm Bakanlığı

Az gelişmiş yörelerin ekonomik aktivitesinin artmasını sağladığı için ayrı bir öneme sahip olan ev pansiyonculuğu, özel ilgi ve eko turizmin geliştirilmesi büyük otellerin yanında KKTC’de desteklenen diğer alanlardır. Bu amaçla Karpaz pilot bölge olarak seçilmiş, özel ilgi turizmi ve eko turizmde önemli yatırımlar yapılmıştır. 2011 yılında yatırımlar daha çok kalite artırma ve pazarlamaya yönelik yapılmış olup, 2010 yılındaki mevcut durum olan 14 tesis ve 180 yatak kapasitesinde bir artış olmamıştır.

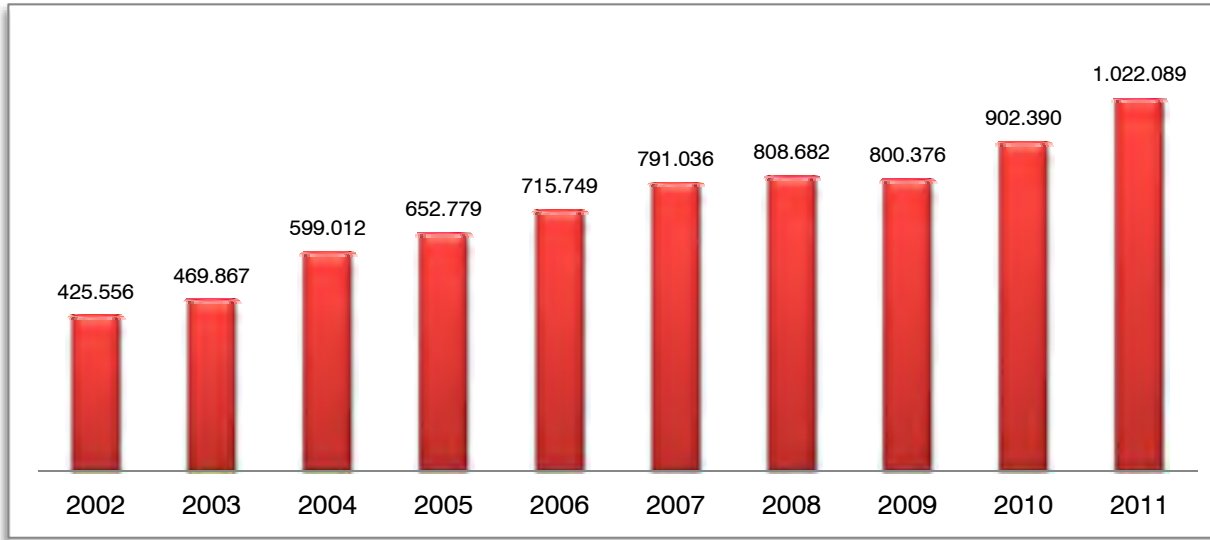
Grafik 3: Doluluk Oranı

Kaynak: KKTC Turizm Bakanlığı

KKTC’de yıllık doluluk oranı; gazinolu standardı yüksek pazarlanabilir tesislerde yüzde 70, standardı düşük ve küçük tesislerde yüzde 40, ortalamada ise yüzde 41,2 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında; doluluk oranı yüzde 13, konaklama oranı ise yüzde 25 artmıştır.

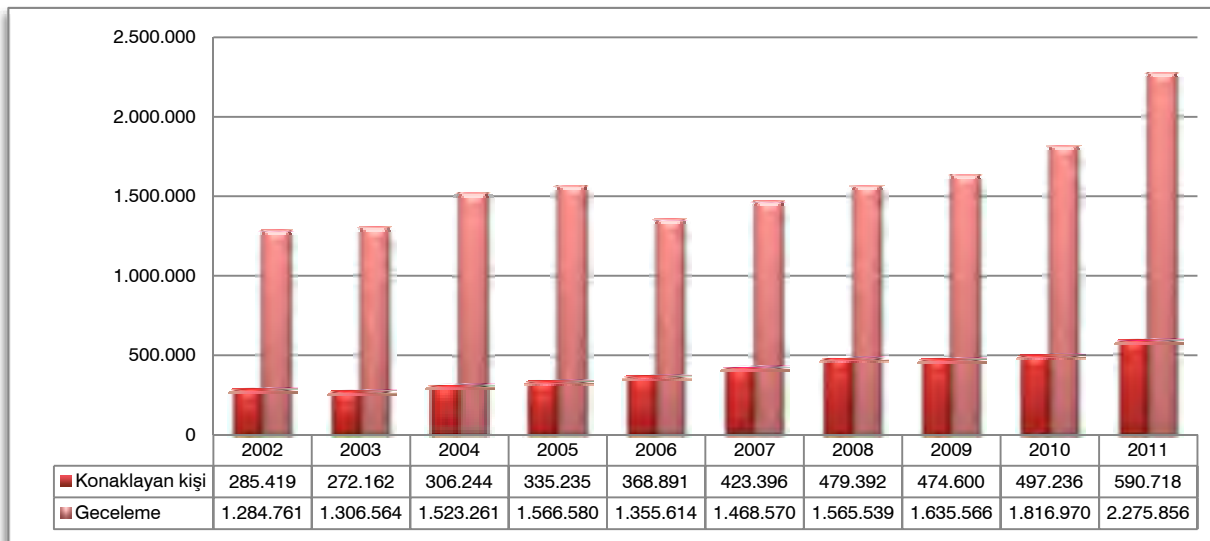
Grafik 4: Turist Sayısı

Kaynak: KKTC Turizm Bakanlığı

Geceleme sayısı 1.816.970'den 2.275.856'ya yükselmiştir. KKTC'ne gelen turistlerin yaklaşık yüzde 78 Türkiye'den, yüzde 22'si ise İngiltere ve diğer ülkelerden oluşmaktadır. KKTC'ne yoğunluklu turist gelen Türkiye ve İngiltere'nin yanında yeni destinasyonlardan turist getirilmesine 2011 yılında da devam edilmiş ve yeni ülkeler projeye katılmıştır. Almanya, Hollanda, İtalya, Slovenya, Belçika, Fransa, Polonya, İran, Rusya ve Ukrayna'dan gelen turist sayısında ciddi artışlar sağlanmıştır. 2010 yılında İngiltere'de yaşanan düşüş, 2011 yılında alınan önlemlerle kaldırılmıştır. Çarter seferi olmayan bazı ülkelerden de KKTC'ye gelen turist sayılarında artışlar dikkat çekici hale gelmiştir.

Grafik 5: Konaklama Durumu

Kaynak: KKTC Turizm Bakanlığı

Yatırım teşvikleri yanında turist getirmeye yönelik teşviklerde de 2009 yılından itibaren değişiklikler yapılarak, Türkiye ve İngiltere dışından da turist getirilmesine uygun ortam oluşturulmuş, GKRY'nin engellemelerine rağmen yaklaşık 13 Avrupa ve Asya ülkesinden turist getirilmesi sağlanmıştır. Bu politikalarla KKTC turizmi Akdeniz çanağındaki diğer

ülkelerle rekabet edebilir hale gelmiştir. Özellikle çarter seferleri ile yeni destinasyonlardaki yabancı turist artışı 2011 yılında yüzde 44 seviyelerine ulaşmış, Türkiye'den gelen turist sayısında yüzde 16 artış sağlanmış, toplam turist sayısında 2010 yılına göre yüzde 19 artış sağlanmıştır.

2- EĞİTİM SEKTÖRÜ

KKTC'de eğitim sistemi; anaokulu, beş yıllık ilköğretim, yedi yıllık orta öğretim ve ardından yükseköğretim ile yaygın eğitimden oluşmaktadır. Eğitim sektörü aşağıda temel eğitim ve yüksek öğretim olarak iki başlık altında değerlendirilmiştir.

Temel Eğitim

Aşağıdaki tabloda ilk ve orta öğretime ilişkin 1990-2011 dönemi gelişmeleri yer almaktadır.

Tablo 1: Eğitim Düzeyine Göre Okullaşma Oranı Tablosu

	Öğrenci Sayısı				Toplam Öğrenci Yüzdesi			
	1990	2000	2005	2011/12	1990	2000	2005	2011/12
Okul Öncesi (4 ve 5 Yaş)	3.174	2.085	3.770	4.290	8,1	5,9	10,5	11,2
İlköğretim	16.514	15.493	15.119	15.213	42,1	43,9	42,4	39,7
Orta Öğretim (Orta, Lise ve Mes. Tek.)	19.525	17.702	16.655	18.616	49,8	50,2	46,7	48,6
Özel Nitelikli Eğitim			145	164			0,4	0,4
Devlet Okul Toplamı	39.213	35.280	35.689	38.283	100	100	100	100
Özel Okullar			3.707	7.574				
Genel Toplam			39.396	45.857				

Kaynak: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı

Devlet okullarında öğrenim gören öğrenci sayısı, incelenen dönemin ortalarına doğru azalmış olup, daha sonra artışa geçmiş olmakla birlikte 2011-2012 öğretim yılında 1990 yılı seviyesinin hala altındadır. KKTC'de 9 özel okulda temel eğitim verilmekte olup burada eğitim alan öğrencilerin sayısı 7.574'dür. Bu rakamla birlikte toplam öğrenci sayısı 45.857'ye ulaşmaktadır.

Tablo 2: Eğitim Sisteminin Büyüklüğü

Eğitim Düzeyi	Öğrenci	Öğretmen	Kurum	Öğrenci-Öğretmen Oranı 2011-2012
Okul Öncesi (4 ve 5 Yaş)	4.290	213	22	20,14
İlköğretim	15.213	1.149	85	13,24
Özel Eğitim	164	53	6	3,1
Genel Öğretim	15.739	1.784	32	8,8
Mesleki Teknik Lise	2.877	547	11	5,2
Devlet Okul Toplamı	38.238	3.746	156	10,2
Özel Okullar	7.574	918	78	8,2
Genel Toplam	45.857	4.664	234	9,8

Kaynak: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı

Altyapı bakımından okul altyapısının büyüklüğü yeterlidir. 156 eğitim kurumu vardır. Bu okullarda 38.283 öğrenci öğrenim görürken 3.746 öğretmen görev yapmaktadır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı; anaokullarında 20 ilkokullarda 13 genel orta öğretimde 8 öğrencidir. Bu oran meslek liselerinde 5 öğrencidir.

Öğretmen - öğrenci oranı açısından KKTC birçok OECD ülkesinin ilerisindedir. Bu durum meslek okullarında kaynak israfı boyutundadır. Öğretmenler çalışma şartları bakımından hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinden daha avantajlı durumdadır. Öğretmenlerin çalışma zamanı haftalık bazda belirlenmektedir. Çalışma süresi, orta öğretimde haftada 20 ders, ilköğretimde 25 ders ve anaokulunda 30 derstir. Okul yılı 31 haftadır.

Tablo 3: Orta Okul Öğretmenlerinin Çalışma Süreleri Tablosu

Ülke	Hafta	Öğretim Günü	Net Öğretim Süresi (Saat)
KKTC	31	155	415
Avusturalya	38	184	622
Danimarka	42	200	640
İngiltere	38	190	-
Finlandiya	38	190	599
Almanya	40	189	735
Macaristan	37	185	555
İtalya	33	165	594
Kore	37	220	560
Türkiye	38	180	600
ABD	36	180	1127
OECD Ortalaması	38	186	701

Yukarıdaki tablodan, KKTC öğretmenlerinin düşük bir öğretim yükü taşıdıkları görülmektedir. OECD ülkelerinin yıllık ortalama net öğretim süresi 701 saat iken, KKTC'de 415 saattir. Bu rakam GKRY'de 840 saattir.

Yüksek Öğretim

Yükseköğretim sektörü, KKTC ekonomisindeki lokomotif sektörlerin başında gelmektedir. 2011-2012 Güz dönemi itibarıyla İstanbul Teknik Üniversitesi'nin de faaliyete başlamasıyla birlikte KKTC'de yedi üniversitede toplam 47.063 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 29.359'u TC uyruklu, 10.096'sı KKTC uyruklu, 7.608'i ise 3. ülkelerden gelen öğrencilerden oluşmaktadır. KKTC üniversiteleri, eğitim ve yaşam maliyetini düşürücü, uluslararası standartlarda eğitim kalitesi ve öğrenci memnuniyetini artırıcı önlemler alarak rekabet güçlerini artırmak vizyonu çerçevesinde hareket ederek, yükseköğretimdeki öğrenci sayısının artırılmasına ilişkin politikalarda önemli bir başarı sağlamış ve 2010 yılında 43.261 olan öğrenci sayısı 2011-12 akademik yılında yüzde 8,7 artırmıştır.

KKTC'de yükseköğrenime devam eden öğrencilerin sayısındaki artış, gerek yükseköğretim sektörünün sürdürülebilirliğini sağlamak, gerekse sektörün ülke ekonomisine yaptığı katkıyı artırmak için önem arz etmektedir. KKTC'de eğitim alan üniversite öğrencilerinin sayısındaki artış yıllar itibarıyla incelendiğinde, 2000-2001 döneminden 2008-2009 dönemine kadar yüzde 50,3 oranında bir artış yaşandığı; 2009-2010 döneminde ise Türkiye'den gelen öğrenci sayısındaki azalmaya bağlı olarak yüzde 10,6

oranında düşüş olduğu görülmektedir. 2010-2011 döneminde de Türkiye'den gelen öğrenci sayısı düşmüş, buna karşın üniversitelerin 3. ülkelerdeki tanıtım çalışmalarının artmasına bağlı olarak bu ülkelerden gelen öğrencilerin sayısında bir miktar artış yaşanmıştır. 2011-2012 öğrenim yılı verileri incelendiğindeyse toplam öğrenci sayısındaki düşüşün 3. ülkelerden gelen öğrencilerin yüzde 46,6 oranında artmasıyla büyük ölçüde telafi edildiği; öte yandan mevcut öğrencilerin yüzde 62,4'ünü oluşturan Türkiye'den gelen öğrencilerin 2008-2009 dönemindeki seviyesine kıyasla yüzde 13,1 oranında azalmış olduğu görülmektedir (Grafik 6).

Grafik 6: 2000-2012 Yıllarında KKTC'de Yükseköğrenime Devam Eden Öğrenci Sayısı

KKTC'de sektörel istatistiklerin yetersizliğinden dolayı sektörlerin birbiriyle ilişkilerine ve genel olarak ekonomiye katkılarına ilişkin reel veriye dayalı bir analiz yapılamamaktadır. Öte yandan "Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı" kapsamında T.C. ile KKTC'nin ortaklığında ve Technopolis Group'un danışmanlığında yürütülmekte olan "KKTC Yükseköğretim Sektörüne İlişkin Durum Tespit Çalışması"nda yapılan saha çalışmalarında, KKTC'de öğrenci başına temel harcamalara ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Bu kapsamda, üniversite öğrencileriyle yapılan anketlerin sonuçlarına dayanarak hesaplanan temel harcamalara ilişkin kişi başı harcamalar baz alındığında, 2011-2012 döneminde KKTC'de öğrenim gören 47.063 öğrencinin bir yıl içinde KKTC'de toplam yaklaşık 1.067.934.924 ₺ (597.446.111 dolar) harcama yapacağı tahmin edilmektedir. Bu harcamalar yalnızca öğrencilerin temel harcamalarını kapsamakta olup, toplam harcamalar bu tutarın da üstünde gerçekleşmektedir. Öte yandan, üniversitelerin 2010 yılı akademik gelir gerçekleştirmeleri ve ilan ettikleri eğitim ücretleri¹ üzerinden bir hesaplama yapıldığında, üniversitelere ödenen eğitim ücretlerinin yıllık yaklaşık 416.045.022 ₺ (232.752.460 dolar) tutarında olduğu tahmin edilmektedir. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin KKTC ekonomisine yaptıkları toplam katkının 1.483.979.946 ₺ (830.198.571 dolar) olacağı

¹ Söz konusu hesaplamalar, üniversitelerin burslu öğrenci dağılımı temin edilemediğinden, bu veriyi gönderen Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin burs dağılımı esas alınarak yapılmıştır

öngörülmektedir. Buna göre, öğrenci başına yıllık harcamanın yaklaşık 31.532 ₺ (17.640 dolar) seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. (Tablo).

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Toplam Yıllık Harcamalar – ₺/yıl

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLAM HARCAMALARI (₺/Yıl)	KKTC Uyruklu Öğrenciler	TC Uyruklu Öğrenciler	3.Ülkelerden Gelen Öğrenciler	TOPLAM
Kitap ve ders araç gereçleri için yapılan harcamalar	9.911.766	30.880.115	8.997.923	49.789.805
Sosyal, sanatsal, kültürel ve sportif etkinlikler/faaliyetler için yapılan harcamalar	6.262.556	26.772.421	6.954.188	39.989.165
Öğrencinin KKTC-Anavatan arası ulaşım için yapılan harcamalar	0	56.396.146	15.720.813	72.116.959
KKTC içi ulaşım için harcamalar	23.690.781	44.724.352	9.694.964	78.110.097
KKTC'de yeme-içme için yapılan harcamalar	63.489.735	288.774.291	67.510.069	419.774.095
KKTC'de barınma için yapılan harcamalar	37.671.290	182.894.917	40.782.419	261.348.625
KKTC'de iletişim (cep tel, sabit tel ve internet toplamı) için yapılan harcamalar	17.303.203	46.140.512	9.959.374	73.403.089
KKTC'de giyim-kuşam için yapılan harcamalar	17.303.203	46.140.512	9.959.374	73.403.089
Eğitim ücretleri hariç toplam harcamalar	175.632.535	722.723.266	169.579.123	1.067.934.924
Tahmini eğitim ücretleri				416.045.022
Öğrencilerin toplam harcamaları				1.483.979.946
Öğrenci başına yıllık harcama				31.532

Kaynak: Technopolis Group (2012) "KKTC Yükseköğrenim Sektörüne İlişkin Durum Tespit Çalışması"

Tablo 4'de de görüldüğü gibi, üniversite öğrencilerinin KKTC'deki toplam harcamalarının sadece yaklaşık yüzde 25-30'u üniversitelere gitmekte, geri kalan harcamalar ülkedeki diğer sektörlerde ekonomik katkı sağlamaktadır. Yükseköğrenim sektörü, gelirin tabana ve geniş kesimlere yayılmasını sağlayan stratejik bir sektör durumundadır. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin, bütçe kısıtlarından ötürü yüksek miktarda harcama yapamamalarına rağmen ekonomide yarattıkları canlılık sayesinde (nakit dolaşım hızını artırmalarından ötürü) dolaylı yoldan tüm vatandaşların gelirlerini etkilemektedir. Üniversite öğrencilerinin bir yıl içindeki toplam harcamaları, GSMH'nın yüzde 25-30'una denk düşmektedir. Ayrıca üniversite öğrencileri tüm sektörler için önemli bir tüketici konumundadır.

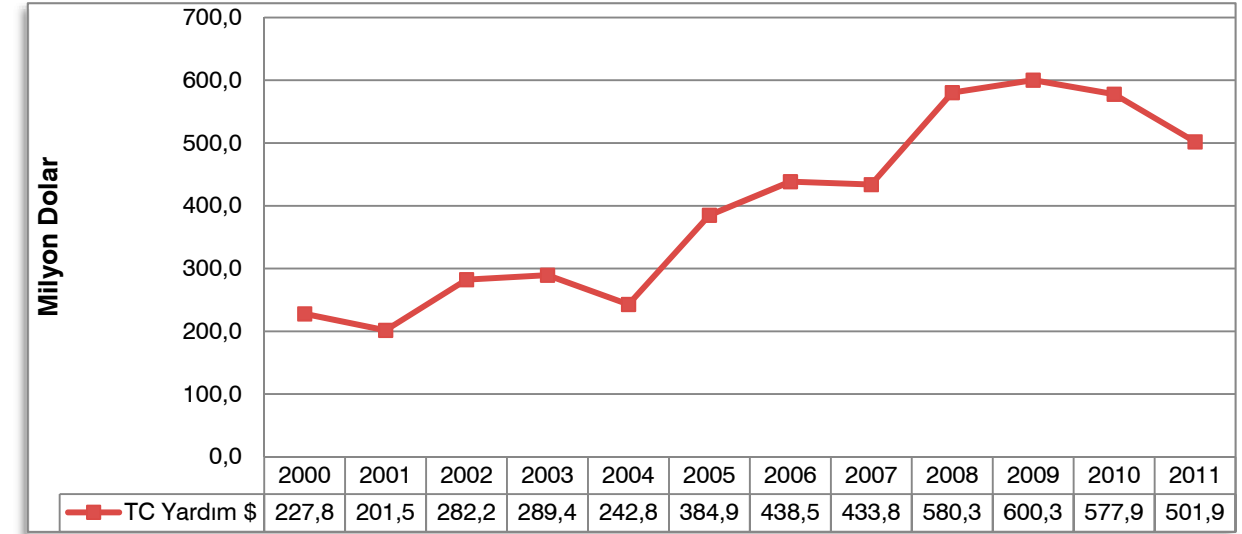
KKTC üniversitelerindeki eğitim ücretleri; üniversiteye, bölüme ve öğrencinin uyruğuna göre farklılık göstermektedir. KKTC'deki yurt-yatak sayısı, sağlanan teşviklerin de etkisi ile yeterli seviyeye ulaşmıştır. T.C. Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 2011 yılında KKTC'de yurt ve kredi hizmetlerini başlatması T.C.'den gelen öğrencilerin barınma ve yaşam giderleri için maliyet düşürücü önemli bir katkıdır.

Üniversitelerin akademik kadrolarının gelişimi için başlatılan ve ODTÜ tarafından desteklenen Öğretim Üyesi Yetiştirme Projesinden (ÖYP) KKTC üniversiteleri de yararlanmaktadır. Ayrıca, değerlendirmesi ve izlenmesi TÜBİTAK tarafından yapılan ve KKTC Üniversitelerindeki öğretim üyelerince sürdürülen araştırma projeleri desteklenmektedir.

Sonuç olarak, ülkeye sağladığı ekonomik katkı ve diğer sektörlerle olan ilişkisinden dolayı KKTC ekonomisinde son derece stratejik bir konuma sahip olan yükseköğrenim sektörü gelişmeye açık bir sektör olup; tüm paydaşların işbirliği ile gelişiminin ve rekabet gücünün artırılmasının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

2002-2011 döneminde gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti yardımları, bölüm sonunda yer alan Tablo:1 ve 2'de yer almaktadır. Buna göre T.C.'den 2011 yılında KKTC'ye 1.127 milyon ₺ kaynak tahsis edilmiş olup, bunun 838 milyon ₺'si harcamaya dönüşmüştür. Türkiye'den Boruyla Su Getirilmesi Projesi için harcanan tutarlar bu rakamlara dahil değildir.

Grafik 1: TC Yardımlarının Gelişimi (Milyon Dolar)

T.C. yardımlarının Dolar cinsinden gelişimi yukarıdaki grafikte gösterilmektedir. 2001 yılında 201 milyon dolar civarında olan yardımlar, 2006 yılında bu rakamın 2 katına çıkarak 438 milyon dolara, 2009 yılında 3 katına çıkarak 600 milyon dolara ulaşmıştır. 2010 yılında 577,9 milyon dolara düşen yardım tutarı, 2011 yılında azalmaya devam etmiş ve 501,9 milyon dolara düşmüştür.

Yardımların dönemsel değişimine bakıldığında; kamu maliyesine yapılan bütçe açığını kapatmaya yönelik yardımların toplam yardımların gelişimini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. 2004 yılında KKTC bütçesinin zamanında hazırlanıp uygulanamaması nedeniyle yardımlar azalmıştır. 2005 yılındaki artış da devir ödeneklerinden kaynaklanmıştır. 2006 ve 2007 yılları yardım artışının nispeten yavaşladığı yıllardır. Bu yıllar aynı zamanda KKTC'nde ekonominin güçlendiği, GSMH'da önemli artışların olduğu yıllardır. Küresel ekonomik krizin etkisine karşı tedbir alınmaması neticesinde mali disiplinden sapmanın kamu açıklarına etkisi kendisini 2008 yılında göstermiştir. Bu dönemde kamu açıklarına yönelik olarak yapılan yardımlar bir önceki yıla göre yüzde 66 oranında artmıştır. 2009 yılında T.C. yardımları büyük oranda artmış olmasına rağmen, dolar kurunun 2008 yılına göre yüksek olması nedeniyle yardımların miktarı, grafikte makul bir eğri şeklinde yer almıştır. 2010 yılında dolar aynı seviyesini korurken yardımların azalmaya başladığı görülmektedir. Altyapı yatırımları ve reel sektör destekleri gibi verimli alanlara yapılan harcamaların artmasına rağmen toplam yardımlarda yaşanan bu azalma, bütçe açığına yapılan katkının azalması ile tahsis edilen yardımlardan bazı kalemlerin 2009 yılına göre düşük gerçekleşmesinden kaynaklanmıştır. T.C. Yardımlarının temel politikasına uygun olan bu değişim 2011 yılında da devam etmiştir.

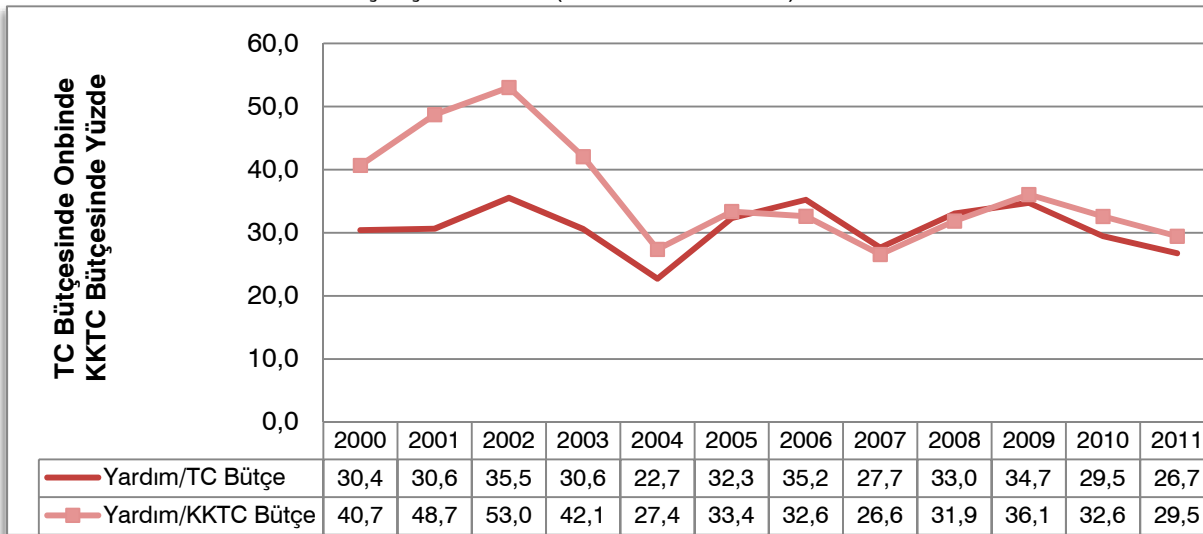
2011 yılında dolar cinsinden yardımların azalmasının ağırlıklı sebebi kurda yaşanan artıştır. Bunun yanında; 2011 yılında altyapı yatırımları ve reel sektör destekleri gibi verimli

alanlara yapılan harcamalar seviyesini korurken, bütçe açığına katkı kaleminde yaşanan azalma da toplam yardımların azalmasında önemli bir etkiye sahiptir. Yardımların alt kalemleri itibariyle gelişimi ilerleyen kısımda detaylı olarak yer almaktadır.

Aşağıdaki grafikte 2000 yılından itibaren T.C. Yardımlarının T.C. ve KKTC bütçesi içindeki büyüklüğü gösterilmiştir. 2001-2003 yılları arasındaki yardım miktarının bütçelere olan oranının yüksek olmasının nedeni 2001 yılından itibaren bankacılık krizine paralel olarak yardımların artmasıdır. Bu dönem KKTC’nde batık bankaların tasfiye edildiği bir dönem olduğu için yardımların bu miktara çıkması arazi bir durumdur. Daha sonra bu oran 2004 yılında on binde 22,7 seviyesine düşmüştür. 2007 yılından itibaren bu oran artış trendine girmiş ve on binde 27,7 oranından başlayarak on binde 34,7 oranına kadar yükselmiştir. 2011 yılında bu oran on binde 26,7 olarak gerçekleşmiştir.

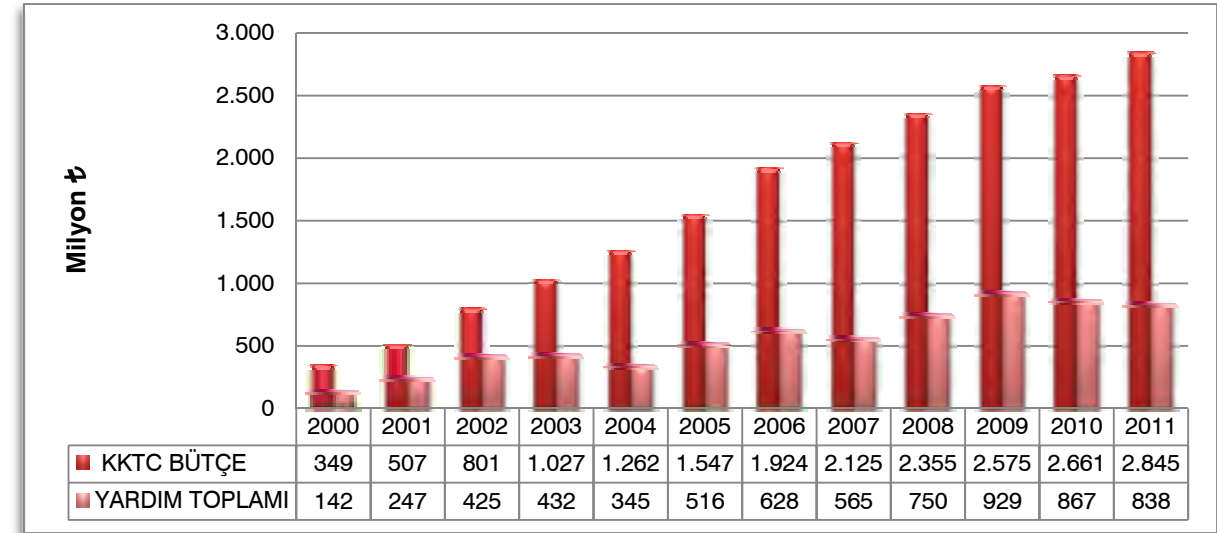
T.C Yardımları KKTC bütçesi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu oran 2000 yılında yüzde 40,7 iken 2004 yılında yüzde 27,4 oranına düşmüştür. Bunun en önemli sebebi 2004 yılında KKTC’nde bütçe çıkartılamaması nedeniyle harcamaların düşük düzeyde kalmasıdır. Bu oran 2009 yılında yüzde 36,1’e kadar yükselmiş, 2011 yılında ise yüzde 29,5’e gerilemiştir. 2008 ve 2009 yılında yardımların artması ve dolayısıyla KKTC bütçesindeki payının artması, hem küresel kriz nedeniyle bütçe gelirlerinde yaşanan azalmadan kaynaklanmakta hem de hükümetlerin krize karşı seri önlemler alamamasından dolayı harcamaların sürekli artmasından kaynaklanmıştır. Yardımlar mali disiplini sağlamak amacıyla yapılan çalışmalar sayesinde 2010 ve 2011 yıllarında oransal olarak azalmıştır. Yardımların KKTC bütçesi içindeki payının uzun dönemde azalması, önceki yıllara göre harcamaların daha fazla öz kaynakla karşılandığını göstermektedir. KKTC bütçesinin yarısının T.C. yardımlarından oluştuğu istisnai dönemler olsa da genel olarak bütçenin 1/3’ünün yardımlardan oluştuğu görülmektedir. KKTC bütçesinin T.C. yardımlarına bağımlılığını gösteren bu durumun son yıllarda azalması, durumun düzeltilmesi yönünde olumlu gelişmeler olduğunu göstermesi açısından umut vericidir.

Grafik 2: TC Yardımlarının Bütçe İçindeki Yeri (Yüzde ve On binde)

Not: T.C. Kalkınma Bankası vasıtasıyla verilen krediler de toplama dahil edilmiştir.

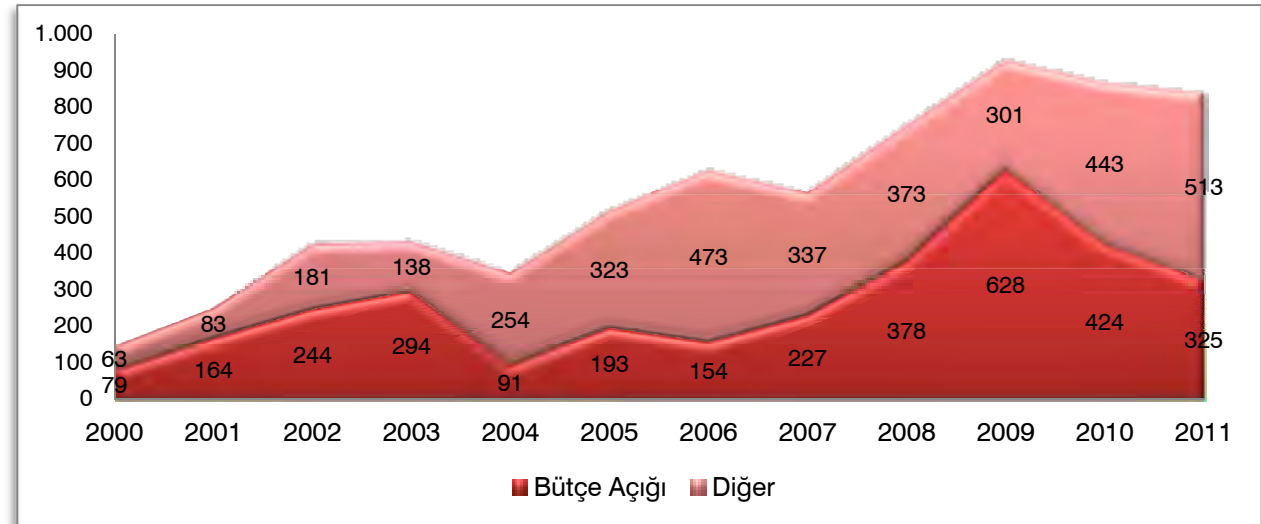
Grafik 3: TC Yardımlarının Bütçe İçindeki Büyüklüğü (Milyon ₺)

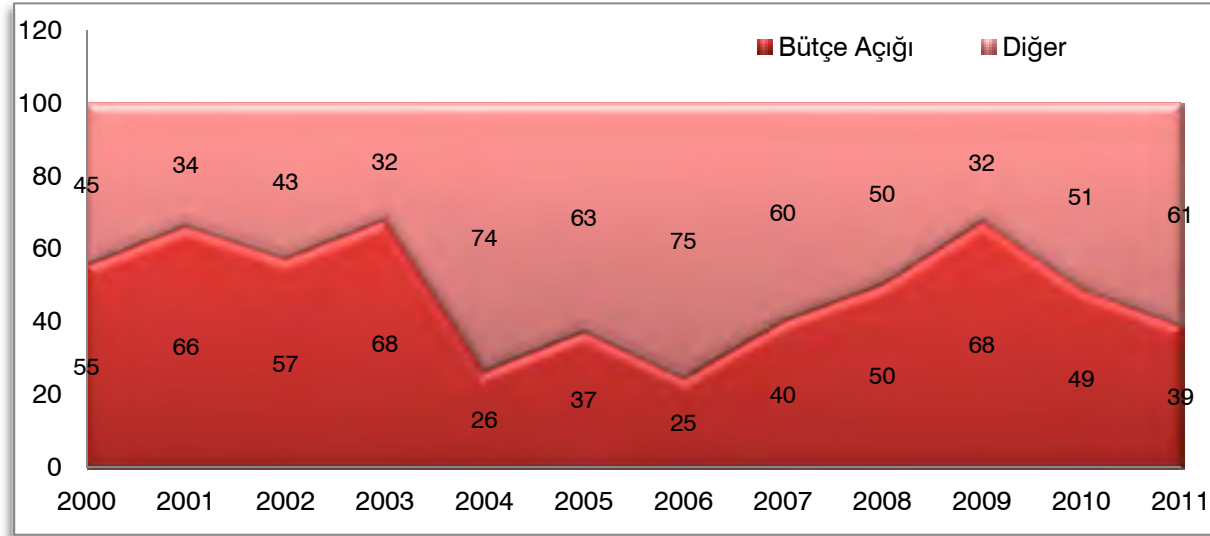
Bu durumun gelişimi yukarıdaki grafikte cari fiyatlarla gösterilmektedir. KKTC bütçesi ile T.C. yardımlarının karşılaştırıldığı bu grafikte bütçenin sabit artış hızıyla yükseldiği, yardımların da bütçe büyüklüğünden bağımsız olarak değiştiği, ama 2009 yılında bütçenin önemli bir bölümüne ulaştığı, 2010 ve 2011 yıllarında azaldığı görülmektedir.

T.C. Yardımları muhtelif alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu başlıklar zamanla değişiklik göstermiş olmakla beraber temel ayırım bütçe açıkları için verilen yardımlar ile bunun dışında kalan yardımlar ayırımıdır. Bu ayırımın temeli; yapılan yardımların verimli alanlarda kullanılmasını sağlamak, bütçe açığı gibi devletin cari nitelikli, her yıl tekrar eden ve sermaye birikimine katkı sağlamayan alanlarda harcanmasını engellemek yaklaşımına dayanmaktadır. Aşağıda içeriği daha detaylı olarak açıklanacak olan “Reform Destekleme Ödeneği”, kullanım yöntemi itibariyle “Bütçe Açığına Katkı” olarak verilen yardımlarla aynı şekilde kullanılsa da mahiyeti itibariyle kamunun performansının artmasını hedeflediği için verimli harcamalar olarak değerlendirilmiştir. Buna göre aşağıdaki grafik yardımların ne kadarının verimli alanlarda kullanıldığını göstermektedir.

Grafik 4/A: TC Yardımlarının İç Dağılımı (Milyon ₺)

Grafik 4/B: TC Yardımlarının İç Dağılımı (%)

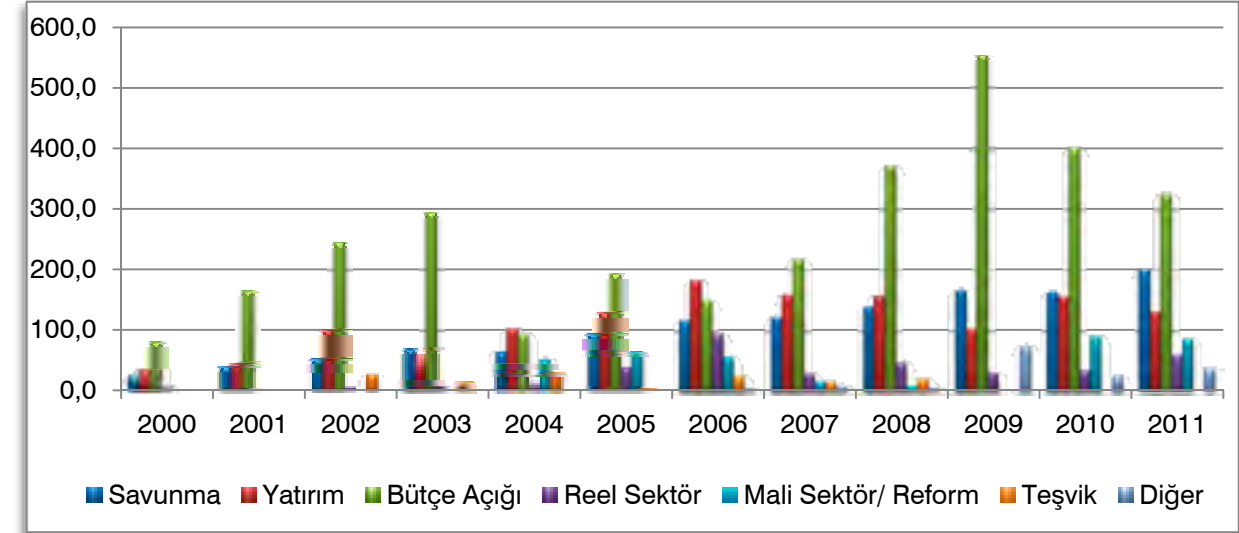
Yardımlar 2000-2003 yılları arasında cari nitelikteki bütçe harcamalarını finanse etmek amacıyla yani verimsiz alanlarda kullanılırken, 2004-2007 yılları arasında daha verimli alanlarda kullanılmıştır. 2006 yılında yardımların yüzde 25'i bütçe açığı için kullanılırken 2009 yılında bu oran yüzde 68'e çıkmıştır. Yardımların verimsiz alanlara kullanım oranı son oniki yılda iki defa (2003 ve 2009) en kötü seviyesine çıkmıştır. 2010 ve 2011 yıllarında alınan tedbirler sayesinde dağılım yüzde 61, yüzde 39 olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında yapılan yardımların alt kalemler itibariyle analizine geçmeden önce, alt kalemlerde yapılan bazı değişikliklerden bahsedilmesi, analizin daha da anlaşılır olmasını sağlayacaktır. 2010 yılından itibaren "Reform Destekleme Ödeneği" kalemi açılmış olup, bu kalem 2010-2012 Programı kapsamında yer alan reformlardan kaynaklanan giderlerin finansmanı ile reformlarda ulaşılan başarıların karşılığı olarak bütçe açıklarına katkı amacına yönelik olarak kullanılmaktadır. 2008 yılından sonra "Mali Sektör"e yardım yapılmadığı için ve "Reform Destekleme Ödeneği" 2010 yılından itibaren verilmeye başladığı için aşağıdaki grafikte bu iki kalem aynı stunda gösterilmiştir. Alt kalemler arasında yapılan bir diğer değişiklik; 2011 yılına kadar KKTC'ye T.C. tarafından kredi olarak verilen "Reel Sektör Destekleri"nin 2011 yılından itibaren hibe olarak verilmesidir.

Aşağıdaki grafikte yardımların alt kalemlerinin 2000-2011 yılları arasındaki gelişimi yer almaktadır. Grafikte "Bütçe Açığına Katkı" için kullanılan ödeneklerin 2004 ve 2006 yıllarında yatırım harcamalarından az olduğu bunun dışında kalan diğer yıllarda en yüksek değer olması dikkat çekmektedir. 2008 yılında yapılan yardımlar 750 milyon ₺'ye ulaşırken bunun 432,7 milyon ₺'si "Bütçe Açığına Katkı" için kullanılmıştır. 2009 yılında ise 928,6 milyon ₺'ye ulaşan yardımların 658,5 milyon ₺'si "Bütçe Açığına Katkı" için kullanılmıştır ki bu tutar, incelenen dönem içinde "Bütçe Açığına Katkı" için harcanan en yüksek düzeydir. 2010 yılında "Bütçe Açığına Katkı" için 400 milyon ₺ harcanmıştır. "Bütçe Açığına Katkı" için kullanılan ödeneklere benzer şekilde kullanılan "Reform Destekleme Ödenekleri"ni ve "Diğer" kalemi altındaki harcamaları da dahil ettiğimizde yardımların 513,6 milyon ₺'sinin bütçe açığı için kullanıldığı söylenebilir. Bununla birlikte kamu maliyesinin performansını ölçmek için "Reform Destekleme Ödenekleri"nden harcanmasına rağmen, bütçede

öngörülmeleyen yıl içindeki reforma yönelik uygulamalar için harcanan giderleri düşmek gerekmektedir. Bu şekilde bulunacak rakam 475 milyon ₺'dir ki bu rakam Kamu Maliyesi bölümündeki Bütçe Gerçekleşmeleri tablosunda yer alan "TC Yardım ve Kredilerinden Bütçe Açığının Finansmanına Giden Kısmı" verisiyle aynıdır.

Grafik 5: TC Yardımlarının Gelişimi (Milyon ₺)

2011 yılında KKTC'ye toplam 838 milyon ₺ yardım yapılmıştır. Bu yardımın 390,1 milyon ₺'si hibe, 447,9 milyon ₺'si kredi olarak kullanılmıştır. Alt kalemlere bakıldığı zaman dikkati çeken en önemli kalem yine "Bütçe Açığına Katkı" için yapılan harcamalardır. "Bütçe Açığına Katkı" için 2011 yılında 325 milyon ₺ harcanmıştır. "Reform Destekleme Ödenekleri" için harcanan tutar 85,3 milyon ₺, "Diğer" başlığı altında harcanan tutar ise 37,6 milyon ₺'dir. 2010 yılında 513,6 milyon ₺ olarak gerçekleştiği yukarıda ifade edilen bu üç kalemin toplamı 2011 yılında 447,9 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında "TC Yardım ve Kredilerinden Bütçe Açığının Finansmanına Giden Kısmı"na 392,5 milyon ₺ harcanmıştır. Başka bir ifadeyle 2010 yılına göre 2011 yılında "TC Yardım ve Kredilerinden Bütçe Açığının Finansmanına Giden Kısmı" için yapılan harcamalar yüzde 17,4 oranında azalmıştır.

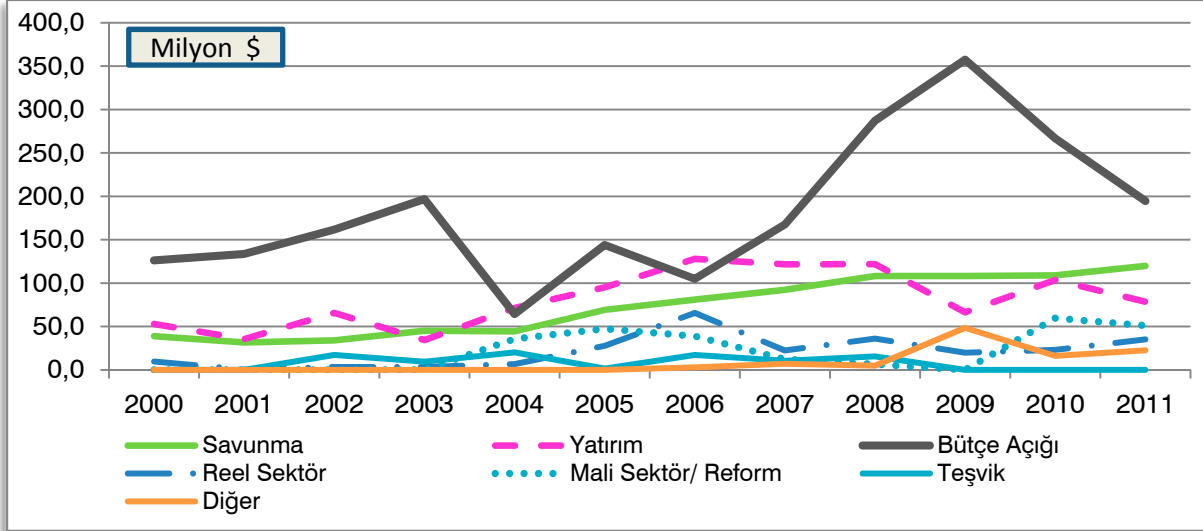
Grafikte dikkati çeken bir diğer husus "Savunma" alt kaleminden yapılan harcamalardır. Savunma harcamaları ağırlıklı olarak Güvenlik Kuvvetlerinin yaptığı harcamadan oluşmaktadır. 2010 yılına göre 2011 yılında bu alt kalemden yüzde 22 oranında bir artış gerçekleşmiştir.

"Alt Yapı Yatırımları" kaleminde meydana gelen azalma, yatırımların realize edilememesinden kaynaklanmakta olup, "Reel Sektör Destekleri" alt kaleminden gerçekleşen harcamanın yüksek düzeyde olması, bu iki kalemden yapılan harcamaların 2010 ve 2011 yılı itibariyle aynı seviyede kalmasını sağlamıştır.

Aşağıdaki grafikte dolar cinsinden yardım kalemlerinin yıllar itibariyle gelişimi yer almaktadır. 2000 yılında 39 milyon Dolar olan savunma harcamaları, 2011 yılı sonunda 119,7 milyon dolara ulaşmıştır. Yardımların amacı açısından odak noktası olan yatırımlar incelenen

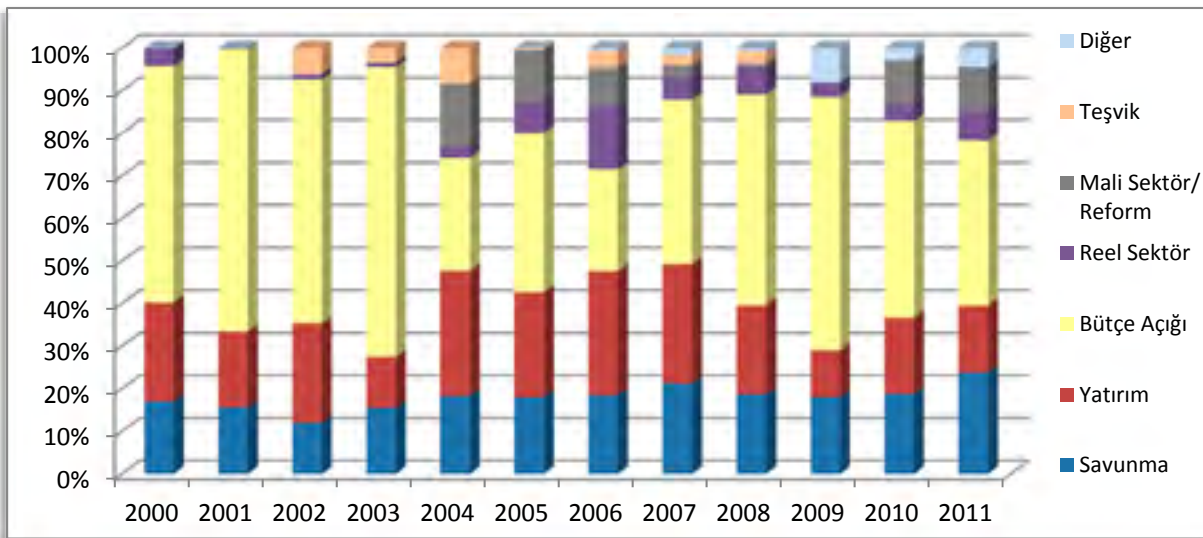
dönem içinde 2006 yılında zirve yapmış ve 128 milyon dolara ulaşmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında 121 milyon dolar civarında gerçekleşen yardımlar 2009 yılında doların değer kazanması ve seçim nedeniyle ihale yapılmamasının da etkisiyle 66 milyon dolar seviyesine düşmüştür. 2010 yılında yatırım harcamaları 103 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiş olup 100 milyon dolar seviyesini geçen ender yıllardan biri olmuş, 2011 yılında tekrar azalarak 78,7 milyon dolar seviyesine düşmüştür. Yardımların amacı açısından odak noktasını teşkil eden bir diğer kalem reel sektör, 2007 yılındaki hızlı düşüşün dışında yatırımlara paralel bir seyir takip etmiştir.

Grafik 6: TC Yardımlarının Gelişimi (Milyon \$)

Yukarıdaki grafikte dikkat edilmesi gereken en önemli kalem bütçe açığı kalemidir. 2004-2006 yılları arasında 2003 yılına göre düşük seyreden bütçe açıkları 2007 yılından sonra önemli oranlara çıkmıştır. 2009 yılında en yüksek seviyesine çıkan bütçe açığına verilen yardım miktarı 2010 ve 2011 yıllarında alınan tedbirler neticesinde 282,6 milyon dolara düşürülmüştür.

Grafik 7: TC Yardımlarının İç Dağılımı (%)

2006 yılından sonra “Bütçe Açığına Katkı” için yapılan yardımlar, yardımların içinde giderek büyük bir alan işgal etmiştir. 2009 yılından sonra ise bu alanın küçülmeye başladığı yukarıdaki grafikte görülmektedir. “Savunma” alt kalemi için yapılan harcamalar, yardımların yükselmesine rağmen 2010 yılına kadar yüzde 20 oranını korumuştur. 2011 yılında ise oransal olarak son on yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır.

Tablo 4’te 2011 yılında yapılan yardımların kesin hesabı yer almaktadır. Daha sonraki tablolar sırasıyla altyapı yatırım projeleri ile reel sektör destekleme projelerinin harcama durumunu göstermektedir.

		BÜTÇE											
		HİBELER				KREDİLER							
		Altyapı Projeleri		TOPLAM		Kamu Sektörü		Reel Sektör		Mali Sektör/ Reform Destekleme		TOPLAM	
Yıllar	Savunma			Reel Sektör									Teşvik Kredileri
TABLO 1: KKTCTYE YAPILAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ YARDIMLARININ GELİŞİMİ 2002-2011													
2002	51.418.000	99.000.000			150.418.000		243.581.933		5.000.000			248.581.933	26.000.000
2003	67.500.000	51.430.000			118.930.000		293.824.826		5.000.000			298.824.826	14.300.000
2004	63.236.233	101.602.031			164.838.264		91.476.311		9.439.603		50.837.501	151.753.415	28.765.820
2005	92.798.997	127.381.082			220.180.079		193.001.277		37.298.505		63.457.508	293.757.290	2.172.767
2006	115.833.589	183.033.454			298.867.043		154.387.758		93.889.335		55.767.820	304.044.913	24.671.173
2007	120.047.875	158.317.708			278.365.583		227.220.839		29.243.461		15.887.888	272.352.188	13.838.283
2008	139.791.027	157.565.115			297.356.142		377.579.934		46.778.966		8.378.409	432.737.309	20.207.071
2009	167.395.579	102.695.376			270.090.955		627.895.790		30.703.527			658.599.317	
2010	163.327.202	155.303.458			318.630.660		424.150.471		34.816.336		89.475.000	548.441.807	0
2011	199.979.873	131.418.858		58.741.920	390.140.651		362.664.336		0		85.325.000	447.989.336	0
TOPLAM	1.181.328.375	1.267.747.082		58.741.920	2.507.817.377		2.995.783.475		292.169.733		369.129.126	3.657.082.334	129.955.114
												6.294.854.825	
(Cari Fiyatlarla)													

TABLO 1: KKTC'YE YAPILAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ YARDIMLARININ GELİŞİMİ 2002-2011

2002	51,418,000	99,000,000	150,418,000	243,581,933	5,000,000		248,581,933	26,000,000	424,999,933
2003	67,500,000	51,430,000	118,930,000	293,824,826	5,000,000		298,824,826	14,300,000	432,054,826
2004	63,236,233	101,602,031	164,838,264	91,476,311	9,439,603		151,753,415	28,765,820	345,357,499
2005	92,798,997	127,381,082	220,180,079	193,001,277	37,298,505		293,757,290	2,172,767	516,110,136
2006	115,833,589	183,033,454	296,867,043	154,387,758	93,889,335		304,044,913	24,671,173	627,583,129
2007	120,047,875	158,317,708	278,365,583	227,220,839	29,243,461		272,352,188	13,838,283	564,556,054
2008	139,791,027	157,565,115	297,356,142	377,579,934	46,778,966		432,737,309	20,207,071	750,300,522
2009	167,395,579	102,695,376	270,090,955	627,895,790	30,703,527		658,599,317		928,690,272
2010	163,327,202	155,303,458	318,630,660	424,150,471	34,816,336		548,441,807	0	867,072,467
2011	199,979,873	131,418,858	390,140,651	362,664,336	0		447,969,336	0	838,129,987
TOPLAM	1,181,328,375	1,267,747,082	2,507,817,377	2,995,783,475	292,169,733	369,129,126	3,657,082,334	129,955,114	6,294,854,825

TABLO 2: KKTÇYE YAPILAN TÜRKİYE CUMHURİYETİ YARDIMLARININ GELİŞİMİ 2002-2011

2002	34,145.726	65,744.037	0	99,889.763	161,758.177	3,320.406	165,078.583	17,266.111	282,234.457
2003	45,208.926	34,445.852	0	79,654.778	196,792.662	3,348.809	200,141.471	9,577.595	289,373.844
2004	44,459.263	71,432.963	0	115,892.226	64,313.909	6,636.667	106,692.709	20,224.278	242,809.213
2005	69,212.127	95,004.428	0	164,216.555	143,945.833	27,818.284	219,092.528	1,620.511	384,929.594
2006	80,939.852	127,896.415	0	208,836.267	107,879.955	65,606.090	212,454.354	17,239.223	438,529.844
2007	92,237.524	121,641.748	0	213,879.272	174,582.745	22,468.906	209,258.943	10,632.499	433,770.714
2008	108,121.034	121,868.776	0	229,990.179	292,039.291	36,181.202	334,700.775	15,629.164	580,320.118
2009	108,202.034	66,380.726	0	174,582.810	405,862.579	19,846.307	425,708.886	0	600,291.696
2010	108,858.385	103,510.520	0	212,368.905	282,698.379	23,205.260	59,635.528	0	577,908.072
2011	119,748.427	78,693.927	35,174.802	233,617.156	217,164.273	0	51,092.814	0	501,874.243
TOPLAM	811,133.667	886,619.442	35,174.802	1,732,927.911	2,047,037.803	208,431.931	2,506,924.503	92,189.381	4,332,041.795

TABLO 3: TÜRKİYE CUMHURİYETİNCE 2011 YILINDA KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİNE YAPILAN YARDIMLAR (GENEL İÇMAL)

AÇIKLAMALAR	2010 YILINDAN DEVREDEN				2011			YAPILAN REVİZE İŞLEMLERİ	2011 TOPLAM REVİZE ÖDENEĞİ	2011 YILI HARCAMASI	2012 YILINA DEVREDEN ÖDENEK	
	(KKTÇr'deki)	NAKİT	(KKTÇr'deki)	BÜTÇE EMANETİ	TOPLAM	BÜTÇE	GERİ DÖNÜŞ ÖDENEĞİ					EKLENEN DÜŞÜLEN
SAVUNMA ÖDENEKLERİ (HİBE)	0,00	8.961.205,05	23.000.000,00		31.961.205,05	185.000.000,00	0,00	0,00	216.961.205,05	199.979.873,17	16.981.331,88	
ALT YAPI PROJELERİ (HİBE)	1.190.088,95	7.920.863,43	81.386.168,00		90.497.120,38	175.000.000,00	0,00	20.000.000,00	285.497.120,38	131.418.858,29	154.078.262,09	
Ankara Kaynaklı Projeler	0,00	0,00	0,00		0,00	88.422.000,00	0,00	17.000.000,00	105.422.000,00	61.023.585,22	32.350.000,00	
Lefkoşa Kaynaklı Projeler	1.190.088,95	7.920.863,43	81.386.168,00		90.497.120,38	86.578.000,00	0,00	3.000.000,00	180.075.120,38	70.395.293,07	121.728.262,09	
REEL SEKTÖR (Geri dönüşler dahil)	407.888,64	24.451.473,62	15.000.000,00		39.859.362,26	50.000.000,00	13.039.387,63	3.000.000,00	105.898.749,89	56.741.920,58	47.156.829,31	
TEŞVİK KREDİLERİ (T.KALKINMA BANKASI)			22.952.199,90		22.952.199,90	20.000.000,00	0,00	20.000.000,00	22.952.199,90	0,00	22.952.199,90	
KREDİLER	210.570,00	24.535.223,45	24.000.000,00		48.745.793,45	450.000.000,00	0,00	-3.000.000,00	495.745.793,45	447.989.336,04	47.756.457,41	
Kamu Sektörü (Carı Bütçe Açısına Katkı)					0,00	325.000.000,00		0,00	325.000.000,00	325.000.000,00	0,00	
Kamu Sektörü (Diğer)	210.570,00	4.010.223,45	24.000.000,00		28.220.793,45	50.000.000,00		0,00	78.220.793,45	37.664.336,04	40.556.457,41	
Reform Destekleme Ödeneği		20.525.000,00	0,00		20.525.000,00	75.000.000,00		-3.000.000,00	92.525.000,00	85.325.000,00	7.200.000,00	
TOPLAM	1.808.547,59	65.868.785,55	166.338.367,90		234.015.681,04	880.000.000,00	13.039.387,63	0,00	1.127.055.068,67	838.129.988,08	288.925.080,59	

İTFAİ	1.806.347,35	65.866.765,55	166.338.367,50	234.015.661,04	880.000.000,00	3.033.367,63
2011 yılında gerçekleştirilen geri dönüşler öngörülerinin üzerinde olduğundan Reel Sektör kullanım alanından 2.898.749.89 TL daha fazla devir işlemi gerçekleştirilmiştir.						

TABLO 4: ANKARA KAYNAKLI PROJELER

	2011 Ödeneği	Eklenen/ Düşülen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ	31.345.000,00	15.000.000,00	46.345.000,00	28.829.777,22
K.K.T.C. Karayolları Master Plân Uygulama Projesi	28.000.000,00	13.000.000,00	41.000.000,00	27.984.777,22
Ercan Havaalanı ILS Projesi	2.500.000,00		2.500.000,00	
Ercan Havaalanı SMART Projesi	845.000,00	2.000.000,00	2.845.000,00	845.000,00
KÜLTÜR SEKTÖRÜ	4.500.000,00	0	4.500.000,00	500.000,00
Vakıflar İdaresi Bilgi Yönetimi Projesi	500.000,00		500.000,00	500.000,00
Belediyelerce Yaptırılacak Camilerin Yapımına Katkı Projesi	4.000.000,00		4.000.000,00	
YÜKSEK ÖĞRETİM SEKTÖRÜ	25.000.000,00	5.000.000,00	30.000.000,00	30.000.000,00
ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü Giderlerine Katkı Projesi	17.000.000,00	5.000.000,00	22.000.000,00	22.000.000,00
İTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü Yatırım Giderlerine Katkı Projesi	8.000.000,00		8.000.000,00	8.000.000,00
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	20.550.000,00	0	20.550.000,00	1.014.875,00
Müşavirlik Hizmetleri Projesi	2.550.000,00		2.550.000,00	514.875,00
E-Devlet Projesi	13.000.000,00		13.000.000,00	
K.K.T.C.'de Nirengi Ağı Oluşturulması Projesi	5.000.000,00		5.000.000,00	500.000,00
ÇEVRE SEKTÖRÜ	2.027.000,00	0	2.027.000,00	678.913,00
Yeni Baraj, Ana Isale Hatları ve Diğer Su Etüd-Proje ve Yatırımları Projesi	2.027.000,00		2.027.000,00	678.913,00
SAVUNMA, GÜVENLİK VE ADALET SEKTÖRÜ	5.000.000,00	-3.000.000,00	2.000.000,00	
Yeni Cezaevi Yapımı Projesi	5.000.000,00	-3.000.000,00	2.000.000,00	
TOPLAM	88.422.000,00	17.000.000,00	105.422.000,00	61.023.565,22

TABLO 5:LEFKOŞA KAYNAKLI PROJELER

	2011 Ödeneği	Tadil Ödenek	Eklenen Düşülen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
TARIM SEKTÖRÜ	11.050.000	13.510.000	-80.000	13.430.000	5.113.945
Meteoroloji Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi	600.000	600.000		600.000	120.412
Bitki Koruma ve Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi	100.000	100.000		100.000	71.055
Modern Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi Katkı Projesi	650.000	650.000	-100.000	550.000	191.664
Hayvancılığın ve Organize Hayvan Barınaklarının Geliştirilmesi ve Katkı Projesi	0	200.000	220.000	420.000	130.765
Balıkçı Barınaklarının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi Projesi	1.000.000	1.400.000	-200.000	1.200.000	226.396
Hayvan Islahı, Hayvansal Hastalık ve Zararlılarla Mücadele Projesi	1.000.000	1.980.000		1.980.000	1.367.539
Gıda Laboratuvarı Projesi	3.600.000	3.600.000		3.600.000	44.960
Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi	600.000	980.000		980.000	461.249
KKTC Ormancılık Sektörünü Geliştirme Projesi	3.500.000	4.000.000		4.000.000	2.499.904
SANAYİ, TİCARET VE MADENCİLİK SEKTÖRÜ	1.000.000	1.175.000	189.196	1.364.196	1.344.044
Organize Sanayi Bölgeleri Altyapı İnşaatına Katkı Projesi	1.000.000	1.175.000	189.196	1.364.196	1.344.044
ENERJİ SEKTÖRÜ	1.100.000	12.850.000	-300.000	12.550.000	5.492.888
Akaryakıt Birimi Laboratuvarının Geliştirilmesi Projesi	100.000	100.000		100.000	59.406
Elektrik Altyapılarının Tamamlanmasına Katkı Projesi	1.000.000	7.150.000		7.150.000	5.433.482
UCT Standartlarına Uyum Projesi	0	5.600.000	-300.000	5.300.000	0
ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ	10.300.000	21.797.000	2.830.000	24.627.000	9.445.560
Yol Yapım Projesi	7.500.000	13.500.000	5.000.000	18.500.000	5.703.687
Lefkoşa Güzelyurt Double Yolu III. Etap (Yılmazköy-Mevlevi-Güzelyurt-Kalkanlı) Pr.	0	4.460.000	-2.300.000	2.160.000	1.493.593
Lefkoşa-Şehiriçi Anayolları Açma ve Bölünmüş Yolları Tamamlama Prj.	1.800.000	2.407.000		2.407.000	1.021.054
Limanların ve Diğer Kıyı Yapılarının Geliştirilmesi Projesi	1.000.000	1.240.000		1.240.000	976.641
Ercan Havaalanının Eksikliklerinin Giderilmesi Projesi	0	190.000	130.000	320.000	250.585
EĞİTİM SEKTÖRÜ	6.100.000	13.150.000	1.550.000	14.700.000	7.737.484
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Destek Projesi	0	4.325.000		4.325.000	2.526.460
Eğitim ve Öğretim Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Katkı Projesi	4.000.000	5.900.000	2.000.000	7.900.000	3.848.827
Meslek Liseleri Altyapı Modernizasyon Projesi	500.000	500.000		500.000	486.156
Gençlere Yönelik Etkinliklerin Desteklenmesi Projesi	900.000	1.490.000	-300.000	1.190.000	736.041
Sportif Faaliyetlere ve Spor Tesislerine Katkı Projesi	0	235.000	50.000	285.000	20.000
Sosyal Destek Projesi	700.000	700.000	-200.000	500.000	120.000
KÜLTÜR SEKTÖRÜ	8.420.000	18.198.000	-1.700.000	16.498.000	6.784.204
Din Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Katkı Projesi	3.000.000	7.168.000	40.000	7.208.000	1.825.005
Tanıtma, Enformasyon ve Tören Giderlerine Katkı Prj.	2.500.000	2.850.000	1.060.000	3.910.000	2.554.224
Anıtlar, Şehitlikler ve Müzeler Yapım ve Onarımı ile Katkı Projesi	170.000	1.170.000	-100.000	1.070.000	
Salamis Antik Kenti Kazısına Katkı Projesi	250.000	250.000		250.000	188.943
Lefkoşa Belediyesi Tiyatro Binası Yapımına Katkı Projesi	1.000.000	1.960.000		1.960.000	1.081.998
Eski Eserlerin Restorasyonu Projesi	1.000.000	3.400.000	-2.400.000	1.000.000	256.562
TC-KKTC Kültür ve Sanat İşbirliği ve Katkı Projesi	500.000	1.400.000	-300.000	1.100.000	877.472
SAGLIK VE SOSYAL GÜVENLIK SEKTÖRÜ	2.500.000	2.500.000	1.500.000	2.500.000	2.028.694
Tıbbi Teçhizat ve Ambulans Alımı Projesi	2.500.000	3.850.000	1.500.000	5.350.000	1.350.000
Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi	0	696.000		696.000	132.000
Devlet Laboratuvarına Teçhizat Alımı ve Akreditasyon Projesi	0	550.000		550.000	546.694
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	20.758.000	58.290.120	637.804	58.927.925	20.559.040
Maliye İdaresini Geliştirme Projesi	250.000	350.000		350.000	245.872
Tamamlama Projesi	1.133.000	8.315.120	-3.512.196	4.802.925	
TC'den Görevli Olarak Gelen Kamu Görevlileri ve Uzmanların Ücretleri Prj.	1.750.000	2.300.000	-500.000	1.800.000	1.410.218
Hizmet Binaları Yapım Geliştirme ve Tamamlama Projesi	8.000.000	14.100.000	1.150.000	15.250.000	4.143.662
Otomasyon Projelerine Katkı Projesi (Vergi ve Diğer Otomasyonlar)	100.000	100.000		100.000	24.000
Dernek,Birlik,Kulüp,Sendika ve Vakıflara Katkı Projesi	8.200.000	8.300.000		8.300.000	6.325.641
Nüfus Sayımı Projesi	0	0	3.000.000	3.000.000	351.371
Belediye ve Köylerin Altyapı Yatırımlarına Katkı Projesi	0	23.000.000	300.000	23.300.000	6.470.370
Lefkoşa Surlarıçığı Bölgesi Renevasyon Etüd Projesi	500.000	500.000		500.000	278.400
K.K.T.C.'de Nirengi Ağı Oluşturulması Projesi	825.000	1.325.000	200.000	1.525.000	1.309.497
ÇEVRE SEKTÖRÜ	20.750.000	25.568.000	-2.000.000	23.568.000	6.881.331
İçme Suları, Isale Hatları, Şebeke ve Türbin Yenileme ve Dere Islahı ve Katkı Pr.	15.000.000	19.778.000		19.778.000	6.110.905
Su Sondajları Projesi	750.000	790.000		790.000	726.876
Atık Su Arıtma Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Katkı Projesi	3.000.000	3.000.000		3.000.000	43.551
Ülkesel Fiziki Plan Projesi	2.000.000	2.000.000	-2.000.000		
SAVUNMA, GÜVENLİK VE ADALET SEKTÖRÜ	1.700.000	2.631.000	53.000	2.684.000	965.175
Askeri Birliklerin Yerleşim Projesi	0	706.000		706.000	705.928
Cezaevi'nin Geliştirilmesi Projesi	0	225.000		225.000	195.647
Polis Teşkilatını Güçlendirme Projesi	1.700.000	1.700.000	53.000	1.753.000	63.600
HABERLEŞME SEKTÖRÜ	2.900.000	4.810.000	320.000	5.130.000	4.042.925
Televizyon ve Radyo Karasal Sayısal Yayıncılık Projesi	400.000	400.000	320.000	720.000	608.679
Telefon Şebekelerinin Geliştirilmesi Projesi	2.500.000	4.410.000		4.410.000	3.434.246
TOPLAM	86.578.000	174.479.120	3.000.000	175.979.120	70.395.293

TABLO 6: REEL SEKTÖR

	2011 Ödeneği	Tadil Ödenek	Eklenen/ Düşülen	Toplam Ödenek	Toplam Harcama
TARIM SEKTÖRÜ	7.400.000	11.832.000	3.000.000	14.832.000	8.578.126
Proje Destekli Tarımsal Kısmi Hibe Programı Projesi	900.000	5.200.000		5.200.000	199.317
Tarımsal Hibe Programı	1.500.000	1.500.000		1.500.000	378.809
Tarım Sektörünün Geliştirilmesi Projesi		132.000		132.000	
Faiz Destekli Zıral Kredi Programı Projesi	5.000.000	5.000.000	3.000.000	8.000.000	8.000.000
SANAYİ, TİCARET VE MADENCİLİK SEKTÖRÜ	15.055.000	26.700.000	-3.600.000	23.100.000	19.986.240
Lefkoşa Araştırma Esnafına Renevasyon Amaçlı Faiz Destekli Kredi Programı Projesi		3.600.000	-3.600.000		
Sanayici ve KEZe Yönelik Proje Destekli Kısmi Hibe Programı Projesi		3.000.000		3.000.000	
Sanayici ve KEZe Yönelik Faiz Destekli Kredi Programı Projesi	1.555.000	4.200.000		4.200.000	4.200.000
Kalite Belgesi, Fuar, Pazarlama ve Navlun Hibe Destek Programı Projesi		2.400.000		2.400.000	2.286.240
Esnaf ve Hizmet Sektörüne Yönelik Faiz Destekli Kredi Programı	3.500.000	3.500.000		3.500.000	3.500.000
Faiz Destekli KOBİ Yatırım Kredi Programı	10.000.000	10.000.000		10.000.000	10.000.000
TURİZM SEKTÖRÜ	20.000.000	30.150.000	5.264.000	35.414.000	25.190.380
Yarım Kalmış Otellerin Tamamlanması ve Mevcut Otel ve Restorantların Geliştirilmesine Kredi Verilmesi	5.000.000	6.000.000		6.000.000	289.397
Eko Turizmi ve Pansiyonculuğu Geliştirme Projesi		400.000		400.000	131.357
Turizm Talebinin Artırılması Programı Projesi	13.000.000	19.000.000	4.264.000	23.264.000	22.581.810
Turizm Bölgelerinin ve Turistik Yerleşim Birimlerinin Alt Yapılarına Katkı Projesi	2.000.000	4.750.000	1.000.000	5.750.000	2.187.816
YÜKSEK ÖĞRETİM SEKTÖRÜ	10.250.000	18.405.000	2.345.000	20.750.000	4.895.555
Üniversitelerin Ortak Tanıtımına Katkı Projesi	1.500.000	1.850.000		1.850.000	379.666
Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı Projesi	750.000	1.350.000		1.350.000	682.325
Lefke Avrupa Üniversitesinin Geliştirilmesine Katkı Projesi		1.080.000		1.080.000	109.200
Yükseköğretim Kurumlarında Mühendislik Laboratuvarlarının Geliştirilmesi Projesi	1.000.000	2.150.000		2.150.000	927.330
Üniversitelerin Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Projesi	1.000.000	4.850.000		4.850.000	353.279
Üniversitelerin Uluslararası Akreditasyonu ve Bologna Sürecine Hazırlanması Projesi	1.000.000	1.800.000	-275.000	1.525.000	481.233
DAÜ Yatırım Giderlerine Katkı Projesi	5.000.000	5.100.000	2.620.000	7.720.000	1.737.521
Teknoloji Geliştirme Merkezlerinin Geliştirilmesi ve Ar-Ge Çalışmalarına Katkı Projesi		225.000		225.000	225.000
DİĞER KAMU SEKTÖRÜ	7.435.638	12.913.000	-7.009.000	5.904.000	91.619
Tamamlama Projesi	2.435.638	7.913.000	-4.009.000	904.000	
Kırsal Kalkınma Projesi	5.000.000	5.000.000		5.000.000	91.619
TOPLAM	60.140.638	100.000.000	3.000.000	100.000.000	58.741.921

TAMAMLANAN
PROJELER

5

TAMAMLANAN
PROJELER
TAMAMLANAN
PROJELER
TAMAMLANAN
PROJELER

Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Laboratuvar Projesi

Yer	Gazimağusa
Proje Tutarı	500.000 ₺
Katkı Tutarı	500.000 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

KKTC’de kurulu bulunan üniversiteler bir ülke ekonomisine önemli bir hizmet sunmaktadır. KKTC’deki üniversitelerin varlığını geliştirerek devam ettirmeleri düşük maliyetli ve kaliteli hizmet sunmaları ile mümkündür. Üniversitelerin eğitim kalitesini artırmanın bir yolu da laboratuvarların her türlü imkana sahip olmasını sağlamaktır. İşte bu amaçla 2011 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Laboratuvar Projesi yatırım programına alınmıştır. Bu proje kapsamında aşağıdaki işler yapılmıştır:

Elektro Terapi ve Tedavi Hareketleri Laboratuvarları:

Bu laboratuvarların amacı, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü öğrencilerine egzersiz için değerlendirme, egzersizlerin sınıflandırması ve egzersiz reçetesi hazırlama, ev programı planlama, traksiyon, kullanım alanları ve yöntemlerini öğrenmektedirler.

Anatomi Laboratuvarı:

Anatomi Laboratuvarı Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, Beslenme ve Diyetetik, Hemşirelik, Spor Bilimleri, Anestezi, İlk ve Acil Yardım Bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Anatomi derslerinin yürütülmesi amacıyla kurulmuştur.

Hemşirelik Temel Beceri Laboratuvarı:

Hemşirelik öğrencilerine hemşirelikle ilgili enjeksiyon, kan alma, damar yolu açma, yatan hasta bakımı, ilaç uygulamaları, yara bakımı gibi birçok temel uygulamaların maket üzerinde öğretilmesi amacıyla kurulmuştur.

Sağlıklı Yaşam Merkezi:

Bu merkezde KKTC’de ilk kez kurulan 1000 Khz BİA (Bioelectric İmpedans Analysis) sistemiyle Segmental vücut analizi gerçekleştirilmektedir. İleri teknoloji ile donatılan merkezde karın bölgesi analizi, vücudun oksijen tüketimine dayalı Dinlenme Metabolizma Hızı ölçümü, metabolik holter ile enerji harcama takibi ve birçok detaylı antropometrik ölçümler yapılabilmektedir.

Beslenme İlkeleri Laboratuvarı:

Beslenme ve Diyetetik Bölümü öğrencilerine; besinlerin enerji, karbonhidrat, protein ve yağ içeriklerinin öğretilmesi; uygun hazırlama ve pişirme yöntemleri, bazı temel ve geleneksel yemek tarifelerinin beslenme ilkeleri çerçevesinde laboratuvar ortamında uygulanması; besin çeşitleri, besin değerleri, işlenme ve pişirme yöntemleri; ile bazı temel ve geleneksel yemek tarifelerinin beslenme ilkelerine uygun olarak laboratuvar ortamında uygulanması amacıyla kurulmuştur.

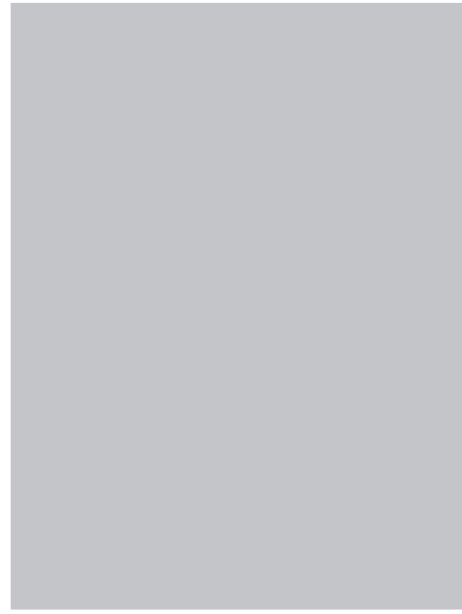
Antropometri Laboratuvarı:

Beslenme ve Diyetetik Bölümü öğrencilerine bireyin ve toplumun beslenme durumunun saptanmasında kullanılan klinik ve antropometrik yöntem ve tekniklerin öğretilmesi amacıyla kurulmuştur.

Protez Ortez Ve Biyomekanik Merkezi:

Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü öğrencilerine, parsiyel ayak protezleri, diz altı protezleri, diz üstü protezleri, kalça dezartikülasyon protezleri, protezlerde güdük-soket uyumu, ayar ve kontrol, dirsek altı-dirsek üstü protezleri, bilek-dirsek ve omuz dezartikülasyon protezleri, bağ sistemleri, myoelektrik protezler, ampute rehabilitasyonu gibi uygulamaların öğretilmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Doğu Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Laboratuvar Projesi için toplam 500.000 ₺ harcama yapılmıştır.

Lefke Avrupa Üniversitesi Çok Amaçlı Eğitim Bloğu Yapım Projesi

Yer	Lefke
Proje Tutarı	4.011.192 ₺
Katkı Tutarı	4.011.192 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2009-2011

Lefke Avrupa Üniversitesinin fiziki mekan ihtiyacını karşılamak amacıyla yatırım programına dahil edilmiştir. Yeni eğitim bloğunda:

- Her öğrencinin ayrı ayrı çalışmasına imkan sağlayan bilgisayar laboratuvarları,
- Öğrencilerin rahat dolaşımına imkan veren geniş koridorlar,
- Güvenlik kameraları,
- Yangın algılama sistemi,
- Kartlı geçiş sistemi,
- Otopark,
- Teras
- Kademeli olarak tasarlanan seyir ve oturma alanı bulunmaktadır.

Lefke Avrupa Üniversitesi Çok Amaçlı Eğitim Bloğu Yapım Projesi için toplam 4.011.192 ₺ harcama yapılmıştır.

Üniversitelerin Bilimsel Araştırmalarına Katkı Projesi

Yer	
Proje Tutarı	274.531 ₺
Katkı Tutarı	274.531 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Üniversitelerin Ar-Ge projelerine ağırlık vermesi ve bu sayede bilimsel gelişime katkı sağlayarak üniversitenin uluslar arası alanda tanınırlığını sağlamak amacıyla, Ar-Ge projeleri 2009 yılından itibaren yardımlar kapsamında desteklenmektedir. Hangi projenin desteklenmesi gerektiği sorusu bilimsel ve titiz bir çalışmayı gerektirdiği için bu konuda TÜBİTAK'tan yardım alınmaktadır. TÜBİTAK, Türkiye'deki üniversitelerin bilimsel AR-GE çalışmalarını desteklemekte, projelerin seçimine ilişkin kurumsal bir yapı oluşturmuş bulunmaktadır. KKTC üniversitelerinin de aynı şekilde desteklenmesi amacıyla yatırım programında Üniversitelerin Bilimsel Araştırmalarına Katkı Projesi oluşturulmuştur. Üniversite öğretim elemanları tarafından oluşturularak TÜBİTAK'ın değerlendirmesine sunulan ve 2011 yılında uygun bulunan projeler aşağıdadır:

Sıra No	Bütçe	Harcama	Proje Adı	Yürütücü
1	16.560	7.240	Yeni Yön-Bağımlı Metamateryal Özellikleri Tasarlayarak Elektromanyetik Problemlerin Etkin Sayısal Modellenmesi	Dr. Özlem ÖZGÜN
2	302.812	84.076	Düşük Voltajda Düşük Güç Üreten MEMS Tabanlı Kaynakların Sistem Entegrasyonu	Yrd. Doç. Dr. Ali MUHTAROĞLU
3	408.250	125.730	Kıbrıs ve Civar Bölgelerdeki Deprem Tehlikesinin Tesbit Edilmesi	Yrd. Doç. Dr. Zehra ÇAĞNAN
4	169.757	19.561	Eye Tracking Teknolojisi Kullanarak web Sayfalarını Dönüştürülmesi	Dr. Yeliz YEŞİLADA
5	42.550	21.100	Meme Kanseri Teşhisi İçin optik Florofor Kinetiklerinin hızlı ve Gerçek Zamanlı Görüntülenmesi	Dr. Burak ALAÇAM

Üniversitelerin Bilimsel Araştırmalarına Katkı Projesi için 2011 yılında toplam 274.531 ₺ harcama yapılmıştır.

Üniversitelerin Ortak Tanıtımı Projesi

Yer	
Proje Tutarı	379.666 ₺
Katkı Tutarı	379.666 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Daha fazla öğrenci çekebilmek amacıyla KKTC üniversiteleri yurt dışı tanıtımına ağırlık vermek zorundadırlar. Yurtdışı tanıtım kapsamında yaşanan zorlukların ortadan kaldırılması ve maliyetin düşürülmesi için birlik ve beraberlik halinde faaliyet göstermenin yararı büyüktür. Bu tespiti yapan üniversite yönetimlerine tanıtım faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla yatırım programına Üniversitelerin Ortak Tanıtımı Projesi dahil edilmiştir. Bu kapsamda Üniversitelerin yaptıkları münferit tanıtım çalışmaları bir şemsiye altına toplanarak, tanıtım zorluklarını gidermek ve üniversitelere daha güçlü uluslararası bir kimlik kazandırma hedefine uygun faaliyetler yapılmaktadır. 2011 yılında üniversitelerin katıldığı aşağıdaki fuarlara destek sağlanmıştır:

- 6-10 Mart Pakistan Fuarı
- 4-18 Nisan Dubai Fuarı
- 18-22 Nisan Suudi Arabistan Fuarı
- 1-13 Ekim Libya eğitim fuarı

Üniversitelerin Ortak Tanıtımı Projesi için 2011 yılında toplam 379.666 ₺ harcama yapılmıştır.

Eğitim ve Öğretim Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	4.341.772 ₺
Katkı Tutarı	4.341.772 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Lefkoşa Atatürk İlkokulu'nun Bakım ve Onarım İşleri: Binanın kaplanması, ön bahçe duvarı sıva ve boya işleri, okulun yağlı boya ve plastik boya işlerinin yapılması, bahçeye parke döşenmesi, pencere ve kapı değişimi yapılmıştır.

İskele Anaokulu Yapımı: 9 adet sınıf, 1 müdür odası, öğretmen odası ve tuvaletlerin yapılması, çevre düzenlenmesi ve oyun gruplarının kurulması.

Değirmenlik Lisesi Fen ve Dil Laboratuvarı Yapımı: 4 derslik inşaatı ve 2 adet öğretmen odası yapımı.

Çayırova İlkokulu Derslik Yapımı: 2 adet derslik yapılmıştır.

Dikmen İlkokulu Derslik Yapımı: 4 adet derslik yapılmıştır.

Çayönü İlkokulu Derslik Yapımı: 4 adet derslik yapılmıştır.

Bülent Ecevit Anadolu Lisesi Derslik Yapımı: 2 adet derslik yapılmıştır.

Lefke Türk Maarif Koleji Derslik Yapımı: Mevcut prefabrik dersliklerin sökülüp Atleks Sanverler Ortaokuluna taşınip montelenmesi ile yerine zemine 2 adet dersliğin ve 2.kata 2 adet derslik merdiven inşaatının yapılması işleri.

Lefke Gazi Lisesi İdari Blok Yapımı: 6 Adet oda, 1 adet tuvaletin yapılması.

Güzelyurt Maarif Anaokulu Yapımı: 9 Adet sınıf, 1 müdür odası, öğretmen odası, tuvaletler, hol, çevre düzenlenmesi (parke). Oyun grupları kurulması ve çevre duvarı yapılması.

Güzelyurt Türk Maarif Koleji Derslik Yapımı İşleri: Zemine 2 derslik ve 1.kata 2 derslik inşaatı. (Temel, kolon, plaka, tuğla, sıva, boya, kapı ve pencere işleri)

Gazimagusa Türk Maarif Koleji Derslik Yapımı: Yeni 6 derslik ve merdiven inşaatı yapımı 2 dersliğin tuvalete (kız ve erkek) dönüştürülmesi işleri. (Temel, kolon, plaka, tuğla örülmesi, sıva, boya, kapı ve pencere işleri.)

Eğitim ve Öğretim Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi için 2011 yılında toplam 4.341.772 ₺ harcama yapılmıştır.

Meslek Liselerinin Bilgisayar ve Teknoloji Sınıflarının Oluşturulması Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	486.155 ₺
Katkı Tutarı	486.155 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

Mesleki Teknik Öğretim Dairesi Müdürlüğüne bağlı okullarda Dünyada gelişen e-egitimin bir parçası olan bilgi ve iletişim teknolojileri sınıf ve atölyeleri oluşturulması için proje hazırlanmıştır. Bu kapsamda bilgi ve iletişim teknolojileri sınıf ve atölyelerinin internet bağlantısı sağlanarak öğretmen ve öğrencilerin bilgiye ulaşması kolaylaştırılmış, müfredatın daha iyi uygulanabilmesi sağlanmış, derslerin işitsel ve görsel olarak daha zengin bir biçimde öğretilmesi ve öğrencilerin daha donanımlı eğitilebilmesi amacıyla öğretim programlarında etkin bilgi ve iletişim teknolojileri (e-kitap, e-sınav, interaktif haritalar vb.) kullanımı sağlanmıştır.

ABD ve Japonya'daki sınıflarda akıllı tahta kullanımı yüzde 90 ve AB ülkelerinde yüzde 70'ler düzeyindedir. Türkiye'de uygulamaya başlanan FATİH (Fırsatları Artırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi kapsamında ise dersliklerin donanım ve yazılım altyapısı bileşeninin altında tüm okullara çok fonksiyonlu yazıcı ve doküman kamera ile tüm dersliklere etkileşimli tahta ve kablolu internet bağlantısı sağlanacak, öğretmenlere dizüstü bilgisayar verilecektir. Ayrıca projenin 2. fazında her öğrenciye Tablet Bilgisayar temin edilecektir.

Proje kapsamında okullarda çok fonksiyonlu fotokopi makinesi, etkileşimli tahta ve kablolu internet bağlantısı, projeksiyon cihazı, yazıcı, bilgisayar, storlu perde, network dağıtıcı anahtar ve kablosu alınmıştır.

Böylece KKTC'de bilgi ve iletişim teknolojileri, eğitim sürecinin temel araçlarından biri olacak ve öğrencilerin, öğretmenlerin bu teknolojileri etkin kullanımı sağlanacaktır.

Meslek Liselerinin Bilgisayar ve Teknoloji Sınıflarının Oluşturulması Projesi için 2011 yılında toplam 486.155 ₺ harcama yapılmıştır.

Gençlere Yönelik Etkinliklerin Desteklenmesi Projesi

Yer	Güzelyurt
Proje Tutarı	736.041₺
Katkı Tutarı	736.041₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Halk Dansları Faaliyetleri: Kıbrıs Türk Halk Danslarını korumak, araştırarak kaybolan, unutulmuş kültürü bulmak ve gelecek nesillere, gençlere doğru bir şekilde ulaştırmayı hedefleyen faaliyetler, öğrenilenleri ve öğretilenleri en iyi şekilde sahnelemek ve bu sayede Kıbrıs Türk Halk Dansını ve kültürünü ulusal ve uluslararası sahnelerde temsil etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda; halk dansları çalışmaları hızla devam ederken, gençlerin hem yurt içi hem de yurt dışı gösterilere hazırlanması sağlanmıştır. Hacettepe Üniversitesi Halk Dansları ekibi Lapta Kampında ağırlanmış olup, ekip KKTC hakkında yaptığı gözlemleri Türkiye’de sahnelemekte ve böylece KKTC’nin tanıtımını sağlamaktadır. 17-18 Haziran 2011 tarihleri arasında Türkiye Dansları yarışması KKTC’de yapılmıştır. Türkiye’nin 34 ilinden katılımla 13-17 yaş grubu halk dansları finali KKTC’de gerçekleşirken, 800 civarında dansçı organizasyona katılmıştır.

Yurtdışı Festivallerine Katılım: İzmir Gaziemir Çocuk Festivaline, İstanbul-Şişli’de çocuk festivaline, Denizli festivaline, İstanbul Dünya Halk Dansları Yarışmasına, Ankara Festivaline, İstanbul Büyükçekmece Altın Köprü Halk Dansları Yarışmasına, Edirne-Keşan festivaline, Çek Cumhuriyeti 16. Karlovyvary Folklor Festivaline, 8. Uluslararası Ankara Etimesgut Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivaline, 7. Uluslararası Ankara Çubuk Turşu ve Kültür Festivaline, Trabzon 1. Türkiye Gençlik buluşmasına Ankara Gençlik haftasına KKTC’yi temsilen katılım sağlanmıştır.

Kültür Gezileri: Çanakkale-Bilecik’e kültür gezisi, 200 kişilik bir katılımla İstanbul, Çanakkale kültür gezisi, Bilecik Çanakkale kültür gezisi, İstanbul kültür gezisi organize edilmiştir. TC Gençlik Hizmetleri ile 6 lider Mersin Silifke’deki Liderlik kursuna katıldı.

İzcilik Faaliyetleri: Gençlerimizin iyi karakterli, toplum içerisinde yapıcı ruha sahip yasalara uyan saygılı, disiplinli ve boş zamanlarını etkin ve verimli bir şekilde değerlendiren gençler olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. 2011 yılı içerisinde KKTC ve Türkiye’de gerçekleştirilen kamplara yaklaşık 200 civarında gencimiz gönderilmiştir. Lapta Gençlik Kampında 25-27 Şubat tarihleri arasında Türkiye İskenderun Hava İzciilerinden bir İzci Kafilesi ile Gençlik Dairesi İzciileri “Sevgi Birbirimize Barış Hepimize” adlı kampı gerçekleştirdi. Deniz İzci grubu 18 Haziran - 23 Haziran tarihleri arasında Karadeniz Kültür Kampına katılarak, Yomra İzci evi ve Süleymanağa izci evinde misafir edildi.

Gençlik Merkezlerinin Tamir Edilmesi: 10 Gençlik Merkezi binası yenilenip çağdaş hale getirildi. Ayrıca Söğüt Gençlik Merkezi binası ve Girne Gençlik Merkezi binası yenileme çalışmaları devam etmektedir. Kantara Gençlik Kampındaki hizmet dışı olan üç adet prefabrik bina yenilenerek iki adedi koğuş bir adedi oyun ve toplantı odası olarak düzenlenmiştir.

Gençlere Yönelik Etkinliklerin Desteklenmesi Projesi kapsamında 2011 yılında toplam 736.041 ₺ harcama yapılmıştır.

Atatürk Kültür Merkezi Tadilat Projesi

Yer	Lefkoşa
Proje Tutarı	941.000 ₺
Katkı Tutarı	941.000 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2009-2011

Atatürk Kültür Merkezi (AKM), Türkiye Cumhuriyeti'nin katkıları ile 1981 yılında temeli atılmış ve 1984 yılında hizmete açılmıştır. Kütüphane, sergi salonu ve konferans salonunu barındıran AKM, alt yapı özellikleriyle KKTC'de en önemli kültür merkezlerinden olup, günümüze kadar kamu, sivil toplum örgütleri ve ferdi olarak bilimsel, kültürel ve sanatsal binlerce etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Yoğun olarak kullanılan AKM bu yoğunluğun sonucunda doğal olarak yıpranmalara maruz kalmıştır.

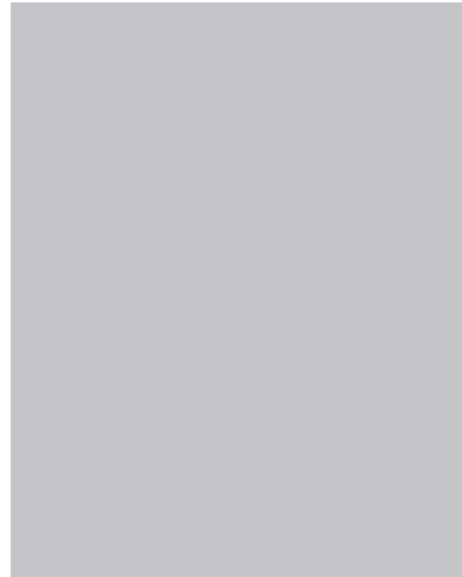
Bina içinde yer alan kütüphane, sergi salonu ve konferans salonunun yoğun kullanımdan kaynaklanan yıpranmasını telafi etmek ve günümüz teknolojik olanaklarını kullanarak hizmetleri çeşitlendirmek amacıyla Tadilat Projesi hazırlanmıştır.

2010 Ocak ayında başlayan tadilat projesi 2011 Mart ayında tamamlanarak kullanıma açılmıştır.

Tadilat Projesi kapsamında:

- İlave kafeterya, depo, fuaye, prova salonu, resim deposu ve galeri koridoru,
- 85 oturma kapasiteli çok amaçlı salon, yönetici odası ve simültane çeviri odası,
- Yağmur ve ısı yalıtımı amacıyla ilave oturtma çatı,
- Mevcut sergi salonu ile konferans salonu mekanik sistemleri ve ilave kısımların ısıtma soğutma sistemleri,
- Mevcut sergi salonu ışıklandırma sistemi,
- Tüm binanın elden geçirilerek camların ısıcam olarak değiştirilmesi ve boya, bakım, onarım yapılması.

Atatürk Kültür Merkezi Tadilat Projesi için toplam 941.000 ₺ harcama yapılmıştır.

Karayolları Master Plan Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	27.984.777 ₺
Katkı Tutarı	27.984.777 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2009-2011

KKTC’nde karayolları ağının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi çalışmalarına Master Plan çerçevesinde 1988 yılında başlanmıştır. 2000 yılına kadar devam eden ilk Plan, revize edilerek 2010 yılına kadar uzatılmış ancak, tamamlanması 2012 yılına kalmıştır. Plan çerçevesinde 2010 yılı sonuna kadar;

137 Km Bölünmüş Yol,
100 Km 1. Sınıf Yol ve
217 Km 2. Sınıf Yol
trafiğe açılmıştır.

2003 yılından bu yana Türkiye’de başlatılan duble yollar hamlesine KKTC Karayolları ağı da dahil edilmiştir. Bu amaçla “2011-2020 Karayolları Master Plan”ı hazırlanmıştır. Yeni Master Planda;

255 Km Bölünmüş yol ve 145 Km birinci sınıf yol olmak üzere toplam 400 Km uzunluğunda yeni yolun yapımı planlanmıştır. Böylece 2020 yılı sonu itibarıyla KKTC’deki bölünmüş yol uzunluğu 408 Km’ye, yapılan yol uzunluğu ise yaklaşık 900 Km’ye ulaşacaktır. Master Plan kapsamında yapılan ve 2011 yılında hizmete giren yollar ve yapılan çalışmalar şöyledir:

Geçitkale-Kaplıca-Büyükkonuk-Çayırova Yolu: Yol, 50 km uzunluğunda ve 2x1 şeritli olup, için toplam maliyeti 36 milyon ₺’dir. 2011 yılında toplam 3.846 milyon ₺ harcama yapılmıştır. Yapılan bu harcama ile 50 km’lik kesimin tümü toplam 52 bin ton asfalt betonu aşınma serilmek suretiyle tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Ayrıca yine bu kesimde KKTC’ deki ana yollarda ilk kez uygulanan termoplastik yol çizgileri kullanılmıştır.

Kaplıca-Büyükkonuk Ayırımı-Balalan-Ziyamet Yolu: Yol, 21 km uzunluğunda ve 2x1 şeritli olup için toplam maliyeti 13 milyon ₺’dir. 2011 yılında toplam 5,8 milyon ₺ harcama yapılmıştır. Yapılan bu harcama ile 99 bin m³ toprak kazısı, 12 bin m³ taş duvar, 7 bin m³ hendek betonu, 48 bin ton asfalt, 62 bin ton mekanik ve 76 bin ton kırmataş alttemel imalatı yapılarak asfalt betonu aşınma tabakası hariç yol tamamlanarak trafiğe açılmıştır.

Etüt Proje ve Mühendislik Hizmetleri: Toplam 44 km. uzunluğundaki Alsancak Ayr.- Karşıyaka, İskele – Çayırova ve Güzelyurt – Lefke arasına ait bölünmüş yol etüt proje ve mühendislik hizmetleri işi için 2011 yılında 476.024 ₺ harcanmış ve projede çalışmalar tamamlanmıştır.

KKTC Karayolları Master Plan projesi kapsamında yukarıda belirtilen işler için 2011 yılında toplam 27.984.777 ₺ harcama yapılmıştır.

Dipkarpaz Yeni Erenköy I. Etap Yol Yapım Projesi

Yer	Yenierenköy
Proje Tutarı	8.924.187 ₺
Katkı Tutarı	8.924.187 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2009-2011

Yeni Erenköy-Dipkarpaz yolu, 30 sene önce yapılan ve bugünün artan trafik yoğunluğuna cevap vermeyen bir durum arz etmesi nedeniyle yatırım programına alınmıştır. 19.350 metrelik birinci sınıf olan bu yolun yapımı 2 etap halinde sonuçlandırılacaktır. Birinci etabı Dipkarpaz köyünden başlayıp Yeni Erenköy'e doğru 7.700 metrelik yol kısmıdır. Birinci etap işin yapımına 1 Eylül 2009 tarihinde başlanmış ve 2011 yılında hizmete açılmıştır.

Bu yol 11.800 metrelik kısmı ile Yeni Erenköy'e bağlanacak ve Yeni Erenköy'ün dışından geçecek 5.000 metrelik bölünmüş çevre yolu ile tamamlanmış olacaktır. Yeni Erenköy Dipkarpaz anayolunda kazı, dolgu, alt temel, temel, sanat yapıları ve köy girişi kesiminde kaldırım ve aydınlatma işleri yapılmaktadır.

Dipkarpaz-Yenierenköy I. Etap Yol Yapım Projesine toplam 8.924.187 ₺ harcama yapılmıştır.

Yol Yapım Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	2.910.118 ₺
Katkı Tutarı	2.910.118 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

Mağusa İskele New Jersey Beton Bariyer Yapılması: Bölünmüş yol olarak yapılan yol güzergahında trafik güvenliğini artırmak için New Jersey tipi beton bariyer yapılmış olup bariyerler arası bitkisel toprak dolgusu yapılmıştır. İlave işlerle birlikte toplam 25.630 Mt beton bariyer yapımı gerçekleştirilmiştir. Bu proje için 2011 yılında toplam 2.255.315 ₺ harcama yapılmıştır.

Kalkanlı Tepebaşı Yolunda Kutu Menfez ve Geçici Servis Yolu Yapımı: Yoğun yağışlardan dolayı yıkılan eski köprünün yerine yenisi yapılmıştır. Bu kapsamda;

Geçici servis yolu : 150 metre
 Beton asfalt işi : 202 ton
 Büz menfez işi : 15 M 100
 Altteml işi : 600 M³
 Kutu menfez işi : 3*(3M*3M) uzunluk: 12 M
 Bu proje için 2011 yılında toplam 98.073 ₺ harcama yapılmıştır.

Aslanköy Paşaköy Yolunda Kutu Menfez ve Stabilize Yol Yapımı: Mevcut yol kutu dere yatağı seviyesinde olması nedeni ile yoğun yağışlarda su altında kalarak ulaşımına kapanmaktaydı. Bu nedenle yol güzergahı iyileştirilerek dere yatağına kutu menfez yapıp yol kotu yükseltilmiştir. Böylece yağmurlu havalarda yolun su altında kalması önlenmiştir.

Kutu Menfez : 1*(10M*5M)
 Stabilize Yol Uzunluğu : 350M
 Bu proje için 2011 yılında 149.114 ₺ harcama yapılmıştır.

Türkmenköy Beyarmudu Varyantı: Mevcut yol güzergahı genişletilerek yeniden yapılmış olup (Beyarmudu Dört yol anayolu) Türkmenköy kavşağı da yeniden düzenlenerek trafik güvenliği artırılmıştır.

Dolgu ve alttemel işleri : 2450 M³
 Plentmiks temel işi : 2700 Ton
 Beton asfalt işi : 2614,4 Ton
 Kutu menfez ölçüleri : 2M*1M 95 M- 1.5M*1M 20M
 50 Büz menfez : 20 M
 Bu proje için 2011 yılında 407.616 ₺ harcama yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti yardımlarından yukarıda belirtilen projeler kapsamında 2011 yılında toplam 2.910.118 ₺ harcama yapılmıştır.

Lefkoşa-Girne Yolu ile Girne Çevre Yolu Aydınlatma Projesi

Yer	Lefkoşa-Girne Anayolu
Proje Tutarı	2.230.400 ₺
Katkı Tutarı	2.230.400 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Proje Gönyeli Çemberi-Girne Girne-Alsancak arası aydınlatma işlerini kapsamakta olup toplam 24 kilometredir. Lefkoşa Girne arası ile Girne Alsancak arası aydınlatılmış olup yolun kalitesi artırılarak daha emniyetli bir hale gelmiştir. Lefkoşa Girne Yolu ve Girne Çevreyolu aydınlatma projesinin KKTC'de yol standartları ve güvenliğini artırması ile trafik kazalarının azaltılmasına büyük katkısı olmuştur.

2011 yılında Lefkoşa-Girne yolu aydınlatma projesi için 1 milyon 384 bin 760 ₺, Girne çevre yolu aydınlatması için 845 bin 640 bin ₺ olmak üzere toplam 2.230.400 ₺ harcama yapılmıştır.

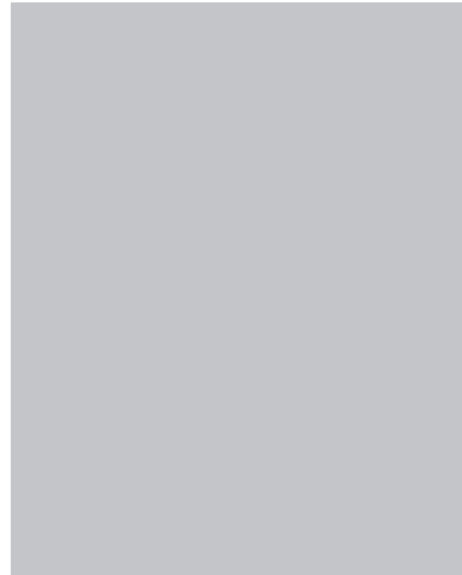
İçmesuyu Şebeke Yenileme ve Altyapı Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	6.110.905 ₺
Katkı Tutarı	6.110.905 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

KKTC’de içme kullanma suyunun büyük bölümü yer altı kuyularından sağlanan sularla karşılanmakta, küçük bir kısmı ise denizden arıtma yolu ile sağlanmaktadır. Bu proje kapsamında yerleşim bölgelerinin yetersiz isale hatları, depolar ve şebekelerine takviyeler, özellikle asbestli ve uzun yıllar öncesinde yapılmış, aşırı kaçaklar görülen, su kalitesini bozan boruların değişimine öncelik verilmiştir. Yine bu kapsamda depo yapımları, depo ve dalgıç pompa türbin gibi mekaniklerin eksiklerinin giderilmesi, yenilerinin alınması ve enerji takviyeleri yapılarak su sağlamada devamlılığının sağlanması hedeflenmiştir.

2010-2011 YILI İHALE EDİLMİŞ TAMAMLANMIŞ VE DEVAM EDEN PROJELER		
	PROJE ADI	Harcama
1	Beşparmak İçme Suyu İsale Hattı Yenileme Projesi.	107.584
2	Değirmenlik-Ercan İsale hattı ve ultrasonik Debimetre temini.	541.415
3	Yeniceköy - Ulukışla isale hattı Düzenleme prj. Ve Plotter Cihazı Temini.	117.700
4	Pınarbaşı İçme Suyu İsale Hattı Projesi+200m3 depo+Kuyumetre cihazı.	80.300
5	Yılmazköy (Serhatköy-Dikmen Depo Kısmi İsale Hattı) Projesi.	107.800
6	Girne Değirmendere Islah Sekileri Projesi.	0
7	Yiğitler Askeri Birlik İçerisinde Pompaj Hattı Projesi.	40.086
8	Ardahan isale ve Şbk. Yenileme Prj. ve 200m3 B/Arme depo projesi.	158.400
9	Gökhan - Düzova İsale Hattı Yenileme Projesi.	111.100
10	Kıracıköy-Kırkkale Arası Kısmi İsale Hattı Yenileme Prj.	0
11	Akova Deposu-Üç Şehitler(Muratağa-Atlılar-Sandallar) Deposu Arası İsale Hattı Yenileme Prj.	130.790
12	Çamlıbel Pınar - Ana Depo Arası İsale Hattı Yenileme Projesi.	37.761
13	Tirmen-Geçitkale-Sütlüce-Çamlıca İsale Hattı Düzenleme ve Yenileme Prj.	257.909
14	Mutluyaka-(Mormenekşe-Yeniboğaziçi) Depoları Arası İsale Hattı Prj.	0
15	Girne Boğazı Kısmi İsale Hattı Yenileme Projesi.	103.240
16	İskele Şebeke Yenileme ve Düzenleme Projesi ve 1000m3 Depo yapımı	0
17	Bafra DSAT Ara pompaj hattında 500m3`lük Depo yapımı.	79.400
18	Alayköy Sanayi Bölgesi İsale Hattı Prj. ve 500m3 Depo yapımı.	236.398

19	Şirinevler Pınar - Şirinevler Depo Arası İsale Hattı ve 200m3 Depo Yapımı.	104.657
20	Geçitkale Göletinin Temizliği Projesi.	357.250
21	Yılmazköy ve Türkeli Köylerine İçme Suyu Temini Projesi.	0
22	Çatalköy 500m3 depo ve Kısmi Şebeke Yenileme Projesi.	148.500
23	Çatalköy Takviye İçme suyu Temini Projesi.	0
24	Vadili Takviye Su Projesi ve 500m3 Depo Yapımı	129.800
25	Korkuteli - Çayönü Arası Dere Temizliği Projesi.	0
26	Çınarlı Dere Temizliği Projesi.	0
27	Hamitköy Şebeke Geliştirme ve iyileştirme	756.713
28	Göletler Pınarlar Kanal Bakım Onarım	357.250
29	Dalgıç Pompa Aksamları	315.170
30	Zeybekköy Sazlıköy İsale	378.231
31	Alevkayası Yeni Kuyudan Kalavaç İsale Hattı	210.607
32	Beylerbeyi İsale ve şebeke	130.390
33	Kapalı Ambar Yapımı	288.947
34	Boğaztepe Daü İsale Hattı	484.727
35	kalecik isale ve şebeke	75.400
36	Ulukışla Düzenleme Projesi	17.875
37	Ergazi Su Deposuna Akım Temini	159.835
38	Boğazköy deposuna enerji Temini	47.394
39	Akova Depo İsale hattı	130.790
40	Taşkent Kuyusuna enerji temini	51.455
41	Alsancak su kuyusuna enerji temini	97.583
TOPLAM		6.352.457

Bu dönemde 2010 ve 2011 yıllarında ihale edilen ve 41 isale, şebeke hattı ve depola projelerinden 24 adet proje tamamlanarak işletmeye açılmıştır. 10 bölgede dere ve gölet temizlikleri yapılmıştır.

Bu projeler için 2011 yılında toplam 6.110.905 ₺ harcama yapılmıştır.

Su Sondajları Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	726.875
Katkı Tutarı	726.875
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

KKTC’de sulama suyu ihtiyacı genelde alivyon ve Girne dağlarını oluşturan karstik aküferlerden sağlanmakta, deniz suyu arıtma tesisleriyle de takviye edilmektedir. Türkiye’den boruyla su getirme projesi gerçekleşinceye kadar yerleşim yerlerinin su ihtiyaçlarını karşılamak için her yıl yeni kuyular açılması, su seviyesi düşen kuyularda temizleme, deneme ve yenileme çalışmaları yapılması gerekmektedir. Sondaj çalışmalarının daha verimli olması, ovaların geometrik özelliklerinin çıkarılması ve kıyı alivyonlarında tuzluluk girişimlerinin kontrol edilebilmesi amacıyla jeofizik çalışmaları TC DSI’den gelen teknik elemanlarla birlikte yapılarak projeler oluşturulmaktadır. 2011 yılı içerisinde belediyeler – özel sektör aracılığı ile kuyu açılmasına destek verilmiştir.

Su Sondajları Projesi için 2011 yılında toplam 726.875 ₺ harcama yapılmıştır.

Ormancılık Sektörünün Geliştirilmesi Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	2.499.904 ₺
Katkı Tutarı	2.499.904 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

1. Güzelyurt Orman Fidanlığı'nda yetiştirilecek 1.500.000 adet fidan için yastık açımı, toprak harcinin hazırlanması, pot doldurulması ve yastıklara dizilmesi ile 1.500.000 adet fidanın üretim ve bakımı işi yapılmıştır.

2. Güzelyurt, Mevlevi-Gürpınar, Lefkoşa (Kurudere), Ulukışla, Aslanköy, Alevkayası, Değirmenlik, Kantara ve Akova'da toplam 1.000.000 adet fidan dikimi yapılmıştır.

3. Güzelyurt Orman Fidanlığı için çeşitli süs bitkilerinin üretilmesi amacıyla 100 m² büyüklüğünde köklendirme serası yapılmıştır.

4. Orman zararlıları ile mücadele amacı ile 1 adet Termal Aerosol Fog Makinesi, Diflubenzuron içerikli IGR grubundan ilaç alımı ve Biyolojik mücadele için üretilmesi düşünülen Calosoma sycophanta böceğinin üretilmesi için Laboratuvar yapılmıştır.

Ormancılık Sektörünün Geliştirilmesi projesi için 2011 yılında toplam 2.499.904 ₺ harcama yapılmış olup, bu harcamanın detay dağılımı şöyledir:

İşin Adı	Harcama Tutarı (₺)
Güzelyurt.Fid.1.500.000 adet Fidan üretimi	474.375
Fidan.Üretimi için malzeme alımı	62.083
Üç ayrı bölgede bir milyon adet fidan dikimi	677.251
Güz.Fidan.Sera Kurulması	120.000
Lab. yap. Dimilin ve makine Alımı	213.237
Ağır Araçların Bakım ve Onarımı	196.215
Heyetlerin karşılıklı ziyareti	15.282
1. ve 2. gurup fidanların bakımı	342.467
Kozalak toplama	10.597
Fidanlık Alt Yapı Çalışmaları	149.823
10.000 Kg. Polietilen Torba Alımı	56.984
4 Ayrı Yörede 1,000,000 Ad.Fidan Dikimi	
G/Ne Serisi 400 Ha.Sahada Tohum Ekimi	69.933
G/Yurt Or.Fid.1.500.000 Ad.Fidan Üretimi	111.657
	2.499.904

Belediyelerin Altyapı Yatırımlarına Katkı Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	6.770.370 ₺
Katkı Tutarı	6.770.370 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Vatandaşın temel hizmet gereksinimine cevap veren temel idareler belediyelerdir. Belediyeler kendi bölgesinde yaşayan halkın öncelikli ihtiyacının ne olduğunu daha yakından ve daha doğru bir şekilde tespit edebilmektedirler. Kaldı ki Devletin görev dağılımında bazı temel görevler belediyelere verilmiştir. Kamuoyundaki kanaatin aksine, yapılan anketlerde halkın belediyelerden memnun olduğu gözlemlenmektedir. Belediyelerin mali yapılarına bakıldığı zaman şu tespiti yapmak mümkündür. Birkaç belediyenin borç sorunu bulunmakta, birçok belediyenin tüm gelirleri personel gideri için kullanılmaktadır. Ayrıca önemli sayıda belediye rasyonel yönetim örneklerini göstermektedir. Dolayısıyla belediyelerin personel gideri/bütçe oranını düzeltinceye kadar yatırımlarını yapabilmesi için yardıma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu tespitlerden hareketle 2011 yılında Belediyelerin Altyapı yatırımlarına Katkı Projesi için 20 milyon ₺ kaynak ayrılmıştır.

Önemli düzeydeki bu kaynağın kullanımına da bazı düzenlemeler getirilmiştir. Belediyelerin uygulama projelerinin incelenmesi ve kontrollük hizmeti için Doğu Akdeniz Üniversitesi ile ODTÜ-EBİ'den hizmet satın alınmıştır.

2011 yılında başlanarak tamamlanan projeler aşağıdadır:

Akdoğan Belediyesi:

Ova Yollarının Tamiri: En önemli tarım merkezlerinden olan Akdoğan bölgesindeki ova yolları yağışlı geçen kış aylarından sonra kullanılamayacak duruma gelmiştir. Bu yolların kullanılabilir hale gelmesi ve sağlam yapılması amacıyla oluşturulan proje yatırım programına dahil edilmiştir. Yenilenen ve sağlamlaştırılan ova yolları, çiftçilerin kullanımına sunulmuştur. 100.000 ₺'ye mal olan proje için 100.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Dozer Alımı: Belediyenin sürekli olarak kullanacağı hizmetlere uygun olmak üzere bir adet küçük boyutlu Dozer alımına destek sağlanmıştır. 120.000 ₺'ye mal olan proje için 120.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Alayköy Belediyesi:

İçme Suyu Yenileme Projesi: İçme suyu yenileme projesi kapsamında; Yılmazköy organize hayvancılık bölgesine su temini için 700 metre su hattı döşenmiş, Alayköy yeni yerleşim bölgesine su temini için 1.150 metre su hattı döşenmiş, su şebeke yapımı ve idamesi için ise malzeme alımları gerçekleştirilmiştir. 135.000 ₺'ye mal olan proje için 135.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Köyüçü Yollarının Asfaltlanması Projesi: 2011 yılında Alayköy-Yılmazköy köy içi yollarının asfaltlanması ile birlikte Yılmazköy'e 2.120 M² kaplama 115 M² yama Alayköy'e 6546 M² kaplama yapılmış olup toplam 1132,30 ton asfalt kullanılmıştır. 155.760 ₺'ye mal olan proje için 150.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Akincılar Belediyesi:

Muhtelif İşler: Akincılarda küçük boyutlu fakat vatandaşların ihtiyaç duyduğu bazı hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla bu proje oluşturulmuştur. Proje kapsamında su şebekesi döşenmesi, Artezyen kuyulara elektrik bağlanması, köprü yapımı ve sokak aydınlatması bulunmaktadır. Söz konusu işler 2011 yılında tamamlanarak vatandaşın hizmetine sunulmuştur. 95.000 ₺'ye mal olan proje için 95.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Alsancak Belediyesi:

Deniz Kızı Otel Bölge Yollarının Kaldırım ve Altyapı Projesi: Proje kapsamında yapılan işler:

- 1) 6cm parke yapılması : 1584 m²
 - 2) 50 lik yol bordürü yapılması : 2392 mt
 - 3) Q60 yağmur suyu drenaj büzü : 585 mt
 - 4) Mekanik dolgu yapılması : 600 m³
 - 5) Diğer yardımcı işler (rogarlar, ızgaralar, beton dökülmesi)
- 167.730 TL'ye mal olan proje için 150.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Büyükkonuk Belediyesi:

Su Deposu Yapımı: Şebeke suyunun Yedikonuk köyüne daha düzenli ulaştırılmasını sağlamak amacıyla köyün kuzey bölgesine su deposu yapılmıştır. 60.000 ₺'ye mal olan proje için 60.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Çatalköy Belediyesi:

Asfalt Altyapı Projesi:Bu proje kapsamında Mücahit sokak, İnönü caddesi ve Raşit Özusu caddesinde aşağıdaki işler yapılmıştır.

1. Yağmur drenaj hattı 912 m
 2. Parke döşeme 2.038 m²
 3. Bordür döşeme 1.410 m
 4. Asfalt kaplama 595 ton
 5. Telefon altyapı 591 m
 6. İstinat duvarı 427 m
- 237.672 ₺'ye mal olan proje için 150.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Dikmen Belediyesi:

İçmesuyu Şebeke Yenileme Projesi: Dikmen bölgesinin içme suyunu karşılayan su hattı şebekesinin eski olması ve bölgede yaşam süren halkın da sağlığını ciddi şekilde tehdit etmesi nedeniyle İçmesuyu Şebeke Yenileme projesi başlatılmıştır. Yapılan çalışmalar kapsamında eski su hatları kazılmış, eski asbestli borular ve demir borular sökülüp yerine günümüz teknolojisine uygun ve insan sağlığını tehdit etmeyen boru hatları döşenmiştir. 733.484 ₺'ye mal olacak proje için yardımlardan 400.000 ₺ kaynak ayrılmış olup 2011 yılında bunun 250.000 ₺'si ödenmiştir.

Değirmenlik Belediyesi:

Beyköy Su Borusu Döşemesi: Su kaçaklarına sebep olan ve insan sağlığı açısından ciddi sorunlar barındıran eski boruların değiştirilmesi çalışmaları kapsamında Beyköy su borularının değiştirilmesi de desteklenen projeler arasında yer almıştır. 70.000 ₺'ye mal olan proje için 70.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Dipkarpaz Belediyesi:

Asfalt Kaldırım ve Işıklandırma Projesi: Dipkarpaz beldesinde yıllardır toprak olan yolların yapılması için Dipkarpaz ve Kaleburnu köyünde 1200 ton asfalt kullanarak 3,5 metre genişliğinde 2 km uzunluğunda asfalt yol yapılmıştır. Ayrıca belde içerisinde kaldırım ve ışıklandırma projesi kapsamında 1000 metrekare kaldırım yapılmış ve belde içerisinde çeşitli yerlerde 80 adet komple sokak lambası takılmıştır. 149.952 ₺'ye mal olan proje için 149.952 ₺ katkı yapılmıştır.

Esentepe Belediyesi:

Hizmet Binası Tamiri: Belediye eski bir binanın 60 m²'lik kısmında hizmet vermekte ve binanın kalan kısmını eski olması sebebiyle kullanamamaktaydı. Yerel yönetimlerin her şeyden önce temel hizmetlerini verebileceği fiziksel ortama sahip olması gereğinden hareketle mevcut

binanın tamiri projesine katkı sağlanması uygun görülmüştür. Tamirat sonucunda hizmet binası 240 m²'lik bir alana sahip olmuştur. Bu alanda giriş holü, vezne, sekreteryaya, arşiv, bayındırlık imar bölümü, muhasebe, ilave mutfak ve tuvalet bulunmaktadır. 150.000 ₺'ye mal olan proje için 120.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Bahçeliköy Yol Tamiri: Bahçeliköy içinden geçen bir dere nedeniyle iki mahalleye ayrılmaktadır. Karşı mahalle ile karayolu bağlantısı uzun zaman önce yapılmış ve işlevini yitirmiş bir köprü ile sağlanmaydı. Bu köprünün eski, dar ve taşıtların kullanımı açısından uygunsuz olması yeni bir köprünün yapılmasını gerekli kılmıştır. Söz konusu köprü ile birlikte köprüyü ana yola bağlayan bağlantı yollarının asfaltı da yenilenmiştir. 90.000 ₺'ye mal olan proje için 70.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Gazimağusa Belediyesi:

Su Dağıtım Şebekesinin Yenilenmesi Projesi: Maraş bölgesinde bulunan ve daha önceki projelerle bazı kısımları yenilenen asbest-çimento içme suyu borularının büyük kısmının yenilenmesi bu projenin hedefidir. Ayrıca Anadolu ve Harika mahallelerinde su şebekesi olmayan ve kuyu suyu veya tankerle su almak zorunda olan yeni yerleşimlere de şebekesinin genişletilmesi hedeflenmiştir. Maraş'ın mevcut şebekesi eski dönemlerden kalma olup, günümüzde hem basınçlı su dağıtımı hem de sağlık ve tamirat bakımından ciddi sorunlar yaratmaktaydı. Söz konusu şebekelerde su kayıpları da önemli bir sorundu. 1.118.244 ₺'ye mal olacak proje için yardımlardan 1.000.000 ₺ kaynak ayrılmış olup, bu kaynağın 500.000 ₺'si aktarılmıştır.

Gönyeli Belediyesi:

Yağmursuyu Drenaj ve İçme Suyu Borularının Değişmesi Projesi: Yenikent bölgesinde bulunan ve halkın sağlığını olumsuz yönde etkileyen eskimiş su hattı boruları yenilenerek değiştirilmiştir. Ayrıca Laden Sokak, Kanun Sokak, Atatürk Caddesi ve Şht. Osman M. Benli Sokakta yağmur suyu drenaj hattı çalışması yapılmıştır. Proje kapsamında, aşağıda dökümü verilen işler tamamlanmıştır.

Açıklama	Miktar
Asfalt Kesme (mt)	6.485
Kazı, kuşlama (mt)	1.277
Stabilize dolgu yapılması(m ³)	907
HDPE-100, 110mm (m)	176
HDPE-100, 63mm (m)	2.355
Asfalt yama işleri (D=8 cm) (m)	3.242
Ev bağlantısı yapılması (adet)	711

Toplam bedeli 1.700.000 ₺ olan proje için yardımlardan 500.000 ₺ kaynak ayrılmış olup bunun 434.326 ₺'si aktarılmıştır.

İnönü Belediyesi:

Köy Kadın Kursu Binası Restorasyonu: Belediye sınırları içinde bulunan eski bir bina tamir edilerek kadınların el becerilerini geliştirmelerine yönelik olarak oluşturulacak kursa tahsis edilmek üzere hizmete açılmıştır. 60.000 ₺'ye mal olan proje için 60.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Dozer Alımı: Belediyenin sürekli olarak kullanacağı hizmetlere uygun olmak üzere bir adet küçük boyutlu Dozer alımına destek sağlanmıştır. 120.000 ₺'ye mal olan proje için 120.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Lapta Belediyesi:

Kayalarköyü Çelik Bariyer Projesi: Kayalar köyüne engebeli ve dağlık bir araziden geçen yol ile ulaşmaktadır. Bazı bölgelerinde yolun dar ve virajlı olması kazalara neden olmakta, taşıtların yoldan çıkmasına sebep olmaktadır. Özellikle gece yolculuklarında görüş mesafesinin azalması kontrolü daha da güçleştirmektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek için oluşturulan Çelik Bariyer Projesi tamamlanarak trafiğin sağlıklı işlemesine önemli katkı sağlamıştır. 67.659 ₺'ye mal olan proje için 67.659 ₺ katkı yapılmıştır.

Lefke Belediyesi:

Asfalt Yapımı Projesi: Lefke bölgesinde alternatif ana yol giriş çıkışı olarak kullanılan yol tamamen toprak yoldur. Altyapısı bulunmamaktadır. Diğer yerleşim yerlerinde ise asfalt yollar son derece bozuktur. Lefke'nin ana giriş ve çıkışına alternatif yol olacak olan Lefke yol yapım projesi ile yaşanan trafik sıkışıklığı kalkacak ve güvenli seyahat sağlanacaktır. Bu amaçlarla hazırlanmış olan proje 2011 yılında tamamlanarak hayata geçmiştir. 481.850 ₺'ye mal olan proje için 400.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Lefkoşa Türk Belediyesi:

Haspolat Sosyal Konut Altyapı Katkı Projesi: KKTC'de dar gelirli vatandaşların ihtiyacını karşılamak amacıyla sosyal konut projesi uygulaması istenen düzeyde değildir. Bu amaçla muhtelif çalışmalar yapılmakta mevzuat düzenlemeleri oluşturulmaktadır. Bu kapsamda Lefkoşa Türk Belediyesi öncülüğünde bir proje geliştirilmiştir. Bu imkandan yararlanmak isteyen kişiler aylık ödemelerle 14 yılda ev sahibi olacaklardır. Proje kapsamında 304 adet 85 M² alana sahip konut yapılmıştır. Konutlar için yeşil alan, çocuk oyun alanı ve rekreasyon alanı yapılmaktadır. Konutların kanalizasyon, asfalt, elektrik, su, telefon ve yağmur suyu altyapı sistemleri tamamlanmıştır. Sosyal yönü ağır basan ve KKTC'de geliştirilerek uygulanması gereken bu projenin altyapısı için katkı sağlanmıştır. Haspolat sosyal konut projesi için toplam 300.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Kaldırım ve Asfalt Projesi: Deformasyona uğramış yolların asfaltlanması ve kaldırım bozuk yağmur suyu biriken problemli yerlerin bu sorunlarının çözümü için gerekli çalışmanın yapılması amaçlanmıştır. 3.500.000 ₺'ye mal olacak proje için yardımlardan 1.120.000 ₺ kaynak ayrılmış olup, bu kaynağın 435.017 ₺'si aktarılmıştır.

Dere Islahı ve Kanal Yapım Projesi: Şubat 2010 tarihinde Lefkoşa bölgesinde meydana gelen sel felaketi sonrasında dere güzergahı üzerinde tespit edilen sıkıntılı noktalarda sorunların giderilmesi için çalışma yapılmıştır. Oluşturulan proje kapsamında tespit edilen kısımlarda betonarme kanal ve menfez uygulaması yapılmasına karar verilmiştir. 1.175.830 ₺'ye mal olan proje için 874.901 ₺ katkı yapılmıştır.

Tören Alanı Tribün Yapımına Katkı: Milli günlerde kullanılan tören alanı tribünleri tüm izleyicilerin töreni rahatça izlemesine imkan verecek kapasitede bulunmadığı için eski tribünün karşısına bir tribün daha yapılması kararlaştırılmıştır. Bu proje için 250.000 ₺ katkı sağlanmıştır.

Yeni Erenköy Belediyesi:

Köy İçi Yolların Asfaltlanması Projesi: İhtiyacı karşılayamaz hale gelen bozuk köy içi yollarının asfaltlanması kapsamında asfalt işleri için toplam 801,34 ton asfalt kullanılmıştır. Bozuk durumda olan yolların tamamı asfalt ile kaplanmıştır. 100.000 ₺'ye mal olan proje için 100.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Vadili Belediyesi:

İçme Suyu Şebeke Yenileme Projesi: Vadili köyünün içme suyu alt imarı 1972 yılında yapılan asbest borulardan oluşmaktadır. Vadili içme suyu şebeke yenileme projesi kapsamında çıkılan ihale sonucu 305 hanelik içme suyu şebeke yenileme işleri tamamlanmıştır. Su şebekesi boruları değiştirilerek Vadili halkına daha sağlıklı bir şebekeden içme suyu götürülmüştür. Ayrıca

yapılan hesaplamalarda 130 ton su kaybının önlendiği de görülmüştür. 202.919 ₺'ye mal olan proje için 202.919 ₺ katkı yapılmıştır.

Belediyeler Birliği:

Taşıt Alımı: KKTC'de bulunan belediyelerin finansman gücü birbirinden çok farklı olmakla birlikte genel olarak büyük ölçekli greyder, dozer, ekskavatör gibi iş makinelerinin temini için yeterli finansal güce sahip değildirler. Bununla birlikte hizmet edilen alanın arazi yapısına bağlı olarak zaman zaman büyük iş makinelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Her bir belediyenin aralıklı periyotlarla ihtiyaç duyacağı bu tür iş makinelerinden temin edip taşıt parklarında bulundurmaları kaynakların etkin kullanımına hizmet edecek bir yaklaşım değildir. Bunun bilincinde olan belediyeler 1983 yılında Belediyeler Birliğini kurarak büyük iş makinelerinin Birlik tarafından satın alınarak ihtiyaç duyan belediyeye belli ücret karşılığında kiralama yoluna gitmişlerdir. 2005 yılında bir adet greyder, bir adet silindir ve bir adet kaldıraçlı sepetten oluşan bir Araç Parkı oluşturulmuştur. 2007 yılında Türkiye Cumhuriyeti katkıları ile bir adet greyder ve bir adet silindir daha alınarak Araç Parkı daha da geliştirilmiştir. 2008 yılında köylerin belediyelere katılması ile mevcut araç parkı ihtiyaca cevap veremez hale gelmiştir. Bu nedenle 2011 yılında Belediyeler Birliğinin araç parkının desteklenmesi için yatırım programında Taşıt Alımı Projesi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu proje ile bir adet greyder ve bir adet ekskavatör alınmıştır. Güçlenen araç parkı ile yeni ova yolları açılırken yeni alınan ekskavatörle de dolgu malzemesi hazırlanarak daha emniyetli ve daha kaliteli yollar yapılmış, altyapı çalışmalarına hız verilmiştir.

936.000 ₺'ye mal olan proje için 650.000 ₺ katkı yapılmıştır.

Belediyelerin Altyapı Yatırımlarına Katkı Projesi kapsamında toplam 6.770.370 ₺ harcama yapılmıştır

Güzelyurt Amfi Tiyatro Projesi

Yer	Güzelyurt
Proje Tutarı	1.249.999 ₺
Katkı Tutarı	1.249.999 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2008-2011

Güzelyurt'a kültürel alanda yeni bir tesis kazandırmak amacıyla 2008 yılında temelleri atılan Amfi Tiyatronun yapımı 2010 yılında tamamlanmıştır. Çevre düzenlemesi 2011 yılında tamamlanmış olup açılışı 20 Temmuz günü yapılmıştır.

Kent kültür hayatına yeni bir ivme ve tesis kazandırmayı amaçlayan proje Güzelyurt Belediyesi'nin yanı sıra sanat kuruluşlarına, tüm okul ve yükseköğretim kurumlarına hizmet veren bir konumdadır.

Toplam 2.465m² alanı olan Amfi Tiyatro binasının 1.000 kişilik seyirci kapasitesi bulunmaktadır. Bina, KKTC'nin tek kapalı membran sistemli Amfi Tiyatrosu olma özelliğini taşımaktadır.

Güzelyurt Amfi Tiyatro Projesi için 2011 yılında toplam 1.249.999 ₺ harcanmıştır.

Güzelyurt Gençlik Merkezi Projesi

Yer	Güzelyurt
Proje Tutarı	1.499.892 ₺
Katkı Tutarı	1.499.892 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2008-2010

2008 yılında yapımına başlanan Kapalı Pazar projesi Kent Merkezinin görünümünü tamamen değiştirip üniversite öğrencilerinin kentle bütünleşmesini sağlamaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Gençlik Merkezi olarak isimlendirilen proje, şehir ekonomik hayatını hareketlendirmek amacıyla restore edilmiştir. Çağdaş ve modern bir görünüm kazanan Gençlik Merkezi'nin dış yüzeyinin tarihi dokusu değiştirilmeden yenilenmiştir. Kafeleri ve modern mağazaları ile kente yeni bir görünüm kazandırılmıştır.

2039.27m² kapalı alanı olan Gençlik Merkezi 25 adet işyeri, 1 müzikhol ve oturma alanlarından oluşacak ve halkın hizmetine sunulacak.

Güzelyurt Gençlik Merkezi Projesi için 2011 yılında 1.499.892 ₺ harcanmıştır.

Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	1.250.000 ₺
Katkı Tutarı	1.250.000 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi Anjiyografi Cihazı: Lefkoşa Devlet Hastanesinde 1997 yılından beri kullanılmakta olan mevcut anjiyo cihazının, çağın teknolojik özelliklerinin gerisinde kalması ve uzun yıllar boyunca hizmet vermiş olmasının getirdiği arızaların zaman zaman anjiyo operasyonlarını olumsuz etkilemesi nedeniyle Lefkoşa Devlet Hastanesine yeni anjiyo cihazı alınmış ve hizmete sunulmuştur.

Gazimağusa Hastanesi Tomografi Cihazı: Gazimağusa Devlet Hastanesinde önceden Tomografi cihazı bulunmamasından dolayı, Tomografisi çekilmesi gereken hastalar ve oluşan acil vakalar Lefkoşa Devlet Hastanesi'ne sevk edilmekteydi. Mesafe ve sevk işlemleri hastaları olumsuz etkilemekteydi. Bu gibi sorunların giderilmesi ve bölgedeki hastalara kendi bölgelerinde tomografi görüntüleme hizmetlerinin verilebilmesi için Gazimağusa Devlet Hastanesine yeni tomografi cihazı alınmış ve hizmete sunulmuştur.

Anjiyografi ve Tomografi cihazları alımı için toplam 1.250.000 ₺ harcama yapılmıştır.

Din Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	1.800.000 ₺
Katkı Tutarı	1.800.000 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

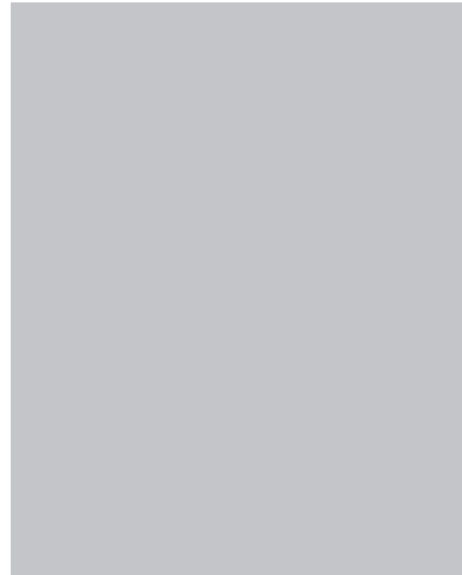
Mormenekşe Köyü Camii: Proje, 3500 m² arazi üzerine Cami, minare, sekizgen şadırvan, WC, imam lojmanı inşaatı ile çevre duvarı ve çevre düzenleme işlerinden oluşturulmuştur. Caminin iç kullanım alanı (zeminde) 162m², mahvil kat (kadınlar kısmı) 66m², son cemaat yerinde ise 30 m²'dir. Cami, 4.4 mt yarıçapında merkezi bir büyük kubbeden; son cemaat yerini kapatan 2 küçük kubbe ve 1 tonozdan; mahvil katının üzerini örten 6 adet küçük kubbe ve 3 adet yarı kubbeden oluşmaktadır. Camiye bitişik olarak 34 mt yüksekliğinde çifte şerefe iki adet minareden aynı zamanda mahvil kata ulaşma imkanı vardır. Camideki el oyması mimber, kürsü ve mihrap masif ceviz ağacından özel olarak imal edilmiştir. Ayrıca projede 105 m² imam lojmanı inşaatı bulunmaktadır.

Düzova Köyü Camii Projesi: Proje, 2700 m² arazi üzerine Cami, minare, WC, abdest alma yeri, imam lojmanı inşaatı ile çevre duvarı ve çevre düzenleme işlerinden oluşturulmuştur. Camiinin iç kullanım alanı (zeminde) 55 m², mahvil kat (kadınlar kısmı) 18 m², son cemaat yeri ise 20 m²'dir. Camii 4 mt yarı çapında bir büyük merkezi kubbe ve son cemaat yeri ve mahvilin üzerinde 3 adet küçük kubbeden oluşmaktadır. Camiye bitişik olarak 34 mt yüksekliğinde çifte şerefe bir adet minareden aynı zamanda mahvil kata ulaşma imkanı vardır.

Camideki el oyması mimber ve mihrap, masif ceviz ağacından özel olarak imal edilmiştir. Ayrıca projede 105 m² imam lojmanı inşaatı bulunmaktadır.

Tarihi Minareliköy Camisi Kısmi Tamiri: Tarihi cami ve minareye kısmi tamirat yapılmış, kapı, pencere doğramaları yenilenmiş, özellikle caminin tonoz şeklindeki çatısı gözden geçirilmiştir. Harap durumdaki bitişik yanındaki okul odasına ise köklü bir restorasyon yapılmıştır. Okul odasının çatısı, tüm kapı pencere doğramaları yenilenmiştir. Cami ve okul odasına yeni halı döşenmiştir. Büyük ana giriş kapısı yenilenmiştir. Arka avluya yeni şadırvan / WC inşa edilmiştir.

Din Hizmetlerinin Geliştirilmesi projesi kapsamında 2011 yılında 1.800.000 ₺ harcama yapılmıştır.

Turizm Sektörünün Geliştirilmesine Yönelik Program ve Projeler

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	25.190.379 ₺
Katkı Tutarı	25.190.379 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2010-2011

Turizm Bölgelerinin ve Turistik Yerleşim Bölgelerinin Altyapı Projelerine Katkı: Bu projenin amacı bir taraftan turizmin altyapı ihtiyacını karşılamak diğer yandan da tarihi değeri olan yapıları turizme kazandırmaktır. Bu kapsamda Bafra turizm bölgesi altyapı giderlei, Ayfılon ve Kumyalı plaj tesisi yapımı, Dipkarpaz ekopazar alanı yapımı, Girne ve Boğaz piknik alanı yapımı ve Lapta sahil düzenleme I.etap projesine destek verilmiştir. Dipkarpaz Yağ Değirmeni Resterasyonu, Beylerbeyi sokak düzenleme projelerinin yapımı devam etmektedir.

Bu proje kapsamında 2011 yılında 1.800.000 ₺ harcama yapılmıştır.

Yarım Kalmış Otellerin Tamamlanması ve Restoranların Geliştirilmesi Projesi: Bu proje kapsamında, yarım kalmış inşaat aşamasındaki turistik tesislere ve mevcut tesislerin modernize edilmesine yönelik katkı amaçlanmıştır. Söz konusu katkı faiz desteği şeklinde tasarlanmıştır. Faiz destekli tamamlama ve modernizasyon projeleri için 5.250.000 ₺ ödenek ayrılmıştır. Modernizasyon kapsamında 2010 ve 2011 yılı toplamında 1.000.000 ₺ faiz desteği sağlanarak yaklaşık 8.000.000 ₺'lik yatırım yapılması sağlanmıştır.

Bu proje kapsamında 2011 yılında 289.397 ₺ harcama yapılmıştır.

Eko Turizm ve Ev Pansiyonculu Geliştirme Projesi: Eko turizmi geliştirmek amacıyla, tesis kurma, eğitim, reklam ve tanıtım projeleri desteklenmiştir. Dipkarpaz Bungalow projesi ve Karpaz Pansiyonculuk Projesi bu proje kapsamında desteklenmiştir.

Bu proje kapsamında 2011 yılında 131.356 ₺ harcama yapılmıştır.

Turizm Talebinin Artırılması Programı: Bu projenin amacı, KKTC'ne yurt dışından turist getirilmesini cazip hale getirmek, ulaşım maliyetlerini Akdeniz çanağında rekabet edilebilir yapmak, kişi başı geceleme miktarını ve turizm gelirini artırmak, Türkiye ve İngiltere dışında yeni destinasyonlardan da paket programlar çerçevesinde charter seferleri desteklenerek turist getirilmesini sağlamaktır. Bu proje kapsamında ayrıca turizm sektörüne ara eleman yetiştirmek, yurt dışında tanıtım amaçlı projelerin yapılmasını sağlamak da amaçlanmaktadır.

Bu proje kapsamında 2011 yılında 22.581.810 ₺ harcama yapılmıştır.

Turizm sektörünün geliştirilmesi amacıyla 2011 yılında toplam 25.190.379 ₺ harcama yapılmıştır.

Reel Sektörü Desteklemeye Yönelik Programlar

Yer	Muhtelif
Proje Tutarı	27.990.944 ₺
Katkı Tutarı	27.990.944 ₺
Başlama-Bitiş Yılı	2011-2011

Esnaf ve Hizmet Sektörüne Yönelik Faiz Destekli Kredi Programı: Bu program, esnafın ve hizmet sektöründeki küçük boyutlu işyerlerinin ucuz finansmana ulaşımını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Programın uygulanmasında yer alacak bankalarla yapılan anlaşmaya göre yıllık % 12 faizle kredi verilmesi sağlanmış, faizin % 6'lık kısmının bu programdan ödenmesi öngörülmüştür. Üst limiti 50.000 ₺ olan Program, 3 ay ödemesiz 3 yıl vadeli proforma fatura karşılığı kredi programıdır. Kıbrıs İktisat Bankası, Creditwest Bank, T.C. İş Bankası, T.C. Ziraat Bankası ve T. Halk Bankası ile Protokol imzalanmıştır. İlk defa 5 farklı ticari banka ile yürütülen program sayesinde tüm KKTC çapında etkili bir nakit akışı sağlanmıştır.

Esnaf ve Hizmet Sektörüne Yönelik Faiz Destekli Kredi Programı kapsamında 2011 yılında 3.500.000 ₺ harcama yapılmıştır. Ayrılan bu kaynakla 2011 yılı sonuna kadar 646 firmaya 31.300.950 ₺ kredi kullanılmıştır.

Mikro ve Küçük Ölçekli İşletmelere İstihdam Endeksli Kredi Programı: İstihdam Endeksli Kobi-Kez'e Yönelik Faizsiz Kredi Programı 2009-2010 Döneminde Sanayicilere Ve Üreten Esnafa Yönelik Uygulanan Kredi Programının Devamıdır. İstihdam Endeksli Faizsiz Kredi Desteği Protokolü" kapsamında "KKTC ekonomisine ivme kazandırılabilmesi amacıyla, imalat alanında faaliyet gösteren mikro ve küçük ölçekli işletmelerin gelişiminin ve yeni istihdam olanaklarının sağlanması gayesiyle" protokol hazırlanmış, KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ve T.C. Ziraat Bankası Lefkoşa Şubesi arasında 28 Haziran 2011 tarihinde imzalanmıştır. En az 10.000 ₺ en fazla 50.000 ₺ olması, firmanın 5 den fazla kişiye istihdam sağlaması durumunda kişi başına ilave olarak 2.000 ₺ limit tahsis edilmesi sağlanmış, ancak her halükarda üst limit 100.000 ₺ ile sınırlandırılmıştır. Kredinin Maksimum Vadesi 24 Ay olarak belirlenmiş, Kredi Faiz Oranı Yüzde %12, Desteklenecek Faiz Oranı Yüzde %12 olarak tespit edilmiştir.

Bu program sayesinde kayıt altına alınan işçi sayısı artmıştır. Program genelde kredinin hammadde alımı veya ekipman alımı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Mikro ve Küçük Ölçekli İşletmelere İstihdam Destekli Kredi Programı kapsamında 2011 yılında 4.200.000 ₺ harcama yapılmıştır. Ayrılan bu kaynakla 2011 yılı sonuna kadar 212 firmaya 13.758.000 ₺ kredi kullanılmıştır.

Tarımsal Amaçlı Faiz Destekli Kredi Programı: Tarım sektörünün finansman ihtiyacının uygun koşullarda karşılanması amacıyla faiz destekli kredi programı uygulamaya başlamıştır. Uzun vadeli düşünülmüş olan bu programla üreticilerin finansman maliyetlerinin düşürülmesi ve krediye ulaşım imkanlarının artırılmasının yanı sıra Tarım sektöründe rekabetin yaratılarak kalitenin ve rekabet edebilirliğin artırılması hedeflenmiştir. Gerçek ve/veya tüzel kişi üreticilere (kamu kurum ve kuruluşları hariç), T.C. Ziraat Bankası'na uygulanmakta olan tarımsal kredi cari faiz (%13) oranlarından kredi konuları itibarıyla % 50 ile % 100 arasında uygulanacak indirim oranına göre kredi kullanılmıştır. Proje anaparası Ziraat Bankası kaynaklarından temin edilen kredinin, faiz farkı 2011 mali yılı bütçesinden karşılanmıştır.

Tarımsal Amaçlı Faiz Destekli Kredi Programı kapsamında 2011 yılında 8.000.000 ₺ harcama yapılmıştır. 2010 yılında ayrılan 2.000.000 ₺ kaynakla birlikte 2011 yılı sonuna kadar 482 çiftçiye 39.072.769 ₺ kredi kullanılmıştır.

Kredi kullandırma alanları aşağıdaki tabloda detaylı olarak gösterilmektedir.

TARIMSAL KREDİLER ÖZET BİLGİLERİ		
KONU	MİKTAR	ADET
O.U.V.YURT DIŞI HAYVANSAL ÜRETİM KREDİLERİ – TP	1.040.000	12
O.U.V. YURT DIŞI TARIMSAL MEKANİZASYON KREDİLERİ - TP	70.000	2
O.U.V. YURT DIŞI BİTKİSEL ÜRETİM KREDİLERİ – TP	130.000	3
KKTC SUBV.2011 TARIMSAL MEKANİZASYON (TRKTÖR VE BİÇERDÖVER DHL) PROJESİZ-YATIRIM	1.276.465	31
KKTC SUBV. 2011 TARLA İÇİ MODERN BASINÇLI SULAMA SİSTEMLERİ PROJESİZ-YATIRIM	492.000	8
KKTC SUBV. 2011 TARIMSAL SANAYİ KREDİLERİ-İŞLETME	1.399.000	12
KKTC SUBV. 2011 TARIMSAL SANAYİ KREDİLERİ PROJESİZ-YATIRIM	6.300.000	23
KKTC SUBV. 2011 TARIMSAL PAZARLAMA KREDİLERİ-İŞLETME	350.000	2
KKTC SUBV. 2011 TARIMSAL PAZARLAMA KREDİLERİ PROJESİZ-YATIRIM	1.135.000	4
KKTC SUBV. 2011 SÜT SIĞIRCILIĞI-İŞLETME	2.106.000	20
KKTC SUBV. 2011 SÜT SIĞIRCILIĞI PROJESİZ-YATIRIM	5.588.000	38
KKTC SUBV. 2011 SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİZ-YATIRIM	205.000	5
KKTC SUBV. 2011 MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİ-İŞLETME	185.000	3
KKTC SUBV. 2011 MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİZ-YATIRIM	28.000	2
KKTC SUBV. 2011 KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ-İŞLETME	242.000	12
KKTC SUBV. 2011 KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİZ-YAT.	2.604.200	69
KKTC SUBV. 2011 KÜÇÜKBAŞ HAYVAN BESİCİLİĞİ-İŞLETME	220.000	5
KKTC SUBV. 2011 KÜÇÜKBAŞ HAYVAN BESİCİLİĞİ PROJESİZ-YATIRIM	195.000	4
KKTC SUBV. 2011 KONTROLLÜ ÖRTÜALTI YETİŞTİRİCİLİĞİ-İŞLETME	586.010	6
KKTC SUBV. 2011 KONTROLLÜ ÖRTÜALTI YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİZ-YAT.	1.341.000	27
KKTC SUBV. 2011 ET TAVUKÇULUĞU-İŞLETME	250.000	1
KKTC SUBV. 2011 ET TAVUKÇULUĞU PROJESİZ-YATIRIM	250.000	1
KKTC SUBV. 2011 DİĞER YATIRIM KREDİLERİ PROJESİZ-YATIRIM	5.209.644	72
KKTC SUBV. 2011 DİĞER SULAMA SİSTEMLERİ PROJESİZ-YATIRIM	1.371.400	20
KKTC SUBV. 2011 DİĞER İŞLETME KREDİLERİ-İŞLETME	2.125.650	47
KKTC SUBV. 2011 DAMIZLIK DÜVE YETİŞTİRİCİLİĞİ-İŞLETME	150.000	1
KKTC SUBV. 2011 DAMIZLIK DÜVE YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİZ-YATIRIM	100.000	1
KKTC SUBV. 2011 BÜYÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİZ-YATIRIM	80.000	2
KKTC SUBV. 2011 BÜYÜKBAŞ HAYVAN BESİCİLİĞİ-İŞLETME	4.000	1
KKTC SUBV. 2011 BÜYÜKBAŞ HAYVAN BESİCİLİĞİ PROJESİZ-YATIRIM	209.400	4
KKTC SUBV. 2011 ARICILIK-İŞLETME	28.000	2
KKTC SUBV. 2011 ARICILIK PROJESİZ-YATIRIM	397.000	6
K.V. YURT DIŞI HAYVANSAL ÜRETİM KREDİLERİ – TP	2.670.000	19
K.V. YURT DIŞI BİTKİSEL ÜRETİM KREDİLERİ – TP	735.000	17

Faiz Destekli KOBİ Yatırım Kredi Programı: Bu programla büyük yatırım projelerinin ucuz finansmana ulaşmaları ve imalat sanayi (Gıda Dahil), enerji, denizcilik, bilişim hizmetleri sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin finansman ihtiyacının karşılanması suretiyle yeni yatırımların yapılarak ekonomiye kazandırılması ve bu yolla ekonomiye ivme kazandırılması amaçlanmıştır. 2 yıl ödemesiz 7 yıl vadeli olan program vadenin uzunluğu da dikkate alınarak değişken faizli olarak tasarlanmıştır. Protokol imzalanan Bankalarla faiz oranı olarak TR Libor+5 üzerinde anlaşılmış, faizin % 6'lık kısmının desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Programın kredi faiz desteği üst limiti 2.500.000-TL olarak sınırlandırılmış, T.Garanti Bankası, T.Halk Bankası, T.İş Bankası, T.C. Ziraat Bankası ile protokol imzalanmıştır.

Faiz destekli KOBİ Yatırım Kredi Programı kapsamında 2011 yılında 10.000.000 ₺ harcama yapılmış olup kredilendirme çalışmaları 2012 yılında da devam etmektedir.

Kalite Belgesi, Fuar, Pazarlama Destek Projesi: Bu proje kapsamında; Fuarlara katılma, reklam yapma, kalite belgesi, uluslararası sertifika (ISO, OHSAS vs.) alma ve yurt dışında mağaza, ofis, showroom, depo açma desteği verilmektedir.

Her geçen yıl yurt dışına katılan Fuar sayısı artmakta olup yerli sanayiciler daha fazla fuara ilgi göstermekte ve iş bağlantıları kurmaktadır. Gün geçtikçe başvuru sayıları artmakta ve firmalar olumlu etkilerini görmektedir. 2011 yılında katılan fuarlar arasında Dubai Gulfood, Cebit Bilişim Fuarı, Fruit Logistica, İstanbul Yapı Fuarı, Gaziantep Fuarı, İstanbul Foodist Fuarı, Europort Exposhipping İst. Fuarı, Avrasya Boat Show Fuarı, Anfaş Fuarı, Uluslar arası Doğaltaş Fuarı, Bursa Tarım Fuarı, Uluslararası İzmir Fuarı ve Animal Expo Fuarı vardır. Bu katılan fuarlar doğrultusunda yerli sanayici ve üreticilere 44 başvuru karşısında toplam 497.455,18 ₺ destek verilmiştir.

Uluslararası Sertifika ve Kalite Belgesi amaçlı (ISO 22000:2005, ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, G Uygunluk Belgesi, Fabrika Üretim Kontrol Belgesi, CE Uygunluk Beyanı, OHSAS 18001:2007, OHSAS 18001:2007) 42 başvuru kapsamında sanayicilere toplam 306.961,40 ₺ destek verilmiştir.

Yurt Dışında Mağaza, Ofis, Showroom, Depo açma amaçlı başvuruda bulunan bir firmaya 2 kez toplam 72.011,13 ₺ destek verilmiştir.

Kalite Belgesi, Fuar, Pazarlama Destek Projesi kapsamında 2011 yılında toplam 912.070 ₺ harcama yapılmıştır.

Navlun Hibe Destek Programı: Asgari yerel katma değeri %30 ve/veya asgari yerli ham madde içeriği %40 olan KKTC menşeli sanayi ürünleri ihracatında, navlun iadesi desteği verilmektedir. 2011 Mali yılında KKTC menşeli ürünlerin ihracatına verilen toplam navlun iadesi desteği 1.374.169 ₺ olarak gerçekleşmiştir.

Reel sektörün desteklenmesi amacıyla 2011 yılında 27.990.944 ₺ harcama yapılmıştır.

